

P-ISSN 2708-0889
E-ISSN 2786-8788

ACTA DE HISTORIA & POLITICA: SAECULUM XXI

**2025'
Volume IX**

ЧНУ імені Петра Могили
2025

Засновник видання:

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
(кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики факультету політичних наук)

Зареєстровано як друкований засіб масової інформації
(Реєстраційне свідоцтво: КВ 23922-13762Р; ідентифікатор медіа R30-03822)
Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України (група «Б»):
- з міжнародних відносин (Наказ МОН України № 320 від 7 квітня 2022 р.);
- історії (Наказ МОН України № 582 від 24 квітня 2024 р.).

Головний редактор: Людмила Вовчук, к. іст. н., доцент (ЧНУ ім. П. Могили)

Відповідальний секретар: Ірина Габро, к. політ. н., доцент (ЧНУ ім. П. Могили)

Редакційна колегія:

Міжнародні відносини: Шевчук Олександр, д. політ. н., професор (Миколаїв) – голова секції; Белінська Світлана, д. е. н., доцент (Миколаїв); Брусиловська Ольга, д. політ. н., професор (Одеса); Коста Бруно, PhD (політ. науки), професор (Португалія); Цинк Кароліна, PhD (історія) (Польща); Худолій Анатолій, д. політ. н., професор (Острог); Куц Галина, д. політ. н., професор (Харків); Норд Ганна, д. економ. н., професор (Миколаїв); Ортіна Ганна, д. н. з держ. упр., професор (Мелітополь); Сіновець Поліна, к. політ. н., доцент (Одеса); Вілласміл Еспіноза Хорхе Ієсус, PhD (політичні науки), професор (Венесуела).

Історія та археологія: Міронова Ірина, д. іст. н., професор (Миколаїв) – голова секції; Бороденко Олена, д. іст. н., професор (Полтава); Вернер Віктор, доктор історії, професор (Польща); Єнаке Джордж, PhD (історія), професор (Румунія); Гайдай Ольга, к. іст. н., доцент (Польща); Котляр Юрій, д. іст. н., професор (Миколаїв); Лазурко Лідія, д. іст. н., професор (Дрогобич); Левченко Лариса, д. іст. н., професор (Київ); Нефьодов Дмитро, д. іст. н., доцент (Миколаїв); Сокирська Владилена, д. іст. н., професор (Суми); Срогош Тадеуш, доктор історії, професор (Польща); Стобецький Рафал, доктор історії, професор (Польща).

Адреса редакції:

54003, м. Миколаїв, 1 Воєнна, 1, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

E-mail: luda_vovchuk@ukr.net

Офіційна web-сторінка в Інтернеті:

<https://ahpsxxi.org/>

Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI. 2025. Volume IX. 194 с.

Статті подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, імен і за граматичні та стилістичні помилки.

З М І С Т

ІСТОРІЯ

Іонель Мітеа, Іоана Мітеа

Динаміка представлення іноземних консульських представництв у морських портах Дунаю – індикатор регіонального геополітичного інтересу великих акторів (1850-1939) 7

Віталій Тельвак, Святослав Журавльов

Українські вчені в Другій Речі Посполитій між наукою та політикою: випадок Мирона Кордуби 16

Лариса Підгірна

Український Стамбул: українська еміграція на берегах Босфору у контексті діяльності «Стамбульської платформи» (1929-1935 рр.) 29

Олександр Мосін

Концепції Майдану та Революції Гідності у закордонних публікаціях 38

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Олексій Янін

Моделі реінтеграції тимчасово окупованого Криму 47

Анна Соловйова, Андрій Фомін

Україна та ЄС: перспективи та виклики на шляху інтеграції 58

Анатолій Худолій

Гібридна війна РФ проти європейських країн 69

Сергій Кондратюк

Зміна парадигми відносин ЄС – РФ після 2022 року 80

Володимир Мельничук

Актуальні проблеми відносин КНР – ЄС у контексті міжнародних конфліктів другого десятиріччя 21 ст. 96

Оксана Запорожець

Операції впливу РФ у Латинській Америці та виклики для України 106

Людмила Лановюк, Луїза Прохорова

Основні напрямки співпраці Республіки Кореї та України на сучасному етапі 122

Олександр Шевчук, Дмитро Конопляник

Інформаційний напрям зовнішньополітичної стратегії КНР щодо США у постбіполярну епоху 132

Ніна Ржевська

Реальний стан і сценарії врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту в контексті зовнішньополітичних інтересів США 141

Ігор Дерев'янка

Трикутникова асиметрія відносин: Китай – Австралія – Нова Зеландія 151

Наталія Белоусова, Злата Ціось

Цифрове мистецтво як інструмент сучасної пропаганди у системі масових комунікацій 161

Станіслав Черкасов, Ольга Маклюк

Переговорний процес у теорії міжнародних відносин: від історії до сучасних практик 171

Віктор Пашков

Міждержавний патрон-клієнтелізм: новий погляд на асиметрію міжнародних відносинах 185

CONTENT

HISTORY

Ionel Mitea, Ioana Mitea

- The dynamics of foreign consular representation in the Danube maritime ports, an indicator of the regional geopolitical interest of the major power actors (1850-1939) 7

Vitalii Telvak, Sviatoslav Zhuravlov

- Ukrainian Scientists in the Second Polish Republic Between Science and Politics: the Case of Myron Korduba 16

Larysa Pidhirna

- Ukrainian Istanbul: Ukrainian emigration on the shores of the Bosphorus in the context of activities 'Istanbul platform' (1929-1935) 29

Oleksandr Mosin

- Concepts of Maidan and the Revolution of Dignity in foreign publications 38

INTERNATIONAL RELATIONS

Oleksii Yanin

- Models of reintegration of the temporarily occupied Crimea 47

Anna Soloviova, Andrii Fomin

- Ukraine and the EU: Prospects and Challenges on the Road to Integration 58

Anatoliy Khudoliy

- Russia's hybrid war against European countries 69

Serhii Kondratiuk

- A change of the paradigm of EU – Russian relations after 2022 80

Volodymyr Melnychuk

- Actual problems of China-EU relations in the context of international conflicts of the second decade of the 21 century 96

Oksana Zaporozhets

- Russia's Influence Operations in Latin America and Challenges for Ukraine 106

Lyudmila Lanovyuk, Luiza Prokhorova

- Main directions of cooperation between the Republic of Korea and
Ukraine at the present stage 122

Oleksandr Shevchuk, Dmytro Konoplianyk

- The information dimension of China's foreign policy strategy toward
the United States in the post-cold war era 132

Nina Rzhevska

- The real state and scenarios of the Arab-Israeli conflict settlement in
the context of the U.S. foreign policy interests 141

Ihor Derevyanko

- Triangular Asymmetry of Relations: China – Australia – New Zealand 151

Nataliia Bielousova, Zlata Tsios

- Digital art as an instrument of modern propaganda in the mass
communications system 161

Stanislav Cherkasov, Olga Makliuk

- Negotiation process in international relations theory: from history to
contemporary practices 171

Viktor Pashkov

- Interstate patron-clientelism: a new look at the asymmetry of
international relations 185

HISTORY

УДК (UDC) 94 : 327] (498+4) "1850/1939"

DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.007

THE DYNAMICS OF FOREIGN CONSULAR REPRESENTATION IN THE DANUBE MARITIME PORTS, AN INDICATOR OF THE REGIONAL GEOPOLITICAL INTEREST OF THE MAJOR POWER ACTORS (1850-1939)

Ionel Constantin Mitea,

e-mail: ionel.mitea@ugal.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8853-8520>

'Dunărea de Jos' University of Galați,

Romania, 800008, Galați, Domneasca Street, 47

Ioana Christiana Mitea,

e-mail: icmitea@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6815-3752>

University of Warsaw,

Poland, 00-927, Warsaw, Krakowskie Przedmiescie 26/28

Abstract

Starting with the second half of the 19th century and until the beginning of the Second World War, the interest of the major international and regional actors in the Maritime Danube, an important geostrategic and economic point in the equation of the disputes for influence in the South-East of the European continent, was clearly highlighted. In this context, the great Western powers (England, Austria, France), the Eastern-Balkan powers (the Russian Empire, the Ottoman Empire), but also the regional powers, which aspired to the status of great power (Italy and Greece), showed a special interest in the port cities of the Maritime Danube, materialized also in the form of consular representation, as a mechanism of influence and monitoring of the presence of rival states in the region. Between 1850 and 1939, in the ports of the Maritime Danube (Brăila, Galați, Reni, Ismail, Tulcea and Sulina), vast consular networks of the above-mentioned states operated, in which 314 diplomats worked. The pole of consular representation was the port of Galați. The rich consular dynamics in the ports of the Maritime Danube were an obvious indicator of the special interest of foreign states that disputed their interests in the South-Eastern region of Europe. During the studied period, the states with the most consular officials in the ports of the Maritime Danube were Greece, England, Austria and Italy.

The British Empire (England), as the world's largest maritime power, understood the strategic importance of the Danube Maritime, meaning that its consular presence in its ports was consistent, both in the second half of the 19th century and in the first part of the 20th century. Austria reduced its consular network in the Danube Maritime ports, after its defeat in the First World War. Greece's special interest in the ports of Brăila and Galați also took into account the existence of large communities of Greek citizens in these two cities. Its major interest had an economic nuance, given the opportunities offered by the Danube ports in terms of navigation. The Tsarist Empire and the Ottoman Empire had more flexible consular networks, smaller in size, however, factors such as: the presence at the Danube Mouths given by the occupations for long periods of time and the existence of large communities of Slavs and Turks in the region, compensated for the efforts to inform and learn about local realities. Against the backdrop of the Bolshevik revolution, the Russian consular dynamics in the ports of the Maritime Danube experienced a significant decrease.

Keywords: consular offices, consular representatives, ports, Maritime Danube, geopolitical interests

ДИНАМІКА ПРЕДСТАВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ КОНСУЛЬСЬКИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ У МОРСЬКИХ ПОРТАХ ДУНАЮ – ІНДИКАТОР РЕГІОНАЛЬНОГО ГЕОПОЛІТИЧНОГО ІНТЕРЕСУ ВЕЛИКИХ АКТОРІВ (1850-1939)

Іонель Костянтин Митеа,

e-mail: ionel.mitea@ugal.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8853-8520>

Галацький університет «Dunărea de Jos»,
Румунія, 800008, м. Галац, вул. Домняска, 47

Іоана Крістіана Митеа,

e-mail: icmitea@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6815-3752>

Варшавський університет,
Польща, 00-927, Варшава, Краківське передмістя 26/28

Анотація

Починаючи з другої половини 19 ст. і до початку Другої світової війни простежується інтерес основних міжнародних і регіональних акторів до Приморського Дунаю, як важливої геостратегічної та економічної точки за вплив на південно-східний європейський континент. У цьому контексті великі західні держави (Англія, Австрія, Франція), східно-балканські держави (Російська імперія, Османська імперія), а також регіональні держави, які претендували на статус великої держави (Італія та Греція), виявляли особливий інтерес до портових міст Приморського Дунаю, матеріалізований також у формі консульського представництва як механізму впливу та моніторингу присутності конкуруючих держав у регіоні.

З 1850 по 1939 рік у портах Приморського Дунаю (Бреїла, Галац, Рені, Ізмаїл, Тульча та Суліна) працювали великі консульські мережі вищезазначених держав, у яких працювало 314 дипломатів. Полісом консульства був Галацький порт. Багата консульська динаміка в портах Приморського Дунаю була очевидним показником особливого інтересу іноземних держав, що суперечило їхнім інтересам у південно-східному регіоні Європи. У досліджуваний період державами з найбільшою кількістю консульських посадових осіб у портах Приморського Дунаю були Греція, Англія, Австрія та Італія.

Британська імперія (Англія), як найбільша морська держава світу, розуміючи стратегічне значення Дунайського моря, мала серйозну консульську присутність у дунайських портах як у другій половині 19 ст., так і в першій половині 19 і 20 століть. Після поразки у Першій світовій війні Австрія скоротила свою консульську мережу в портах Дунаю. Особливий інтерес Греції до портів Бреїла та Галац пояснюється не лише існуванням великих грецьких громад у цих двох містах, але й економічними можливостями, які пропонували дунайські порти з точки зору судноплавства. Царська й Османська імперії мали більш гнучкі консульські мережі, менші за розміром, однак такі фактори, як: присутність у гирлах Дунаю внаслідок окупації протягом тривалих періодів часу та існування великих спільнот слов'ян і турків в області, компенсувала зусилля щодо інформування та ознайомлення з місцевими реаліями. На тлі більшовицької революції російська консульська динаміка у портах Приморського Дунаю значно скоротилася.

Ключові слова: консульські установи, консульські представництва, порти, морський Дунай, геополітичні інтереси

Introduction

Starting with the second half of the 19th century and until the beginning of the Second World War, the interest of the major international and regional actors in the Maritime Danube, an important geostrategic and economic point in the equation of the disputes for influence in the South-East of the European continent, was clearly highlighted. In this context, England, Austria, France, the Tsarist Empire, the Ottoman Empire, Italy and Greece showed a special interest in the port cities of the Maritime Danube, materialized also in the form of consular representation, as a mechanism of influence and monitoring of the presence of rival states in the region. Between 1850 and 1939, in the ports of the Maritime Danube: Brăila, Galați, Reni, Ismail, Tulcea and Sulina, vast consular networks of the above-mentioned states operated, in which 314 diplomats worked.

The aim of the study is to analyze the dynamics of foreign consular offices in the ports of the Maritime Danube (Brăila, Galați, Reni, Ismail, Tulcea and Sulina) as a way of exercising geopolitical influence on the Maritime Danube and at the Danube Mouths, as well as monitoring the presence of rival powers in this strategic region. We will highlight the presence of consular networks in the mentioned port cities operationalized by Western powers (British Empire – England, Habsburg Empire – Austria and France), Eastern powers – Balkans (Ottoman Empire, Tsarist Empire) and regional powers aspiring to regional power status (Greece and Italy).

The scientific novelty is given by highlighting the interests of international actors for the strategic potential of the Maritime Danube, through the analysis of the dynamics of consular representation in the ports of this region.

Analysis of the recent research. In order to understand the issue of consular networks that operated in certain strategic regions, between 1850 and 1939, we have pointed some landmarks of the historical context of this period, synthesizing information from the paper work of Bogdan Antoniu and Mihai Rudolf Dinu, *History of International Relations in the 19th – 20th centuries* (Bogdan & Rudolf, 2005). The substantial information contained in the study was obtained from the detailed analysis of unpublished documents from the Archives of the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest (AMOF), identified in the Fund – *Foreign Representatives in Romania – Personnel of Foreign Legations and Consulates* (files 2 – Austria, 4 – England, 11 – Italy, 9 – France, 21 – Turkey, 16 – Russia, 7 – Greece).

This category of data was completed with information from the following specialized paper works: *Foreign Office List – British Diplomatic and Consular Handbook (1865-1881)*; Ionel Constantin Mitea, *A century of British consular representation in Romanian cities* (Mitea, 2024a); Ionel Constantin Mitea, *Austrian consular officials in Romanian cities in the Moldavian Region. Biographical and professional highlights (1833-1923)* (Mitea, 2024b); *Diplomatic list of Austria-Hungary (1894)*; Engelbert Deusch (Deusch, 2017); Cristian Constantin (Constantin, 2017); Ana Maria Cheșcu, *The functioning of the Consulates in Galați during the first half of the 19th century* (Cheșcu, 2015); Violeta-Anca Epure, *On the eve of the pașoptiste revolution (1835-1847): French consuls and travelers about the situation in the Romanian Principalities. The last half of the fourth decade of the 19th century in the vision of French foreigners* (Epure, 2024).

Theoretical background

European context – 19th century – first half of 20th century

The beginning of the 19th century records the early stages of the current system of international relations at the European level and the emergence of the notion of 'great power', a status assumed by the British Empire (England), the Habsburg Empire (Austria), the Tsarist Empire (Russia), Prussia (Germany), France, the Ottoman Empire (Turkey), but also the highlighting of the status of regional power, assumed by states such as Italy and Greece.

The Vienna Peace Congress (1814) consecrated a new geopolitical reality at the European level, dominated by England, Austria, Prussia, Russia and France and outlined

the interest of the great powers to find solutions to avoid major military confrontations in Europe. Thus, the first alliance systems appeared in Europe, but the major state actors continued their policy of enhancing or preserving their own strategic advantages.

Although the 19th century was a stable one in terms of international relations, we witnessed a series of tumultuous historical moments, with relevance for subsequent developments on the European continent: secession and national liberation movements (Greece, Italy, Spain, 1821; Belgium, 1830; Romania, Serbia, Montenegro, 1878); the revolutionary year of 1848; military disputes between European actors, the most frequent between the Ottoman and Tsarist Empires (1826, 1853, 1877).

European alliances also aimed to combat the expansionism of Tsarist Russia. The two major alliance systems outlined at the end of the 19th century, the Triple Alliance and the Triple Entente, formed the basis of the two blocs that would confront each other in World War I. The beginning of the 20th century brought profound changes that contributed to defining a system of international relations, the pattern of which still functions today. The Great Powers and the European regional powers, established after the Congress of Vienna, retain their status even today.

With the beginning of the 20th century, Europe is no longer the 'center of the known world' and we witness the emergence on the international stage of new actors in the power equation: the USA, Japan, China, which until then were in various forms of isolationism. At the European level, the first two decades of the 20th century are marked by the same special dynamics of relations between the great powers, which entailed two Balkan Wars and the outbreak of a World War, as an expression of the need to re-establish spheres of influence. The re-establishments of power, resulting from the Paris Peace Congress (1919), bring relative stability to Europe, but fuel revanchist tendencies of the great loser, Germany, which will contribute to the outbreak of the second world war (Bogdan & Dinu, 2005).

The geopolitical and economic competition of the great powers in the second half of the 19th century and the first half of the 20th century, had in mind more than one interest in geographical areas with strategic potential. One of these regions was that of the Maritime Danube, whose geographical location could give the impression that it was a place of exclusive dispute of the interests of Tsarist Russia and the Ottoman Empire. As the historical events of the period to which the study refers have highlighted, all other European powers insistently promoted their interests in the region, participating directly, including in the Russian-Turkish military confrontations.

Diplomatic and consular representation constituted a means of exercising geopolitical influence and monitoring the presence of rival powers in a certain strategic region. Why the ports of the Maritime Danube as the object of this study? Because, after 1829, the Danube River became an integral part of the Mediterranean world and of the most important changes on the European continent. In the context presented, the study aims to analyze the dynamics of foreign consular representation in the ports of the Maritime Danube (Brăila, Galați, Reni, Ismail, Tulcea and Sulina), during the period 1850-1939, as recorded in the Archives of the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest, but also in some specialized works. We mention that, after 1850, all consular offices in these ports operated under the subordination of the Legations (current embassies), which operated in Bucharest. The presentation of consular officials will be made taking into account the state of origin, the ports in which they worked (listed in order of location along the Danube) and the date of first registration in some specific port.

Western consular dynamics in the ports of the maritime Danube

British Empire – England. British consular interest in the Danube ports began between 1835 and 1837, when the first London officials were installed in the ports of Galați and Brăila. In the second half of the 19th century and the first half of the 20th century, England had consular offices in 5 of the port cities of the Maritime Danube, where 49 representatives worked, as follows:

Brăila (12): Frederick C. Brown (1856), Frederick Morphy (1878), William Watson (1889), W.B. Churchward (1899), William John Norcop (1899), Thomas Archbold (1911), J. Pitts (1911), Sir Alexander Byres Hutcheon (1920), Herbert Alfred Cyril Marriot (1921), Hugh William Border (1924), Jack Corbu (1925), William Watson (1939);

Galați (25): George Bouchier Ward (1860), Powell (1860), Arthur Raby (1864), Frederick C. Brown (1876), Percy Sanderson (1876), Henry Edward Peter Algemon (1889), Henry Trotter (1894), Andrew Bennet (1895), Lionel Charles Lidell (1899), John Oliver Wardrop (1902), Charles Henry Clement Dundas (1902), Alfred James Ogston (1905), William Noel Lucas Shadwell (1908), Joseph Pyke (1909), Percivale Helyar (1916), Charles Clifton (1919), Leslie Charles Hughes Hallet (1922), Ernest Reginald Secombe (1924), Lawrence Milner Robinson (1924), Hugh William Border (1926), J.R. Martin Leake (1933), Alfred Charles Macduff (1933), Herbert Alfred Cyril Marriot (1934), Darrell Wilson (1937), Russell Duncan Macrae (1938);

Ismail (2): John Murly (1857), Dionisie N. Petala (1860);

Tulcea (2): Charles Fiott Barker (1859), Arthur Raby (1862);

Sulina (8): Joseph Hutton Dupuis (1860), John Stokes (1861), Arthur Hermann Vecqueray (1888), Lionel Charles Lidell (1894), Philip Charles Sarell (1901), Frederik Watson (1908), George Bishop Marshall (1919), Gerald Harington (1921) (AMOF, File 4 – England / B3, V3, N5, P5, V1, C13, S3, T1, D3, O1, B5, L31, S4, P4, P2, V4, V11, H5, B8, W18, K2, H6, R4, M9, H5, M12, M5; The Foreign Office List; Constantin, 2017; Mitea, 2024a)

Habsburg Empire – Austria. It was distinguished by a consistent consular presence in the Danube ports, as early as 1833. It consolidated this system of representation in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century, until the outbreak of World War I. During the reference period, Vienna operationalized consular offices in 4 ports of the Danube Maritime, staffed by 49 imperial officials:

Brăila (1): Johann Hanswenzel (1859);

Galați (43): Ferdinand Micksche (1850), Leopold Ritter Walcher von Moltheim (1853), Carl von Kwiatkowski (1854), Julius von Jaxa-Dembicki (1855), Josef von Schnell (1856), Gerhard Ritter von Chiari (1857), Gustav Friederich Von Kosjek (1859), Alexander Edler von Spinsio (1862), Richard Ritter von Franceschi (1865), Gustav Ritter von Oesterreich (1867), Isidor Ritter von Zotta (1870), Friedrich Carl Cariniani (1871), Ernst Friederich von Haan (1875), Gustav Friederich von Schreiner (1878), Alexander von Bernd (1880), Carl Ritter von Boleslawski (1882), Bela Basch (1882), Dominik Kiraly von Szathmar (1883), Rudolf Wodianer von Maglod (1886), Carl Ritter von Gsiller (1890), Carl Ludwig Bahr (1890), Peter Moricz von Tecso (1890), Gustav Trojan (1892), Emil Kertsch (1892), Jakob Wein (1894), Johann Wipperfurth (1895), Moritz Friederich Czikann von Wahlborn (1895), Hugo Logothetti (1897), Seutter von Loetzen (1898), Viktorin von Borhek (1899), Franz Ritter Garlik von Osoppo (1899), Nikolaus Hakman (1902), Heinrich Ritter von Schulz (1902), Waldemar Roderich Czerwenka (1907), Friedrich Hlavac Edler von Rechtwall (1908), Zdislaus Ritter von Okecki (1908), Rudolf Edler von Jahnstein Ach (1910), Alphons Felner von der Arl (1911), Georg Barkoczy von Nagy und Kisbarkoz (1912), Edler von Jahnstein (1912), Konstantin Sedlacek (1915), Carl Florian (1915), Emil Eliasiewicz (1916);

Ismail (4): Paul Dichlich (1857), M. Abramich (1861), Josef Yernich (1864), Emil Kertsch (1896).

Sulina (1): Friederich Springer (1915) (AMOF, File 2 – Austria/M2, H4, G3, M6, F19, O3, J1, F23, D5 și Y1; Diplomatic List of Austria – Hungary, 1894; Deutsch, 2017).

France. The first French consular presence in the Danube ports was in Galați, in 1838, when Consul Huber, accredited to Iași, organized the first consular agency in the port city. During the period studied, France had 31 consular officials in the ports of the Danube Maritime, as follows:

Brăila (5): Duclos (1852), Bie Maurin (1858) M. Malavasy (1868, 1870), Marc Vuccino (1909); Michel Boscoff (1913);

Galați (23): Gardera (1852), Lemont (1855), A. de Brossard (1857), F. Steyert (1857), E. Bouillat (1859), L. Vermont (1860), Victor Castaing (1863), H. Boyard (1868), Axel Duboul (1873), De Laigne (1878), Conte de Hericourt (1880), Laporte (1881), Gustave Wiet (1882, 1885), Jules Coste (1882), Mari Emille Georges Carra de Vaux (1883), Iosif Polis (1900), Marcellin Pellet (1902), Belin (1905), Samuel Alfred Melon (1906), Henri Arnould (1908), Honore Marius Josphe Raux (1922), Gabriel Gaston Philippe Mouille (1939), Gabriel Richard (1939);

Tulcea (3): A. Langlois (1879), De Chaume (1879), Casimir Decis (1886) (AMOF, File 9 France / M2, V10, D5, G2, L3, B3, M5, B5, V5, C1, B1, D6, L2, H1, L2, V1, C1, C2, P4, P5, B7, M13, A3, R3; Cheșcu, 2015; Epure, 2024).

The consular dynamics of the great eastern-balkan powers in the ports of the maritime Danube

Ottoman Empire – Turkey. It expressed consular interest in the ports of Brăila, Galați, Tulcea and Sulina, where 22 officials worked:

Brăila (5): Kostaki Effendi (1895), Fatin Bey (1895), Vitalis Bey (1896), Aris Effendi (1901), A. Bechir Bey (1913);

Galați (6): Sadik Bey (1897), Rudchy Bey (1924), Chakir Djemal Bey (1925), Suleiman Server Bey (1926), Emin Vefa Bey (1930), Rifat Bey (1930);

Tulcea (5): Omer Effendi (1880), Veli Bey (1884), Kadri Bey (1891), Stefan Effendi (1891), M.S. Pădeanu (1902);

Sulina (6): Kircor Efendi (1891, 1893), Yousouf Zia Bey (1893), Pascal Effendi (1905), Mehmed Bey (1905), Assaf Bey (1932) (AMOF, File 21 – Turkey / A15, C1, C4, F5, K3, O2, P4, P5, S14, V1, A20, D14, R21, S27; Constantin, 2017).

Tsarist Empire – Russia. The first Russian consular office in a port of the Maritime Danube was recorded in 1821. During the analyzed period, the Tsarist Empire had 25 consular representatives in the ports of Brăila, Galați, Ismail, Tulcea and Sulina, as follows:

Brăila (1): Melas (1865); **Galați (9):** Alexander Romanenko (1856, 1863), Asfessseuride Cobagiu Colas (1856), Leko (1863), Nikolas de Ladygensky (1892), Anatole Lobanov Rostovsky (1902), Eugeniu Bustkovici (1902), Pierre de Kartamyscheff (1904), Jean Sazaro (1911), Eugen Pouzanoff (1914).

Ismail (3): Tuleianov (1857), Alexander Romanenko (1858), Paul Romanenko (1864, 1869). **Tulcea (6):** Niagha (1878), Alexandru Sorokin (1879), Aristane Celebidake (1888), Alexandru Dobrogeanu (1897), Pierre Kartamyschevo (1897), Serge Westman (1904); **Sulina (6):** Victor Sehafiroff (1881), Pierre Kartamyscheff (1890), Laurent Gianni (1897), Eugeniu Bustkovici (1906), Ragosine (1911), Vladimir Richter (1912) (AMOF, File 16 – Russia / M1, R2, C4, L1, L5, B4, K3, L13, T4, R3, N2, S2, C1, D1, K4, V5, S3, R2, G5, K3).

Consular dynamics of regional powers in the ports of the maritime Danube

Italy. The first Italian consular presences in the ports of the Maritime Danube are reported in 1851, when a specialized office was established in Galați. As the importance of the Kingdom of Italy grew at a European level, in the second half of the 19th century, we noted a special consular interest in the ports of Galați, Brăila and Sulina, where 49 Italian officials worked, as follows:

Brăila (17): Antonie Bargheti (1868), Francois Zerboni (1868), Jules Tessi (1875), Giovanni Battista Asseretto (1875), Pasquale Corte (1879), Giovanni Pascale (1909, 1913), Filippo da Passano (1913), Serpi (1917), Luigi Orduini (1919), Adriano Gattorno (1922), Giovanni Dolfini Battista (1927), Vittorio Seganti (1930), Vincenzo Gulli (1930), Sonino (1933), Belafronte (1933), A. Pancaldi (1938), Giuseppe Toffoletto (1938);

Galați (31): Stefan Berzoleze (1851), Theodor Matthieu (1853), Petre Castteli (1862), Carol Cattaneo (1862), Laurent Vignale (1863), M.I. Stella (1863), Cattaneo (1863), Francois Zerboni (1865, 1866), Ferdinand Scaglia (1866), Berio (1868), P. Castelli (1867,

1868), Cesar Durando (1873), Marchiz de Sommariva (1877), Cavalier de Simonoletti (1878), Pascal Corte (1888), Jules Tesi (1890), Joseph Saint Martin (1899), Nicolai D. Pappalepore (1899), Charles Sforza (1905), Paolo Grande (1906), H. Acton (1908), Guidon Meli Lupi de Soragna (1908), Julien de Visart (1909), Leoni (1917), Vittore Sicilianini (1920), Ricardo Manzani (1922), Gino Cecchi (1924), Amedeo Mammalella (1933), Aristide Pancaldi (1935), Nardi Luigi (1938);

Sulina (2): Romano (1880), Michelangelo Pettinato (1927) (AMOF, File 11 – Italy / Z3, B3, T2, A2, C6, P2, P3, L1, A5, G4, D3, P11, G1, G8, B2, M1, C4, C3, V1, S1, Z1, S2, C5, D1, S5, S6, C3, T4, S2, P1, C9, G3, V3, A3, S7, M6, C21, M10, P8, N4).

Greece. With the gaining of independence and the emergence of a role as a regional power, which rivaled the Ottoman Empire, Greece stands out with a special consular dynamic in all the ports of the Maritime Danube, where **89** officials have been active:

Brăila (26): G. Frearitis (1851), George L. Tsamado (1858, 1864), Vasile Antoniadis (1862), Spiridon Logotatidis (1868), Anton G. Antonopoulos (1869), Petre Antoniadis (1874), Dimitrie Ghionis (1882), Semeiotis Matarangas (1883), Alexandre Leonardos (1885, 1890), A. Metaxa (1892), P.H. Anarghiros (1896), Constantin Svoronos (1897), M.Z. Crisovelani (1897), M. Spiliotakis (1899), Gheorghe Lagudakis (1911), Constantin Mavromatis (1911), Contoumas (1913) Jean Melekos (1921), N. Stefanatos (1921), E. Sotiracopoulos (1922), Constantin Dasos (1923), Vlaicos Georges (1923), Dionysios Inglessis (1924), Michel Sakellariades (1927), Anastase Lianopoulos (1938), Constantin Xanthopoulos (1938);

Galați (25): S. Ghioni (1851, 1855), Th. Fichenschner (1857), Leonidas Geracaris (1864), Ioan Angeonaki (1864), N. Aivazidis (1867), S. Manolato (1868), Ioan Palamide (1874), Georges Tzamados (1874), I. Papacostopoulos (1881), Jacques Contoumas (1882), Philon Epaminondas (1882), Guillaume Fontanas (1884), E. Antipas (1888), Dimitrie Kimbitis (1896), Mihail Spiliotakis (1905), Nicolas Batistatos (1911), N. Souidas (1914), Hadzivassiliou (1919), Constantin Dassos (1923), Demetris Sofianos (1924), Constantin Xanthopoulos (1924), Marinos Siguros (1928), Dimitrios Vasilios (1930), Anastase Lianopoulos (1931), Constantin Tsimeros (1935);

Reni (2): Timoleon Ioanidas (1864), P. Oceanomopoulos (1865);

Ismail (8): Anastasopulo (1857), Metodiou Ioanide (1858), Ioan Milio (1864), Epaminonda Mavromati (1871), Alexandre Leonardos (1874), I. Sigaropoulo (1876), Athanse Kirieri (1932), Dionissios Inglessis (1935);

Tulcea (14): I. Sigaropoulo (1875), P. Th. Pyrgos (1878), Mihail Nicolau (1880), Constantin Panourias (1881), Panos Goulimis (1882), Andre Charalambis (1886), J. Pilidis (1888), Leonidas Metaxas (1888), Nicolas Diamantopoulos (1889), Michel Simos (1890), Angele Mazis (1890), Phociou Zinou (1891), S. Sarassoglou (1892), Denis Millas (1904);

Sulina (14): Andre Delaporta (1879), E. Eugeniadis (1880), Achille Timbourakis (1880), Nicolas Coutzalexis (1882), N. Cammenos (1888), Raphael Miltiade (1896, 1900), Stefan Liatis (1911), Jean Megapanos (1914), N. Inglessy (1918), Papandreon (1921), Elefterios Mavrokefalos (1923), Alexandre Dalietos (1923), Constantin Valtis (1924), Antoine Colovos (1930) (Constantin, 2017).

Conclusions

The second half of the 19th century and the first half of the 20th century recorded a particularly rich consular dynamic in the port cities of the Maritime Danube, where 314 officials were appointed by the great European powers (the British Empire, the Habsburg Empire, France), great Eastern-Balkan powers (the Tsarist Empire and the Ottoman Empire), but also by the regional powers aspiring to the title of great power (Italy and Greece). These vast consular networks certainly highlighted the interest of the mentioned states in the special strategic importance of the Danube and the Black Sea in the power equation at European and global level. The pole of foreign consular representation was the port of Galați, where 162 foreign diplomats worked. In many of the mentioned states, the principle of rotation of consular staff from one port city to another can be observed, according to the principle of the need to know the regional realities as well as possible. 191

of those 314 consular officials appointed in the Danube ports, were recorded in the second half of the 19th century and 123 in the first half of the 20th century.

We note a lower dynamics of consular representation in the first half of the 20th century, given both by technological developments and the diversification of information sources, which assumed a reduced human presence in a certain point of interest. The British Empire (England), as the world's largest maritime power, understood the strategic importance of the Danube Maritime, meaning that its consular presence in its ports was consistent, both in the second half of the 19th century and in the first part of the 20th century. Austria, a particularly influential power in south-eastern Europe, reduced its consular network in the Danube Maritime ports, after its defeat in the First World War. Greece, an important European actor with a tradition in navigation, understood very well that its international and regional recognition could be favored by a consolidated presence in strategic points where other powers were also active. Thus, in the analyzed period, it stood out with the greatest consular dynamics in the ports of the Maritime Danube. Greece's special interest in the ports of Brăila and Galați also took into account the existence of large communities of Greek citizens in these two cities. Its major interest had an economic nuance, given the opportunities offered by the Danube ports in terms of navigation. As a Mediterranean power, Italy registered a rich consular dynamic in the Danube ports, understanding that, starting with 1829, the Danube River became an integral part of the Mediterranean world and of the most important changes on the European continent.

The Tsarist Empire and the Ottoman Empire had more flexible consular networks, smaller in size, however, factors such as: the presence at the Danube Mouths given by the occupations for long periods of time and the existence of large communities of Slavs and Turks in the region, compensated for the efforts to inform and learn about local realities. Against the backdrop of the Bolshevik revolution, the Russian consular dynamics in the ports of the Maritime Danube experienced a significant decrease. From the perspective of consular representation, the states with the richest presence in the ports of the Danube Maritime were Greece, with 89 consular officials, England, Austria and Italy with 49 each. As a final conclusion, we can appreciate that the ports of the Maritime Danube were the object of a special geopolitical interest from the major European and Eastern-Balkan power actors, also expressed through a rich consular representation, as a mechanism of influence and monitoring of rival states.

REFERENCES

- Bogdan, A. & Rudolf, D.M.** (2005). *Istoria relațiilor internaționale în sec. XIX – XX (History of International Relations 19th – 20th centuries)*. Bucharest.
- Cheșcu, Ana Maria** (2015). *The functioning of the Consulates in Galați during the first half of the 19th century*. Iași. Retrieved from <https://cutt.ly/yeBJrZrY>
- Constantin, Cristian** (2017). *Consular activity in Brăila and Galați (1919-1940)*. Iași // **Constantin, Cristian** (2017). *Activitatea consulară la Brăila și Galați (1919-1940)*. Iași.
- Deusch, Engelbert** (2017). *The effective consuls of Austria(-Hungary) from 1825-1918, their education, working conditions and biographies*. Vienna: Böhlau Verlag GmbH & Co. // **Deusch, Engelbert** (2017). *Die effektiven Konsuln Österreich(-Ungarns) von 1825-1918, Ihre Ausbildung, Arbeitsverhältnisse und Biograen*. Wien: Böhlau Verlag GmbH & Co.
- Diplomatic List of Austria-Hungary* (1894). Wien. Retrieved from <https://cutt.ly/heBJEoJr>
- Epure, Violeta-Anca** (2024). *În preajma revoluției pașoptiste (1835-1847): Consuli și voiajori francezi despre situația din Principatele Române. Ultima jumătate a celui de-al patrulea deceniu al veacului al XIX-lea în viziunea alogenilor francezi (I)*. Caransebeș. Retrieved from <https://cutt.ly/keBJpLXt> // **Epure, Violeta-Anca** *On the eve of the pașoptiste revolution (1835-1847): French consuls and travelers about the situation in the Romanian Principalities. The last half of the fourth decade of the 19th century in the vision of French foreigners*. Caransebeș. Retrieved from <https://cutt.ly/keBJpLXt>
- Mitea, Ionel Constantin** (2024a). *A century of British consular representation in Romanian cities*. Galați. Retrieved from <https://cutt.ly/yeBJJadIM> // **Mitea, Ionel Constantin** (2024a). *Un secol de reprezentare consulară britanică în orașele românești*. Galați. Retrieved from <https://cutt.ly/yeBJJadIM>
- Mitea, Ionel Constantin** (2024b). *Austrian consular officials in Romanian cities in the Moldavian Region. Biographical and professional highlights (1833-1923)*. Cahul, R. Moldova. Retrieved from

<https://cutt.ly/geBJWalq> // **Mitea, Ionel Constantin** (2024b). *Oficiali consulari austrieci în orașe românești din Regiunea Moldovei. Repere biografice și profesionale (1833-1923)*. Cahul, R. Moldova. Retrieved from <https://cutt.ly/geBJWalq>

The Archive of Ministry of Foreign Affairs (AMOF). Bucharest. Fund – *Foreign Representatives in Romania – Personnel of Foreign Legations and Consulates*. Files: 2 (Austria), 4 (England), 11 (Italy), 9 (France), 21 (Turkey), 16 (Russia), 7 (Greece).

The Foreign Office List (1865). London. Retrieved from https://archive.org/details/bub_gb_YtI9AAAACAAJ/page/n43/mode/1up

УДК (UDC) 94 (477) (092)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.016

UKRAINIAN SCIENTISTS IN THE SECOND POLISH REPUBLIC BETWEEN SCIENCE AND POLITICS: THE CASE OF MYRON KORDUBA

Vitalii Telvak,

e-mail: telvak1@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

*Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,
Ukraine, 82100, Drohobych, Hrushevskogo, 4*

Sviatoslav Zhuravlov,

e-mail: zuravlovsvatoslav27@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7875-4038>

*Mykhailo Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies of the
National Academy of Sciences of Ukraine
Ukraine, 01001, Kyiv, Trokhsviatytelska, 4*

Abstract

The purpose of the article is a comprehensive clarification of the issues and ideological foundations of journalistic posts by M. Korduba during 1919-1939.

The research methodology relies on the use of an interdisciplinary approach. Based on the principles of objectivity and historicism, the research has implemented the structural-functional systematic analysis of historiographical facts and the comparative-historical method. The article has used the heuristic possibilities of periodisation, classification and typology methods.

In conclusion, we note that Korduba-publicist demonstrated the best features of a conscious Ukrainian intellectual who, in difficult times for the nation, put the mission of historical and cultural awareness of the public above his creative interests. Therefore, socio-political journalism of the scholarly interwar period was aimed at a comprehensive understanding of the most important issues of national existence for Ukrainians. First of all, he initiated a broad discussion of the problem of overcoming the severe consequences of the defeat in the War of Independence. M. Korduba rejected the destructive calls for collective repentance, explaining the objective and subjective reasons for the loss of Ukrainian statehood in the Dnipro region and Galicia. He proposed to properly reflect on the painful experience of defeat and responsibly determine the steps to regain independence. The historian stressed that Ukrainians should take care of their destiny, rationally reflect adverse foreign policy circumstances, end internal misunderstandings and give a consolidated signal to European countries regarding the existence of a clear vision of the nation's future. Only under this condition, argued M. Korduba, Ukrainians will regain the trust of their Western partners and establish a constructive dialogue with them. A similar optimism was contained in his journalism devoted to the understanding of the relations of Ukrainians with Poles and Russians. He emphasized the need to seek mutual understanding with our historical neighbors through building equal relations and abandoning the practice of dwelling on national grievances. In general, the analyzed journalism of M. Korduba allows us to talk about his socio-therapeutic mission, because it not only insightfully revealed the problems of Ukrainians in the interwar period, but also proposed effective means of national healing.

Keywords: M. Korduba, the Second Polish Republic, science, politics, public journalism

УКРАЇНСЬКІ ВЧЕНІ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ МІЖ НАУКОЮ ТА ПОЛІТИКОЮ: ВИПАДОК МИРОНА КОРДУБИ

Віталій Тельвак,

e-mail: telvak1@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
Україна, Дрогобич, вул. Грушевського, 4*

Святослав Журавльов,

e-mail: zuravlousvatoslav27@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7875-4038>

*Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського
НАН України,
Україна, Київ, вул. Трьохсвятительська, 4*

Анотація

Метою статті є комплексне з'ясування проблематики та ідейних засад публіцистичних дописів М. Кордуби протягом 1919-1939 років.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні міждисциплінарного підходу. Виходячи з принципів об'єктивності та історизму, дослідницький акцент зроблено на структурно-функціональному системному аналізі історіографічних фактів і порівняльно-історичному методі. У статті використано евристичні можливості методів періодизації, класифікації і типологізації.

У підсумку відзначено, що Кордуба-публіцист продемонстрував найкращі риси свідомого українського інтелегента, який у складні для нації часи, місію історично-культурного освідомлення громадськості поставив понад власні творчі зацікавлення. Тому суспільно-політична публіцистика вченого міжвоєнного часу була спрямована на комплексне осмислення найбільш важливих для українців питань національної екзистенції. Передусім, він ініціював широке обговорення проблеми подолання важких наслідків поразки Визвольних змагань. М. Кордуба відкинув деструктивні заклики до колективного покаяння, пояснюючи об'єктивні та суб'єктивні причини втрати української державності на Наддніпрянщині і в Галичині. Він запропонував належним чином відрефлектувати болючий досвід поразки і відповідально визначити кроки зі здобуття незалежності. Історик наголошував, що українці повинні самі опікуватися власною долею, раціонально реагувати на несприятливі зовнішньополітичні обставини, припинити внутрішнього непорозуміння та дати консолідований сигнал європейським країнам щодо наявності чіткого бачення майбутнього нації. Лише за цієї умови, аргументовано наголошував М. Кордуба, українці повернуть довіру західних партнерів та налагодять з ними конструктивний діалог. Подібний оптимізм містився і в його публіцистиці, відведеній осмисленню взаємин українців з поляками та росіянами. Він акцентував на необхідності пошуку взаєморозуміння з нашими історичними сусідами через побудову рівноправних взаємин та відмову від практики зациклення на національних кривдах. Загалом, проаналізована публіцистика М. Кордуби дозволяє говорити про її соціально-терапевтичну місію, адже в ній не лише проникливо виявлено проблеми українства міжвоєнного часу, але й запропоновано ефективні засоби національного зцілення.

Ключові слова: М. Кордуба, Друга Річ Посполита, наука, політика, громадська публіцистика

Problem statement. It is common knowledge that, similar to the Dnipro region, the War of Independence of 1917-1921 was also lost in Galicia. A more organized and militarily more powerful western neighbor with the support of the Entente destroyed the young Ukrainian statehood, seizing our lands along the Zbruchan border. Thus, the administration of the newly formed Poland resumed the imperial practices of social subjugation and cultural domination over its most numerous ethnic minorities. The awareness of the considerable danger to the national existence forced Zazbruchan intellectuals to once again divide their time between their favorite professional activity and civic duty. The result of their efforts was the creation of a 'state within a state', which made it possible not only to preserve the traditions of public self-government developed in the previous period, but also to develop practices of national resistance that correspond to the new circumstances. Despite the sheer determination of Galician scientists, the future historiography will be dominated by a separate analysis of their professional occupations and public initiatives. Instead, a comprehensive reconstruction of the national service of Zazbruchan intellectuals, taking into account all its components, will make it possible to trace the ideological interconnection of their public and professional lives. Drawing the attention of colleagues to this problem, below we will show its relevance using the example of the intellectual biography of Myron Korduba in the interwar period. At the same time, we will focus on the analysis of his public journalism, in which the socio-political beliefs and scientific ideas of the scientist were organically synthesized.

Analysis of the recent research. Today, we have several works devoted to the problem M. Korduba's cooperation with such authoritative Ukrainian scientific and public periodicals of the interwar period as 'Ukraine' (Batiuk & Syniavska, 2024), 'Literary and Scientific Bulletin' (Batiuk, 2023; Telvak, 2024), 'Dilo' (Batiuk, 2018; Telvak, Kurylyshyn & Telvak, 2022) etc. Also, during the last decades, historiographers began to find out the leading topics of the scientific and public journalism of the prominent scientist. In this aspect, the largest number of studies is focused on understanding Korduba's historical biography (Telvak & Pedych, 2016; Telvak & Polishchuk, 2020a; Telvak & Polishchuk, 2020b; Telvak & Telvak, 2018; Telvak, Pedych & Telvak, 2021; Telvak, 2023; Telvak, Zhuravlov & Vladyga, 2023; Telvak, Hubytsky, 2024). However, there is no comprehensive analysis of social and political journalism of M. Korduba in the interwar twenty years. This determines the relevance of the topic of our research.

The purpose of the article is a comprehensive clarification of the issues and ideological foundations of journalistic works by M. Korduba during 1919-1939.

Presentation of the main material. In 1919, M. Korduba and his family moved to Lviv, forever leaving Chernivtsi, which was occupied by the Romanians. In the former capital of the old Austrian province, he immediately sought to actively immerse himself in the turbulent public life of Galician Ukrainians, who were painfully experiencing the loss of short-term statehood, exhausted by the abuse of the new Polish government. Possessing an exquisite journalistic talent, the well-known historian contributed to the understanding of the current situation on the pages of contemporary Ukrainian publications. The fact that his posts were always included on the first page speaks of the public demand for M. Korduba's journalistic voice at that time. Another sign of that difficult time, which characterizes the newly established Polish 'democracy', was that the historian had to sign his texts with cryptonyms, justifiably fearing persecution from the new government, which without appeal deprived its opponents of work and even freedom.

Topics for M. Korduba's journalistic works were provided by the life of that time, which was full of disturbing news for Ukrainians. The loudest event of the end of 1919 was the fact that in November the Supreme Peace Council in Paris decided to hand Eastern Galicia under the leadership of Poland for 25 years, at the same time providing for the protection of the rights of Ukrainians by a separate legislative statute. This decision was a real shock for the representatives of the Ukrainian Galician intelligentsia, because it marked the final defeat of the national liberation struggle on the Zazbruchan territory in the eyes of Western European politicians. Among the avalanche of emotional publications

depicting the aforementioned decision of the ambassadors as a real national catastrophe, M. Korduba's works stood out as they provided a more sober analysis of the situation.

Pointing out the destructiveness of calls to ignore the obvious, the scientist suggested instead that it is possible to calmly understand the essence of the matter. In his opinion, "it will not be superfluous to take a closer look at the region, which the Supreme Council of Peace has awarded to be, for longer or shorter, a self-governing part of the Polish state" (Korduba, 1920: 4). First of all, the historian suggests trying to give a name to the self-governing part of the western Ukrainian lands appointed by the European ambassadors. Understanding this problem, the well-known toponymist M. Korduba tried to determine the geographical outline of the Ukrainian regions that would be granted autonomy. In view of this, the scientist asserts, "it is appropriate to call it Galician Ukraine, because its borders are much narrower than the borders of the territory inhabited by Ukrainians in the ancient Austrian province called Galicia" (Korduba, 1920: 4). It is impossible, the publicist points out, to call this territory Eastern Galicia, because its western border is usually considered to be the San River. Therefore, "for lack of a better name", M. Korduba, with a certain wit, calls the projected autonomy the Lviv Republic. The author considers the borders of this republic to be 'very bizarre' and adds several more remarks that prove the ambassadors' complete disregard for historical, ethnographic and historical realities. In fact, the aforementioned resolution covers the self-governing city of Lviv and 45 political powiats.

The next problem that M. Korduba draws attention to is the attempt to reconstruct the ethnic composition of the planned autonomy. The scientist proposes to choose the religious affiliation of the population as a criterion. Thus, according to the scientist's calculations, the Ukrainian population constitutes a clear majority of about 3 million, or 63.6%, of the total number of residents of the newly created autonomy. But it should be about 5 million people. The distribution by nationalities of the remaining residents of the autonomy is as follows: 1,071,000 Poles (22.7%), 592,000 Jews (12.5%), 44,000 Germans (1%). According to these calculations, in the future parliament of such autonomy, 2/3 of the seats should belong to Ukrainians, while Poles – only 1/5. However, with knowledge of the realities of Polish 'democracy' at that time, the publicist eloquently adds – "if the elections were held without fraud" (Korduba, 1920: 5). But M. Korduba's complaints about the unfairness of the borders of the projected autonomy turned out to be fruitless, because, as it was later revealed; Polish politicians completely ignored the foreign policy obligations they had assumed.

In this situation of uncertainty about the future of Galician Ukrainians, M. Korduba, as an analytical columnist for several Lviv magazines, devoted most of his attention to understanding the new geopolitical realities that emerged as a result of the decisions taken at the post-war peace conferences. It is quite expected that the starting point of his deliberations was Ukrainian interest. The experienced politician rightly emphasized that "the war in the East and the resolution of the Eastern European issue is now undoubtedly the most important matter of pan-European, or rather world politics. At the present time, the eyes and attention of the most prominent diplomats and state leaders of Western Europe are drawn to this problem". (Problem of Eastern Europe. I, 1920: 1). To prove this thesis, M. Korduba cites evidence of dozens of local conflicts that continue with varying intensity in the region.

The scientist identifies the unresolved local social, political and national problems as the cause of the mentioned armed conflicts. The wall 'was destroyed' after the removal of the Romanov and Habsburg dynasties from the political arena. It hid the problems of Central and Eastern Europe. Next, M. Korduba lists and analyzes the most troublesome problems: "1) liberation from centuries of enslavement, 2) the structure of social life on the same basis for minorities as for national majorities, 3) the change of the medieval division into classes and means of production in the modern and democratic spirit, 4) the formation of economic federations, without occupying the national life of individual states" (Problem of Eastern Europe. I, 1920: 1).

None of these problems, as the historian painfully summarized in his analysis, were solved in the East of Europe. After all, Western politicians, were mostly unaware of the situation that developed on the territory of the former Habsburg and Romanov empires, and their conclusions completely relied on the opinion of Polish politicians. Thus, in the eyes of the Western world, Poland became the successor of Austria-Hungary and Russia. However, M. Korduba emphasizes, the new state became the heir not only to the territories of both those states, but also to their 'mortal disease'. Explaining the last thesis, the publicist notes: "When we look at the area now besieged by the Polish army [...] we will see that the numerical ratio of the ruling nation to the enslaved is even less in favor of the ruling nation, as it was in Austria-Hungary and Russia. [...] If the wishes of the Polish politicians were to be fulfilled, if all those lands should really be annexed by Poland, how can one predict a different fate and a different end for that state, than the one that so recently swept away Austria-Hungary and Russia?" (Problem of Eastern Europe. II, 1920: 3).

Thus, M. Korduba was one of the first analysts who predicted the rapid crisis of the new world order created by the victors, based on the formation of states with a significant number of different ethnic populations. With the knowledge of the development trends of historical events on the European continent, the scientist proves the futility of creating new empires in the place of states already destroyed by revolutionary upheavals. He gives his advice to the new masters of the situation: "Only the recognition of full independence for all enslaved peoples and the ability to establish order at home on a genuinely democratic basis and implement the necessary social and economic reforms will provide a solution". (Problem of Eastern Europe. II, 1920: 3).

M. Korduba also expressed his conviction about the finality of the fair definition of interstate borders in post-war Europe in an article about the negotiations between Poland and Soviet Russia. The subject of these negotiations was supposed to be the Ukrainian lands on the right bank of the Dnipro, which were planned to be included in the Second Polish-Lithuanian Commonwealth. The Galician historian sharply condemned the calls of some Polish politicians and publicists to return the borders of 1772 to their state, because this would mean the restoration of its imperial character. Such negotiations, as M. Korduba highlighted, must necessarily take into account the opinion of the local Ukrainian population: "The main basis for future negotiations between Poland and the Bolsheviks should be a declaration by the latter of complete disinterestedness regarding the lands that lie west of the borders of historical Poland from the 1772. The fate of those lands will be decided by Poland according to the will of the local population". (Borders since 1772, 1920: 1).

However, the publicist states, the imperial ambitions of the new Polish government did not allow it to look at the problem of its new borders objectively – through the prism of the interests of the local population. On the contrary, says M. Korduba, the new Polish state claims large areas of the Ukrainian Right Bank, which will mean the return of national oppression to these lands. "[...] We see," writes M. Korduba, "that the non-Polish lands, whose existence and fate are decided by the Polish government, are almost three times larger than those belonging to Poland in terms of space and twice as large in population" (Borders since 1772, 1920: 1). The historian once again warns the Polish authorities, stressing that such 'colonial appetites' will lead to acute national antagonism, which will ultimately cause irreparable damage to the very creation of the Polish state.

The Ukrainian lands of Bessarabia, occupied by Romania, got into a situation similar to Galicia. The same Peace Conference in Paris gave its consent to annex Bessarabia to Romania. Since the Bessarabian issue has been a topic of discussion throughout Eastern Europe for a long time and, as M. Korduba points out, "often also falls into the sphere of Ukrainian interests", he introduces his readers to this issue. First of all, the scientist presents his considerations regarding the name of the region, its territorial boundaries, natural conditions, history and ethnic composition (M. Korduba counts 21% of Ukrainians in Bessarabia, who in two powiats (Khotynskyi and Akermanskyi) have an advantage over

Romanians). As a result, the publicist concluded that from the entire area of Bessarabia, these two mentioned counties should receive full national-territorial autonomy.

Expressing these theses, M. Korduba at the same time, argues with Polish publicists who insisted on the similarity of the Galician and Bessarabian situations and thereby justified the annexation of Galicia. The historian explains: "When *Gazeta Wieczorna* (from March 27) wanted to draw a parallel between the occupation of Bessarabia by the Romanians and Eastern Galicia by the Poles, we cannot say anything against it as the method was quite similar. When it comes to material justification, we should note that in Bessarabia the Russian census still shows 48 percent of the Romanian population, and in Eastern Galicia the Polish census managed to count only 21 percent of Poles (Roman Catholics)" (Bessarabiia, 1920: 1).

In his journalism, M. Korduba paid a lot of attention to the characteristics of the humanitarian policy of the Polish authorities. The historian pointed out that the situation in the educational sphere was especially detrimental, which threatened the native population of Eastern Galicia with a true humanitarian catastrophe. Representatives of the Polish administration, having chosen an assimilationist model of relations with national minorities in their state, began brutal oppression of the Ukrainian school system in the region. Their cynical calculation was based on the assumption that the people deprived of an educated stratum would much more easily succumb to assimilation. M. Korduba's journalistic activity at that time was actually aimed at warning representatives of the Polish authorities about the danger of such a policy, which would ultimately lead to acute national antagonism. The scientist was also devoted to the idea of preventing Ukrainian citizens from falling under the brute force of Polish officials and instilling hope in the possibility of a cultural revival of a nation that suffered a painful defeat in its liberation struggles.

An idea of M. Korduba's contemporary views on the protection of the cultural and educational rights of Ukrainians is given by his article in the columns of the Lviv newspaper 'Hromadska dumka' (Public Opinion) under the telling title "Don't put out the light!". It points to the terrible state of cultural hunger suffered by the Ukrainian community of Eastern Galicia under Polish occupation. M. Korduba cites numerous facts of unjustified closure of Ukrainian schools both in Lviv and in the provinces; persecution of Ukrainian teachers for their national beliefs; the introduction of an age limit for admission to gymnasiums, which, because of the recent war events, made it impossible for a significant number of children to obtain secondary education; requisitioning of the premises of Ukrainian educational institutions for military purposes; in the end – a complete denial of the right to higher education to Ukrainians. Summarizing his disappointing thoughts, the teacher asks a rhetorical question: "Will such merciless, unprecedented in all states and times neglect of the most primitive rights of an entire people to cultural life, help to heal the memories and wounds of the recent war, or will it lead to reconciliation, not to mention friendly, but perhaps civil relations between Poles and Ukrainians?" (Don't put out the light!, 1920: 1). The answer to these questions on the part of the Polish progressive intelligentsia, M. Korduba is convinced, should be the slogan: 'Enough!'.

However, if lower and middle Ukrainian schools, despite the educational terror of the Polish authorities, still continued to exist, then the situation with Ukrainian higher schools was even worse. For example, all Ukrainian departments were liquidated at Lviv University, and later young people who had not served in the Polish army or had not become citizens of the Second Polish Republic were not allowed to study. The ban mainly applied to Ukrainians and Jews, who, of course, were not in the ranks of the Polish army. In view of this, M. Korduba most actively joined the discussion of the Ukrainian university case with his journalistic pen.

M. Korduba's views on the problem of organizing a Ukrainian university in interwar Poland are quite fully presented in his answers to the so-called 'Survey of university affairs', which was conducted in the mid-1920s by the Berlin magazine 'Chronicle of Politics, Literature and Art' at the initiative of the main editor Stepan Tomashivskyi.

Initiating this survey, S. Tomashivsky appealed to prominent representatives of Ukrainians to express their vision of ways to build a Ukrainian higher education institution under Polish occupation. The questionnaire contained questions related to the assessment of the current state of Ukrainian higher studies, the problem of studying Ukrainian students outside the borders of Ukrainian ethnographic territories, the view on the possibility and compliance with the national needs of private higher education, the issue of localization of the Ukrainian university, assessment of the personnel potential of Ukrainian teachers, etc.

At the beginning of his answers to the questionnaire, M. Korduba diagnosed the state of affairs in Ukrainian higher education in the western Ukrainian lands. Cooperating with the Ukrainian Secret University in Lviv, he categorically stated: "The current state of Ukrainian higher education cannot satisfy the national and cultural needs of the Ukrainian people at all. Private higher education institutions (university and polytechnic) in Lviv are now only a surrogate for what they should be" (Korduba, 1924: 253). In his further answers, the teacher raised several important educational problems. First of all, he emphasized the importance of founding a Ukrainian university on Ukrainian ethnic lands, rightly pointing out that higher education institutions in other countries (Czechoslovakia at that time) was only a temporary phenomenon.

The next problem raised by M. Korduba concerns the justification of the need to establish a Ukrainian university in Lviv. According to the teacher, neither Stanislav, nor Kolomyia and Lutsk are suitable from the point of view of personnel (most Ukrainian scientists are in Lviv), institutional (the richest collections of Ukrainian literature are in Lviv libraries and museums) and communication (the university should be located in the center of the Ukrainian ethnographic territory, where it would be convenient for students to get to). The scientist emphasizes: "Polish society and the authorities must realize once and for all that the demand of Ukrainians to establish a university in Lviv and only in Lviv is neither a whim nor a national ambition, but an inexorable cultural necessity" (Korduba, 1924: 254).

Also, in his answer, M. Korduba convinced the Ukrainian society of the need to establish a state rather than a private Ukrainian university. State status, the scientist rightly pointed out, would be an argument both for applicants when choosing an educational institution, and for the authorities, prompting them to be more tactful towards the cultural demands of Ukrainians. Instead, a private university would exhaust the economic forces of the Ukrainian population of Poland and in the eyes of both Polish bureaucrats and society itself, it would not look sufficiently authoritative.

Finally, M. Korduba asserts, the establishment of a Ukrainian university in Lviv would relieve significant tension in Polish-Ukrainian relations, would give grounds to 'reset' interneighborly relations, and would signal the end of previous terrorist tactics in relation to Ukrainians. Also, the teacher rightly noticed, such an act on the part of the Polish authorities would take away the arguments of the leaders of Ukrainian youth, who proclaim the idea of armed resistance to Polish politics. "In any case, – points out M. Korduba, – the youth who will have their machine for scientific and professional work will be less prone to anti-state speeches than the youth who are chased and persecuted by the police, threatened with arrest and abuse in police custody at every uprising wave, just wanting to create their center of science" (Korduba, 1924: 254).

The Warsaw agreement between S. Petliura and Y. Pilsudski was another reason for M. Korduba to rethink the Polish-Ukrainian relations. Like most other political observers, the historian was concerned about the secrecy of the Ukrainian representatives, who hid from the general public the very course of the negotiations and confronted them with the fact of signing extremely unfavorable conditions for Ukrainians. The biggest shock for the national intelligentsia was the voluntary surrender of the Galician territories in favor of the Polish state. Expressing general indignation, M. Korduba noted: "But it is unprecedented and unnatural that a nation, starting its state life, had to leave 'overboard' the most conscious part of its land, renounce the region where the population is the most developed nationally, the territory, which for the past 50 years has been the focus of a whole its

cultural and political life, which in the liberation struggle produced the best trained intellectual workers and the best army. And Galicia was and is undoubtedly such a part of Ukraine. And no matter how caricatured and unnatural the German concept of Poland looked without Western Galicia and Poznań, without Kraków and Poznań, Ukraine looks even more caricatured without Eastern Galicia" (Polish-Ukrainian condition. I, 1920: 1).

The Galician publicist emphasizes that, as a sober-minded politician, he understands the fact when the weaker side gives way to the stronger side as expected. Therefore, Ukrainians are bound to lose when concluding an agreement with Poland, which won the war with the support of Western countries. Still, there must be a limit to concessions, and the losses must be overwhelming for the people. Ukraine, asserts M. Korduba, might and would be able to get over the loss of Kholmshchyna or Podlachia, Transcarpathian Ukraine or Subcaucasia. But it will never be able to compensate for the losses of Eastern Galicia, which for a long time was and will continue to be the national Piedmont. "Such an agreement will bear the stigma of coercion on the one hand, and extreme frivolity on the other", the historian emphasizes. – It will not bring fraternity but will become the seed of further fierce conflicts" (Polish-Ukrainian condition. II, 1920: 1).

Therefore, M. Korduba asks a completely logical question – does Poland need a real understanding of one people with another people, one state with another state, or just a fiction of a treaty to mask imperial goals? If we are talking about a sincere desire to restore the Polish-Ukrainian relations torn apart by the war, the historian insists, and then the Polish elites should unanimously abandon their plans to incorporate the Eastern Galician territories. Accumulating the moods of the Zazbruchan intelligentsia at the time, M. Korduba gives advice to the political elites: "That's why you shouldn't set impossible demands for the transfer, don't pull the strings! It is better to carry out the main revision of the conditions from April 22 in advance, than later to experience unpleasant surprises and blame the Ukrainians for not complying with the agreement. We considered it a duty of national honor to say this clearly and openly. With mindfulness and consideration, please gain clarity of the possible and the impossible! This is our message to the Polish people, to the Polish government, to the builders of the Polish state" (Polish-Ukrainian condition. II, 1920: 1).

M. Korduba continued the criticism of the April agreement in the following articles. His posts were caused by the successful advance of Polish troops into Right Bank Ukraine. Understanding the reasons for such an unexpected development of events, the scientist points to the Bolsheviks' chronic disregard of past mistakes of the imperial government, which in a short time discouraged Ukrainians from joining the new masters of Russia. So the historian warns the Poles against the behavior of the previous occupiers, showing their sad fate. He once again emphasizes the need to build an equal international dialogue: "Only an open, sincere and clear agreement of our people, secured by certain guarantees and a fundamental change of the entire policy and tactics until now, can count on success here. Since April 22, the secret Warsaw Pact has already met with the unanimous condemnation of the entire Ukrainian people, regardless of party affiliation. To build a new era of Polish-Ukrainian relations on it would be a punishable utopia, self-righteousness, naive self-deception. The current march of the Polish army to Ukraine may just create the basis for a true Polish-Ukrainian condition for the future" (Above the Dnipro!, 1920: 1).

The topic of M. Korduba's journalistic reflections was the painful relations with the eastern neighbors for Ukrainians. As befits a historian, the scientist first immerses himself in the history of Ukrainian-Russian contacts. Like other intellectuals of that time, he called Khmelnytskyi's transition under the Russian protectorate a milestone event, calling it a 'fatal wave for Ukraine' (Ukraine and Moscow Region. I, 1920: 1). He explains this fatality by the incompatibility of the civilizational codes of Ukrainians and Russians, because the 'rigid' Moscow could not imagine a way of life other than its Moscow one: "The Muscovites could never sense, let alone understand the local political and cultural interests of the peoples attached to their state, neither they tried to at least to get along with them in everyday life" (Ukraine and Moscow Region. I, 1920: 1).

Then M. Korduba briefly analyzes the attitude to the 'Ukrainian question' among Russian intellectuals of the 19th and early 20th centuries. His conclusion is disappointing – even the Russian romantics (Herzen and Bakunin) perceived the political ambitions of their Slavic brothers as a manifestation of their lack of serious resolve. And their intellectual descendants from the second half of the 19th century considered Ukrainian political aspirations to be openly hostile, and this hostility only grew along with the institutionalization of the Ukrainian movement (Ukraine and Moscow Region. II, 1920: 1). The Great Russian Revolution, as M. Korduba concludes, did not change the orientation of the Great Russian society in the Ukrainian affair, but “whenever we see changes in attitudes and moods, it is not for the better at all, but on the contrary for the worse” (Ukraine and Moscow Region. III, 1920: 2). In view of this, the historian insists, it is necessary to combat Moscovophile orientations among Ukrainian politicians in every possible way. In his opinion, the belief in the ‘Moscow liberal’s’ commitment to Ukrainianism was not only naive, but also extremely dangerous in the historical moment that our nation was experiencing.

In the situation of the defeat of the national liberation struggles, a significant part of the intelligentsia began to promote the idea of a federal union of Ukrainians with other, first of all, neighboring nations. These calls for all kinds of alliances, real and imagined, became a true political fashion of the early 1920s. So it is not by chance that M. Korduba, with his characteristic analytical approach to solving any problem, turned to this issue as well, having analyzed in detail the historical and legal aspects of federalism. First of all, he deconstructs the idea of federalism as a universal political medicine for nations without the state. According to his firm conviction, the popularity of federal slogans in the Ukrainian case was always a product of despair. Federative slogans, emphasizes M. Korduba, “are mainly preached here by those politicians who are not quite used to working on the awareness of the masses and looking for strength among them to fight against political winners, and they saw the full expediency of their policy in conditions with those in power, in pacts, concessions, new eras...” (Federation or independence? I., 1920: 1).

The historian is especially surprised by those Ukrainian politicians who, despite the century-long experience of national consolidation, continue to seek a federal connection with Russia, which in the Bolshevik version adopted all the imperial instincts of the Romanov state. Sharing with the reader his disapproval of such politicians, M. Korduba notes: “There are also those who consider the federation with Russia not only as a temporary salvation, as a *malum necessarium*, but present such a resolution of the Ukrainian question as much better than the full independence of Ukraine, saying that we are too weak, too politically unexperienced in order to maintain their completely separate statehood” (Federation or independence? I., 1920: 1).

Convincing his reader of the futility of concluding an equal alliance with the eastern neighbor, M. Korduba insists that the federation of Ukraine with Moscow, that is, the restoration of ancient Russia in the form of a federal state, even if on the most favorable initial conditions, would cause a sharp internal struggle for dominance from the very beginning. Aware of these real risks, M. Korduba asks if it is possible to doubt for even a moment what Ukrainians should strive for and what they should be most afraid of in that turbulent time? Responding to political romantics, he emphasizes: “Federation is a good thing, but only between equal partners. The alliance of the weak with the strong always ends in the subjugation of the weak” (Federation or independence? I., 1920: 1).

In these conditions of general skepticism about the state-building capabilities of Ukrainians, the historian was one of the few who promoted the slogan of focusing exclusively on one's own strength. He convinced that one should take fate into their hands, soberly assess the unfavorable foreign policy situation, leave internal quarrels behind and give a clear signal to Western countries in the presence of a consolidated vision of the national perspective. Only such behavior, insists M. Korduba, will restore the respect of our European partners and enable a constructive political dialogue (England and the East of Europe. II, 1920: 1).

M. Korduba did not leave social and political journalism even after he moved to a teaching job at Warsaw University in 1929. During the period of his life in Warsaw (1929-1940), M. Korduba further gave priority to the cultural and educational problems of the Ukrainian nation, which he interpreted from the height of the acquired experience of pedagogical work at the capital's Polish university. At this time, the outstanding scientist actively cooperated with the Warsaw magazine 'Biuletyn polsko-ukraiński', which was a spokesman for supporters of the establishment of Polish-Ukrainian understanding (Yaruchyuk, 2008).

On the pages of the mentioned publication, M. Korduba paid the most attention to the educational problems of the Ukrainian minority in the Second Polish Republic. He continued to convince the Polish reader of the naturalness of the demands of Ukrainians regarding higher education, proving, and based on numerous historical facts that the traditions of Ukrainian higher education are not limited to the 19th century, but go back to the Lviv fraternal school and the Ostroh Academy (Korduba, 1933a). "The Ukrainian people," he insists, "for several centuries have aimed to create a fire of spiritual life, which allowed them to take care of their native education and keep pace with neighboring nations in cultural development" (Korduba, 1934: 1). So how unfair, the scientist emotionally emphasizes, is depriving Ukrainians of higher education in the 20th century, when all civilized nations have their university centers that produce national intelligentsia.

Supporting the intention of the editors of the magazine 'Biuletyn polsko-ukraiński' to normalize the Polish-Ukrainian national dialogue, M. Korduba monitored and in the columns of the publication subjected to severe criticism the attempts of individual Polish politicians to fan the flames of the conflict between the two peoples. As an example, we cite his resonant article 'Element of provocation in Polish-Ukrainian relations', in which he condemned the fueling of 'war psychosis' among the Polish population of western Ukrainian lands. It was about the tradition started by the Polish local administration of setting up commemorative crosses to mark the Polish-Ukrainian armed struggle in Eastern Galicia. The accompanying inscriptions on these monuments contained openly xenophobic characteristics of the Ukrainian population of the region. Noting the damage to the reconciliation process of such a policy of historical memory, the Ukrainian scientist called on representatives of the Polish political community to abandon radical assessments when considering the recent national confrontation.

M. Korduba studied the relations of Ukrainians with their neighbors not only through the prism of the Polish-Ukrainian dialogue. His reflections on the peculiarities of building a new model of international relations with the Soviet state, which the scientist shared with the readers of the magazine 'Biuletyn polsko-ukraiński', were extremely interesting. Analyzing party documents, which were designed to settle international problems in the USSR, M. Korduba quite rightly demonstrated the inconsistency of their content with real practice, when the dominance of the Russians was total in almost all spheres of administration in the sub-Soviet Ukrainian lands. This circumstance allowed the scientist to draw an obvious conclusion about the heredity of imperial and Soviet national policy (Korduba, 1932).

Another contemporary challenge for our people was a weakening of the sobornist sentiments among the Ukrainian public on both sides of Zbruch. In the conditions of post-war troubles, Ukrainians were forced to take care of complex everyday life, forgetting about the problems of the national significance. Responding to this mental manifestation dangerous to the integrity of our people, the Galician scientist in the interwar period published several popular scientific works in various formats, which provided information about the population of our lands and the territory in a historical manner. These works were usually accompanied by detailed geographical maps and extensive statistical material, which convinced the reader of the agency of our people and the conciliatory power of Ukrainianism, which was temporarily divided between foreign states only by unfavorable circumstances of fate. Nurturing national optimism and council sentiments, M. Korduba noted: "The borders of the Ukrainian state have not yet been determined. But this does not

stop us from talking about the Ukrainian territory and its population, because no matter where the political borders reach, we will always and everywhere call these lands, on which the Ukrainian people live in the overwhelming majority, Ukraine. Those lands should become part of the Ukrainian state. All without a single spot left out [...]" (Korduba, 1921: 3).

Conclusions. In conclusion, we would like to note that Korduba, the publicist, demonstrated the best features of a conscious Ukrainian intellectual who, in difficult times for the nation, put the mission of historical and cultural awareness of the public above his creative interests. Therefore, socio-political journalism of the scholarly interwar period was aimed at a comprehensive understanding of the most important issues of national existence for Ukrainians. First of all, he initiated a broad discussion of the problem of overcoming the severe consequences of the defeat in the War of Independence. M. Korduba rejected the destructive calls for collective repentance, explaining the objective and subjective reasons for the loss of Ukrainian statehood in the Dnipro region and Galicia. He proposed to properly reflect on the painful experience of defeat and responsibly determine the steps to gain independence. The historian stressed that Ukrainians should take care of their destiny, rationally reflect on adverse foreign policy circumstances, end internal misunderstandings and give a consolidated signal to European countries regarding the existence of a clear vision of the nation's future.

Only under this condition, argued M. Korduba, Ukrainians will regain the trust of their Western partners and establish a constructive dialogue with them. A similar optimism was contained in his journalism devoted to the understanding of the relations of Ukrainians with Poles and Russians. He emphasized the need to seek mutual understanding with our historical neighbors through building equal relations and abandoning the practice of dwelling on national grievances. In general, the analyzed journalism of M. Korduba allows us to talk about its socio-therapeutic mission, because it not only insightfully revealed the problems of Ukrainians in the interwar period, but also proposed effective means of national healing.

Funding. Publication is funded by scholarship program of the Juliusz Mieroszewski Center for Dialogue.

REFERENCES

- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Above the Dnieper! *Public opinion*, 106, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Над Дніпро! *Громадська думка*, 106, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Besarabiia. [Besarabiia]. *Public opinion*, 80, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Бесарабія. *Громадська думка*, 80, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Borders since 1772. *Public opinion*, 75, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Границі з 1772 р. *Громадська думка*, 75, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). England and the East of Europe. II. *Public opinion*, 137, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Англія і Схід Європи. II. *Громадська думка*, 137, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Federation or independence? I. *Public opinion*, 150, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Федерація чи самостійність? I. *Громадська думка*, 150, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Federation or independence? II. *Public opinion*, 151, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Федерація чи самостійність? II. *Громадська думка*, 151, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Don't put out the light!. *Public opinion*, 67, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Не гасить світла! *Громадська думка*, 67, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Polish-Ukrainian condition. I. *Public opinion*, 101, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Польсько-українська умова. I. *Громадська думка*, 101, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Polish-Ukrainian condition. II. *Public opinion*, 102, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Польсько-українська умова. II. *Громадська думка*, 102, 1.

- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Problem of Eastern Europe. I. *Public opinion*, 58, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Проблема Східної Європи. I. *Громадська думка*, 58, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Problem of Eastern Europe. II. *Public opinion*, 59, 2-3 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Проблема Східної Європи. II. *Громадська думка*, 59, 2-3.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Ukraine and Moscow Region. I. *Public opinion*, 125, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Україна і Московщина. I. *Громадська думка*, 125, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Ukraine and Moscow Region. II. *Public opinion*, 126, 1 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Україна і Московщина. II. *Громадська думка*, 126, 1.
- (OO) [Korduba, M.]. (1920). Ukraine and Moscow Region. III. *Public opinion*, 127, 1-2 // (OO) [Кордуба, М.]. (1920). Україна і Московщина. III. *Громадська думка*, 127, 1-2.
- Batiuk, T. & Syniavska, L. (2024). Myron Korduba and 'Ukraine' magazine: specifics of cooperation. *Bulletin of Cherkasy University: Historical Sciences Series*, 1, 92-99 // Батюк, Т. & Синявська, Л. (2024). Мирон Кордуба та часопис «Україна»: особливості співпраці. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*, 1, 92-99.
- Batiuk, T. (2018). Myron Korduba's cooperation with the newspaper «Dilo». *East European Historical Bulletin*, 7, 40-45.
- Batiuk, T. (2023). Cooperation of Myron Korduba with «Literary and scientific herald». *Actual issues of humanitarian sciences*, 59, 1, 12-18 // Батюк, Т. (2023). Співпраця Мирона Кордуби з «Літературно-науковим вістником». *Актуальні питання гуманітарних наук*, 59, 1, 12-18.
- Dr. M.K. [Korduba, M.]. (1932). Some Notes on Soviet Nationality Policy in Ukraine. *Polish-Ukrainian Bulletin*, 22, 3-4 // Dr. M.K. [Кордуба, М.]. (1932). Kilka uwag o sowieckiej polityce narodowościowej w Ukrainie. *Biuletyn polsko-ukraiński*, 1, 31-35.
- Korduba, M. (1920). Lviv Republic. *Public opinion*, 24, 4-5 // Кордуба, М. (1920). Львівська республіка. *Громадська думка*, 24, 4-5.
- Korduba, M. (1921). *Space and population of Ukraine*. Lviv // Кордуба, М. (1921). *Простір і населення України*. Львів.
- Korduba, M. (1924). Questionnaire in university affairs. Answer VI. *Chronicle of Politics, Literature and Art*, II, 253-254 // Кордуба, М. (1924). Анкета в університетській справі. Відповідь VI. *Літопис політики, письменства і мистецтва*, II, 253-254.
- Korduba, M. (1933a). About the Ukrainian University in Lviv. *Polish-Ukrainian Bulletin*, № 2 (4), 27-34 // Кордуба, М. (1933). W sprawie uniwersytetu ukraińskiego we Lwowie. *Biuletyn polsko-ukraiński*, 2 (4), 27-34.
- Korduba, M. (1933b). The element of provocation in Polish-Ukrainian relations. *Polish-Ukrainian Bulletin*, 22, 3-4 // Кордуба, М. (1933). Element prowokacji w stosunkach polsko-ukraińskich. *Biuletyn polsko-ukraiński*, 22, 3-4.
- Korduba, M. (1934). A few dates from the history of Ukrainian society's efforts to obtain its own university. *Polish-Ukrainian Bulletin*, 4 (39), 1-4 // Кордуба, М. (1934). Kilka dat z dziejów dążeń społeczeństwa ukraińskiego do uzyskania własnego uniwersytetu. *Biuletyn polsko-ukraiński*, 4 (39), 1-4.
- Telvak, V. & Hubytsky, L. (2024). Mykhailo Hrushevskyi as a professor at Lviv University: courses, workload, class schedule, *Eminak*, 3 (47), 77-91 // Тельвак В. & Губицький Л. (2024). Михайло Грушевський як професор Львівського університету: курси, навантаження, розклад занять, *Eminak*, 3 (47), 77-91.
- Telvak, V. & Pedych, V. (2016). *Lviv Historical School of Mykhailo Hrushevsky*. Lviv // Тельвак, В. & Педич, В. (2016). *Львівська історична школа Михайла Грушевського*. Львів.
- Telvak, V. & Polishchuk, Yu. (2020a). Letters of the Ukrainian historian Myron Korduba in the collections of the manuscripts department of the Library of the Ossolinsky National Institute in Wroclaw (Poland). *Archives of Ukraine*, 1, 277-252 // Тельвак, В. & Поліщук, Ю. (2020a). Листи українського історика Мирона Кордуби у фондах відділу рукописів Бібліотеки Національного інституту імені Оссолінських у Вроцлаві (Польща). *Архіви України*, 1, 277-252.
- Telvak, V. & Polishchuk, Yu. (2020b). The Viennese era of Myron Corduba's life in the light of archival documents. *Bulletin of Cherkasy University: Historical Sciences Series*, 1,

- 157-163 // **Тельвак, В. & Поліщук, Ю.** (2020b). Віденська доба життя Мирона Кордуби у світлі архівних документів. *Вісник Черкаського університету: Серія Історичні науки*, 1, 157-163.
- Telvak, V.** (2023). Student audience of M. Hrushevskiy at Lviv University: quantitative dynamics, ethnic composition, didactic preferences. *Ukrainian Historical Journal*, 6, 288-304 // **Тельвак, В.** (2023). Студентська аудиторія Михайла Грушевського Львівського університету: кількісна динаміка, етнічний склад, дидактичні преференції. *Український історичний журнал*, 6, 288-304.
- Telvak, V.** (2024). Education and science as factors of post-war reconstruction: the discourse of Myron Korduba, *Axis Europae*, 4, 39-49 // **Тельвак, В.** (2024). Освіта і наука як чинники післявоєнної відбудови: дискурс Мирона Кордуби. *Axis Europae*, 4, 39-49.
- Telvak, V.V. & Telvak, V.P.** (2018). Mykhailo Hrushevskiy in the historiographic heritage of Myron Korduba. *Problems of humanitarian sciences. History series*, 42, 118-142 // **Тельвак, В.В. & Тельвак, В.П.** (2018). Михайло Грушевський в історіографічній спадщині Мирона Кордуби. *Проблеми гуманітарних наук*, 42, 118-142.
- Telvak, V.V., Zhuravlov, S.A. & Vladysa, O.M.** (2023). Student audience of Mykhailo Hrushevsky faculty of philosophy of Lviv university: composition and dynamics. *Problems of the Humanities: Collection of Scientific Papers of the Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. History Series*, 12/54, 86-101 // **Тельвак, В.В., Журавльов, С.А. & Владиса, О.М.** (2023). Студентська аудиторія Михайла Грушевського філософського факультету Львівського університету: склад та динаміка. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 84-99.
- Telvak, V., Kurylyshyn, K. & Telvak, V.** (2022). Mykhailo Hrushevskiy and 'Dilo' newspaper: cooperation, conflicts, reception (before 1914). *Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 28, 347-371 // **Тельвак, В., Курилишин, К. & Тельвак, В.** (2022). Михайло Грушевський та часопис «Діло»: співпраця, конфлікти, реценція (до 1914 р.). *Рукописна та книжкова спадщина України*, 28, 347-371.
- Telvak, V., Pedych, V. & Telvak, V.** (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*, 20, 239-261.
- Yaruchyuk, O.** (2008). *Polish-Ukrainian intercultural dialogue (on the pages of the 'Biuletyn polsko-ukraińskiego' 1932-1938)*. Lutsk // **Яручик, О.** (2008). *Польсько-український міжкультурний діалог (на сторінках «Biuletyn polsko-ukraińskiego» 1932-1938 pp.)*. Луцьк.

УДК (UDC) 327-054.72 (477): 94 (560) «1929/1935»
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.029

**UKRAINIAN ISTANBUL:
UKRAINIAN EMIGRATION ON THE SHORES OF THE BOSPORUS
IN THE CONTEXT OF ACTIVITIES 'ISTANBUL PLATFORM'
(1929-1935)**

Larysa Pidhirna,

e-mail: ester.globus@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0197-8011>

*Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University,
Ukraine, 32300, Kamianets-Podilskyi, Ohiienko Street, 61*

Abstract

This article examines the topic of Ukrainian Istanbul in the interwar period of 1929-1935. The author focuses on the life stories and multifaceted heritage of the Ukrainian emigration – people who shaped not only their own present and life, but also the future of their stateless nation: they nurtured the historical cultural and political continuity of Ukrainian-Turkish relations; tried to gain autocephaly for the Orthodox Ukrainian Church and fought for Ukrainian statehood.

The researcher calls into question the exclusivity and comprehensiveness of the definitions traditional for Russian historiography, such as 'Russian Beloemigration' and 'Russian Exodus', which, without exception and taking into account historical realities, label all emigrants who arrived on evacuation ships during the so-called Wrangel and Denikin evacuations. For example, the future founder of the Committee for the Rescue of Ukraine in Istanbul, O. Adiyassevych, the future deputy of V. Murskyi, M. Zabello, and many other ethnic Ukrainians were among the emigrants of the Wrangel wave of emigration to the Bosphorus. In 1929, the head of the Central Committee of the Ukrainian People's Republic in exile, V. Murskyi, arrived in Istanbul with his family. Despite a number of obstacles, he tried to carry out intelligence, representative, public, and anti-Soviet educational work in Turkey and the Middle East with great success.

The article makes a crude attempt to prove that the so-called 'Russian white emigration' was also represented by other nations, in particular ethnic Ukrainians, whom foreign scholars, guided by pro-Russian narratives, baselessly reduce to the general term 'beyazrus' – 'white Russians'.

Keywords: Ukrainian Istanbul of the interwar period, the Istanbul platform, the Ukrainian service of political emigration, Ukrainian exile Special Forces, the State Centre of the Ukrainian People's Republic in Exile

УКРАЇНСЬКИЙ СТАМБУЛ: УКРАЇНЬСЬКА ЕМІГРАЦІЯ НА БЕРЕГАХ БОСФОРУ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ «СТАМБУЛЬСЬКОЇ ПЛАТФОРМИ» (1929-1935 РР.)

Лариса Підгірна,

e-mail: ester.globus@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0197-8011>

Кам'янець-Подільський національний університет

імені Івана Огієнка,

Україна, 32300, м. Кам'янець-Подільський, вул. Огієнка, 61

Анотація

У статті досліджується тема Українського Стамбулу міжвоєнного періоду 1929-1935 рр. Окреслено життєві історії та багатогранну спадщину української еміграції – людей, що творили не лише власне тогочасне сьогодення та побут, але й майбутнє своєї бездержавної нації: плекали історичну культурну та політичну тяглість українсько-турецьких взаємин; намагалися здобути автокефалію для Православної української церкви та виборювали українську державність.

Дослідниця піддає сумніву винятковість і всеосяжність традиційних для російської історіографії означень, як-то «російська білоеміграція» та «Російський Ісход», якими без винятку й урахування історичних реалій маркуються всі емігранти, що прибули на евакуаційних кораблях під час так званих врангелівської та денікінської евакуацій. Так, наприклад, у складі емігрантів «врангелівської» хвилі еміграції до берегів Босфору відбув майбутній засновник Комітету порятунку України у Стамбулі О. Адіасевич, майбутній заступник В. Мурського, М. Забелло та багато інших етнічних українців. У 1929 р. до Стамбулу із родиною прибуває глава ДЦ УНР в екзилі В. Мурський. Він, не дивлячись на низку перепон, намагався досить успішно провадити розвідувальну, представницьку, громадську, антирадянську просвітницьку роботу у Туреччині та на Близькому Сході.

Зроблена спроба довести, що так звана «російська біла еміграція» була представлена й іншими народами, зокрема етнічними українцями, яких зарубіжні дослідники, керуючись проросійськими наративами, безпідставно зводять до загального терміну «беззрус» – «білі росіяни».

Ключові слова: Український Стамбул міжвоєнного періоду, Стамбульська платформа, українська політична еміграція, українські екзильні спецслужби, Державний Центр УНР в екзилі

Постановка проблеми. У 2021 р. на російсько-турецькому сайті (<https://www.trtrussian.com/>) з'явилася розлога стаття турецької професорки російської мови та літератури Стамбульського університету, етнічної туркені Т. Олджай «Дякую, Стамбул! Російська білоеміграція на турецькому березі (1920-1930 рр.)» (Oljai, 2021), в якій науковиця у компліментарному форматі розповідає про роль білоеміграції та винятковий вплив «руського світу» та російської культури на мешканців стародавнього Стамбулу. Примітно, що у своїй публікації Т. Олджай уникає будь-яких згадок про реальну історію взаємин Російської імперії й Туреччини та застосовує вибіркового підхід до історичних фактів, ігноруючи окремі важливі аспекти. З огляду на це, складається враження, що мета турецької науковиці полягала саме у тому, аби показати велич Російської імперії навіть після падіння монархії та начебто винятковий і незаперечний культурний вплив її представників – російської білоеміграції на громаду Стамбулу.

Мета статті полягає в обґрунтуванні того факту, що так звана «російська білоеміграція» була представлена й іншими націями, зокрема й етнічними українцями, яких російські та іноземні науковці, ігноруючи історичні реалії, безпідставно зводять до загального терміну «беззрус» – «білі росіяни». Для подальшого глибокого дослідження зазначеної теми є доцільним та актуальним формування комеморативних аспектів та їх практичного втілення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На відміну від популярних наративів «Російського Стамбула», «Стамбула російської білоеміграції» та «Російського Ісходу», широко представлених у російській історіографії, медіа, кінематографі, публіцистичній і художній літературі тощо, в українському просторі тема Українського Стамбулу міжвоєнного періоду досі не розглядалася цілісно та системно, а також не піддавалася широкій популяризації у науковому дискурсі, медіа, кіно та художній літературі. Певного публіцистичного висвітлення тема набула у 2019 р. у зв'язку з отриманням Православною церквою України Томосу. Досить розлого вона була висвітлена у публікаціях В. Окіпнюка та Д. Козлова (Okipniuk & Kozlov, 2020; September 17, 2018; October 8, 2018).

Також з'явилися наукові дослідження С. Блавацького (Blavatskyi, 2016) про діяльність у Стамбулі Комітету Порятунку України та його очільника, українського емігранта О. Адіясєвіча; Л. Вовчук – про повсякденну та розвідувальну діяльність представників «Стамбульської платформи» (Vovchuk, 2024a; Vovchuk, 2024b), Л. Підгірної, де було висвітлено напрями діяльності «Стамбульської платформи», а також вперше створено просопографічний портрет української громади Стамбулу міжвоєнного періоду та її видатних представників, що входили до активу цієї платформи (Pidhirna, 2022; 2023; 2024).

Серйозним доробком є праці самого очільника «Стамбульської платформи» В. Мурського (Murskyi, 1930; 1932), де й представлена інформація щодо діяльності української еміграції на Близькому Сході у міжвоєнний період. Українсько-турецькі відносини через призму конструювання історичного наративу висвітлює й А. Суходолова (Sukhodolova, 2023).

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті поразки українських національно-визвольних змагань і згортання УНР, українські терени опинилися під окупацією радянської Росії. Невдовге загравання більшовиків із українськими селянами та інтелігенцією, так звана «українізація» початку 1920-х років, стрімко перейшли у прищеплення меншовартості будь-яким проявам українськості та розгорнутий вслід за цим червоний терор, що фактично передбачав фізичне знищення українців як нації шляхом жорстких репресій і Голодомору.

Внаслідок цих подій за межами України опинилися сотні українців – військові Армії УНР, представники української творчої інтелігенції, політичного середовища, усіх верств українського населення. Більшість з них емігрували до Європи – Франції та Англії. Хтось вирушив на пошуки кращої долі за океан – до США, Канади чи емігрував до Австралії. Разом із тим місцем вимушеної осілості для багатьох українських емігрантів стала Туреччина. Точніше, переважна кількість української еміграції через обмеження пересування територією Турецької республіки зосередилася у Стамбулі (на той час Константинополі) (Lozytskyi, 2008: 928).

Власне, через постійний притік і відтік емігрантів та біженців, Стамбул став своєрідним емігрантським хабом, адже у випадку подальшої подорожі зі Стамбулу, морським шляхом, або ж суходолом, через Близький Схід і Північну Африку, можна було дістатися до Америки. Або ж спробувати осісти на Близькому Сході – у Персії чи Єгипті. У будь-якому разі для багатьох емігрантів подальша вимушена еміграція починалася саме з берегів Босфору.

Т. Олджай у своїй статті, оперуючи даними російської історіографії, зазначає про три етапи еміграції, що відбувалися з чорноморських портів: перший – упродовж 1917-1919 рр.; другий, або так звана «денікінська еміграція», – у лютому 1920 р. з Одеського та Новоросійського портів. Третій, «врангелівська» еміграція –

16 листопада 1920 р., яка здійснювалася з Криму (Oljai, 2021). Проте, для етнічних українців, які на короткий час спромоглися втримати власну державність, а потім втратили її, міграційні процеси хронологічно відбувалися дещо інакше, ніж для представників російської еміграції та прихильників Білого руху. Було кілька хвиль еміграції, у результаті яких у тогочасному Стамбулі утворилися розрізнені українські земляцтва, що надалі трансформувалися в Українську Громаду.

Перші хвилі вимушеної української еміграції так чи інакше співпадали із датами, зазначеними Т. Олджай, 1919-1920 рр. Йшлося про емігрантів поваленної більшовиками колишньої Російської імперії, якого б походження та соціально-економічного статусу вони не були (Oljai, 2021). Основним ядром українських емігрантів першої хвилі здебільшого були заможна інтелігенція українського походження, митці, нащадки шляхетних українських родів, які не завжди самоідентифікували себе українцями, хоч були такими.

Друга хвиля масової евакуації українців відбулася у 1920 р. Була спричинена згортанням УНР і подальшою окупацією радянської влади українських теренів. Вона відбувалася з портів Одеси та Новоросійська. Її у російській історіографії прийнято називати «денікінською». Емігранти цієї хвилі були різних соціальних станів. Щоб отримати можливість потрапити на евакуаційні судна (більша їх частина гостро потребувала подальшого матеріального забезпечення), вони користувалися російськими документами.

Того ж року відбулася ще одна хвиля еміграції, яку прийнято називати «врангелівською». Вона сталася після окупації Червоною Армією півострову Крим і розгортання більшовиками червоного терору. І хоч у російській історіографії ці хвилі загальної еміграції прийнято помпезно іменувати «Російським Ісходом», натякаючи на «богообраність» і «богоносність» російської нації, виданий Головнокомандувач російської армії, генерал-бароном П. Врангель, видавши наказ про евакуацію армії та флоту, врятував життя багатьом етнічним українцям, які працювали в установах Російської імперії або ж були вояками російської армії та флоту (Oljai, 2021).

Тому, іменувати цей вимушений міграційний процес винятково «Російським Ісходом», на думку авторки, як мінімум, некоректно. Так, наприклад, у складі емігрантів «врангелівської» хвилі еміграції до берегів Босфору відбув майбутній засновник Комітету порятунку України у Стамбулі О. Адіяссєвіч (Blavatsky, 2016: 136-140), майбутній заступник В. Мурського, М. Забелло (він же агент «Надія») і багато інших етнічних українців (Pidhirna, 2023: 207).

У листопаді 1920 р. від берегів Криму вирушило 126 суден, перевантажених людьми і в останній декаді листопада пришвартовувалися у бухті Золотого Рогу та Мармуровому морі. Турецький письменник, журналіст і дипломат, сенатор Якуб Кадрі Караосманоглу описує так ці події у своїй статті «Рус Хілесі», опублікованій у газеті «Ікдам»: «Вигляд пароплавів, які прибувають останніми днями з Криму з російськими емігрантами, – це одне з найдивовижніших, найтрагічніших, найжалюгідніших явищ. Один мій друг, який бачив корабель, що пропливає по Босфору, розповідає: «Я ніколи не забуду такого скупчення народу. Не можу навіть уявити, що творилося всередині, але зовні, з щогли корабля до якоря, люди висіли один на одному, як грона винограду. На маленьких човнах, що висіли з двох боків, знаходилося принаймні по 50-60 осіб. Дехто наполовину звисав над водою, тримаючись лише однією рукою за канат. Все бачене нагадувало купу брудних людей, які втратили людську подобу. Ці останки вчорашньої величної Російської імперії закарбувалися в нашої пам'яті у вигляді цих безіменних, безформних, несамовитих і сумних картин. Ось уже чотири дні ці люди, битком набиті в кораблі без хліба та води, чекали. Але на що вони чекали? Відповіді це питання вони самі не знали. Адже в жодному з них не залишилося й сліду від будь-якої мети, дум і роздумів, боязні та надії» (Oljai, 2021).

Якщо для тих, хто ідентифікував себе росіянами, це була остання велика хвиля еміграції, то для українців – вояків та офіцерів Армії УНР, інтернованих у 1920 р. до

польських таборів, ще одна хвиля еміграції відбулася наприкінці 1922 р., причиною якої стала економічна криза у Польщі, припинення фінансування інтернованої української армії й остаточна ліквідація польським урядом таборів для інтернованих вояків (Bevz, 2020: 35-36, 102). Хтось із них, перейшовши на цивільний стан, залишився у Польщі; хтось вирушив до сусідньої Німеччини, осівши у Мюнхені; Чехії, обравши місцем проживання Прагу; Болгарії, де у Софії раніше працювало представництво УНР й українці могли також розраховувати на підтримку болгарської влади.

Для більшості Стамбул став лише проміжним пунктом і вони вирушили далі. У тому числі й до Франції. Серед таких, наприклад, була родина генерал-хорунжого О. Удовиченка, який записався на роботу для відбудови місцевостей, зруйнованих Великою війною (Bevz, 2020: 35-36).

Однак, багато українських емігрантів вимушено залишилися на берегах Босфору, так само в надії налагодити тут, у Туреччині, нове життя. Опинившись у Стамбулі, вони для нової турецької влади Ататюрка і справді не були представниками української нації, а лише «беззрус» – «білими росіянами», що красномовно засвідчує у своїй статті професорка Т. Олджай (Oljai, 2021).

Варте уваги свідчення знаходимо у праці Л. Бевз «Їх прихистила Франція», де вказано, що емігранти хвилі 1922-го р., колишні інтерновані до таборів військові Армії УНР від польської влади отримували недійсні документи – закордонні паспорти з помилковою датою повернення 1923 р. та із статусом «російські біженці», що не тільки унеможливлювало повернення українців назад, але й представляло їх за межами Польщі як росіян (Bevz, 2020: 35-36).

Власне, ця й інші обставини дозволяють офіційній російській історіографії маніпулювати історичними реаліями, видаючи етнічних українців-емігрантів за росіян, «білоеміграцію» – учасників «Російського Ісходу», а українських вояків та офіцерів, у тому числі й видатних командирів Армії УНР, у відповідних каталогах подавати не тільки як військових Російської Імператорської армії, якими вони до 1917 р. могли бути, але й Білого Руху.

Важливо зазначити, що для нової турецької влади на чолі з М. Кемаль-Паша Ататюрком право на самовизначення українських емігрантів не мало бути чимось незрозумілим. 27 січня 1918 р. за Берестейським мирним договором попередницею нової Турецької республіки, Османською імперією УНР вже була визнана незалежною державою, а до 1920 р. у Константинополі діяла Українська дипломатична місія, очолювана українськими державниками, зокрема, О. Лотоцьким (Lototskyi, 1939), вельми плідно співпрацюючи із османськими офіційними структурами, пресою, тощо. Тож українці мали всі підстави сподіватися на розуміння й офіційну підтримку нової турецької влади.

Однак, уряд Ататюрка на той час провадив політику дружніх взаємин із СРСР, тож українська еміграція за таких несприятливих політичних обставин не лише підлягала дії суворих турецьких міграційних законів але, й повсякчас потерпала від провокацій представників білоеміграції та радянської агентури (Vovchuk, 2024a: 78).

Попри це, у 1921 р. свідомі представники української еміграції із самостійницькими переконаннями, прихильники відновлення Української державності спромоглися утворити в Стамбулі Комітет Порятунку України (очільником якої став О. Адіяссєвіч), який завдяки особистим зв'язкам та авторитету свого керівника вільно провадив просвітницьку та пропагандистську діяльність, а також видавав власний журнал французькою мовою «La Liberte Ukraine» (Blavatskyi, 2016: 136-140) та підтримував тісні зв'язки із європейськими іноземними представництвами у Туреччині, про що Т. Олджай чомусь у своїй статті не згадує взагалі.

З наявних джерел стає зрозумілим, що в цей період представники української громади були зосереджені на тому, щоб уникнути «вістря» турецьких міграційних законів і налагодити особисте життя та побут (Lozytskyi, 2008: 928). На відміну від

російської еміграції представники української бездержавної нації юридично та соціально були у куди гіршому становищі. Однак, по мірі сил і можливостей, саме вони творили український Стамбул, все голосніше заявляючи про те, що вони – українці, а ніякі не «беззрус» (Murskiy, 1932: 110).

Т. Олджай, говорячи про кількість російських емігрантів, що прибули до Стамбулу, посилається на промову генерала Врангеля і наводить число 13 тисяч емігрантів. За оцінками очевидців загальна кількість емігрантів сягала близько 167 тисяч осіб. Скільки з них були етнічними українцями – вирахувати неможливо, як і неможливо визначити загальну кількість емігрантів, через їх постійний притік до Стамбулу та відтік (Oljai, 2021). Тож з огляду на те, що багато емігрантів прибували іншим шляхом, загальна кількість українських емігрантів, осілих у Стамбулі та таких, для яких Стамбул став лише транзитним пунктом, залишається поза статистикою.

Усі вони намагалися облаштувати свій побут, тож опинившись у нових обставинах, попри освіченість, офіцерські звання та статус, здобутий за часів колишньої Російської імперії та недовгий період державності УНР, намагалися пристати на будь-яку роботу: освоювали робітничі професії, працювали за технічними спеціальностями, у сфері послуг чи займалися ремісництвом (Pidhirna, 2022: 215-216).

Не можна ігнорувати й іншу обставину: оскільки російська емігрантська спільнота була чисельнішою й облаштованішою, мала офіційне керівництво, етнічним українцям, аби вижити, доводилося приховувати своє походження та ставати «росіянами». Примітно, що називаючи українські прізвища та імена емігрантів, як от Гордієнко, назви ресторацій, як от «Київська», Т. Олджай все без розбору маркує російським.

Решад Екрем Кочу так само у своїй статті «Beyaz Ruslar» («Білі росіяни») для Енциклопедії Стамбулу зазначає, що: «Білим росіянам належить важливе місце в культурній історії Стамбулу. Більшість їх – вихідці з найвищих кіл царської Росії...», ігноруючи при цьому будь-яку згадку про українців як представників окремої нації та Українську народну республіку, дипломатична місія якої офіційно діяла свого часу у Царгороді. Але разом із тим захоплено розповідає про те, що росіяни збагатили Стамбул національною кухнею, подарувавши їй серед іншого такі страви, як борщ, вареники та котлету по-київськи (Oljai, 2021).

До 1924 р. російська білоеміграція почала поволі роз'їжджатися, а представники Української Громади отримали можливість нарешті вирізнитися з огляду на свою етнічну приналежність. Після передчасної смерті О. Адіяссєвіча її очільником став М. Зоц-Кравченко, який у 1929 р. був депортований з Туреччини через зрежисовані радянською агентурою обвинувачення у політичній неблагонадійності. Надалі, аж до 1929 р. українська громада перебувала під очільництвом М. Забелло – українського емігранта, колишнього військового царської армії та Армії УНР, колишнього заступника М. Зоц-Кравченка, а насправді, завербованого ОДПУ агента на псевдо «Надія», сумнівна діяльність якого вельми турбувала очільників ДЦ УНР в екзилі.

У 1929 р. до Стамбулу із родиною прибуває представник ДЦ УНР в екзилі, В. Мурський. Його завданням було у певному сенсі перехоплення ініціативи М. Забелло, об'єднання української еміграції, а також створення та налагодження діяльності нелегальної резидентури, котра попри свій неофіційний статус одночасно могла б виконувати як представницькі, дипломатичні функції, так і вести пропагандистську та розвідувальну діяльність; координувати роботу «унрівських» розвідпунктів на Близькому Сході, зокрема у Персії та Сирії, а також на теренах підрадянського Туркестану. Досліджуючи агентурні донесення розсекречених архівних документів ГДА СЗРУ, дізнаємося, що на 1929 р. у Стамбулі мешкало біля 50 активних представників Української Громади. Більшість з них були інтегрованими у турецьке суспільство, цілком самодостатніми громадянами, представниками різних професій, у тому числі й вели власну комерцію (Pidhirna, 2022: 212-213).

З агентурних донесень «Надії» можна дізнатися про тогочасних представників Української Громади. Наприклад, про власника ресторації домашніх обідів «Амбамадер», одного із знаних членів української громади у Стамбулі, Д. Хвилю. Про В. Самопаленка, який займався комерцією, пов'язаною із торгівлею молочними продуктами; Дудковського – власника крамниці ковбасних виробів; В. Витинського, який тримав на фешенебельній вулиці Істикляль кондитерську крамничку «Кристель» та ін.

Варто також зауважити, що представники Української громади в Стамбулі у своїй переважній більшості були свідомими людьми із самостійницькими переконаннями, колишніми інтернованими вояками Армії УНР, представниками української інтелігенції, які через радянську окупацію та червоний терор були змушені емігрувати або ж тікати з підрадянської України. Такий широкий спектр професійної діяльності та роду занять представників Української громади у Стамбулі, особисті зв'язки, контакти із поважними представниками турецької спільноти, вхожість у поважні турецькі родини тощо, вже представляли собою цікаві перспективи для формування надійної агентурної мережі майбутньої нелегальної резидентури «Стамбульська платформа», чим В. Мурський і скористався, задіявши членів української громади для збору оперативної інформації про діяльність радянського посольства в Туреччині.

Та й сам В. Мурський, як й інші члени «Стамбульської платформи», будучи без належної технічної бази, фінансування й іншого необхідного забезпечення, увесь час знаходячись під пильним спостереженням радянської розвідки, намагався досить успішно провадити розвідувальну, представницьку, громадську, антирадянську просвітницьку роботу у Туреччині та на Близькому Сході. Спільними зусиллями вони змогли здійснити певний інформаційно-дипломатичний прорив: надати українському питанню міжнародної ваги. Попри втрачену українською нацією державність, роз'яснити європейському, близькосхідному та навіть далекосхідному політикуму значення, роль і переваги відновлення незалежної та самостійної України на карті світу та її значення для світової геополітики та економіки (Vovchuk, 2024a: 81).

Висновки. Отже, яким же був Український Стамбул, який слід залишила у місті Українська Громада міжвоєнного періоду, перебуваючи у статусі представників бездержавної та фактично безправної української нації, на жаль, зафіксовано, в основному у мемуарах та агентурних донесеннях агентів ОДПУ, зокрема, агента «Надії», а не представлено належно у науковій і художній літературі, медіа та кінематографі. Тим часом ми можемо спостерігати як путінська Росія, як і століття тому, вкладаючи значні кошти, подає це питання під власним соусом, популяризуючи «руський світ», «руську культуру», а також наратив, що ніби росіяни культурно «збагатили» громаду Стамбулу – міста, яке і до російської білоеміграції мало неймовірну, стародавню історію, значно давнішу та величнішу, ніж Москва.

Якщо вже справді вести коректну наукову дискусію про «чийсь» Стамбул у міжвоєнний період, використовуючи етнічне означення, то Т. Олджай мала б згадати і про Французький Стамбул, яким він став після угоди Сайкса-Піко (1916 р.), укладеної країнами Антанти. Згідно з якою південно-східна Туреччина визнавалася зоною інтересів Франції. Так, цілком реальний французький вплив на культуру й освіту у своїх творах описують знані турецькі автори, як, до прикладу, Решат Нурі Гюнткін у своєму романі «Чаликушу. Пташка співуча».

Примітно, що створюючи ілюзію «культурного впливу» на Туреччину чи будь-яку іншу країну, куди простягалися інтереси Москви, сучасна, путінська Росія, будучи прямою спадкоємицею радянської й імперської Росії, протирічить сама собі. Адже історичні факти свідчать на протилежне: не про благодатний культурний вплив, а про відкриті чи приховані експансійні наміри й апетити, які у Росії століттями залишаються незмінними.

Для сучасного ж вітчизняного науковця тема Українського Стамбулу

міжвоєнного періоду з окреслених вище причин усе ще є недостатньо дослідженою. Вона чекає подальшої розробки й творення системних комеморативних практик, які б не лише гідно вшановували українсько-турецьку історичну спадщину, але й мали достатньо ресурсів і майданчиків для фахового протистояти гібридній російській пропаганді.

REFERENCES

- Bevs, L.P. (Comp.)** (2020). They were sheltered by France. To the 30th anniversary of the declaration of Independence of Ukraine. Kyiv-Chernivtsi: Bukrek Publishing House, 35-36 // **Бевз, Л.П.** (Упорядн.) (2020). Їх прихистила Франція. До 30-ти річчя проголошення Незалежності України. Київ-Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 35-36.
- Blavatsky, S.** (2016). Committee for the Rescue of Ukraine (Constantinople, 1921-1922): Information and propaganda and international diplomatic activities (according to the materials of the French-language magazine 'La Libre Ukraine'). *Scientific works of the Faculty of History, Zaporizhzhia National University*, 45, 136-140. Retrieved from <http://surl.li/pkawho> // **Блавацький, С.** (2016). Комітет порятунку України (Константинополь, 1921-1922 рр.): Інформаційно-пропагандистська й міжнародно-дипломатична діяльність (за матеріалами франкомовного журналу "La Libre Ukraine"). *Наукові праці Історичного факультету, Запорізького національного університету*, 45, 136-140. Retrieved from <http://surl.li/pkawho>.
- Lozytskyi, V.S. (Comp.)**. (2008). *Ukrainian political emigration 1919-1945: documents and materials*. Kyiv: Parliamentary Publishing House // **Лозицький, В.С.** (Упорядн.). (2008). *Українська політична еміграція 1919-1945: документи і матеріали / Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса, Центральний державний архів громадських об'єднань України*. Київ: Парламентське вид-во.
- Lototskyi, O.** (1966). *Pages of the past. Part four. In Tsargrad*. Reprint. Bavnd Brutz: Publications of the Ukrainian Orthodox Church in the United States // **Лотоцький, О.** (1966). *Сторінки минулого. Частина четверта. У Царгороді*. Перевидання. Бавнд Бруц: Видання Української Православної Церкви в США.
- Mursky, V.** (1930). *Ukraine and Independence Struggles*. Istanbul: Cumhuriyet Matbaası // **Murskyi, V.** (1930). *Ukrayna ve İstiklal Mücadeleleri*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Mursky, V.** (1932). *The Inner Face of New Russia*. Istanbul: Matbaacılık ve Neşriyat Anonim Şirketi // **Murskiy, V.** (1932). *Yeni Rusya'nın İç Yüzü*. İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat Anonim Şirketi.
- Okipnyuk, V. & Kozlov, D.** (2018, September 17). Volodymyr Murskyi is a representative of the government-in-exile in Istanbul. *Historical truth*. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/articles/5b868bf60ab87/> // **Окіпнюк, В. & Козлов, Д.** (17 вересня, 2018). Володимир Мурський – представник екзильного уряду в Стамбулі. *Історична правда*. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/articles/5b868bf60ab87/>
- Okipnyuk, V. & Kozlov, D.** (2018, October 8). Tomos-1930, or How the 'Ukrainian Nuncio' in Istanbul fought for the autocephaly of the UOC. *Historical truth*. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/articles/5bbb48e7dbf2d/> // **Окіпнюк, В. & Козлов, Д.** (8 жовтня, 2018). Томос-1930, або Як «український нунцій» у Стамбулі боровся за автокефалію УПЦ. *Історична правда*. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/articles/5bbb48e7dbf2d/>
- Okipnyuk, V. & Kozlov, D.** (2020, October 6). The secret front of Volodymyr Murskyi. *Historical truth*. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/10/6/158218/> // **Окіпнюк, В. & Козлов, Д.** (6 жовтня, 2020). Таємний фронт Володимира Мурського. *Історична правда*. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/10/6/158218/>
- Oljai, T.** (2021). "Thank you, Istanbul: Russian white emigration on the Turkish coast (1920-1930)". Retrieved from <http://surl.li/apkrcz> // **Олджай, Т.** (2021). «Спасибо, Стамбул: русская белэмиграция на турецком берегу (1920-1930 гг.)». Retrieved from <http://surl.li/apkrcz>.
- Pidhirna, L.M.** (2022). The 'Istanbul Platform' of the UPR in the 20-30s of the 20th century: A Prosopographic Portrait. *The research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan*

- Ohienko University: historical studies*, 36, 210-226. DOI: 10.32626/2309-2254.2022-36.210-226 // **Підгірна, Л.М.** (2022). «Стамбульська платформа» УНР у 20-30-ті рр. XX ст.: Просопографічний портрет. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*, 36, 210-226. DOI: 10.32626/2309-2254.2022-36.210-226.
- Pidhirna, L.** (2023). Mykola Zabello (1892-1967): personal biography of an agent of ODPU "Hope". *The research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University: historical studies*, 40, 205-220. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-2254.2023-40.205-220> // **Підгірна, Л.** (2023). Микола Забелло (1892-1967): персональна біографія агента ОДПУ «Надія» // *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*, 40, 205-220. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-2254.2023-40.205-220>
- Pidhirna, L.** (2024). A team of Chekist liquidators. The premature death of V. Mursky: incurable disease or ODPU special operation (1935). *Antiquities of Lukomorie*, 5, 133-141. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2024.5.296> // **Підгірна, Л.** (2024). Команда чекістів-ліквідаторів. Передчасна смерть В. Мурського: невиліковна хвороба чи спецоперація ОДПУ (1935 р.). *Старожитності Лукомор'я*, 5, 133-141. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2024.5.296>
- Shkarovsky, M.V.** (2014). The Patriarchate of Constantinople and the Russian Orthodox Church in the first half of the 20th century. Moscow: Indrik // **Шкаровский, М.В.** (2014). Константинопольский патриархат и Русская Православная Церковь в первой половине XX века. Москва: Индрик.
- Sukhodolova, A.E.** (2023). Constructing a historical narrative: Ukrainian-Turkish relations. XXVI Orientalist readings by A. Krymskyi. Kyiv: Lviv-Torun: Liha-Pres, 283-286 // **Суходолова, А.Є.** (2023). Конструювання історичного наративу: українсько-турецькі відносини. XXVI Сходознавчі читання А. Кримського. Київ: Львів-Торунь: Liha-Pres, 283-286.
- Vovchuk, L.** (2024a). Information activity of 'Istanbul Platform' during 1929-35. *Antiquities of Lukomorya*, 4, 76-82.
- Vovchuk, L.** (2024b). Daily activities of members of the 'Istanbul Platform' during 1929-35. *Consensus*, 3, 69-77.

УДК (UDC) 94 (477) «2013.11.30/2014.02.23» : 070 (1-87)

DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.038

CONCEPTS OF MAIDAN AND THE REVOLUTION OF DIGNITY IN FOREIGN PUBLICATIONS

Oleksandr Mosin,

e-mail: aleksandmosin8@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1315-1735>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Abstract

The article is dedicated to a detailed analysis of the depiction of the events of Maidan 2013-2014 and the Revolution of Dignity in foreign publications, particularly in the works of leading Western researchers, historians, and analysts. The primary focus is on various approaches to understanding the role of these events in the formation of the modern Ukrainian nation, their impact on the political situation in Ukraine, and the broader geopolitical context. The studies highlighted in the article present different interpretations of these historical events and their consequences for Ukrainian society. The factors that influenced how Maidan gained symbolic significance as a struggle for democratic values, human dignity, and the right to self-organization, becoming a starting point for new social and political changes, have been examined.

The methodology of the research is based on a deep analysis of scientific publications, some of which have not previously been the subject of separate study by domestic researchers. An interdisciplinary approach is employed, allowing for the analysis of the events of Maidan and the Revolution of Dignity across various dimensions: social, political, cultural, and religious. Particular emphasis is placed on a comparative analysis of different interpretations and narratives regarding the events, which enabled the formation of a comprehensive picture of the protests as a multifaceted socio-political phenomenon.

The author concludes that Maidan and the Revolution of Dignity are depicted in most foreign studies not only as a turning point in the history of Ukraine but also as an important factor in the process of consolidating the Ukrainian nation, transforming political identity, and social institutions. The examined academic studies underscore the significance of these events as an instrument for the deinstitutionalization of post-Soviet politics and the confrontation between democratic and authoritarian forces. Maidan is viewed as a key element that laid the foundation for further reforms and the strengthening of democratic values in Ukrainian society, contributing to the formation of new social contracts and ushering Ukraine into a new stage of its development.

Funding: The article was prepared within the framework of the international Erasmus+ project Jean Monnet 'Implementation of European values as a basis for democracy in Ukraine' (EVADEM – 101085843 – ERASMUS-JMO-2022-MODULE).

Keywords: Ukraine, Maidan, Euromaidan, Revolution of Dignity, unity, identity, transformation, values

КОНЦЕПЦІЇ МАЙДАНУ ТА РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ У ЗАКОРДОННИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

Олександр Мосін,

e-mail: aleksandmosin8@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1315-1735>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, 68 Десантників, 10

Анотація

Стаття присвячена детальному аналізу зображення подій Майдану 2013-2014 років і Революції Гідності у закордонних публікаціях, зокрема у роботах провідних західних дослідників, істориків та аналітиків. Основна увага зосереджена на різних підходах до осмислення ролі цих подій у формуванні сучасної української нації, їхньому впливі на політичну ситуацію в Україні та ширший геополітичний контекст. Висвітлені у статті дослідження представляють різні інтерпретації цих історичних подій та їх наслідків для українського суспільства. Розглянуто фактори під впливом яких Майдан набув символічного значення боротьби за демократичні цінності, людську гідність і право на самоорганізацію, ставши точкою відліку для нових соціальних і політичних змін.

Методологія дослідження базується на глибокому аналізі наукових публікацій, частина яких раніше не були об'єктом окремого вивчення вітчизняними дослідниками. Використано міждисциплінарний підхід, який дозволяє проаналізувати події Майдану та Революції Гідності в різних вимірах: соціальному, політичному, культурному та релігійному. Особливий акцент зроблено на порівняльному аналізі різних інтерпретацій і наративів щодо подій, який дозволив сформувати цілісну картину протестів як багатогранного соціально-політичного явища.

Автор дійшов висновку, що Майдан і Революція Гідності зображено у більшості закордонних досліджень не лише як переломний момент в історії України, а й як важливий чинник у процесі консолідації української нації, трансформації політичної ідентичності та соціальних інститутів. Розглянуті наукові розвідки підкреслюють значення цих подій як інструменту дезінституціоналізації пострадянської політики та протистояння між демократичними й авторитарними силами. Майдан розглядається як ключовий елемент, що заклав основу для подальших реформ і зміцнення демократичних цінностей в українському суспільстві, сприяв формуванню нових соціальних контрактів і виведенню України на новий етап її розвитку.

Фінансування: стаття підготовлена у рамках міжнародного проєкту Erasmus+ за напрямком Jean Monnet «Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine» (EVADEM – 101085843 – ERASMUS-JMO-2022-MODULE).

Ключові слова: Україна, Майдан, Євромайдан, Революція Гідності, єдність, ідентичність, трансформація, цінності

Постановка проблеми. Майдан і Революція гідності 2013-2014 років стали визначальними подіями у процесі становлення сучасної української державності, суттєво вплинувши на політичну систему, єднання її громадян та усвідомлення ідентичності країни. Ці події репрезентують не лише боротьбу українського суспільства за демократичні цінності, але й глибокі соціально-політичні трансформації. Передумови Революції формувалися протягом тривалого часу, відображаючи комплекс політичних, економічних і соціальних чинників. Вивчення інтерпретацій цих подій закордонними науковцями становить особливий інтерес для

сучасних дослідників, оскільки воно сприяє глибшому розумінню не лише внутрішньої динаміки українських подій, але й їхнього сприйняття у контексті глобальних тенденцій боротьби за демократичні свободи та права людини.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Важливим джерелом для дослідження Революції Гідності залишаються свідчення її безпосередніх учасників, які надають можливість відтворити багатовимірну картину цих процесів. Вітчизняна історіографія містить вагомий напружений українських дослідників з даної тематики, які внесли значний вклад у розкриття сутності подій Майдану та Революції, їхніх передумов і довготривалих наслідків.

Серед фундаментальних досліджень, присвячених Революції Гідності, слід відзначити монографію О. Власюка та С. Кононенка «Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни» (Vlasiuk & Kononenko, 2017). У цій праці автори окреслюють багаторічну боротьбу України з російською агресією, наголошуючи, що Революція Гідності спричинила моральне відродження, оновлення та трансформацію не лише України, а й усієї Європи. Серед інших вагомих джерел слід виділити працю М. Лазаровича «Російсько-українська війна (2014-2017 роки): короткий нарис» (Lazarovych, 2017), написану людиною, яка брала безпосередню участь у військових діях на сході України, а також видання «Україна: 30 років на європейському шляху» (Yakymenko et al., 2021), що пропонує всебічний аналіз політичного та економічного розвитку країни з 1991 до 2021 року, з акцентом на практичних аспектах її євроінтеграційних процесів.

Справедливо відзначити й те, що закордонні дослідники також доклали значних зусиль до вивчення феномену Революції Гідності. Наприклад, аналізуючи причини Революції Гідності, німецький історик Г. Симон у часописі «Osteuropa» (Bentia, 2014) підкреслив, що проєвропейські локальні протести трансформувалися у масову національну революцію, метою якої стала боротьба з корупційними схемами проросійського українського уряду. У книзі «Євромайдан. Що поставлено на карту в Україні» (Euromaidan, 2014), виданій у Берліні, представлені аналітичні нариси від істориків, соціологів і громадських діячів, які описують події Революції Гідності на основі особистих свідчень.

Польський науковець і журналіст М. Кацевіч у своїй праці «Сотні свободи. Україна від Майдану до Донбасу» (Kasiewicz, 2014) досліджує боротьбу українців за європейське майбутнє, детально висвітлюючи початок Євромайдану, хронологію подій, розкриваючи роль Росії у Революції Гідності й аналізуючи початок російської агресії на сході України. Професорка Єльського університету М. Шор у книзі «Українська ніч: історія революції зблизка» (Shore, 2018) зібрала детальні розповіді учасників та активістів подій. Тож, вітчизняна та зарубіжна історіографія подій Революції Гідності є справді обширною. Проте, до сьогодні з'являються нові дослідження, які прагнуть більш повно розкрити новітню революційну історію України, що є як ніколи актуальною, з огляду на героїчне протистояння України російській агресії.

Враховуючи вищезазначене, **метою дослідження** є вивчення концепцій Майдану (Євромайдану) та Революції Гідності крізь призму закордонних публікацій і наукових розвідок іноземних дослідників.

Виклад основного матеріалу. Події, що дали поштовх Революції Гідності надовго визначили подальший шлях у розвитку української держави. Українські громадські діячі та науковці сходяться на думці, що українську революцію кінця 2013 – початку 2014 років, відому як Майдан або Євромайдан, можна вважати унікальним політичним явищем. Її базова ідея полягала у мирному народному спротиві, який мав надати новий імпульс до подальших євроінтеграційних процесів. Саме на тлі Євромайдану, який став символом не лише мирного протесту, але й жорстокості, яку проявили владні структури щодо його учасників, у Києві було закладено початок формування нової української нації, що відзначалася високим рівнем національної свідомості та готовністю захищати майбутнє держави, навіть

ризикуючи власним життям. Події Майдану стали своєрідною революцією духу, символом утвердження свободи слова і волевиявлення, в результаті чого мирні протести трансформувалися у масовий народний рух, який об'єднав сотні тисяч громадян.

Попри тривалу співпрацю між Україною та Європейським Союзом, ключовим моментом у процесі євроінтеграції можна вважати саме 2013 рік. У листопаді Україна та ЄС наблизилися до підписання Угоди про асоціацію, однак через невиконання Україною вимог ЄС та ескалацію напруженості у відносинах з Росією, перспективи підписання угоди опинилися під загрозою. 20 листопада 2013 р. прем'єр-міністр М. Азаров заявив про продовження підготовки до підписання угоди, але вже наступного дня Кабінет Міністрів ухвалив Розпорядження № 905, яке призупинило цей процес і відновило торговельно-економічні зв'язки з Росією. Це рішення, підписане М. Азаровим, стало вирішальним фактором, який спричинив масові протести проти режиму В. Януковича та підняв питання європейського вибору України.

Зазначене надало потужного імпульсу подальшим подіям, відомим як Революція Гідності. Для українців, які проживали суспільно-політичні трансформації у самій країні, концепт Майдану видається очевидним, а саме таким, що відображає їх прагнення до права обирати свій вектор розвитку незалежно від проросійських сил, вплив яких був беззаперечним. Ба, більше, у подальші роки і до сьогодні ми бачимо все більше підтверджень тому, що події Євромайдану були лише питанням часу.

Перш ніж аналізувати фактичні передумови Майдану та Революції Гідності, доречним є пошук ідейних витоків народного супротиву. Так, у нагоді стає дослідження «Іван Дзюба, культурна криза та витоки української Революції Гідності» американського історика австралійського походження Джорджа Лібера, який приділив особливу увагу самому поняттю «гідність» і дійшов у своїх наукових пошуках до ідеологічної спадщини Івана Дзюби (Liber, 2015-2016). У свій час активний учасник руху за незалежність України, шістдесятник І. Дзюба через свої праці, підніс ідею гідності як невід'ємної складової боротьби за національну ідентичність і права людини. Його критика русифікації та заклики до самосвідомості українців створили ідеологічний фундамент для майбутньої Революції Гідності. Майдан можна розглядати як продовження тієї боротьби за гідність, яку І. Дзюба започаткував ще у 1960-х роках, наголошуючи на важливості відмови від «комплексу меншовартості» та захисту національних і людських прав. Так, Дж. Лібер пояснює Революцію Гідності як логічний наслідок десятиліть боротьби за гідність, національну ідентичність і свободу. Майдан став кульмінацією цього процесу, символом переходу до нових цінностей та ідеалів, спільної відповідальності за майбутнє, коли громадяни України відкинули страх і відстояли свої колективні права в умовах авторитарної загрози, виступивши проти *демократури* – політичного режиму, де демократичні механізми використовуються для підтримки влади еліт, а не для реалізації справжньої демократії (Liber, 2015-2016: 59). Тож, *гідність* – як індивідуальна, так і колективна – виступає основною концепцією, яка з'єднує всі етапи протестів, від Помаранчевої Революції до Революції Гідності.

У зв'язку із тим, що початок подіям на Майдані та подальшій революції було покладено студентським мирним протестом, доречним є розглянути саме роль студентства у революційному русі. Якщо у більшості публікаціях про це згадується досить узагальнено, то польський дослідник Том Джунс присвятив окресленому питанню окреме дослідження (Junes, 2016). Так, історик нагадує, що першою важливою подією, яка відбулася на Майдані Незалежності, була «Революція на граніті» в 1990 р., коли студенти вийшли на площу з голодуванням, що підштовхнуло до змін у політиці. Студентські рухи стали каталізаторами суспільних змін не тільки під час Революції на граніті, але й у наступних протестах, включно із Євромайданом, який почався саме з масової студентської мобілізації, проте, на

відміну від попередніх протестів, таких як Революція на граніті чи Помаранчева Революція, не було організаційних структур, як-от «Братство студентів» чи «Пора», що координували б дії молоді. Протести стали більш «горизонтальними» та некерованими, нагадуючи такі рухи, як «Occupy Wall Street» чи протест у парку Гезі в Туреччині у 2013 р. Т. Джунс підсумовує, що Євромайдан і Революція Гідності стали важливим досвідом для молоді України. Хоча серед студентів не з'явилися нові політичні лідери або довговічні організації, вони все ж виконали свою роль як каталізатори політичних змін, подібно до попередніх революцій. Таким чином, Майдан і подальша революція набувають значення простору для об'єднання української молоді, яка є рушійною силою демократичних зсувів у суспільстві.

У контексті висвітлення подій кінця 2013 – початку 2014 років обговорюється і роль Росії у революційних подіях в Україні. Якщо одні дослідники розглядають її втручання як цинічний і завчасно спланований хід, то інші – здебільшого як наслідок нестабільності у самій державі, яким і скористалася Росія. До першої когорти можна віднести Карла Гершмана, який у 2015 р. обіймав посаду президента Національного фонду підтримки демократії – фінансованої Конгресом США установи, що підтримує неурядові групи, які працюють на благо демократії по всьому світу. З одного боку, К. Гершман вивчав вплив як внутрішніх, так і зовнішніх факторів на події Майдану, а з іншого – наголошував на віроломній поведінці Росії, зазначаючи, що «Україна зараз веде війну на виживання проти дуже жорстокого, небезпечного та потужного ворога. Російські війська перетнули кордон на південному сході України з танками, артилерією та військами» (Gershman, 2015: 50).

Іншими словами, американський дослідник визнавав факт того, що вже тоді, – майже десять років тому, – Україна вела війну з агресором. На час дослідження, автор проводить паралель між вшануванням Оксамитової революції та річницею Майдану, підкреслюючи важливість визнання боротьби України. Більше того, він зазначає, що події в Україні не є ізольованими, а є частиною більшої боротьби за демократію та національну ідентичність проти російської агресії.

К. Гершман зосереджується на наслідках Революції Гідності, пояснюючи важливість перемоги України над Росією-агресором і наголошуючи на важливості її підтримки з боку Заходу і США, зокрема. Разом із тим, повертаючись до теми Майдану, він визначає його як сцену, на якій з'явилися такі нові політичні постаті як С. Лещенко, М. Найєм, Г. Гопко й інші – новобрані члени тодішнього парламенту, на яких покладалася надія та місія реалізації справжніх реформ. Проводячи паралелі, автор застерігає, що хоча зміна керівництва не гарантує демократії, історичні тенденції свідчать про те, що антидемократичні сили зазнають невдачі на конкурентних виборах (Gershman, 2015). Тож, дослідження К. Гершмана розкриває значення Майдану як плацдарму для змін і зародження нової політичної еліти.

Варта уваги і наукова розвідка Юлії Штрасхайм, дослідниці з Німецького інституту глобальних і регіональних досліджень, яка аналізує події Майдану з дещо непопулярної серед вітчизняних дослідників позиції. У своїй аналітичній розвідці «Внутрішні пояснення війни та миру в Україні» (Strasheim, 2016) вона вивчає причини збройного конфлікту на Майдані крізь призму внутрішньополітичних, соціальних та інших проблем, які назріли в українському суспільстві, та доходить до висновку, що на відміну від Помаранчевої Революції, яка ініціювала мирний перехід до демократії, Революція Гідності супроводжувалася вибухом насильства через відсутність чітких домовленостей між політичними силами усередині країни, чим і скористалися проросійські сили.

Ю. Штрасхайм зазначає, що під час Помаранчевої Революції 2004 р. опозиція уклала угоди, які забезпечили політичній базі В. Януковича гарантії проти маргіналізації шляхом впровадження розподілу влади, що змінило систему управління в Україні на напівпрезидентську. Натомість, у 2014 р. тимчасовий уряд не встановив жодних угод про розподіл влади з представниками колишнього режиму та обрав конфронтаційний курс щодо етнічних росіян, що сприяло виникненню

проблем з компромісом серед сепаратистів на сході держави (Strasheim, 2016: 17). Дослідниця дискутує щодо ключового впливу «торгівлі» між політичними партіями на розвиток подій 2013-2014 років, що створила підґрунтя для вдалого втручання Росії. Нарешті, вона наголошує на перевагах розподілу влади, пошуку політичних компромісів і важливості третіх сторін, які можуть гарантувати безпеку для реалізації угод, зменшуючи відчуття небезпеки у слабших сторін конфлікту. Таким чином, у дослідженні Ю. Штрасхайм Майдан постає не стільки як простір для об'єднання українського народу, а скоріше – як платформа для розгортання політичного конфлікту у самій державі, що призвело до збройного протистояння під час Революції Гідності.

Інший, цілком конструктивний підхід до концептуалізації Євромайдану, можна побачити у дослідженні, опублікованому в Угорщині львівським дослідником Юрієм Шведею та сіджонським вченим Йонг Хо Парком. У спільній праці «Революція Гідності в Україні: Динаміка Євромайдану» (Shveda & Park, 2016) звертається увага на **трьохетапний динаміці протестів**. Євромайдан мав три стадії розвитку: від студентського руху (мирного протесту за європейську інтеграцію), до більш організованого та радикального Майдану-табора, та врешті-решт – до фази Майдану-Січі, яка характеризувалася збройним протистоянням та загибеллю протестувальників.

Якщо у першій фазі Євромайдану рушійною силою були студенти, які не лише закликали до змін, але й виступали проти політичних партій, прагнучи зберегти незалежний характер протесту, то надалі жорстоке придушення протестів (особливо розгін студентів) стало каталізатором для перетворення локальних виступів на загальнонаціональний рух проти режиму В. Януковича, що зробило протест більш радикальним. Так, Євромайдан перейшов від євроінтеграційних до антирежимних вимог. Ця зміна підживлювалася й зміною символів та їх значення. Зокрема, гасла на зразок «Слава Україні! Героям Слава!», набули нового, ширшого значення, перетворившись із радикальних на загальнонаціональні символи боротьби за свободу та гідність. Тож, автори концептуалізують Майдан і подальшу Революцію Гідності як глобальний революційний рух (подібно до Оксамитових революцій та Арабської весни), метою якої також була зміна національного політичного ландшафту на користь демократичних змін у боротьбі проти авторитаризму.

У попередньо зазначеному ключі Майдан і Революцію Гідності розглядає й дослідник зі Стокгольмського університету Деніел Ріттер. Він також наголошує у своїй роботі «Дух Майдану? Ескалація конфлікту в Україні» (Ritter, 2017) на динаміці Майдану та його еволюції від проєвропейського протесту до повномасштабної революції за усунення авторитарного режиму. Проте, у риторичі дослідника відстежується й позиція, раніше проаналізована у роботі Ю. Штрасхайм. Власне, Д. Ріттер визнає роль корупції та неолібералізму у виникненні протестів Євромайдану. Автор підкреслює, що хоча формальною причиною протестів стало рішення В. Януковича не підписувати Угоду про асоціацію з ЄС, корінні причини протесту пов'язані з глибокими економічними та політичними проблемами.

Українська політична система, як зазначає дослідник, була сильно корумпованою та залежною від олігархів, які контролювали більшість ключових галузей економіки (так, лише В. Янукович і його родина збагатилися за рахунок держав приблизно на \$37 мільярдів). Як наслідок, необхідність збереження політичної влади підштовхувала В. Януковича до зміцнення особистого контролю над економікою, зокрема шляхом підпорядкування судової системи й обмеження свобод громадян. Саме така особиста політика В. Януковича і надала Росії можливість втрутитися та запропонувати йому більш вигідні умови співпраці.

Д. Ріттер зазначає, що незважаючи на фінансову підтримку Євромайдану з боку певних олігархів, сам рух залишався народним, а самі протестувальники не довіряли жодному політичному елітному лідерові, навіть опозиційному. До слова, аналогічне зазначають і нідерландські дослідники Вім ван Меурс та Ольга Морозова,

порівнюючи Помаранчеву Революцію з Революцією Гідності (Meurs & Morozova, 2019). Вчені зауважують, що обидва рухи підкреслили прагнення українців до демократичних змін та європейської інтеграції. Проте, якщо у 2004 р. протестувальники за допомогою політичних проєвропейських лідерів прагнули завершити процес формування незалежної української держави після розпаду СРСР, то Євромайдан відзначався загальною недовірою до політиків, включаючи колишніх героїв Помаранчевої Революції. Протестувальники на Майдані пов'язували свої дії з козацькою історією та традицією прямих демократичних зборів. У зв'язку із цим, Євромайдан характеризувався спонтанністю та відсутністю єдиного лідера (Meurs & Morozova, 2019: 162). Іншими словами, протестувальники відмовилися від класичної моделі лідерства, звертаючись до прямої демократії, об'єднуючись у власний спосіб.

Така єдність народу проти влади й інших політичних сил, у свою чергу призвела до виникнення нових «протестних ідентичностей», що охопили різні соціальні групи на шляху до досягненні спільних цілей (Ritter, 2017: 213). Примітно, що Д. Ріттер підкреслює самостійність українського народного руху проти політичних акторів і певною пасивністю з боку США та Європейських держав, які майже не втручалися у хід подій, обмежуючись лише ідейною підтримкою та посередництвом у пошуку домовленостей між протестувальниками та В. Януковичем (Ritter, 2017: 205-206).

Зауважимо, що на відміну від Ю. Штрасхайм, Д. Ріттер визнає, що Майдан неправильно розглядати здебільшого як платформу внутрішньополітичного протистояння, де зовнішні чинники, як-от вплив Росії, є вторинними. Відповідно до його інтерпретації, Росія втрутилася не лише задля підтримки В. Януковича, але й щоб завадити зміцненню зв'язків України з НАТО та попередити аналогічні революційні настрої на території самої Росії. Більше того, анексію Криму було «виправдано» насильницькими діями з боку опозиціонерів, які були по своїй суті вимушеною відповіддю на силові спроби влади придушити протести (Ritter, 2017: 203-205).

Таким чином, взаємопов'язана природа внутрішньої та зовнішньої політики підкреслює виклики, з якими зіштовхнулася Україна у своєму прагненні до демократичних реформ на фоні зовнішнього тиску. Д. Ріттер підсумовує, що Майдан і Революція Гідності є складними явищами, які демонструють те, як внутрішні виклики переплітаються із зовнішніми впливами, формуючи не лише політичний, а й соціально-економічний ландшафт України. Ці події слугують прикладом того, як масові рухи можуть виникати у відповідь на кризові ситуації як наслідок взаємовпливу внутрішньої та міжнародної політики.

Вже традиційною є концептуалізація Майдану як місця об'єднання нації на шляху до демократичних цінностей. Однак, не всі історики та політологи згодні з тим, що на Майдані було дійсно висловлено вимоги більшості. Так, канадський історик Девід Марплз у своїй книзі «Україна в конфлікті: Аналітична хроніка» (Marples, 2017) висловлює критику на адресу західних засобів масової інформації (ЗМІ), які здебільшого зосереджувалися на висвітленні прагнення українців до демократії та європейського шляху, займаючи позицію підтримки та втрачаючи об'єктивність. Більше того, він не схвалює ролі радикальних акторів, таких як представники організації «Правий Сектор», які брали активну участь у протестах, використовуючи націоналістичні символи, що не відповідало європейським демократичним цінностям.

Далі, не зважаючи на очевидну корумпованість уряду В. Януковича, він підіймає питання стосовно того чи повинні західні країни підтримувати силове усунення демократично обраного президента. Нарешті, на думку Д. Марплза уваги заслуговує той факт, що відсоток тих, хто підтримував Майдан і тих, хто виступав проти нього, становив 40-50% та 40% відповідно, що свідчить про внутрішній розкол в українському суспільстві, а також розділеність країни між проєвропейськими та проросійськими силами (Marples, 2017: 35). Саме тому, історик наголосив на

важливості більш зваженого підходу у висвітленні подій, зазначивши, що революції завжди складні, і важливо враховувати думки всіх громадян країни.

Підтримуючи ідею єднання української нації на Майдані та під час Революції Гідності, дослідник Євразійських інститутів з Лос-Анджелесу Арам Терзян концептуалізує Євромайдан як найбільш радикальну спробу дезінституціоналізації пострадянської політики з 1991 року. Аналізуючи літературу з окресленої тематики, політолог виділяє геополітичне, ідеологічне та соціально-політичне підґрунтя Євромайдану, що і формує його суть. По-перше, А.Терзян звертається до трактування подій Майдану як частини геополітичного конфлікту між Заходом і Росією, де конфлікт подається як протистояння демократії та автократії. Власне, Росія вбачала у демократичному русі України загрозу своєму авторитарному впливу, що підштовхнуло Кремль до посилення ідеології російського націоналізму та створення Євразійського союзу, протиставленого Європейському. По-друге, Майдан можна і потрібно розглядати як вибір України на користь Європи, що став відповіддю на зміну політичного курсу президента В.Януковича в бік Росії. Це призвело до зіткнення між «обмеженням ЄС» і «наступальною Росією», яка намагалася зберегти Україну в зоні свого впливу.

Деякі російські аналітики вважають Майдан частиною західної змови, що підсилює старі наративи холодної війни. Нарешті, джерела наголошують і на соціально-економічних причинах протестів. Незадоволеність українців станом економіки та уряду підштовхнула людей до виступів, а відмова від підписання угоди з ЄС стала «ударом у спину». Важливу роль у мобілізації протестів відіграли соціальні мережі, які стали інструментом для об'єднання протестувальників і поширення інформації серед міжнародної спільноти. Тож, у підсумку А.Терзян зазначає, Майдан можна розглядати як символ занепаду пострадянської моделі політики та загострення протистояння між європейським та російським баченням майбутнього регіону (Terzyan, 2020: 218-223).

Більш сучасні дослідження подій Євромайдану та Революції Гідності багато у чому розвивають вже традиційні, раніше окреслені теми та зводяться до аналізу наслідків подій 2013-2014 років. Прикладом такого напрацювання може бути спільна робота присвячена десятиріччю подій Майдану канадського історика Джеймса Крапфла та Еліаса Кюна фон Бургсдорфа, представника Європейської Комісії та спічрайтера Урсули фон Дер Ляєн. У статті «Український Євромайдан та Революція Гідності, десять років потому» стверджується, що українці прийняли нові цінності, які стали основою їхнього прагнення до європейських стандартів: «протягом 2013–2014 українці усвідомили новий соціальний контракт, у якому вони зобов'язалися дотримуватися таких цінностей, як самоорганізація, демократія, прозорість, повага до універсальних правил та людської гідності» (Krapfl & Burgsdorff, 2023). Автори зазначають, що одним із ключових досягнень Революції Гідності стало те, що Україна нарешті сформувалася саме як політична, а не етнічна, спільнота. Вона стала не лише протестом, а й початком глибоких соціальних і політичних змін в Україні, які тривають і сьогодні, зокрема у контексті війни з Росією та формування нових демократичних інституцій.

Висновки. Закордонні публікації про Майдан та Революцію Гідності надають цим подіям символічного та трансформаційного значення для українського суспільства, розглядаючи їх як кульмінаційний момент формування політичної нації. Загалом, західні дослідники розглядають ці події не лише як протест проти режиму В.Януковича, але як частину ширшого процесу пострадянської дезінституціоналізації, що відобразило конфлікт між демократичними прагненнями України та авторитарною політикою Росії.

Майдан також розглядається як точка відліку для формування нових наративів української національної ідентичності, орієнтованої не на етнічну приналежність, а на політичну участь і спільні цінності. Таким чином, у міжнародному дискурсі Майдан і Революція Гідності сприймаються як події, що сприяли докорінним змінам

в українському суспільстві та політиці, активізуючи процеси демократизації, самоорганізації громадянського суспільства та формування нової національної ідентичності.

REFERENCES

- Bentia, Yu.** (2014). Osteuropa. 2014. *Critique*, 1-2, 29 // **Бентя, Ю.** (2014). Osteuropa. 2014. *Критика*, 1-2, 29.
- Euromaidan.** *What is at stake in Ukraine* (2014). Berlin: Suhrkamp // *Euromaidan. Was in der Ukraine auf dem Spiel steht* (2014). Berlin: Suhrkamp.
- Gershman, C.** (2015). A fight for democracy: Why Ukraine matters. *World Affairs*, 177 (6), 47-56.
- Junes, T.** (2016). Euromaidan and the Revolution of Dignity: A case study of student protest as a catalyst for political upheaval. *Critique & Humanism*, 46 (2), 73-96.
- Kaciewicz, M.** (2014). *The Solos of Freedom. Ukraine from Maidan to Donbas*. Warsaw: Ringier Axel Springer // **Kaciewicz, M.** (2014). *Sotnie Wolnosci. Ukraina od Maidanu do Donbasu*. Warszawa: Ringier Axel Springer.
- Krapfl, J. & Burgsdorff von, E.K.** (2023). Ukraine's Euromaidan and Revolution of Dignity, ten years later. *Canadian Slavonic Papers: Revue Canadienne des Slavistes*, 65 (3-4), 325-334. DOI: <https://doi.org/10.1080/00085006.2023.2293420>.
- Lazarovych, M.** (2017). *The Russian-Ukrainian war (2014-2017): A brief essay*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV // **Лазарович, М.** (2017). *Російсько-українська війна (2014-2017 роки): короткий нарис*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ.
- Liber, G.O.** (2015-2016). Ivan Dzyuba, cultural cringe, and the origins of Ukraine's Revolution of Dignity. *New Zealand Slavonic Journal*, 49-50, 51-66.
- Marples, D.R.** (2017). *Ukraine in conflict: An analytical chronicle*. Bristol, England: E-International Relations.
- Meurs van, W. & Morozova, O.** (2019). Majdan: Presence and political representation in post-Communist Ukraine. In **Kaal, H. (Ed.)**. *New perspectives on power and political representation from ancient history to the present day: Repertoires of representation* (pp. 144-170). Brill: Radboud Studies in Humanities, 9. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctvrk3p3.14>.
- Ritter, D.P.** (2017). A spirit of Maidan? Contentious escalation in Ukraine. In **D. della Porta (Ed.)**. *Global diffusion of protest: Riding the protest wave in the neoliberal crisis* (pp. 191-213). Amsterdam University Press. DOI: <https://doi.org/10.5117/9789462981690>.
- Shore, M.** (2018). *The Ukrainian Night: An Intimate History of Revolution*. New Haven & London: Yale University Press.
- Shveda, Yu. & Park, J.H.** (2016). Ukraine's revolution of dignity: The dynamics of Euromaidan. *Journal of Eurasian Studies*, 7 (1), 85-91. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euras.2015.10.007>.
- Strasheim, J.** (2016). Domestic explanations for war and peace in Ukraine. *GIGA Working Papers*, 287 (June). Retrieved from <https://cutt.ly/leRUVQ3M>.
- Terzyan, A.** (2020). Miscellaneous causes and political implications of Ukraine's Maidan Revolution: Theoretical perspectives from the literature. *Journal of International Eastern European Studies*, 2 (1), 217-243.
- Vlasiuk, O.S. & Kononenko, S.V.** (2017). *Kremlin's aggression against Ukraine: Reflections in the context of war*. Kyiv: NISD // **Власюк, О.С. & Кононенко, С.В.** (2017). *Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни*. Київ: НІСД.
- Yakymenko, Yu.** (2021). *Ukraine: 30 Years on the European Path*. Ukrainian Center for Economic and Political Studies named after Oleksandr Razumkov, Kyiv: Zapovit // **Якименко, Ю.** (2021). *Україна: 30 років на європейському шляху*. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Київ: Заповіт.

INTERNATIONAL RELATIONS

УДК (UDC) 327.56 : 351.88 (477.75)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.047

MODELS OF REINTEGRATION OF THE TEMPORARILY OCCUPIED CRIMEA

Oleksii Yanin,

e-mail: oleksiianin@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4263-3519>

Lviv Politechnic National University,
Ukraine, 79013, Lviv, Stepana Bandery, 12

Abstract

The article is devoted to the study of models of reintegration of the temporarily occupied Crimea within the modern Ukrainian and international legal space. It emphasizes the multidimensional process of reintegration, covering political, legal, socio-economic, security and informational and humanitarian aspects.

It is noted that the political and legal model is aimed at restoring Ukraine's sovereignty through international pressure and legal mechanisms; socio-economic provides economic support and improvement of living conditions for the population of Ukraine; the information and humanitarian model is aimed at overcoming the consequences of Russian propaganda and restoring cultural ties with Ukraine; security focused on stabilizing the region through security measures; international – on attracting the support of international organizations and partners.

The highlighted results of the SWOT analysis will demonstrate that the political-legal model has significant international influence, but depends on the stable support of partners; the socio-economic model helps to improve the life of the population, but requires significant resources; the information and humanitarian model is effective for overcoming propaganda, but depends on access to the population of the occupied territories; security and international models have strong potential, but depend on international support and funding.

The author determined that the most promising for Ukraine in the Crimean diet is a hybrid model, which is characterized by the symbiosis of all elements of existing models and is 'flexible' due to the ability to take into account various aspects of reintegration.

The article is an important contribution to the study of strategic aspects of the reintegration of Crimea and can become a basis for the development of realistic approaches to the return of temporarily occupied territories to the control of Ukraine. The author emphasizes the importance of consolidated efforts by the state, civil society and international organizations to ensure effective and stable reintegration in the future.

Keywords: Russian-Ukrainian war, deoccupation, reintegration, Crimea, Ukraine, post-conflict reconstruction

МОДЕЛІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО КРИМУ

Олексій Янін,

e-mail: oleksiivanin@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4263-3519>

Національний університет «Львівська Політехніка»,

Україна, 79013, Львів, Степана Бандери, 12

Анотація

Стаття присвячена дослідженню моделей реінтеграції тимчасово окупованого Криму в межах сучасного українського та міжнародного правового простору. Наголошується увага на багатовимірності процесу реінтеграції, що охоплює політичні, правові, соціально-економічні, безпекові та інформаційно-гуманітарні аспекти.

Зазначено, що політико-правова модель спрямована на відновлення суверенітету України через міжнародний тиск і правові механізми; соціально-економічна передбачає економічну підтримку й покращення умов життя для населення України; інформаційно-гуманітарна модель спрямована на подолання наслідків російської пропаганди та відновлення культурного зв'язку з Україною; безпекова зосереджена на стабілізації регіону через безпекові заходи; міжнародна – на залученні підтримки міжнародних організацій і партнерів.

Висвітлені результати SWOT-аналізу демонструють, що політико-правова модель має значний міжнародний вплив, але залежить від стабільної підтримки партнерів; соціально-економічна модель сприяє покращенню життя населення, однак вимагає значних ресурсів; інформаційно-гуманітарна модель ефективна для подолання пропаганди, але залежить від доступу до населення окупованих територій; безпекова та міжнародна моделі мають сильний потенціал, але залежать від міжнародної підтримки та фінансування. Автором визначено, що найперспективнішою для України у кримському питанні є гібридна модель, котра уособлює собою симбіоз усіх елементів існуючих моделей та є «гнучкою» через здатність враховувати різні аспекти реінтеграції.

Стаття є важливим внеском у дослідження стратегічних аспектів реінтеграції Криму та може постати базисом для розробки реалістичних підходів щодо повернення тимчасово окупованих територій під контроль України. Автор робить акцент на важливості консолідованих зусиль з боку держави, громадянського суспільства та міжнародних організацій задля забезпечення ефективної та стабільної реінтеграції у майбутньому.

Ключові слова: російсько-українська війна, деокупація, реінтеграція, Крим, Україна, постконфліктне відновлення

Постановка проблеми. Питання реінтеграції тимчасово окупованих та анексованих українських територій, зокрема, і Криму, постало одним із найважливіших завдань для України з початку російсько-української війни. Реінтеграція вимагає активних дій як органів державної влади, громадянського суспільства, так і підтримки міжнародних організацій. Адже повернення тимчасово окупованих та анексованих територій є складним процесом і вимагає комплексних та системних дій. Також важливим є те, що неможливо розробити універсальну модель реінтеграції окупованих територій, адже на цей процес впливає багато чинників. Реінтеграція – багатовимірна проблема, котра охоплює політичні, правові, соціо-економічні, безпекові й інформаційно-гуманітарні аспекти. Зважаючи на незначний міжнародний досвід реінтеграції окупованих територій і складні політичні умови,

цей процес є надзвичайно складним і маловивченим. Вбачається необхідність розробки стратегічного підходу щодо забезпечення відновлення територіальної цілісності України, стабільності у регіоні, захисту прав і свобод громадян на деокупованій території.

Таким чином, дослідження моделей реінтеграції тимчасово окупованого кримського півострова дозволить глибше зрозуміти, які підходи забезпечать стабільне повернення території під контроль України, зміцнять національну безпеку, а також забезпечать стійкість перед зовнішніми викликами.

Аналіз попередніх досліджень і результатів. Сучасні українські та зарубіжні дослідники приділяють увагу вивченню проблеми деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Криму. Проте, малодослідженим є аспект саме щодо розробки концептуальної моделі реінтеграції Криму, який оцінюється як такий, що перебуває на етапі формування, оскільки науковцями й експертами поступово напрацьовуються теоретичні основи.

Окремим аспектам даної проблеми, зокрема, гуманітарної, політичної, правової, інформаційної складової реінтеграції та деокупації кримського півострова присвячені дослідження С. Сьоміна (Syomin, 2017), Б. Логвиненка (Logvynenko, 2024), В. Кубальського (Kubalskiy, 2017), Дж. Макрей (Macrae, 1999), К. Кушміндер (Kuschminder, 2023) та інших. Також особлива увага дослідників приділяється аналізу державної політики України з питань тимчасово окупованих територій, дослідженню інструментів реінтеграції окупованих територій. Концепт моделей реінтеграції окупованих територій висвітлений у напрацюваннях Н. Ржевської (Rzhevska, 2019) та К. Швець (Shvets, 2022). Комплексний аналіз повернення тимчасово окупованого Криму під контроль України та моделей реінтеграції представлено в колективному аналітичному звіті А. Оніщук, А. Суслова, С. Шулімова та М. Яковлева (Osyphuk, Suslov, Shulimov & Yakovlyev, 2021). Значна увага у дослідженні приділялась аналізу нормативно-правових актів міжнародного права, зокрема статтям і резолюціям ООН.

Метою статті є дослідження концептуальних моделей реінтеграції тимчасово окупованого Криму та визначення ефективного та реалістичного підходу його повернення під контроль України.

Методи та прийоми дослідження. Дослідження концептуальних моделей реінтеграції тимчасово окупованого Криму здійснено за допомогою методів аналізу (емпіричний, аналіз документів, порівняльний аналіз), синтезу й узагальнення. Значною мірою дослідженню посприяв метод кейс-стаді для детального аналізу моделей реінтеграції у світовій практиці.

Проаналізувавши кримську проблему, ґрунтуючись на відкритих джерелах, враховуючи історичний, правовий, політичний, економічний, гуманітарний, соціальний, безпековий і міжнародний контекст питання, було здійснено комплексне дослідження моделей реінтеграції тимчасово окупованого Криму шляхом проведення SWOT-аналізу. Ключовими параметрами аналізу щодо виділення слабких і сильних сторін, можливостей і загроз кожної із висвітлених моделей стали: внутрішньодержавні (далі – внутрішні) та зовнішні фактори, що сприяють реінтеграції; внутрішні та зовнішні обмеження, котрі «гальмують» процес; внутрішні та зовнішні умови, що відкривають перспективи реалізації; внутрішні та зовнішні ризики, які можуть завадити успіху втілення реінтеграційної моделі. Інтерпретовані дані, отримані в ході дослідження, було викладено у SWOT-матрицях (Таблиці 1-5). У свою чергу, об'єднання методології SWOT-аналізу та компаративістики (порівняльного аналізу) дозволило не лише оцінити сильні та слабкі сторони досліджуваних явищ, але й зіставити їх між собою задля виділення оптимальної моделі реінтеграції тимчасово окупованого Криму.

Виклад основного матеріалу. Реінтеграція Криму є не лише національним пріоритетом, але й вагомим аспектом глобальної безпеки, адже насильницька анексія територій є прецедентом, який загрожує міжнародному правопорядку.

Насамперед, слід розглянути сутність реінтеграції тимчасово окупованих територій та її трактування. Згідно із визначенням Міжнародної організації з міграції, під терміном *реінтеграція* розуміється повторний процес соціалізації громадян до соціокультурного, економічного та політичного життя країни їхнього походження (Rzhevska, 2019: 97). Ґрунтовне трактування терміну «реінтеграція» міститься у документі «Реінтеграція в перехідний період від війни до миру» Центру документації та досліджень Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), – це процес, спрямований на відновлення рівноправної соціальної, економічної та політичної взаємодії людей на територіях, які зазнали наслідків конфліктів, зокрема вимушеного переселення (UNHCR, 1997). У результаті, реінтеграція передбачає не лише фізичне повернення території під контроль держави, а й глибокі соціальні зміни у суспільстві, спрямовані на відновлення соціальних взаємозв'язків, довіри та забезпечення стабільного миру.

Разом із тим, міжнародну правову основу для трактування процесу реінтеграції окупованих територій, як законного права держави на відновлення свого суверенітету, забезпечують статті та резолюції ООН. Стаття 2(4) Статуту ООН визначає принцип непорушності кордонів, відповідно до якого, будь-яка насильно окупована територія, повинна бути повернена під контроль держави, до якої вона належить. Стаття 1(2) Статуту описує право народів на самовизначення як один із головних принципів ООН, проте, не трактує його як те, що є підставою для насильницького відокремлення територій (у випадку Криму, право на самовизначення кримськотатарського народу й інших національностей має бути реалізоване у межах територіальної цілісності України, з повагою до її суверенітету та прав людини) (United Nations Charter, 1945).

Застосовуючи Статтю 33 Статуту ООН, реінтеграція тимчасово окупованих територій має відбуватися мирним шляхом, без застосування сили, що відповідає міжнародним нормам і сприяє стабільності в регіоні (United Nations Charter, 1945). Резолюція 68/262 Генеральної Асамблеї ООН про територіальну цілісність України надає українській владі правову основу для вимог щодо реінтеграції півострова в межах міжнародно-визнаних кордонів, включно з Кримом (Resolution adopted by the General Assembly, 2014).

Як вже зазначалося, реінтеграція окупованих територій потребує комплексних рішень, а її теоретичні основи базуються на міждисциплінарному підході, який поєднує політичні науки, право, соціологію, психологію, економіку та практики міжнародних відносин. У контексті цього, на нашу думку, можна виділити наступні теоретичні основи, що можуть створити міцний базис щодо формування потенційних моделей реінтеграції тимчасово окупованих територій:

- концепт державного суверенітету та територіальної цілісності (підкреслюється право держави на захист своїх кордонів і забезпечення контролю над ними, зокрема крізь правові механізми, міжнародні санкції та дипломатичний тиск) (Kubalskiy, 2017: 89);

- теорія мирної трансформації конфліктів (успішна реінтеграція повинна бути ненасильницькою, спрямованою на уникнення конфліктів і зменшення соціальної напруженості) (Kundelskiy, 2019: 183);

- теорія національної ідентичності та колективної пам'яті (відновлення культурних і соціальних зв'язків з основною частиною держави є важливим для ефективної реінтеграції) (Yablonskiy & Lozoviy, 2019: 13-23);

- теорія економічної інтеграції (створення сприятливих економічних умов на деокупованих територіях, що сприятиме стабільності, залученню інвестицій і розвитку інфраструктури);

- концепція людської безпеки (реінтеграція має забезпечити безпеку та добробут кожного громадянина на деокупованих територіях);

– постконфліктне врегулювання (підтримка стабільності, запобігання повторних конфліктів і забезпечення територіальної реконструкції) (Melnychenko, 2022: 454).

Таким чином, можемо виділити наступні концептуальні моделі реінтеграції тимчасово окупованого Криму: політико-правова, соціально-економічна, інформаційно-гуманітарна, безпекова, міжнародна та гібридна. Слід детальніше розглянути кожну із вищезгаданих моделей через такі критерії: основна ідея, завдання та інструменти реалізації. Крім того, з ціллю з'ясування найефективнішої моделі реінтеграції тимчасово окупованого Криму, автором було проведено SWOT-аналіз (проаналізовано сильні, слабкі сторони, загрози та можливості) результати якого демонструють наступні показники, наведені у Таблицях 1-5.

Політико-правова модель. Основною ідеєю є відновлення українського суверенітету над кримським півостровом, акцентуючи увагу на міжнародних угодах і заручившись підтримкою міжнародних партнерів. Основне завдання полягає у забезпеченні поступового повернення Криму в українське правове поле, гарантій безпеки та дотримання прав усіх громадян Криму. Інструменти: міжнародний тиск на Росію; санкційна політика; рішення міжнародних судів, що мають юридичну силу; дипломатія та створення чітких правових рамок щодо реінтеграції.

Таблиця 1. Політико-правова модель: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
- визначає чіткі правові механізми для відновлення українського суверенітету над Кримом; - зміцнює позиції держави на міжнародній арені через правові механізми, що базуються на нормах міжнародного права; - підтримує правову основу для переслідування порушників прав людини на окупованій території.	- висока залежність від міжнародного визнання і підтримки. - можливий тривалий процес реалізації через судові інстанції та юридичні процедури. - не завжди має вплив на фактичну ситуацію на окупованій території.
Можливості	Загрози
- підтримка з боку міжнародної спільноти у визнанні окупації Криму незаконною; - пошук і застосування нових правових інструментів для притягнення до відповідальності агресора.	- тиск з боку РФ і можливий саботаж на міжнародному рівні; - відсутність швидкого результату, що може знизити підтримку в суспільстві.

Прикладом використання цієї моделі може послугувати реінтеграція Балтійських країн (Естонія, Литва, Латвія). Після розпаду Радянського Союзу у 1991 році, країни Балтії відновили свою незалежність, посилаючись на правові аргументи щодо незаконності анексії їхніх територій СРСР, послідовно використовуючи інструментарій політико-правової моделі, аби домогтися визнання своєї незалежності на міжнародному рівні та притягнути окупанта до міжнародної відповідальності (Baldvin Hannibalsson, N.d). Інший приклад – анексія Кувейту у 1990 р. Іраком. Застосування міжнародного тиску через юридичні резолюції ООН, анексію визнали незаконною, а територіальну цілісність Кувейту було відновлено після військової операції «Буря в пустелі» та «Меч пустелі», проведені коаліцією Багатонаціональних сил (Onischuk, 2022).

Можна стверджувати, що політико-правова модель має сильний потенціал для реінтеграції Криму в довгостроковій перспективі. Проте, лише за умови стабільної міжнародної підтримки, що потребує часу та може бути менш ефективною без комплексного підходу.

Соціально-економічна модель. Основна ідея – сприяння покращенню соціально-економічного становища у кримському регіоні із метою стимулювання підтримки реінтеграції серед місцевого населення. Завдання окреслюється формуванням позитивного ставлення до України крізь підвищення рівня життя громадян і надання економічних можливостей опісля деокупації. Інструменти: запровадження інвестиційних проектів; розширення доступу до соціальних послуг; відновлення інфраструктури; забезпечення робочими місцями тощо.

Таблиця 2. Соціально-економічна модель: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
- створює передумови для економічного розвитку регіону після реінтеграції; - покращує соціальне забезпечення та умови життя для населення, що може підвищити лояльність до України; - надає інструменти для швидкого відновлення інфраструктури.	- потребує значних фінансових вкладень, що може бути важким для України; - складність відновлення економіки в умовах відсутності доступу до ресурсів на окупованій території.
Можливості	Загрози
- залучення міжнародних партнерів для відновлення інфраструктури та підтримки економічних програм; - використання досвіду інших держав, які пережили процес відновлення економіки після конфліктів.	- можливий опір зі сторони населення, яке вже адаптувалося до економічної системи окупанта; - потенційна нестабільність в економіці країни може завадити швидкій реалізації моделі.

Є два приклади застосування такої моделі. По-перше, об'єднання Німеччини у 1990 році після «падіння» Берлінської стіни, коли Західною Німеччиною інвестувалася низка ресурсів задля економічного відновлення та соціальної інтеграції Східної, – програми економічного розвитку і підтримки, відновлення інфраструктури тощо, що сприяло згладжуванню різниці між двома частинами країни. По друге, об'єднання Південного та Північного В'єтнаму у 1975 році. Опісля завершення В'єтнамської війни, Північним урядом було започатковано економічну інтеграцію Півдня, щоб реконструювати інфраструктуру та промисловість (Yun, 2019: 73). Такі кроки посприяли стабілізації ситуації у країні та значному зміцненню економіки.

Отже, соціально-економічна модель цілком може бути ефективною у підвищенні лояльності та створенні сприятливих умов для реінтеграції, проте потребує значних фінансових ресурсів і стабільності задля довготривалого ефекту.

Інформаційно-гуманітарна модель. Основна ідея полягає у подоланні наслідків російської окупаційної інформаційної пропаганди та відновлення культурно-гуманітарного зв'язку через активізовану роботу із населенням Криму. Завдання – відновити відчуття приналежності до України, зміцнення та посилення національної ідентичності серед кримців за допомогою наступних інструментів: інформаційні кампанії; культурні й освітні проекти, програми, ініціативи, зокрема для молоді; підтримка української ідентичності; доступ до українських медіа.

Таблиця 3. Інформаційно-гуманітарна модель: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
- сприяє поширенню правдивої інформації про ситуацію в Україні і викриттю пропаганди РФ; - допомагає змінити ставлення до України через культурні та освітні ініціативи; - підтримує зв'язок з населенням, яке залишилось на окупованій території.	- складність у досягненні населення через цензуру на окупованій території; - ризик маніпуляцій та контрпропаганди з боку Росії.
Можливості	Загрози
- використання сучасних технологій і соцмереж для комунікації з населенням; - залучення міжнародних гуманітарних організацій для реалізації програм підтримки.	- блокування та цензура інформації на окупованій території; - недовіра частини населення до інформаційних каналів з української сторони.

Прикладами застосування інструментів моделі є використання пропаганди Південної Кореї на кордоні із КНДР та «Радіо Європа» під час Холодної війни. У першому випадку, щоб вплинути на північнокорейське населення, Південна Корея застосовувала інформаційні та культурні кампанії із використанням гучномовців, радіомовлення та брошур, поширювала інформацію про реальний світовий порядок денний, пропагуючи демократичні цінності та пом'якшувала своє сприйняття (Yun, 2019). Ініціатива «Радіо Європа», у свою чергу, мала на меті інформування громадян Східного блоку про світові події, порушення прав людини (The story of Radio Free Europe and Radio Liberty, 2001). Такі інформаційно-гуманітарні кампанії сприяли руйнуванню «залізної завіси» та слугували протидією радянській пропаганді.

Таким чином, інформаційно-гуманітарна модель є важливим інструментом у боротьбі з російською пропагандою, але для досягнення значного ефекту потребує гнучкості та підтримки сучасних медіа-платформ.

Безпекова модель. Основна ідея – гарантії безпеки та забезпечення захисту прав і свобод громадян в умовах реінтеграції кримського півострова. Головне завдання моделі охоплює забезпечення безпеки мешканців Криму й уникнення можливих провокацій чи конфліктів у період перехідного процесу. Серед інструментів реалізації слід виділити: створення плану заходів і дій для безпекових держструктур; створення тимчасових адміністрацій щодо стабілізації ситуації у регіоні; посилення контролю над важливими об'єктами інфраструктури (див. Таблицю 4).

Існує декілька прикладів застосування безпекової моделі у світовій практиці. Перший – операція ООН у Східному Тиморі в 1999-2000 роках. Після голосування населення на референдумі щодо незалежності Східного Тимору від Індонезії, ООН було направлено миротворчу місію із метою стабілізації ситуації та надати державі можливість у мирних умовах пройти реінтеграційний процес, а також встановити суверенітет (Post-conflict settlement for Ukraine, 2016). Також, безпекові заходи як частину політики стабілізації регіону демонстрував Ізраїль на кордоні із Палестинськими територіями, здійснюючи військовий контроль та охоронний бар'єр (Suslov, 2020).

Узагальнивши вищезазначене, можемо висновувати, що безпекова модель є важливим елементом для забезпечення стабільності, але потребує значних ресурсів і підтримки з боку міжнародних партнерів для мінімізації ризику ескалації.

Таблиця 4. Безпекова модель: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
- забезпечення захисту кордонів і стабільності у регіоні; - створює передумови для поступового повернення контролю над територією; - може запобігти ескалації з боку РФ.	- висока вартість утримання військового контингенту і захисних заходів; - можливість підвищення напруженості у відносинах з Росією.
Можливості	Загрози
- залучення міжнародних миротворчих сил для підтримки стабільності; - співпраця з партнерами в рамках безпекових альянсів, таких як НАТО.	- високий ризик збройної ескалації; - тиск з боку РФ на міжнародних партнерів задля обмеження військової допомоги Україні.

Модель міжнародної кооперації. Основна ідея визначає пріоритетним партнерство із міжнародними організаціями, партнерами та країнами задля спільного керування реінтеграційним процесом. Завдання – прозорість процесу реінтеграції, залучення міжнародної фінансової допомоги, підтримка щодо моніторингу. Інструментарій реалізації нараховує: співпраця з ЄС, ООН, Радою Європи, ОБСЄ; створення та реалізації спільних програм розвитку; моніторинг за дотриманням прав людини у регіоні.

Таблиця 5. Модель міжнародної кооперації: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
- залучення міжнародних партнерів до процесу реінтеграції; - сприяння санкціям та політичному тиску на РФ; - підвищення підтримки України на міжнародній арені.	- тотальна залежність від міжнародної підтримки та політичних інтересів інших країн; - санкції не матимуть миттєвого ефекту та результату.
Можливості	Загрози
- розширення санкційного режиму, посилення економічного тиску на РФ; - пошук і збільшення зацікавлених в підтримці України міжнародних партнерів.	- втрата інтересу до кримського питання з боку міжнародної спільноти у довгостроковій перспективі; - протидія країн-прихильниць РФ.

Прикладом міжнародної підтримки незалежності є ситуація в Косово із 1999 р. та Фолклендського конфлікту у 1982 р. Описля військового втручання НАТО у 1999 році, Косово отримало міжнародну підтримку через миротворчі сили та організації, що посприяло стабілізації регіону, а у 2008 р. – проголосити незалежність та отримати часткове міжнародне визнання. Щодо вторгнення Аргентини у Фолклендські острови, то за допомогою залучення міжнародних партнерів, Велика Британія отримала визнання щодо її суверенітету над ними, посиливши свої позиції у конфлікті та відновивши свій контроль (Ludlow, 2021). Проте, нещодавно Аргентина знову заявила про свої права щодо островів.

Загалом, модель міжнародної кооперації є ефективною, проте, як показує сучасна ситуація, лише за умови перманентної політичної та економічної підтримки. Слід наголосити, що її ефективність різко знижується при відсутності консолідованості щодо проблеми серед міжнародної спільноти.

Основна ідея **гібридної моделі** полягає у комбінуванні усіх вищезгаданих підходів з метою послідовного повернення тимчасово окупованого Криму під суверенітет України. Головним завданням є формування гнучкої, систематизованої стратегії, котра має здатність адаптації до змін та мінливості умов. Серед інструментів – «симбіоз» політико-правових, соціокультурних, соціально-економічних, інформаційних та безпекових заходів задля досягнення комплексного підходу до реінтеграції.

Таблиця 6. Гібридна модель: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
- комплексний підхід до реінтеграції за рахунок поєднання елементів всіх моделей; - гнучкість до економічних та політичних змін; - комбінована координація зусиль на різних напрямках, що пришвидшує результат.	- складність щодо управління великою кількістю напрямків та ініціатив одночасно; - потреба у значному ресурсі для координації та управління.
Можливості	Загрози
- підвищення ефективності крізь комплексний підхід, де кожна із моделей підсилює одна одну; - швидка адаптація до змін у ситуації в регіоні та на міжнародному рівні.	- потребує лише злагодженості роботи багатьох держструктур; - труднощі у забезпеченні належного фінансування та кадрового ресурсу.

Яскравим прикладом застосування моделі, на нашу думку, є об'єднані зусилля щодо Кіпру, починаючи з 1974 року дотепер. Незважаючи на те, що країна наразі перебуває під розділеною грецькою та турецькою владами, Кіпр продовжує використовувати різноманітні стратегії реінтеграції, а саме політико-правові переговори, залучає міжнародну підтримку від провідних міжнародних організацій, застосовує безпекові механізми ООН на лінії розмежування, а також зближує дві громади через культурні та економічні заходи. Інший демонстративний випадок – реінтеграція Північної Ірландії та підписання Белфастського договору, що уособлювало в собі комбінацію політичної, безпекової та соціальної моделі задля мирної реінтеграції.

Проаналізувавши усі моделі реінтеграції тимчасово окупованих територій, зокрема у контексті кримського питання, маємо усі підстави сформулювати висновок, що в умовах сучасного порядку денного існує потреба у відповідних кроках і рішеннях, тому найефективнішою є гібридна модель та її похідні підходи. Зокрема, завдяки можливості адаптації до змін і здатності використовувати всі наявні інструменти вищезазначених моделей. Проте, ця модель є перспективною за умови належного ресурсного забезпечення та координації дій, що робить її найбільш доцільною для реінтеграції Криму.

Висновки. Дослідження показало, що реінтеграція тимчасово окупованого Криму є складним і багатограним процесом, який потребує ретельного аналізу та стратегічного планування. Розгляд моделей надав змогу з'ясувати оптимальні

підходи щодо відновлення суверенітету України над кримським півостровом. Таким чином, було з'ясовано, що політико-правова модель спрямована на відновлення суверенітету України через міжнародний тиск, правові механізми; соціально-економічна передбачає економічну підтримку й покращення умов життя для стимулювання лояльності населення до України; інформаційно-гуманітарна модель спрямована на подолання наслідків російської пропаганди та відновлення культурного зв'язку з Україною; безпекова зосереджена на стабілізації регіону через безпекові заходи; міжнародна потребує залучення підтримки міжнародних організацій і партнерів. Результати здійсненого SWOT-аналізу та світового досвіду дозволяють зробити висновок, що оптимальною для реінтеграції Криму є гібридна модель, котра уособлює елементи вищезгаданих моделей і формує комплексний підхід, котрий буде адаптований під порядок денний і відповідатиме як національним інтересам, так і міжнародним стандартам. Важливо, що висвітлене дослідження є вагомим кроком у розробці стратегічної політики щодо повернення Криму та може слугувати основою для подальших наукових і практичних розробок у цій сфері.

REFERENCES

- Baldvin Hannibalsson, J.** (N.d). The Baltic Road to Freedom and the Fall of the Soviet Union. *Johns Hopkins University School of Advanced International Studies*. Retrieved from <https://cutt.ly/meZ6HfFT>
- DDR in Northern Ireland** (N.d). *Review Panel in Northern Ireland*. Retrieved from <https://www.reviewpanel.org/what-is-ddr/ddr-in-northern-ireland/>
- Kubalskiy, V.** (2017). Concept of State Sovereignty in International Law. *Actual Problems of International Relations*, 132, 85-96. DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2017.132.0.85-96> // **Кубальський, В.** (2017). Поняття державного суверенітету в міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 132, 85-96. DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2017.132.0.85-96>
- Kundelskiy, D.** (2019). The theory of peaceful conflicts transformation of J. Galtung and its potential. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiologhiia. Pravo*, 3 (43), 181-185. Retrieved from <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/198129/198374> // **Кундельський, Д.** (2019). Теорія мирної трансформації конфлікту Й. Гальтунга та її потенціал. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, 3 (43), 181-185. Retrieved from <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/198129/198374>
- Kuschminder, K.** (2023). What is Reintegration? An initial starting point for defining a complex phenomenon. *Reintegrate*. Retrieved from <https://reintegrateerc.com/blog/what-is-reintegration/>
- Logvynenko, B.** (2024). To the problem of reintegration of the temporarily occupied territories of Ukraine: the humanitarian aspect. *Law. State. Technology*, 2, 53-57. DOI: <https://doi.org/10.32782/LST/2024-2-10> // **Логвиненко, Б.** (2024). До проблеми реінтеграції тимчасово окупованих територій України: гуманітарний аспект. *Law. State. Technology*, 2, 53-57. DOI: <https://doi.org/10.32782/LST/2024-2-10>
- Ludlow, N.** (2021). Solidarity, Sanctions and Misunderstanding: The European Dimension of the Falklands Crisis. *LSE Research Online*. Retrieved from <http://surl.li/cdiheu>
- Macrae, J.** (1999). Aiding peace... and war: UNHCR, returnee reintegration, and the relief-development debate. Retrieved from <https://cdn.odi.org/media/documents/4967.pdf>
- Melnichenko, N.** (2022). International legal support of post-conflict settlement (on the example of the UN practice). *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 69, 451-455. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.74> // **Мельниченко, Н.** (2022). Міжнародно-правове забезпечення постконфліктного врегулювання (на прикладі практики ООН). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 69, 451-455. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.74>
- Onischuk, O.** (2022). A window of opportunity: will the 'Kuwait' scenario work in Ukraine? *Ukrainian Institute of the Future – Personnel Reserve of the Future*. Retrieved from <http://surl.li/bmatrq> // **Оніщук, О.** (2022). Вікно без можливостей: чи спрацює

- «кувейтський» сценарій в Україні? *Український інститут майбутнього – Кадровий резерв майбутнього*. Retrieved from <http://surl.li/bmatrq>
- Osyphuk, A., Suslov, A., Shulimov, S. & Yakovlyev, M.** (2021). Policies of Reintegration of Temporarily Occupied Territories: Models, Scenarios. School for Policy Analysis NaUKMA. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/d5e5e7bf-560e-4c7f-a3d4-7c221b33a094>
- Post-conflict settlement for Ukraine** (2016). Kyiv: Naukovo-doslidnyi i mediynyi «Tsentr postkonfliktnoho vrehuliuvannia». Retrieved from <https://cutt.ly/teZ6X8IK> // *Постконфліктне врегулювання для України* (2016). Київ: Науково-дослідний і медійний «Центр постконфліктного врегулювання». Retrieved from <https://cutt.ly/teZ6X8IK>
- Reintegration in the Transition From War to Peace** (1997). *UNHCR*. Retrieved from <https://cutt.ly/OeZ6VPFF>
- Resolution adopted by the General Assembly** on 27 March 2014 (2014). *United Nations General Assembly*. Retrieved from <https://cutt.ly/JeZ6BfiV>
- Rzhevska, N.** (2019). Occupied territories reintegration models: word experience and Ukrainian variant. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 1, 96-106. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2019.01.096> // **Ржевська, Н.** (2019). Моделі реінтеграції окупованих територій: світовий досвід та український варіант. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 1, 96-106. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2019.01.096>
- Shvets, K.** (2022). World models of post-conflict territory governance. Experience for Ukraine. *Political Life*, 2, 61-69. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.2.10> // **Швець, К.** (2022). Світові моделі управління постконфліктними територіями. Досвід для України. *Політичне життя*, 2, 61-69. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.2.10>
- Suslov, A.** (2020). International experience of disarmament, demobilization and reintegration: success factors. *Kyiv School of Economics*. Retrieved from <http://surl.li/ajnusq> // **Суслов, А.** (2020). Міжнародний досвід роззброєння, демобілізації та реінтеграції: чинники успіху. *Kyiv School of Economics*. Retrieved from <http://surl.li/ajnusq>
- Syomin, S.** (2017). Cessation and Post-Conflict Settlement of Separatist Conflicts: Foreign Experience and Conclusions for Ukraine. Analytical Note. *National Institute for Strategic Studies*. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/separ_konfl-66377.pdf // **Сьомін, С.** (2017). Припинення і постконфліктне врегулювання сепаратистських конфліктів: іноземний досвід і висновки для України. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/separ_konfl-66377.pdf
- The story of Radio Free Europe and Radio Liberty** (2001). *Hoover Institution Archive*. Retrieved from <https://cutt.ly/teZ6FWXd>
- United Nations Charter** (1945). *United Nations*. Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
- Yablonskiy, V. & Lozoviy, V.** (2019). *The policy of historical memory in the context of national security of Ukraine. Analytical report*. Kyiv: NISS. Retrieved from <https://cutt.ly/UeZ6BH3S> // **Яблонський, В. & Лозовий, В.** (2019). *Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України. Аналітична доповідь*. Київ: НІСД. Retrieved from <https://cutt.ly/UeZ6BH3S>
- Yun, J.** (2019). Vietnam's Politic of a Divided Nation: From the Reunification to DoiMoi (Renovation) and Its Implication for the Korean Peninsula and North Korea. *International Journal of Korean Unification Studies*, 28 (1), 63-92. Retrieved from <https://repo.kinu.or.kr/retrieve/11869>

УДК (UDC) 327.39 (4ЄС+477)

DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.058

UKRAINE AND THE EU: PROSPECTS AND CHALLENGES ON THE ROAD TO INTEGRATION

Anna Soloviova,

e-mail: soloan2003@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0524-287X>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Andrii Fomin,

e-mail: an.f@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9565-3706>

*LLC Technical University «Metinvest Polytechnic»,
Ukraine, 69008, Zaporizhzhia, 80 Southern Highway*

Abstract

This article examines Ukraine's journey toward European Union integration, focusing on the prospects and challenges that lie ahead. Ukraine's desire for EU membership represents not only a strategic shift but also a complex transformation requiring significant reforms in governance, economics, and security. The article explores the political challenges, such as aligning Ukraine's legal and administrative systems with EU standards. It also discusses the economic disparities between Ukraine and EU nations, emphasizing the need for economic stabilization and growth to bridge these gaps and ensure long-term resilience. Additionally, the war caused by Russian aggression presents serious security concerns, necessitating strong international cooperation to achieve stability. So the purpose of the study is to examine and critically evaluate Ukraine's journey toward European Union membership, paying particular attention to the potential opportunities and obstacles that lie ahead. By analyzing Ukraine's efforts to meet EU standards, implement political and economic reforms, and align with European values, the article aims to shed light on the progress Ukraine has made on its path to integration.

This article explores that despite these challenges, the potential benefits of EU integration for Ukraine are substantial. Closer ties with the EU can foster economic growth, attract foreign investment, and expand trade opportunities, which are critical for Ukraine's post-war recovery. Moreover, the EU's framework can support political stability and promote governance reforms, essential for Ukraine's democratic development. Membership could also enhance the EU's influence in Eastern Europe, contributing to regional stability and strengthening European unity.

By analyzing both the obstacles and opportunities, this article provides a balanced overview of Ukraine's integration process, highlighting that while the path is challenging, the potential rewards make the journey worthwhile for both Ukraine and the EU. The study underscores that a committed and collaborative approach can help transform Ukraine's vision of EU membership into a reality, ultimately contributing to greater stability and prosperity in Europe.

Funding: The article was written within the framework of the Erasmus+ international project Jean Monnet 'Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine' (EVADEM – 101085843 – ERASMUS-JMO-2022-MODULE).

Keywords:

Ukraine, the European Union (EU), euro integration, European values, Ukraine's EU membership

УКРАЇНА ТА ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ

Анна Соловйова,

e-mail: soloan2003@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0524-287X>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, 68 Десантників, 10

Андрій Фомін,

e-mail: an.f@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9565-3706>

Технічний університет «Метінвест Політехніка»,
Україна, 69008, м. Запоріжжя, Південне шосе, 80

Анотація

Ця стаття досліджує шлях України до інтеграції до Європейського Союзу, зосереджуючись на перспективах і викликах, що стоять попереду. Бажання України стати членом ЄС є не лише стратегічним зрушенням, а й складною трансформацією, що вимагає значних реформ у сфері управління, економіки та безпеки. У статті розглядаються політичні виклики, зокрема узгодження правової та адміністративної систем України зі стандартами ЄС. Також обговорюються економічні розбіжності між Україною та країнами ЄС, підкреслюючи потребу в економічній стабілізації та зростанні для подолання цих розривів і забезпечення довгострокової стійкості. Крім того, війна, спричинена агресією Росії, створює серйозні проблеми безпеки, що потребують міцної міжнародної співпраці для досягнення стабільності. Отже, метою дослідження є вивчення та критична оцінка шляху України до членства в Європейському Союзі з особливим акцентом на потенційні можливості та перешкоди, що чекають попереду. Аналізуючи зусилля України щодо відповідності стандартам ЄС, впровадження політичних та економічних реформ і дотримання європейських цінностей, стаття прагне висвітлити прогрес, якого Україна досягла на шляху до інтеграції.

В статті зазначено, що незважаючи на ці виклики, потенційні вигоди від інтеграції з ЄС для України є значними. Тісніші зв'язки з ЄС можуть сприяти економічному зростанню, залученню іноземних інвестицій і розширенню торговельних можливостей, що є критично важливими для відновлення України в післявоєнний період. Крім того, рамкова структура ЄС може підтримувати політичну стабільність і сприяти реформам управління, необхідним для демократичного розвитку України. Членство також може посилити вплив ЄС у Східній Європі, сприяючи регіональній стабільності та зміцненню європейської єдності.

Аналізуючи як перешкоди, так і можливості, ця стаття надає збалансований огляд процесу інтеграції України, підкреслюючи, що, хоча шлях є складним, потенційні здобутки роблять його вартим зусиль як для України, так і для ЄС. Дослідження акцентує увагу на тому, що відданий і спільний підхід може допомогти втілити бачення України щодо членства в ЄС у реальність, що зрештою сприятиме стабільності та процвітанню в Європі.

Фінансування: стаття написана в рамках міжнародного проекту Еразмус+ Жан Моне «Впровадження європейських цінностей як основа демократії в Україні» (EVADEM – 101085843 – ERASMUS-JMO-2022-MODULE).

Ключові слова: Україна, Європейський Союз (ЄС), євроінтеграція, європейські цінності, членство України в ЄС

Problem statement. As Ukraine continues to pursue closer integration with the European Union, understanding the challenges, opportunities, and necessary reforms is essential for both Ukrainian policymakers and EU institutions. This topic is especially pertinent given the shifting security dynamics in Eastern Europe, the impact of recent conflicts, and the European Union's evolving role in supporting stability and democratic governance in the region.

Research in this area provides valuable insights into the economic, political, and social adjustments required for Ukraine's potential accession, while also highlighting the broader implications for EU enlargement policy, regional stability, and the future of European integration. This study can inform policymakers, contribute to scholarly discourse, and support Ukraine's efforts to align with EU standards, fostering a deeper understanding of the pathway and prospects for Ukraine's EU membership. So the relevance of research is significant in the current geopolitical landscape.

Analysis of previous research and publications. Today we have a number of research works by both Ukrainian and foreign researchers dedicated to the study of prospects of the Ukraine's path to EU Membership. However, the aspect of the implications for the EU and the region of Ukraine's path to membership remains partially underexplored, with the perspective of providing of a strategic chronology of the stages of Ukraine's approach to EU membership. The research based on studying EU regulations (European Commission, PESCO, etc.). An analysis of recent research and publications on EU regulations highlights the European Union's evolving regulatory frameworks in finance, defense, health, social policy, and international cooperation.

Particular attention to the principles and policies of rebuilding Ukraine is paid by Y. Gorodnichenko and S. Stepanchuk (Gorodnichenko & Stepanchuk, 2023; Gorodnichenko, 2022). The prospects of using public and private partnerships in Ukraine's post-war reconstruction can be found in works of Y. Matviishyn and Y. Vershyhora (Matviishyn & Vershyhora, 2022). Short-term, medium-term, and long-term challenges for Ukraine on the modern stage are the subject of research 'Stronger Together: Present and Future Challenges on Ukraine's Road to EU Integration' of the Centre for Economic Strategy (Stronger Together..., 2023).

The purpose of the study is to explore and critically assess Ukraine's path toward European Union membership, with a particular focus on the potential prospects and challenges that lie ahead. By examining Ukraine's progress in meeting EU standards, political and economic reforms, and its alignment with European values, the article aims to provide insights into the steps Ukraine has taken toward integration. Additionally, it will analyse the obstacles Ukraine faces in achieving EU membership, potential EU reforms and their implications. This article seeks to inform readers about the complex dynamics of Ukraine's European aspirations and contribute to a deeper understanding of the broader geopolitical implications of Ukraine's potential EU integration.

The methods and techniques of researches. The research on the prospects for the future Ukraine's path to EU Membership was conducted using methods of analysis, synthesis, and generalization, analytical and comparative analyses. Additionally, a socio-communicative approach was applied, which gave an opportunity to analyse and interpret the data from the perspective of the planned impact on society by the object of study, as well as the characterization of society's reaction to this influence.

Theoretical background. The European Union (EU) stands now at a crossroads, faced with the dual imperatives of deepening integration among its existing members and expanding its membership to include aspiring nations. The strategic vision for the EU's future is underpinned by a commitment to maintaining stability, promoting prosperity, and reinforcing its values of democracy, rule of law, and human rights across the continent.

At the heart of the EU's strategic vision is the goal of *deepening integration* among its current member states. This involves enhancing economic, political, and social cohesion through various mechanisms and policies. The economic integration process aims to

complete the Economic and Monetary Union (EMU) by addressing remaining vulnerabilities and ensuring the stability of the Eurozone. Efforts are underway to establish a more robust banking union, including a common deposit insurance scheme and a strengthened European Stability Mechanism (ESM) to provide financial assistance to member states in distress (European Stability Mechanism, 2020). Additionally, the Capital Markets Union (CMU) seeks to mobilize capital across Europe, fostering investment and growth.

Political integration is equally critical, with the EU focusing on strengthening its governance structures and decision-making processes. Reforms aimed at increasing the efficiency and democratic legitimacy of EU institutions are essential for addressing the growing scepticism and Euroscepticism within member states. Enhancing the role of the European Parliament, improving the transparency of the European Council's decision-making, and ensuring greater involvement of national parliaments in EU affairs are pivotal steps towards a more democratic Union. Moreover, fostering a European identity and solidarity among citizens through education, cultural exchange, and civic engagement is a key component of the integration process.

The EU's strategic vision also includes plans for *further enlargement*, particularly towards the Western Balkans and the Eastern Partnership countries. The accession of these countries is seen as a means to promote stability, democracy, and economic development in the region, as well as to strengthen the EU's geopolitical influence. The Western Balkans, comprising countries like Serbia, Montenegro, North Macedonia, Albania, Bosnia and Herzegovina, and Kosovo, are at various stages of the accession process. The EU has reiterated its commitment to the Western Balkans' integration, recognizing that their future lies within the Union. This is reflected in the 2018 EU-Western Balkans Strategy (Strategy for the Western Balkans..., 2018), which outlines concrete steps and support for reforms in these countries.

The Eastern Partnership, which includes countries such as Ukraine, Georgia, and Moldova, represents another significant dimension of the EU's expansion strategy. These countries have made substantial progress in aligning their policies and standards with the EU through Association Agreements and Deep and Comprehensive Free Trade Areas (Association Agreement..., 2023). The EU's engagement with these countries aims to promote political stability, economic development, and resilience against external pressures, particularly from Russia. The EU's Eastern Partnership policy emphasizes support for governance reforms, economic modernization, and the strengthening of democratic institutions.

However, the path towards deeper integration and expansion is fraught with challenges. The EU must navigate complex political dynamics both within and beyond its borders. Internally, the rise of populist and nationalist movements poses a significant challenge to the integration agenda. These movements often exploit economic disparities, migration issues, and sovereignty concerns to garner support, thereby undermining the unity and coherence of the EU. To counter this, the EU needs to address the root causes of discontent by promoting inclusive growth, social cohesion, and effective governance.

Externally, geopolitical tensions and security threats, particularly from Russia, present significant obstacles to the EU's expansion plans. The on-going war in Ukraine and the assertive foreign policy of Russia in Eastern Europe necessitate a robust and coherent EU foreign policy. Strengthening the EU's Common Foreign and Security Policy (CFSP) and enhancing cooperation with NATO are critical for addressing these security challenges. The EU's strategic autonomy, which aims to bolster the Union's ability to act independently in defence and security matters, is a key aspect of this effort.

Moreover, the economic disparities between current and prospective member states pose significant integration challenges. Ensuring that new member states can meet the economic criteria for accession and effectively integrate into the single market requires substantial support from the EU. The cohesion policy, which aims to reduce regional disparities and promote balanced development across the Union, will play a crucial role in

this regard. Investment in infrastructure, education, and innovation in both current and prospective member states is essential for fostering convergence and ensuring that the benefits of integration are widely shared.

The EU's strategic vision for expansion and integration has broader implications for global governance and international relations. A more integrated and expanded EU can serve as a powerful advocate for multilateralism, free trade, and global cooperation. The EU's commitment to tackling global challenges such as climate change, digital transformation, and migration can be reinforced through a more cohesive and influential Union. Furthermore, the EU's model of regional integration and cooperation can serve as an inspiration for other regions seeking to enhance their stability and prosperity through collective action.

The EU's strategy also highlights the importance of maintaining strong transatlantic relations. The partnership with the United States remains a cornerstone of the EU's foreign and security policy. Continued cooperation on issues such as security, trade, and climate change is essential for addressing global challenges. Additionally, strengthening ties with other global partners, including China, India, and Japan, is crucial for promoting a rules-based international order.

In conclusion, the EU's strategic vision for the future involves a dual focus on deepening integration among its current members and expanding its membership to include aspiring nations. This vision is driven by the goals of enhancing stability, promoting prosperity, and reinforcing democratic values across the continent. The process of deeper integration entails completing the Economic and Monetary Union, strengthening political governance, and fostering a European identity.

Expanding membership involves supporting the accession of the Western Balkans and engaging with the Eastern Partnership countries to promote stability and development. However, the path towards integration and expansion is fraught with challenges, including political dynamics, geopolitical tensions, and economic disparities. Addressing these challenges requires a comprehensive and sustained effort, both within the EU and through cooperation with international partners. The broader implications of the EU's strategic vision highlight its potential role as a global leader in promoting multilateralism and addressing global challenges. Through a more integrated and expanded Union, the EU can enhance its influence and contribute to a more stable and prosperous world.

Potential reforms and their implications. The European Union (EU) stands at a critical juncture, requiring strategic reforms to address contemporary challenges and ensure its long-term relevance and stability. As it navigates the complexities of globalization, economic disparities, political fragmentation, and external threats, the EU's strategic vision includes a suite of potential reforms aimed at strengthening its institutions, deepening integration, and enhancing its global influence.

Governance reforms. At the heart of the EU's strategic vision is the need for robust governance reforms to enhance democratic legitimacy and decision-making efficiency.

1. *Strengthening the European Parliament.* Increasing the legislative powers of the European Parliament (EP) is essential to enhance its role in EU decision-making. This could involve giving the EP greater say in budgetary matters and expanding its powers in policy areas currently dominated by the European Council and the European Commission. Such reforms would enhance the democratic accountability of the EU, giving citizens a more direct voice in European affairs.

2. *Reforming the European Commission.* Proposals to streamline the European Commission include reducing the number of Commissioners to make the body more efficient and representative. Additionally, enhancing the transparency of the Commission's decision-making processes can help build public trust and reduce perceptions of bureaucratic opacity.

3. *Revamping the Council of the European Union.* Introducing more majorities voting in the Council of the European Union, as opposed to the current requirement for

unanimity in key policy areas, could accelerate decision-making and prevent a single member state from blocking critical initiatives. This reform could be contentious but is necessary for a more agile and responsive Union.

Economic reforms. Economic resilience and convergence remain top priorities for the EU, necessitating reforms that can bolster growth, stability, and cohesion across the bloc:

1. *Completing the Economic and Monetary Union (EMU)* (What is the EMU?..., N.d.). The EMU's future stability requires a fully-fledged banking union, including a European Deposit Insurance Scheme to protect savers across the euro area. Additionally, establishing a common fiscal capacity, such as a Eurozone budget, could provide a buffer against asymmetric economic shocks and support member states in economic distress.

2. *Capital Markets Union (CMU)* (Capital markets union..., N.d.). Completing the CMU is crucial for mobilizing capital across the EU, fostering investment, and promoting economic growth. This involves harmonizing financial regulations, removing barriers to cross-border investment, and ensuring efficient capital allocation throughout the Union.

3. *Green and Digital Transitions.* Implementing the European Green Deal and advancing the digital transformation are central to the EU's economic strategy. These reforms aim to make the EU the world's first climate-neutral continent by 2050 and a global leader in digital innovation. This requires substantial investment in renewable energy, sustainable infrastructure, and digital technologies, supported by a robust regulatory framework.

Social reforms. To ensure social cohesion and address disparities, the EU must implement reforms that promote inclusivity and equal opportunities:

1. *Social Pillar Implementation.* The European Pillar of Social Rights, adopted in 2017 (The European Pillar of Social Rights..., N.d.), outlines principles and rights essential for fair and well-functioning labour markets and welfare systems. Implementing these principles requires coordinated actions to improve working conditions, social protection, and access to education and training.

2. *Addressing Inequality.* Reforms aimed at reducing economic and social disparities between and within member states are critical. This includes targeted investments in regions lagging behind, support for marginalized communities, and measures to combat discrimination and promote social inclusion.

3. *Health Union.* The COVID-19 pandemic highlighted the need for a stronger European Health Union. Proposals include establishing a more coordinated EU approach to health crises, enhancing the European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC), and creating a European Health Emergency Preparedness and Response Authority (HERA) (Health Emergency Preparedness..., N.d.).

Foreign policy and security reforms. In an increasingly volatile global environment, the EU's strategic autonomy and global influence require significant enhancements to its foreign policy and security frameworks:

1. *Common Foreign and Security Policy (CFSP).* Strengthening the CFSP involves increasing the EU's capacity to act cohesively on the global stage. This could include streamlining decision-making processes, enhancing the role of the High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, and improving coordination between the EU and national foreign services.

2. *Defense Integration.* Furthering defense integration through initiatives such as Permanent Structured Cooperation (PESCO) (Permanent Structured Cooperation..., N.d.) and the European Defence Fund (EDF) can enhance the EU's military capabilities and reduce dependency on external actors (EDF / Developing tomorrow's defence capabilities, 2024). Developing a common strategic culture and conducting joint military operations are vital steps towards a more unified and capable European defense policy.

3. *Strategic Partnerships.* Building and strengthening strategic partnerships with key global players, such as the United States, China, and India, is crucial. This involves

balancing relationships to protect the EU's interests, promoting multilateralism, and addressing global challenges like climate change and cybersecurity.

Implications of reforms. The implications of these potential reforms are multifaceted and profound:

1. *Enhanced Cohesion and Stability.* Governance and economic reforms can foster greater cohesion and stability within the EU. By addressing economic disparities, improving democratic accountability, and streamlining decision-making, the Union can become more resilient and better equipped to handle internal and external challenges.

2. *Global Influence and Strategic Autonomy.* Strengthening the CFSP and advancing defense integration can enhance the EU's strategic autonomy and global influence. A more cohesive and capable EU can play a more significant role in international diplomacy, security, and defense, contributing to global stability and multilateral governance.

3. *Social Inclusivity and Resilience.* Social reforms aimed at reducing inequality and promoting inclusivity can ensure that all EU citizens benefit from economic growth and integration. By addressing social disparities and enhancing social protection, the EU can build a more inclusive and resilient society.

4. *Sustainable and Innovative Growth.* Implementing the Green Deal and advancing digital transformation can position the EU as a leader in sustainable and innovative growth. These reforms can drive economic development, create new jobs, and set global standards for environmental and technological innovation.

5. *Public Trust and Legitimacy.* Transparency and accountability in governance, combined with effective implementation of social and economic reforms, can build public trust and legitimacy. Engaging citizens in the decision-making process and demonstrating tangible benefits of EU membership are essential for countering Euroscepticism and fostering a sense of European identity.

The EU's strategic vision for the future involves a comprehensive set of reforms aimed at deepening integration, enhancing economic resilience, promoting social cohesion, and strengthening foreign policy and security frameworks. These reforms are essential for addressing contemporary challenges, ensuring the Union's stability and prosperity, and enhancing its global influence. The successful implementation of these reforms requires a concerted effort from EU institutions, member states, and citizens, guided by the principles of democracy, solidarity, and mutual respect. By embracing these reforms, the EU can secure its position as a leading global actor, capable of addressing both internal and external challenges and contributing to a more stable and prosperous world.

Ukraine's path to membership. Implications for the EU and the region. Ukraine's path to EU membership has significant implications for both the EU and the broader region.

1. *Geopolitical Stability.* Ukraine's integration into the EU can enhance geopolitical stability in Eastern Europe, serving as a counterbalance to Russian influence. A stable and democratic Ukraine within the EU can contribute to regional security and cooperation.

2. *Economic Growth.* Integrating Ukraine into the EU single market can boost economic growth and investment in both Ukraine and the EU. This can create new opportunities for trade, innovation, and development, benefiting the entire region.

3. *EU Cohesion.* Ukraine's membership can strengthen the EU's cohesion by promoting unity and solidarity among member states. The successful integration of a large and diverse country like Ukraine can demonstrate the EU's capacity to accommodate and support new members, reinforcing the principles of enlargement and solidarity (Baas & Brucker, 2011).

4. *Cultural Enrichment.* Ukraine's rich cultural heritage can contribute to the EU's diversity and cultural exchange. Integration can promote mutual understanding, cultural cooperation, and the sharing of values, enriching the EU's cultural landscape.

Ukraine's path to full EU membership involves a comprehensive and sustained effort to implement political, economic, legal, and social reforms. Meeting the EU's criteria

requires commitment and cooperation from the Ukrainian government, civil society, and international partners. The successful integration of Ukraine into the EU can enhance regional stability, promote economic growth, and strengthen the EU's cohesion and global influence. Through these efforts, Ukraine can achieve its aspirations for a European future, contributing to a more stable, prosperous, and united Europe.

The results and discussions. Ukraine's aspiration to join the European Union (EU) represents a strategic vision for its future, symbolizing a commitment to democratic values, economic development, and integration into the European community. However, the path to EU membership is complex and requires meeting a series of stringent benchmarks across political, economic, legal, and social dimensions.

Immediate to Short-Term (1-3 Years).

1. Submission and Approval of Membership Application:

Ukraine has formally submitted its application for EU membership. The initial phase involves the European Council and the European Commission assessing Ukraine's readiness and the potential impact on the EU.

Upon positive assessment, the European Council may grant Ukraine candidate status, marking the official start of the accession process. This status acknowledges Ukraine's eligibility and commitment to reforms.

2. Political and Institutional Reforms:

– Strengthening the independence and efficiency of the judiciary, including transparent judicial appointments and anti-corruption measures.

– Establishing robust anti-corruption institutions and laws, ensuring enforcement and reducing bureaucratic corruption (On the prevention of threats..., 2023).

– Implementing merit-based recruitment and training programs for civil servants to enhance public service delivery and governance.

3. Alignment with EU Acquis:

The European Commission conducts a comprehensive screening process to identify areas where Ukraine's laws and regulations need alignment with the EU acquis.

It is also necessary to continue developing detailed roadmaps for adopting and implementing EU laws across various sectors.

Medium-Term (3-7 Years).

4. Economic Reforms and Market Integration:

– Ensuring that Ukraine's economy can cope with competitive pressures within the EU. This involves liberalizing markets, reducing state intervention, and enhancing competition.

– Fully implementing the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) agreement with the EU, harmonizing trade regulations, and removing barriers to investment (Priority Action Plan..., 2022).

– Maintaining sound fiscal policies, reducing budget deficits, and ensuring stable monetary policy to control inflation and support economic growth.

5. Legal and Regulatory Alignment:

– Aligning specific sectors such as agriculture, energy, transport, and environment with EU standards. This involves adopting and enforcing EU regulations and policies in these areas.

– Enhancing the capacity of regulatory bodies and public institutions to implement and enforce EU laws effectively.

6. Social and Human Rights Reforms:

– Ensuring robust legal frameworks to protect human rights, including the rights of minorities, and implementing these protections effectively.

– Improving education and healthcare systems to meet EU standards, including investment in infrastructure and training.

7. Monitoring and Evaluation:

The European Commission provides regular progress reports assessing Ukraine's adherence to benchmarks and the implementation of required reforms. Member states and EU institutions may provide technical assistance and conduct peer reviews to support Ukraine's reform process.

Long-Term (7-10+ Years).

8. Advanced Economic and Social Convergence:

- Achieving economic indicators comparable to those of existing EU member states, including GDP per capita, employment rates, and productivity levels.
- Reducing disparities in income, social services, and quality of life between Ukraine and EU countries.

9. Full Legal and Institutional Integration:

- Ukraine must fully adopt and implement the entire body of EU law (*acquis communautaire*), demonstrating the capability to function within the EU framework.
- Ensuring all national institutions are capable of operating within EU structures, including the ability to contribute to and participate in EU decision-making processes.

10. Pre-Accession Negotiations:

- Detailed negotiations on specific chapters of the *acquis*, addressing any remaining issues and finalizing the terms of membership.
- Drafting and ratifying the Accession Treaty, which formally outlines Ukraine's obligations and rights as an EU member state. This treaty must be ratified by all EU member states and Ukraine.

Final Phase.

11. Membership Approval and Transition:

The European Commission and European Council conduct final assessments to ensure all criteria and benchmarks have been met.

On transition period the implementing transitional arrangements will take place to facilitate smooth integration, which may include temporary measures in areas like migration and labour markets.

12. Full Membership:

Upon successful completion of all requirements, Ukraine formally joins the EU as a full member state, participating fully in the EU's political, economic, and social systems. Continued efforts to integrate into EU structures and policies will take place, with on-going support and collaboration from other member states and EU institutions.

Challenges on this path include political resistance, as domestic political challenges and resistance to reforms can slow progress, making broad political and public support essential. Economic disparities also present a challenge, with significant gaps between Ukraine and existing EU member states that require sustained efforts to bridge. Security concerns are another major issue, with ongoing security threats, particularly the conflict with Russia, posing significant obstacles that require coordinated international efforts for stability.

Opportunities for Ukraine include the potential for economic growth, as EU membership can stimulate economic expansion, attract investment, and enhance trade opportunities for Ukraine. Political stability is also an opportunity, as integration into the EU provides a framework for governance reforms and stability. Lastly, regional influence is a key opportunity, as Ukraine's membership could strengthen the EU's influence in Eastern Europe, supporting stability and development throughout the region.

Ukraine's path to EU membership involves a rigorous and multifaceted process requiring substantial political, economic, legal, and social reforms. By adhering to a clear timeline and meeting specific benchmarks, Ukraine can achieve its aspirations of joining the EU, contributing to a more stable, prosperous, and integrated Europe. The journey is challenging but offers significant opportunities for growth, stability, and regional influence, ultimately benefiting both Ukraine and the broader European community.

Conclusions. The future of the EU is contingent upon its ability to navigate a complex and evolving landscape of internal and external challenges. The best-case scenario envisions a cohesive and prosperous union, characterized by strong economic growth, political solidarity, and global leadership. Conversely, the worst-case scenario foresees fragmentation, economic decline, and diminished influence. The most likely scenario, however, suggests a balanced path of gradual progress, moderate challenges, and incremental reforms. By fostering unity, resilience, and strategic foresight, the EU can steer towards a more stable and prosperous future, maintaining its relevance and influence in a rapidly changing world.

The integration of new member states into the EU is a complex and on-going process that requires strategic policy adjustments to ensure its success. By enhancing governance frameworks, promoting economic convergence, fostering social inclusion, ensuring security and stability, and strengthening diplomatic engagement, the EU can facilitate a smoother and more effective integration process. These policy recommendations aim to address the diverse challenges faced by candidate countries and pave the way for a more unified, prosperous, and resilient European Union.

Enhancing Ukraine's integration process into the EU requires a comprehensive and multifaceted approach that addresses governance, economic development, social cohesion, and security challenges. By implementing these strategic policy recommendations, the EU can support Ukraine in its journey towards full membership, ensuring a stable, prosperous, and democratic future. This integration process not only benefits Ukraine but also strengthens the EU's strategic position and promotes stability and prosperity in the broader European neighbourhood.

Funding: The article was written within the framework of the Erasmus+ international project Jean Monnet 'Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine' (EVADEM – 101085843 – ERASMUS-JMO-2022-MODULE).

REFERENCES

- Association Agreement between the European Union and its member states, of the one part, and Ukraine, of the other part (2023). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/7eCwF3iA>
- Baas, T. & Brucker, H.** (2011). EU Eastern Enlargement: the Benefits from Integration and Free Labour Movement, *CESifo DICE Report*, 2, 44-51.
- Capital markets union and financial markets (N.d). *European Commission. Business, Economy, Euro*. Retrieved from <https://cutt.ly/geCwGecr>
- EDF / Developing tomorrow's defence capabilities (2024). *European Commission. Defence Industry and Space*. Retrieved from <https://cutt.ly/VeCwGdva>
- European Stability Mechanism (ESM) (2020). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/5eCwGxAs>
- EU Solidarity with Ukraine (2024). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/8eCwGUWW>
- Gorodnichenko, Y., Sologoub, I. & Weder di Mauro, B.** (Eds.) (2022). *Rebuilding Ukraine: principles and policies*. London: Centre for Economic Policy Research. Retrieved from <https://cutt.ly/8eCwGZXH>
- Gorodnichenko, Y. & Stepanchuk, S.** (Eds.) (2023). *Ukraine's road to recovery*. United Kingdom: Universities UK. Retrieved from <https://cutt.ly/4eCwG1gE>
- Health Emergency Preparedness and Response Authority (N.d). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/6eCwG8Ow>
- Law of Ukraine 'On the prevention of threats to national security associated with the excessive influence of persons who have significant economic and political weight in public life (oligarchs)' (2023). *Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/OeCwHu5A> // Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» (2023). *Верховна Рада України*. Retrieved from <https://cutt.ly/OeCwHu5A>

- Matviishyn, Y. & Vershyhora, Y.** (2022). Prospects of using public and private partnership for the reconstruction of Ukraine in the post-war period. *Democratic Governance*, 30 (2), 29-43. DOI: 10.23939/dg2022.02.029
- Permanent Structured Cooperation (N.d). *PESCO*. Retrieved from <https://www.pesco.europa.eu/about/>
- Priority Action Plan for enhanced implementation of the EU-Ukraine DCFTA in 2023-2024 (2022). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/heCwJetI>
- Strategy for the Western Balkans: EU sets out new flagship initiatives and support for the reform-driven region (2018). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/geCwHgom>
- Stronger Together: Present and Future Challenges on Ukraine's Road to EU Integration (2023). *Centre for Economic Strategy*. Retrieved from <https://cutt.ly/9eCwHc5L>
- The European Pillar of Social Rights (N.d). *European Commission. Employment, Social Affairs & Inclusion*. Retrieved from <https://cutt.ly/OeCwHY47>
- Ukraine: Commission proposes new facility of up to €50 billion 2024-2027 (June 27, 2023). *European Commission. Newsroom*. Retrieved from <https://cutt.ly/neCwHGig>
- What is the Economic and Monetary Union? (EMU) (N.d). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/eeCwHXOp>

УДК (UDC): 327.2+341.3
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.069

RUSSIA'S HYBRID WAR AGAINST EUROPEAN COUNTRIES

Anatoliy Khudoliy,

e-mail: anatoliy.khudoliy@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8144-126X>

*The National University of Ostroh Academy,
Ukraine, 35800, Ostroh, 2, Seminarska street*

Abstract

The article analyzes Russia's hybrid war against European countries. Despite conventional warfare, Moscow is actively waging a hybrid war against the countries of Central and Western Europe, trying not only to intimidate them but also to force them to make concessions, refuse to supply weapons to Ukraine, and make a deal with Russia. The Kremlin is conducting a large-scale hybrid expansion in the EU to weaken the EU as much as possible, minimize the American presence on the continent, and reform the established European political system according to the Russian scenario. The most dangerous means of Russian aggression are the formation of a pro-Russian lobby among European politicians and civic leaders, interference in electoral processes, and propaganda in the European information space. At the same time, the Kremlin leadership is actively and widely using methods and measures from the arsenal of special services. First of all, we are talking about operations to form a pro-Russian lobby among European politicians through corruption schemes, bribery, blackmail, and financial assistance to pro-Russian political forces in Europe. The author analyzes the arsenal of 'hybrid' means.

The article notes that Moscow is also constantly watching the West's reaction and checking which of their actions work before taking additional actions. One of the problems is that the incidents often appear to be random and target unrelated targets. The Kremlin has consistently rejected European governments' accusations of hybrid warfare. At the same time, Moscow has been using proxies more actively since the recent mass expulsion of hundreds of Russian diplomats and spies from Europe. Hybrid intelligence in the Russian version is the use of various non-state actors to conduct intelligence activities, obtain personal data through ICT companies, financial technologies, medical IT platforms, and banking institutions that collect databases about their customers. Among the main tools used by Russia to wage its hybrid war against Western countries are politicization and the use of energy as a weapon, the involvement of non-state actors and anonymous forces, support for pro-Russian and actors, widespread use of disinformation, and election interference. The author states that the countries targeted by the hybrid warfare include Russia's neighbors, Moldova, Poland, and the Baltic states. The Kremlin's hybrid war against the West has affected a number of Western countries, including Finland, Sweden, Norway, Germany, the United Kingdom, and others. In general, Russia resorts to sending groups of migrants to storm the borders, jamming GPS signals, and recruiting criminals for minor sabotage. Moscow is waging a subversive campaign in NATO countries, and is even willing to assassinate high-ranking Western officials as part of its shadow war against the West. The conclusions summarize that Russia is waging a hybrid war against a number of Central and Western European countries in an attempt to undermine their support for Ukraine. Considering Moscow's aggressive ambitions, hybrid warfare is a strategic aspiration of Russia to increase its influence in Europe and the world.

Funding: This research was funded by Erasmus+ Programme (ERASMUS) through "Hub of the EU solutions" № 101127578 from 01.09.2023.

Keywords: hybrid warfare, European countries, Russia, Central European countries, Western European countries

ГІБРИДНА ВІЙНА РФ ПРОТИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Анатолій Худолій,

e-mail: anatoliy.khudoliy@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8144-126X>

Національний університет «Острозька академія»,
Україна, 35800, м. Острог, вул. Семінарська, 2

Анотація

У статті розглянуто гібридну війну Росії проти європейських країн. Попри конвенційну війну, Москва активно здійснює гібридну війну проти країн Центральної та Західної Європи, намагаючись не тільки залякати їх, але й змусити піти на поступки, відмовитись від поставок зброї до України, піти на угоду з Росією. Кремль веде масштабну гібридну експансію на теренах ЄС з метою максимального послаблення ЄС, мінімізації американської присутності на континенті та переформатування усталеного європейського політичного устрою за російським сценарієм. Найбільш небезпечними засобами російської агресії є формування проросійського лобі у середовищі європейських політиків і громадських лідерів, втручання у виборчі процеси, пропаганда в європейському інформаційному просторі. Кремлівське керівництво активно та широко використовує методи і заходи з арсеналу спецслужб. Насамперед йдеться про операції з формування за допомогою корупційних схем, підкупу, шантажу проросійського лобі у середовищі європейських політиків, фінансову допомогу проросійським політичним силам в Європі.

Автором розглянуто арсенал «гібридних» засобів. У статті зазначено, що Москва також постійно спостерігає за реакцією Заходу та перевіряє, які з їхніх дій спрацьовують, перш ніж здійснювати додаткові дії. Одна з проблем полягає в тому, що інциденти часто виглядають випадковими і спрямовані проти цілей, не пов'язаних з Україною. Кремль послідовно відкидає звинувачення європейських урядів у гібридній війні. Водночас, Москва активніше використовує проксі-сервери після нещодавньої масової висилки з Європи сотень російських дипломатів і шпигунів.

Гібридна розвідка в російській версії – це використання різних недержавних суб'єктів для ведення розвідувальної діяльності, отримання персональних даних через ІКТ-компанії, фінансові технології, медичні IT-платформи, банківські установи, які збирають бази даних про своїх клієнтів. Серед основних інструментів, які Росія застосовує для ведення своєї гібридної війни проти Західних країн, – це політизація та використання енергетики як зброї, залучення недержавних дійових осіб та анонімних сил, підтримка проросійських і тих, які схиляються до Росії, дійових осіб, широкомасштабне застосування дезінформації та втручання у вибори. Автор зазначає, що серед країн, на які спрямована гібридна війна – сусіди Росії, Молдова, Польща, країни Балтії.

Гібридна війна Кремля проти Заходу торкнулася низки західних країн, серед яких – Фінляндія, Швеція, Норвегія, Німеччина, Британія й інші. Загалом Росія вдається до відправлення груп мігрантів на штурм кордонів, глушіння сигналів GPS, вербування злочинців для дрібних диверсій. Москва веде підривну кампанію в країнах НАТО, і навіть готова вбивати високопоставлених західних осіб, здійснюючи тіньову війну, яку вона веде проти Заходу. У висновках узагальнено, що РФ веде гібридну війну проти низки країн Центральної та Західної Європи, намагаючись підірвати їхню підтримку Україні. Зважаючи на агресивні амбіції Москви, гібридна війна є стратегічним прагненням Росії посилити свій вплив у Європі та світі.

Фінансування: Це дослідження було профінансовано програмою Erasmus+ (ERASMUS) через «Hub of the EU solutions» № 101127578 від 01.09.2023.

Ключові слова: гібридна війна, європейські країни, Росія, країни Центральної Європи, країни Західної Європи

Постановка проблеми. Російська повномасштабна війна, що розпочалася у 2022 році, призвела до глибинних змін у системі міжнародних відносин, не бачених з часів Другої світової війни. Ці зміни торкнулися усіх сфер суспільної діяльності, вплинули на економіку, військову сферу, політику, культуру, і не лише України чи сусідніх країн, а й низки країн світу. Значна кількість країн світу, прямо чи опосередковано, відчули вплив агресивної політики РФ. Серед таких країни Африки, що потерпають від нестачі продовольства, Китай, який підтримує Росію й уважно спостерігає за перебігом подій, які екстраполює на Тайвань. Війна Москви проти України суттєво вплинула на сусідні країни, Польщу, Румунію, Чехію, балтійські країни, Фінляндію і т.д., кожна з яких відчула російську імперську загрозу, що спричинило посилення військової потуги вище згаданих країн.

Попри конвенційну війну, Москва активно здійснює гібридну війну проти країн Центральної та Західної Європи, намагаючись не тільки залякати їх, а й змусити піти на поступки, відмовитись від поставок зброї до України, піти на угоду з Росією.

Мета статті – виявити й описати особливості гібридної війни Росії проти країн Центральної та Західної Європи. Поставлена мета передбачає виконання таких завдань:

- проаналізувати особливості гібридної війни Росії проти сусідніх країн, зокрема Польщі, країн Балтії, Молдови;
- описати гібридні операції у країнах Центральної Європи;
- розглянути напрямки гібридної війни Москви проти західних країн, серед яких Фінляндія, Швеція, Німеччина, Норвегія, Велика Британія тощо;
- висвітлити арсенал гібридних засобів Росії у війні проти західних країн.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. За останні роки було опубліковано чимало праць українських і закордонних дослідників, присвячених тим або іншим аспектам гібридної війни Росії проти європейських країн. Серед українських науковців слід зауважити праці: В.О. Паливоди (Palyvoda, 2023), який дослідив аутсорсингові операції російської розвідки за кордоном; М. Гончара (Honchar, 2016), який описав війну гібридного типу як механізм геополітичної експансії РФ; П. Баєва (Baev, 2016), який розглянув стратегічний вплив Росії в країнах Центральної та Західної Європи й інших.

Серед західних дослідників свої праці даній проблематиці присвятили: А. Білал (Bilal, 2021; 2024), який описав особливості російської гібридної війни в історичному аспекті; М. Кларк (Clark, 2020), який деталізовано розглянув особливості гібридної війни, яку здійснює Росія у широкому геополітичному контексті; Т. Шнауфер (Schnauffer, 2017), який дослідив особливості нелінійної війни Росії проти Заходу та інші.

Виклад основного матеріалу. Тактичними завданнями російської «гібридної» агресії є поступова дискредитація та розмивання базових європейських цінностей, об'єднуючих країни ЄС, дезорієнтація громадської думки, формування впливового проросійського лобі в європейському істеблішменті, сприяння поглибленню розбіжностей між європейськими державами та інституціями ЄС. Тобто йдеться вже про ведення масштабної «гібридної» експансії саме на теренах ЄС з метою максимального послаблення ЄС, мінімізації американської присутності на континенті та переформатування усталеного європейського політичного устрою за російським сценарієм (Russia's hybrid warfare is a challenge and a threat to Europe, 2016: 2-3).

Послаблення ЄС і нівелювання об'єднуючих цінностей поєднується з іншою метою Росії – забезпеченням домінуючих позицій на європейському континенті. Найбільш небезпечними засобами російської агресії є формування проросійського лобі у середовищі європейських політиків і громадських лідерів, втручання у виборчі процеси, пропаганда в європейському інформаційному просторі (Russian Hybrid Aggression in Ukraine and Europe..., 2016: 39).

До інструментарію російської «гібридної» агресії можна віднести комплекс традиційних засобів впливу – політико-дипломатичний тиск (активне використання міжнародних інституцій), економічні заходи, активне використання «енергетичної зброї» (Honchar, 2016: 79). Водночас, кремлівське керівництво активно та широко використовує методи і заходи з арсеналу спецслужб. Насамперед йдеться про операції з формування за допомогою корупційних схем, підкупу, шантажу проросійського лобі в середовищі європейських політиків, фінансову допомогу проросійським політичним силам в Європі (загальновідомі факти російського фінансування французької партії «Національний фронт») тощо.

До арсеналу гібридних засобів належить і втручання у виборчі процеси. Зокрема, американські спецслужби – Міністерство внутрішньої безпеки й Офіс директора національної розвідки у спільній заяві звинуватили російську сторону в кібератаках під час виборчої кампанії в США (US warns of possible Russian influence on European elections, 2016).

Представник НАТО заявив, що за останні шість місяців вони спостерігали «безпрецедентну ескалацію і поширення гібридної війни Росії», яка включала в себе «фізичні диверсії» на лінії постачання зброї НАТО, призначеної для України. «Це стосується всього – від точки виробництва і походження, до зберігання, до тих, хто приймає рішення, і до фактичної доставки», – сказав високопоставлений представник НАТО. «Це зухвало. Росія намагається залякати (наших) союзників» (Walsh, Dean & Jeznach, 2024). Нещодавні арешти продемонстрували природу того, як розвідувальні операції Кремля розвивалися з початку війни в Україні.

Західні уряди заявляють про посилення Росією спроб саботажу, включно з підпалами військових баз та об'єктів цивільної інфраструктури по всій Європі. Метою цих атак є намагання посіяти розбрат серед союзників України, порушити військові поставки до Києва, випробувати рішучість Заходу. Серед нещодавніх інцидентів – ймовірний підпал складу у Великій Британії (пов'язаний з Україною), диверсія проти американських військових баз у Німеччині, спроби вивести з ладу європейську залізничну сигнальну мережу, а також глушіння навігаційних систем цивільної авіації GPS у країнах Балтії. Росія використовує «повний спектр» гібридних операцій, від високоякісних операцій у Європі, фінансовану розвідувальну діяльність, до найму бандитів.

Ентоні Блінкен, державний секретар США, заявив, що «практично кожен союзник» на зустрічі міністрів закордонних справ НАТО в Празі підняв питання про те, що Кремль посилює гібридні атаки проти сусідніх держав, членів НАТО, підпалює склади постачання, нехтує морськими кордонами і демаркацією в Балтії, збільшує кількість кібератак, продовжує поширювати дезінформацію». «Ми знаємо, що вони задумали, і ми будемо реагувати як індивідуально, так і колективно, якщо це буде необхідно», – додав Блінкен. Міністерка оборони Нідерландів Кайса Оллонгрен заявила, що Москва намагається «залякати нас» і дуже важливо, щоб «ми не дозволили цьому статися» (Rathbone, Foy & Minder, 2024).

Москва також постійно спостерігає за реакцією Заходу та перевіряє, які з їхніх дій спрацьовують, перш ніж здійснювати додаткові дії. Одна з проблем полягає в тому, що інциденти часто виглядають випадковими та спрямовані проти цілей, не пов'язаних з Україною. Кремль послідовно відкидає звинувачення європейських урядів у гібридній війні. Водночас, Москва почала активніше використовувати проксі-сервери після нещодавньої масової висилки з Європи сотень російських дипломатів і шпигунів (Rathbone, Foy & Minder, 2024).

Серед основних інструментів, які Росія застосовує для ведення своєї гібридної війни проти Західних країн, – це політизація та використання енергетики як зброї, залучення недержавних дійових осіб і анонімних сил, підтримка проросійських сил, широкомасштабне застосування дезінформації та втручання у вибори. Вони систематично синхронізуються. Гібридна розвідка у російській версії – це використання різних недержавних суб'єктів для ведення розвідувальної діяльності,

отримання персональних даних через ІКТ-компанії, фінансові технології, медичні ІТ-платформи, банківські установи, які збирають бази даних про своїх клієнтів. Гібридна розвідка також не відкидає можливості звернення до послуг організованої злочинності для збирання інформації, використання каналів контрабанди, фінансових трансферів, замовних вбивств і створення підставних компаній (Bilal, 2021).

Серед країн, на які спрямована гібридна війна – сусіди Росії, Молдова, Польща, країни Балтії.

У Молдові Росія використовує різноманітні заходи – від глибоких фейків, створених штучним інтелектом, до мішків з готівкою – для підризу демократії в країні. І такі ж дії Кремля слід очікувати й у західних країнах. Про це заявив міністр закордонних справ країни Михайл Попсой: «Молдова – це така собі чашка Петрі російської гібридної війни та втручання у вибори. Те, що ми зараз бачимо в Молдові, найімовірніше, буде використано на майбутніх виборах у наших країнах-партнерах на Заході», – сказав він. За словами Попсоє, тактика Росії варіювалася від створення глибоких фейкових відео молдавських політиків за допомогою штучного інтелекту до купівлі голосів у селах по всій країні. Він вважає, що ці зусилля, ймовірно, активізуються перед президентськими виборами в країні та референдумом про вступ до ЄС, запланованим на жовтень (Martin & Sills, 2024).

Попсой зауважив, що молдавські митники перехопили на кордоні багажні ящики, повні грошей, і виявили пластикові пакети з готівкою, на яких були написані назви окремих міст і сіл, які, за його словами, були призначені для підкупу виборців. «Перекачування грошей, штучний інтелект або дестабілізація країни через платних протестувальників – усі ці гібридні тактики випробовуються в Молдові», – розповів міністр про підхід Росії. Також Росія використовує кібератаки (Martin & Sills, 2024).

Росія використовує «повний спектр» гібридних операцій. Наприклад, для того, щоб зірвати вступ Молдови до Європейського Союзу, Москва комбінує свою військову присутність у східній частині країни з невійськовими гібридними стратегіями. Ці невійськові стратегії передбачають підтримку та забезпечення груп противників ЄС, вплив на постачання енергоносіїв з метою зашкодити населенню Молдови і поширення дезінформації через місцеві групи та соціальні мережі. Зрозуміло, що Молдова є мішенню, тому що прагне повної інтеграції в Європейський блок. У Молдові російська гібридна війна спрямована на повалення проєвропейського уряду цієї країни (Bilal, 2021).

Провокації у Польщі доповнюють серію інцидентів у Європі, які, якщо їх розглядати разом, віддзеркалюють широкомасштабні амбіції Москви. Прем'єр-міністр Дональд Туск заявив, що Росія «імовірно» стоїть за підпалом найбільшого торгового центру Польщі в травні 2024 р., а також були висловлені підозри щодо ще однієї пожежі на фабриці боєприпасів на південь від столиці в червні. Чеські офіційні особи висловили стурбованість причетністю Росії до хакерських атак і збою у роботі залізниць 2023 року.

Польща перебуває в центрі уваги диверсійних зусиль, оскільки вона є хабом для західних військових надходжень, що доставляються до сусідньої України. За останній місяць влада заарештувала десятки людей за звинуваченнями у шпигунстві та диверсіях. Більшість з них були завербовані організованою злочинністю, і Дональд Туск заявив, що вони «безпосередньо причетні до діяльності російських розвідувальних служб» (Rathbone, Foy & Minder, 2024).

Елементом гібридної війни Росії є протести, які спочатку були організовані автоперевізниками на кордоні, а потім продовжувалися польськими фермерами. Причому війни не тільки проти Польщі, але навіть і проти ЄС і НАТО. Бо, по-перше, ці протести завдають серйозний удар по українсько-польських відносинах, б'ють не тільки в економічну, але і в геополітичну складову, та у відносини між людьми. Вони дуже підтримують солідарність і підтримку, єдність Польщі з Україною. Ці протести також вносять певне сум'яття та непорозуміння у відносини Польщі зі своїми сусідами, бо ці протести час від часу організовуються на кордонах з Литвою. Нібито

польські протестувальники звинувачують Литву, що з боку останньої надходить українське збіжжя. Ці протести, власне, вносять непорозуміння також і на європейську арену, бо Польща пробує максимально захистити своїх сільськогосподарських виробників, при цьому за рахунок чогось іншого. Тому й дискутує та дебатують зі своїми європейськими партнерами щодо ухвалення якихось спільних позицій. На нашу думку, організація цих протестів до певної міри є елементом гібридної війни.

Добре відомо, хто організовує та бере участь у цих протестах. Деякі організації, які пов'язані з Росією (відомі тим, що вони мають контакти з Росією), використовують гасла і заклики, що спрямовані на підтримку Росії, чи заклики до Росії навести порядок в Україні, Польщі та Європі. Тому, до певної міри, це є елементом початку такої гібридної війни, щоб розладнати і польське суспільство у випадку можливої агресії на Польщу (Deshchytsia, 2024).

Зростають загрози на кордоні Росії з НАТО, в **Естонії**, де в лютому 2024 р. було заарештовано 10 підозрюваних російських агентів після того, як автомобіль міністра внутрішніх справ зазнав вандалізму. Цей інцидент став гучним піком у багаторічній кампанії Москви з дестабілізації свого крихітного сусіда по НАТО, близько п'ятої частини населення якого (1,3 мільйона осіб) є російськомовними, як стверджують естонські чиновники, згідно з аналізом ЄС за 2021 рік (Walsh, Dean & Jeznach, 2024).

Напруженою є ситуація на російсько-естонському кордоні у Нарві. У травні 2024 р. вночі кілька російських прикордонників у масках зняли помаранчеві навігаційні засоби на річці, яка відокремлює Естонію та зону дії НАТО від Росії. Естонія сприйняла це як сигнал країнам Балтії та Заходу в цілому. Цей інцидент було визнано провокацією та дестабілізацією країн, які мають 3550-кілометровий кордон з Росією та її союзником Білоруссю. Провокації Росії перетворюють Балтійський регіон на другий фронт у конфлікті Заходу з Москвою.

Також Кремль намагався мобілізувати російськомовні меншини в Естонії та Латвії, щоб посіяти внутрішні розбіжності, а у Польщі зосередив свою увагу на розпалюванні напруженості між місцевими жителями та значною кількістю українців, які шукали притулку від війни. До того ж Москва регулярно називає країни Балтії розпалювачами війни та русофобами, а також залучає ботів для розсилення спаму в соцмережах зі шкідливим вмістом.

Речник служби внутрішньої безпеки Естонії повідомив CNN, що активність Росії за останні місяці посилилась: «Ми побачили значне зростання їхньої активності минулої осені, а до зими нам вдалося затримати понад 10 підозрюваних. Наразі зросла чисельність осіб, які були залучені до гібридної діяльності проти безпеки Естонії, у такому вигляді, якого ми раніше не бачили». Він сказав, що операції переходять «у фазу фізичних атак», і припустив, що війна в Україні може призвести до більш агресивної тактики РФ найближчими місяцями (Walsh et al., 2024).

Гібридна війна кремля проти Заходу торкнулася низки західних країн, серед яких – Фінляндія, Швеція, Норвегія, Німеччина, Британія й інші.

Фінляндія та Швеція. Загалом Росія вдається до відправлення груп мігрантів на штурм кордонів, глушіння сигналів GPS, вербування злочинців для дрібних диверсій. «Лише за останні кілька місяців Фінляндія та Швеція зазнали порушень повітряного простору, кільком комерційним літакам не вдалося приземлитися в невеликих аеропортах через перешкоди глобальній системі позиціонування, а Польща затримала людей за ймовірні диверсійні дії всередині країни, які підтримувала Росія. Європейський Союз», – писав Bloomberg. «У нас немає лінії фронту. Вся Європа зараз у стані війни», – зазначила міністерка закордонних справ Фінляндії Еліни Валтонен (Pohjanpalo et al., 2024).

У Фінляндії заявляють про численні випадки саботажу, кібератак і дестабілізації, а також країна підозрює Росію у веденні операцій впливу на країну. Про це пише агентство Reuters із посиланням на слова міністерки внутрішніх справ

країни Лулу Ранне, яка повідомила, що ці дії створюють атмосферу невизначеності та сумнівів щодо того, що є правдою. «Ми стикаємося з порушеннями, саботажом, різними видами шкоди і навіть використанням міграції для досягнення цілей. Це створює загальну невизначеність», – заявила Ранне й акцентувала, що наразі тривають розслідування багатьох інцидентів. За її словами, дані цивільної та військової розвідки вказують на Росію як головного винуватця. Зокрема, Москву підозрюють у втручанні в GPS-сигнали в морському та повітряному транспорті Фінляндії. «Наразі Росія є основним суб'єктом, який здійснює широкомасштабні операції впливу проти нас», – додала вона (Kauranen, 2024).

Окрім саботажу, країна також фіксує численні кібератаки. Зокрема, фінська компанія Fortum повідомила, що щодня стикається з кібератаками на свої об'єкти в Фінляндії та Швеції, а також спостерігає підозрілих осіб і дрони біля своїх об'єктів. Найбільший банк регіону, Nordea, зазнав безпрецедентної атаки відмови в обслуговуванні (DDoS) протягом кількох тижнів, що призвело до тимчасових перебоїв у роботі онлайн-сервісів. Окрім цього, зафіксовано численні крадіжки на об'єктах водопостачання, де викрадено технічне обладнання без очевидного фінансового мотиву, що підсилює підозри щодо участі державних акторів.

Фінська служба безпеки Supo зазначає, що російські розвідувальні служби стають більш агресивними після того, як понад 700 російських дипломатів були вислані з країн Європи у відповідь на війну в Україні (Krychkovska, 2024).

Норвегія. Росіяни роками проводять операції у невеликих містах на півночі Норвегії – хакери атакують урядові установи і порти, а «туристи» фотографують об'єкти критичної інфраструктури. Розвідка Норвегії неодноразово попереджала про загрозу саботажу на залізничних лініях і газових об'єктах, які постачають енергію до Європи.

У Баренцовому морі, яке омиває північ Норвегії та Росії, росіяни випробовують нові системи поставок ядерної зброї. Наприклад, торпеди, які можуть затопити прибережні міста Норвегії. Росія може захопити прикордонні міста Норвегії, якщо її відносини з НАТО загостряться. Вона зможе завдавати ядерних ударів, якщо контролюватиме Баренцове море і землі навколо Кольського півострова. Саме тому Кремль проводить численні операції у маленьких ізольованих рибальських містечках і впливає на настрої їхнього суспільства.

У 2017 р. росіяни почали періодично глушити GPS літаків засобами РЕБ, у 2024 р. вони роблять це щодня. За оцінками норвезької розвідки, у Мурманському управлінні ФСБ працює близько 300 розвідників, які стежать за норвезькими Силами оборони та об'єктами критичної інфраструктури у Кіркенесі й інших містах.

Росіяни також намагались привласнити частину узбережжя Норвегії – стратегічно важливу територію для ядерної оборони РФ. Вони назвали «російськими святими землями» місця, де помори, російські мореплавці, розставили православні хрести. Протягом останнього десятиліття російські священники відновлюють поморські хрести й окроплюють їх святою водою. Так ця територія стає православною та російською (Korotunen & Husiev, 2024).

Спецслужби Росії здійснюють операції з дестабілізації енергосистеми Заходу. Виведено з ладу трубопровід, що з'єднує Естонію та Фінляндію, а в німецькому місті Брунсбюттель пошкоджено електростанцію, яка повинна забезпечити зниження залежності ЄС від російських енергоносіїв (Russia's shadow war on NATO, 2024).

Німеччина. На початку 2024 р. розвідка США виявила, що російський уряд планував вбивство керівника потужного німецького виробника зброї, який виробляв артилерійські снаряди та військові транспортні засоби для України. За інформацією CNN, «план убити очільника компанії Rheinmetall Арміна Паппергера був лише частиною змови щодо вбивства очільників оборонної промисловості по всій Європі», які підтримували військові зусилля України. Пеппергер був мішенню, оскільки його компанія Rheinmetall є найбільшим і найуспішнішим німецьким виробником життєво важливих 155-мм артилерійських снарядів, які стали основною зброєю у

війні на виснаження в Україні. Завдяки попередженню, німецькі служби безпеки змогли захистити Паппергера та зірвати змову.

Росія понад півроку проводила диверсійну кампанію по всій Європі, вербуючи місцевих непрофесійних агентів, яким доручалися завдання від підпалів складів, пов'язаних зі зброєю для України, до дрібних актів вандалізму. Усі ці заходи були спрямовані на те, щоб перешкодити надходженню зброї із Заходу в Україну та придушити громадську підтримку Києва. Про те, що Росія веде підривну кампанію в країнах НАТО, і що було відомо раніше, але дані розвідки про те, що Москва готова вбивати високопоставлених західних осіб, засвідчили, як далеко Москва готова зайти у своїй тіньовій війні, яку вона веде проти Заходу. Виступаючи на саміті НАТО у Вашингтоні, міністр закордонних справ Німеччини Анналена Бербок сказала, що це свідчить про те, як Росія «веде гібридну агресивну війну» проти європейських союзників (CNN: US intelligence reveals that Russia planned to assassinate the head..., 2024).

Уряд Великої Британії запровадив санкції проти 3 російських агентств і 3 високопосадовців, які намагаються підірвати та дестабілізувати Україну та її демократію. Агентство соціального проектування (SDA), яке отримує завдання і фінансується безпосередньо російською державою, разом зі своєю партнерською компанією «Структура» намагалося здійснити низку акцій, спрямованих на підірив демократії та послаблення міжнародної підтримки України. SDA також намагалася здійснити протести у низці європейських країн. Однак, незважаючи на те, що Росія вкладає гроші у діяльність цих шкідливих організацій, їхня брехня постійно зазнає невдач в Інтернеті, а боти та фейкові сайти отримують обмежену взаємодію.

Це змусило SDA розглянути можливість купівлі переглядів у соціальних мережах. З цього приводу Міністр закордонних справ Девід Ламмі зауважив, що Путін настільки відчайдушно намагається підірвати європейську підтримку України, що зараз вдається до незграбних і неефективних спроб розпалити заворушення. Ці фірми та їхні керівники несуть відповідальність за велику шкідливу онлайн-мережу, також відому як «Двійник», яка наповнює соціальні мережі фейковими повідомленнями, підробленими документами та матеріалами, що глибоко фальсифікуються. Їхні дії є частиною скоординованої спроби використати оманливі інформаційні операції для підриву демократії для досягнення своїх цілей.

Європейські країни вже викривали мережі зловмисного втручання Doppelganger, зокрема у Франції та країнах Східної Європи та Центральної Азії. У рамках моніторингу й аналізу виборів до Європейського парламенту 2024 р. Європейська служба зовнішніх справ виявила, що операція Doppelganger активно просувала російські наративи з метою зриву та втручання у виборчий процес. Цю мережу META раніше пов'язувала з ДПР і виявила, що вона проводить глобальні інформаційні операції, спрямовані на ослаблення підтримки України. Франція викрила цих російських акторів у червні 2023 р., опублікувавши звіт свого агентства Viginum (UK sanctions Putin's interference actors, 2024).

Росія застосовує дезінформацію для досягнення своїх політичних і стратегічних цілей. EUvsDisinfo веде базу даних з десятків тисяч зразків онлайн-дезінформації, які, як вважається, зв'язані з Кремлем. У 2021 р. у звіті Фейсбуку було зазначено, що Росія була головним джерелом «скоординованої неавтентичної поведінки» на міжнародному рівні. Онлайн кампанія з дезінформації з метою зриву саміту НАТО 2023 року є належним прикладом того, як Росія націлюється на дійову особу, яку вона вважає своїм ворогом. Оскільки НАТО має надзвичайне значення для безпеки Заходу, вона є постійною мішенню для російської онлайн-дезінформації, як задокументовано EUvsDisinfo. Така дезінформація ґрунтується не лише на фабруванні, а і на спотворенні фактів.

Російська онлайн-дезінформація спирається на джерела, які спонсорує держава та промосковські групи, які працюють у тандемі для підсилення брехливих і таких, що вводять в оману, наративів, які поширюються численними мовами задля

глобального впливу. Дезінформація, яку поширює Росія, інколи дуже впливова. Сербія, наприклад, має міцні політичні й економічні зв'язки із Західною Європою, але більшість сербів дивляться на Росію як на найближчого партнера їхньої країни і «найбільшого друга». Головною причиною є наративи, які поширюють російські розповсюджувачі новин, такі як RT і Спутнік, які домінують у сербському традиційному та цифровому медіапросторі. Такі наративи принижують Західну Європу, США і возвеличують Росію та Китай (Bilal, 2021).

МЗС Росії розробляє плани з ослаблення своїх західних супротивників, включно із Сполученими Штатами, і використання війни в Україні для створення світового порядку, вільного від американського домінування, йдеться у таємному документі МЗС. У засекреченому додатку до офіційної та публічної «Концепції зовнішньої політики Російської Федерації» міністерство закликає до «наступальної інформаційної кампанії» й інших заходів, що охоплюють «військово-політичну, економічну і торговельну та інформаційно-психологічну сфери» проти «коаліції недружніх країн» на чолі зі Сполученими Штатами. «Нам слід продовжувати коригувати наш підхід до відносин з недружніми державами», – йдеться в документі 2023, який надала The Washington Post одна з європейських розвідувальних служб. «Важливо створити механізм пошуку вразливих точок їхньої зовнішньої та внутрішньої політики з метою розробки практичних кроків для послаблення опонентів Росії» (Belton, 2024).

Документ вперше дає офіційне підтвердження та кодифікацію того, що багато хто у московській еліті називає гібридною війною проти Заходу. Згідно з документами Кремля, Росія прагне підірвати підтримку Заходу щодо України та порушити внутрішню політику США і європейських країн за допомогою пропагандистських кампаній, що підтримують ізоляціоністську й екстремістську політику. А секретне доповнення від 11 квітня 2023 р. стверджує, що Сполучені Штати очолюють коаліцію «недружніх країн», спрямовану на послаблення Росії, оскільки Москва є «загрозою для західної глобальної гегемонії». У документі сказано, що результат війни Росії в Україні «значною мірою визначатиме контури майбутнього світового порядку», що є свідченням того, що Москва бачить результат свого вторгнення нерозривно пов'язаним зі своєю здатністю – і здатністю інших авторитарних держав – нав'язувати свою волю в глобальному масштабі (Belton, 2024).

Нещодавнє вето Росії на розширення моніторингу ООН за санкціями проти Північної Кореї через її програму ядерної зброї та балістичних ракет, що фактично поклало край 14-річній співпраці, стало «чітким знаком» того, що робота, передбачена у засекреченому додатку, вже ведеться.

Створення Концепції зовнішньої політики та засекреченого додатку до неї відбулося після заклику до російських науковців надати пропозиції щодо політики. Одна з пропозицій, подана у лютому 2023 р. до МЗС заступником голови московського Інституту країн Співдружності Незалежних Держав, який підтримує тісні зв'язки з російським апаратом безпеки, ще більш прямолінійно виклала російські варіанти. Академік В. Жарихін закликав Росію «продовжувати сприяти приходу до влади ізоляціоністських правих сил в Америці», «уможливити дестабілізацію латиноамериканських країн і прихід до влади там екстремістських сил крайнього лівого і крайнього правого спрямування», а також сприяти «відновленню суверенітету європейських країн шляхом підтримки партій, незадоволених економічним тиском з боку США».

Західні чиновники попереджають, що Росія протягом останніх двох років посилює свою пропаганду і кампанії впливу, намагаючись підірвати підтримку України. У рамках цієї кампанії вона намагається створити новий глобальний розкол, а російські пропагандистські зусилля, спрямовані проти Заходу, знаходять відгук у багатьох країнах Близького Сходу, Африки, Латинської Америки та Азії (Belton, 2024).

Російська розвідка здійснює аутсорсингові операції у Західній Європі. У такий спосіб на початку 2023 р. Москва намагалася змусити Туреччину блокувати вступ Швеції до НАТО та дискредитувати Україну. Так, шведський журналіст Ч. Фрік (колишній співробітник російського медіахолдингу «Russia Today») організував та оплатив акцію зі спаленням Корану поблизу посольства Туреччини у Стокгольмі. Через акцію було скасовано візит міністра оборони Швеції П. Йонсона до Анкари (Palyvoda, 2023: 2).

Водночас у Парижі, Гаазі, Мадриді та Брюсселі відбулося 10 антиукраїнських мітингів протесту. Зазвичай для такої мети використовували масові демонстрації. Так, у Парижі демонстранти несли транспарант із гаслом «Євросоюз і США! Припиніть фінансувати війну в Україні!». Плакати та банери під час таких акцій мали схожу ідею: вони закликали НАТО припинити бомбардування Донецька та відправляти зброю Києву. Французька контррозвідка отримала достовірні дані, що всі зазначені псевдопротести інспірували російські спецслужби, а їхніх виконавців наймали через соцмережі.

Такі інформаційно-психологічні операції (ІПсО) здійснюють разові виконавці; вони спрямовані на відволікання сил і засобів супротивника, створення додаткового напруження за допомогою провокацій. Подібні ІПсО є складовою частиною класичної психологічної діяльності в сірій зоні та не потребують особливих витрат. Діяльність російської розвідки останніми роками, окрім класичних методів здобування інформації, характеризується переважно кібератаками та операціями впливу з використанням соцмереж з метою поглиблення наявних або створення нових політичних і соціальних суперечностей. Такі операції спонсорують російський бізнес і кримінальні структури (Palyvoda, 2023: 3).

Висновок. РФ веде гібридну війну проти низки країн Центральної та Західної Європи, намагаючись підірвати їхню підтримку Україні. Москва модернізує, розширює та диверсифікує свій інструментарій гібридної війни за рахунок використання некінетичних інструментів, таких як економічний вплив і дезінформація, які доповнюють військові інструменти та засоби.

Зважаючи на агресивні амбіції Москви, гібридна війна є стратегічним прагненням Росії посилити свій вплив у Європі та світі. Росія до певної міри підірвала безпеку Заходу, тримає країни ЄС у напруженні, підштовхуючи їх до пошуку компромісу з Кремлем. Агресивна політика Росії змушує європейські країни шукати відповідні контрзаходи у відповідь.

Фінансування: Це дослідження було профінансовано програмою Erasmus+ (ERASMUS) через «Hub of the EU solutions» № 101127578 від 01.09.2023.

REFERENCES

- Baev, P.** (2016). Russia's Strategic Influence in Central and Eastern Europe. *Natsionalna bezpeka i oborona*, 9-10, 87-97. Retrieved from <https://cutt.ly/veZRxOfM> // **Баєв, П.** (2016). Стратегическое влияние России в странах Центральной и восточной Европы. *Національна безпека і оборона*, 9-10, 87-97. Retrieved from <https://cutt.ly/veZRxOfM>
- Belton, C.** (2024, April 17). Secret Russian foreign policy document urges action to weaken the U.S. *The Washington Post*. Retrieved from <https://cutt.ly/1eZRzBHN>
- Bilal, A.** (2021, November 30). Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and ‘Trust’ as the Antidote. *NATO Review*. Retrieved from <https://cutt.ly/oeZRO3gN>
- Bilal, A.** (2024, April 26). Russia's hybrid war against the West. *NATO Review*. Retrieved from <https://cutt.ly/6eZRxjBC>
- Clark, M.** (2020). *Russian Hybrid Warfare*. Washington: Institute for the Study of War.
- CNN: US intelligence reveals that Russia planned to assassinate the head of the German company Rheinmetall, which produces weapons for Ukraine (2024, July 12). *Voice of America*. Retrieved from <https://cutt.ly/veZRv3V1> // CNN: розвідка США виявила, що Росія планувала убити керівника німецької компанії Rheinmetall, що виробляє зброю для України (12 липня 2024). *Голос Америки*. Retrieved from <https://cutt.ly/veZRv3V1>

- Deshchytsia, A.** (2024, March 26). Russia's hybrid war against Poland has begun. *New Voice*. Retrieved from <https://cutt.ly/PeZRgIqP> // **Дещиця, А.** (26 березня 2024). Гібридна війна Росії проти Польщі почалася. *New Voice*. Retrieved from <https://cutt.ly/PeZRgIqP>
- Honchar, M.** (2016). 'From the 'Greatness of Russia' to the 'Great Eurasia': Hybrid Warfare as a Mechanism of Russia's Geopolitical Expansion'. *Natsionalna bezpeka i oborona*, 9-10, 72-80. Retrieved from <https://cutt.ly/1eZRWWqz> // **Гончар, М.** (2016). «Від «величчї Росії» до «Великої Євразії: війна гібридного типу як механізм геополітичної експансії РФ». *Національна безпека і оборона*, 9-10, 72-80. Retrieved from <https://cutt.ly/1eZRWWqz>
- Kauranen, A.** (2024, October 23). Finland warns of hostile activities by Russia. *Reuters*. Retrieved from <https://cutt.ly/BeZRvYob>
- Korotunenکو, S. & Husiev, H.** (2024, September 12). Since 2014, Russia has been waging a hybrid war in Norway – sending spies to border towns, rewriting history and recruiting locals. *Babel*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeZRhGMA> // **Коротуненко, С. & Гусєв, Г.** (2024, 12 вересня). З 2014 року Росія веде гібридну війну в Норвегії – засилає шпигунів до прикордонних міст, переписує історію та вербує місцевих. *Бабель*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeZRhGMA>
- Krychkovska, U.** (2024, October 24). Finland claims large-scale influence operations by Russia. *European pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/FeZRQCPL> // **Кричківська, У.** (24 жовтня 2024). У Фінляндії заявляють про масштабні операції впливу з боку Росії. *Європейська правда*. Retrieved from <https://cutt.ly/FeZRQCPL>
- Martin, P. & Sills, B.** (2024, April 23). Russia Poised for Political Meddling in the West, Moldova Warns. *Bloomberg*. Retrieved from <https://cutt.ly/7eZRnywh>
- Palyvoda, V.O.** (2023, October 23). Hybrid Intelligence as an Element of Hybrid Activities of the Russian Federation's Special Services. *NISD*. Retrieved from <https://cutt.ly/1eZRksHK> // **Паливода, В.О.** (23 жовтня 2023). Гібридна розвідка як елемент гібридної діяльності спецслужб російської федерації. *НІСД*. Retrieved from <https://cutt.ly/1eZRksHK>
- Pohjanpalo, K., Eglitis, A., Seputyte, M. & Tammik, O.** (2024, June 20). Putin's Hybrid War Opens a Second Front on NATO's Eastern Border. *Bloomberg*. Retrieved from <https://cutt.ly/meZRMhBX>
- Rathbone, J.P., Foy, H. & Minder, R.** (2024, June 4). West grapples with response to Russian sabotage attempts. *Financial Times*. Retrieved from <https://cutt.ly/1eZRMjYb>
- Russian Hybrid Aggression in Ukraine and Europe: Expert Opinions and Assessments (Results of an Expert Survey) (2016). *Natsionalna bezpeka i oborona*, 9-10, 38-44. Retrieved from <https://cutt.ly/veZRnL4v> // Російська гібридна агресія в Україні та Європі: позиції та оцінки експертів. (Результати експертного опитування) (2016). *Національна безпека і оборона*, 9-10, 38-44. Retrieved from <https://cutt.ly/veZRnL4v>
- Russia's hybrid warfare is a challenge and a threat to Europe (2016). *Natsionalna bezpeka i oborona*, 9-10, 2-7. Retrieved from <https://cutt.ly/zeZRnozJ> // Гібридна війна Росії – виклик і загроза для Європи (2016). *Національна безпека і оборона*, 9-10, 2-7. Retrieved from <https://cutt.ly/zeZRnozJ>
- Russia's shadow war on NATO (2024, September 26). *Zakhidnyi front*. Retrieved from <https://cutt.ly/heZRcZQ8> // Тіньова війна Росії проти НАТО (26 вересня 2024). *Західний фронт*. Retrieved from <https://cutt.ly/heZRcZQ8>
- Schnauffer, T.A.** (2017). II. Redefining Hybrid Warfare: Russia's Non-linear War against the West. *Journal of Strategic Security* 10 (1), 17-31. DOI: <http://doi.org/10.5038/1944-0472.10.1.1538>
- UK sanctions Putin's interference actors (2024, October 28). *Press release*. Retrieved from <https://cutt.ly/meZRQejB>
- US warns of possible Russian influence on European elections (2016, November 6). *Deutsche Welle*. Retrieved from <https://cutt.ly/3eGYQwof> // США предупреждают о возможном влиянии России на европейские выборы (6 ноября 2016). *Deutsche Welle*. Retrieved from <https://cutt.ly/3eGYQwof>
- Walsh, N.P., Dean, S. & Jeznach, K.** (2024, July 10). From \$7 graffiti to arson and a bomb plot: How Russia's 'shadow war' on NATO members has evolved. *CNN*. Retrieved from <https://cutt.ly/feZRQIVY>

УДК (UDC) 327.7:061.1EU

DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.080

A CHANGE OF THE PARADIGM OF EU – RUSSIAN RELATIONS AFTER 2022

Serhii Kondratiuk,

e-mail: skond2004@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2354-8763>

*The National Aviation University,
Ukraine, 03058, Kyiv, 4 Vidradny Ave*

Abstract

The article examines the evolution of EU-Russia relations over the past thirty years. The main stages of formation and their characteristic features are considered. It has been proven that with each change of the founding treaties, the European Union not only increased its weight and institutional capabilities in the region, but also strengthened cooperation and interdependence with neighbouring countries, in particular, Russia. An important component of the EU's influence was economic integration and the protection of European values, which became the cause of disagreements with the Kremlin. Moscow perceived the gradual growth of the EU's role in Eastern Europe as a challenge to Russian interests in the post-Soviet space. In addition, since 2000, there has been a comprehensive strengthening of Putin's regime of personal power in the Russian Federation, which increasingly contradicted European values and deepened the contradictions with the European Union. Russia's full-scale invasion of Ukraine disrupted the European security order, which was established after the Cold War, and completely changed the paradigm of EU-Russia relations.

After the start of full-scale Russian armed aggression against Ukraine, the European Union was forced to radically reconsider its partnership with Moscow, which caused a political and economic rift between the parties. In particular, in June 2024, the Council of the EU adopted the 14th package of economic restrictive measures against the Russian Federation, and also added an additional 116 legal entities and individuals to the sanctions lists. Brussels' new measures targeted important sectors of the Russian economy, such as energy, finance and trade, and were designed to make it more difficult to circumvent EU sanctions.

Due to the constant pressure of sanctions from the European Union and Western partners, the Russian Federation lost its most profitable natural gas and oil markets in Europe. Most of the key Russian banks were disconnected from the international SWIFT system, the assets of the Russian Central Bank and a large part of the property of state and private enterprises were also frozen.

Despite the fact that EU-Russia relations continue to deteriorate, they significantly affect the geopolitics, economy and security of a united Europe, of which Ukraine is a part. In the future, they will depend on the political results of Russian aggression in Ukraine. Therefore, the study of these relations, the direction of their dynamics and influence on the European and global dimensions are extremely relevant for domestic political science.

Keywords: EU-Russia relations, European Union, Russian aggression in Ukraine, crisis of relations, sanctions

ЗМІНА ПАРАДИГМИ ВІДНОСИН ЄС – РФ ПІСЛЯ 2022 РОКУ

Сергій Кондратюк,

e-mail: skond2004@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2354-8763>

Національний авіаційний університет,

Україна, 03058, м. Київ, Відрадний проспект, 4

Анотація

У статті досліджено еволюцію відносин ЄС–Росія за останні тридцять років. Розглянуто основні етапи формування та їх характерні особливості. Доведено, що з кожною зміною установчих договорів Євросоюз як збільшував свою вагу та інституційні спроможності в регіоні, так і зміцнював співпрацю та взаємозалежність із сусідніми країнами, зокрема Росією. Важливою складовою впливу ЄС стала економічна інтеграція та захист європейських цінностей, що стали причиною розбіжностей з Кремлем. Поступове зростання ролі ЄС у Східній Європі Москва сприйняла як виклик російським інтересам на пострадянському просторі. Крім того, з 2000 р. в РФ відбувалося всебічне зміцнення режиму персональної влади Путіна, що дедалі більше суперечило європейським цінностям і ще глибше поглиблювало суперечності з Євросоюзом. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну порушило європейський порядок безпеки, який склався після «холодної війни», і повністю змінило парадигму відносин ЄС–Росія.

Після початку повномасштабної російської збройної агресії проти України Європейський Союз був змушений радикально переглянути своє партнерство з Москвою, що спричинило політичний та економічний розрив між сторонами. Зокрема, у червні 2024 р. Рада ЄС ухвалила вже 14-й пакет економічних обмежувальних заходів проти РФ, а також внесла додаткові 116 юридичних і фізичних осіб до санкційних списків. Нові заходи Брюсселя були спрямовані на важливі сектори російської економіки, такі як енергетика, фінанси та торгівля, а також покликані ускладнити обхід санкцій ЄС.

Через постійний тиск санкцій з боку Євросоюзу та західних партнерів РФ втратила свої найбільш дохідні ринки природного газу та нафти в Європі. Більшість ключових російських банків були відключені від міжнародної системи SWIFT, також були заморожені активи російського Центрального банку та значна частина власності державних і приватних підприємств тощо.

Попри те, що відносини ЄС–Росія продовжують деградувати, вони суттєво впливають на геополітику, економіку та безпеку об'єднаної Європи, частиною якої є й Україна. У подальшому вони залежатимуть від політичних результатів російської агресії в Україні. Тому дослідження цих відносин, спрямування їх динаміки та впливу на європейський і глобальний виміри є надзвичайно актуальними для вітчизняної політичної науки.

Ключові слова: відносини ЄС–Росія, Європейський Союз, російська агресія в Україні, криза відносин, санкції

Постановка проблеми. Сьогодні євроінтеграція України відбувається в умовах повномасштабної російської агресії, яка, з одного боку, ще більше зміцнила європейський вибір українців, а з іншого – спонукала країни ЄС до більш активної політичної, економічної та воєнної підтримки Києва. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року стало новим етапом в її інтеграції до об'єднаної Європи.

За цих умов Україну та ЄС єднає спільне протистояння континентальній експансії Росії. Відповідно Європейський Союз змушений переглядати свої відносини з РФ і нести значні фінансово-економічні втрати через санкції, біженців, відмову від звичних джерел постачання енергоносіїв тощо.

Наразі відносини Євросоюзу та Росії переживають політичний та економічний розрив через санкції і фінансові, транспортні, візові обмеження. Попри те, що відносини ЄС – Росія продовжують деградувати, вони суттєво впливають на геополітику, економіку та безпеку об'єднаної Європи, частиною якої є й Україна. Тому дослідження цих відносин, спрямування їх динаміки та впливу на європейський і глобальний виміри є надзвичайно актуальними для вітчизняної політичної науки.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематика відносин ЄС – Росія належить до популярних та актуальних тем, які привертають увагу дослідників. З українського боку ця тема активно досліджувалася як у колективних монографіях науковців Інституту міжнародних відносин КНУ імені Шевченка (Andryushchenko et al., 2022) та Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (Brusylowska et al., 2019), так і працях окремих учених, зокрема Валерія Копійки та Маргарити Миронової (Копійка & Myronova, 2020), Сергія Толстова (Tolstov, 2015), Євгенії Горюнової (Horiunova, 2022), Андрія Мартинова (Martynov, 2016), Людмили Чекаленко (Chekalenko, 2015) та ін.

Серед європейських авторів варто згадати праці Хіскі Хаукалла (Haukkala, 2010), Штефана Майстера (Meister, 2022), Мартіна Рассела (Russell, 2018), Катрін Бьоттгер (Böttger, 2015), Аркадія Мошеса (Moshes, 2020), Мікаеля Вігеля та Антто Віхми (Wigell, Vihma, 2016), Балажа Ярабіка (Jarábik, 2023), Яни Пуглірін (Puglierin, 2022) та ін.

У Росії різні аспекти відносин з ЄС і Росією розглядалися у колективних монографіях Інституту Європи РАН (Gromyko & Nosov, 2015; Gromyko, 2023), Інституту світової економіки і міжнародних відносин РАН (Arbatova & Kokeev, 2020), Російської ради з міжнародних справ (Busygina & Ivanov, 2013), а також у роботах російських авторів — Тимофія Бордачова (Bordachev, 2009), Андрія Кортунова (Kortunov, 2020), Олексія Громика (Gromyko, 2017), Юрія Борка (Borko, 2014), Дмитра Треніна (Trenin, 2014, 2022), Сергія Караганова (Karaganov, 2023), Дмитра Суслова (Suslov, 2016), Олександра Ізотова (Izotov, 2021) та ін.

Головною метою дослідження є систематизований виклад процесу становлення та концептуалізації відносин ЄС – Росія, а також аналіз ключових системних чинників, що формують їх взаємодію у регіональному та глобальному вимірах після початку повномасштабної російської агресії в Україні.

Основні завдання:

- проаналізувати етапи формування відносин ЄС – РФ, їх особливості та базові характеристики;
- виявити основні фактори, що визначають взаємодію Брюсселя і Москви після п'ятої хвилі розширення євроінтеграції;
- дослідити причини політичного та економічного розриву між ЄС і РФ після російського вторгнення в Україну.

Виклад основного матеріалу. До російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р., відносини ЄС – РФ на кожному етапі свого розвитку мали свої характерні особливості, що формувалися під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників.

У період 1991-1999 років країни Європи були зосереджені на поглибленні інтеграції та зміцненні її інституційної бази для того, щоб мати змогу приймати нові країни-члени. Росія переживала складну внутрішню трансформацію (ринкові та демократичні реформи, війна в Чечні, економічні кризи тощо) та намагалася зберегти свій вплив на міжнародній арені, постійно шукаючи можливості для отримання економічної підтримки. У цьому зв'язку підписання двома сторонами

24 червня 1994 р. угоди про партнерство та співробітництво (набула чинності 1 грудня 1997 р.) з акцентом на торговельно-економічну складову цілком відповідало інтересам та існуючому стану відносин Москви та Брюсселя.

Водночас тоді намітилися й істотні відмінності у підходах ЄС і РФ до двосторонніх відносин. Поглиблюючи інтеграцію, європейські країни навчилися на регулярній основі узгоджувати міждержавні інтереси та створили унікальну колективну культуру співпраці, що дозволяла врегульовувати суперечності та досягати компромісів з широкого кола проблемних питань. Відповідно на переговорах чиновники Єврокомісії представляли консолідовану позицію країн-членів. Натомість Росія, не маючи на той час єдиного підходу до ЄС як цілого, робила ставку на розвиток двостороннього діалогу з окремими країнами – членами ЄС, передусім Німеччиною, Францією, Британією тощо. Контакти з лідерами європейських держав мали характер особистої дипломатії, що не тільки відповідало стилю політики Президента РФ Бориса Єльцина, а й мало компенсувати слабку конкурентоспроможність російської економіки (Bordachev, 2009:65).

У кінці 1990-х – на початку 2000-х років Європейський Союз і Росія завершили внутрішні процеси трансформацій і започаткували етап стратегічного партнерства.

Так, 1 травня 1999 р., після ратифікації в усіх державах-членах ЄС, набрав чинності Амстердамський договір, що вніс істотні зміни у Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір). Зокрема відповідно до нової статті 13 Договору про ЄС, Європейська Рада отримала повноваження визначати принципи і загальні напрямки спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) і вирішувати, які спільні стратегії має запровадити Союз у сферах важливих загальних інтересів.

Старт прийняттю таких стратегій було дано на саміті Європейської ради, що відбувся 3-4 червня 1999 р. в німецькому Кельні, де було прийнято Спільну стратегію ЄС щодо Росії. Цей документ став першим застосуванням нового важливого інструменту СЗБП, що мав на меті зміцнити стратегічне партнерство між двома сторонами. Так, Євросоюз задекларував намір сприяти «успішному розвитку процесу політичної та економічної перебудови Росії», зокрема її «інтеграції у ширшу сферу співробітництва в Європі, а також забезпечення необхідних умов для створення у майбутньому зони вільної торгівлі між Європейським Співтовариством та Росією» (Presidency Conclusions..., 1999).

У Росії прихід до влади президента Путіна призвів до активного політичного й економічного зближення із Заходом. Так, 22 жовтня 1999 р. ще в статусі прем'єр-міністра він представив на саміті ЄС – Росія у Гельсінкі «Стратегію розвитку відносин Російської Федерації з Європейським союзом на середньострокову перспективу (2000-2010 рр.)». У ній ставилося завдання «надати партнерству Росія – ЄС стратегічного характеру». Одночасно робилося уточнення, що двостороннє партнерство «у розглянутий період буде будуватися на базі договірних відносин, тобто без офіційної постановки питання про приєднання або «асоціацію» РФ з Європейським союзом (Strategy for the Development of Relations..., 1999).

По суті у цьому документі Москва концептуалізувала свою політику щодо Євросоюзу як партнера й актора на міжнародній арені. Також нове російське керівництво демонструвало рішучість у прагненні отримати від співпраці з Європою та США максимальні економічні вигоди, зокрема визнання ринкового статусу Росії та її вступ на вигідних умовах до Світової організації торгівлі (СОТ). У цей же період російська влада бере на озброєння тезу про «європейську приналежність» Росії, яку у травні 2000 р. офіційно проголосив новий Президент РФ під час саміту Росія – ЄС (Bordachev, 2009: 77).

Починаючи з 2000 р. показники взаємної торгівлі між ЄС і РФ різко зросли. Експорт розвивався не стільки за рахунок збільшення його фізичного обсягу (він був помірним), скільки завдяки галопуючому зростанню цін на нафту та газ. Росту імпорту сприяв розпочатий економічний підйом у Росії, що спричинив швидке

підвищення виробничого і споживчого попиту. З 2000 по 2008 рр. товарообіг між Росією та ЄС-27 зріс у 3,3 рази; російський експорт – у 2,8 рази, а імпорт – у 4,6 рази (Gromyko & Nosov, 2015: 63-64).

У цих умовах сторони вирішили розвивати ідею створення спільного європейського економічного простору, висунуту в травні 2001 р. головою Єврокомісії Романо Проді. Для її конкретної розробки була створена Група високого рівня на чолі із заступником голови уряду РФ В. Христенком та єврокомісаром К. Паттенном. Результатом їхньої роботи стала концепція, що визначає Спільний економічний простір як «відкритий та інтегрований ринок між ЄС і Росією, заснований на застосуванні спільних або сумісних правил і норм, включаючи сумісні адміністративні процедури як основу для масштабних спільних дій і об'єднання економік. Він має охопити практично всі галузі економіки» (Pursiainen & Medvedev, 2005: 34).

Основними інструментами даної Концепції стали «відкриття ринку», «зближення регулятивних норм» і «сприяння торгівлі», що супроводжуються «конкретними діалогами» по галузях. Відзначимо, що у випадку Росії мова йшла про створення спільного, а не єдиного економічного простору. Це означало, що сторони в принципі зберігають суверенітет і максимально прагнуть до «чотирьох свобод», однак ступінь цих свобод залежить від конкретних політичних та економічних умов.

На Петербурзькому саміті в травні 2003 р. ЄС і Росія підтвердили свій намір розбудовувати стратегічне партнерство та зміцнювати співпрацю з метою створення в довгостроковій перспективі чотирьох спільних просторів у рамках діючої УПС. Передбачалося розвивати економічне співробітництво (перший простір), зовнішню безпеку (другий простір), питання свободи, внутрішньої безпеки й правопорядку (третій простір), а також сферу науки, освіти і культури (четвертий простір). Таким чином декларувався перехід від співробітництва на основі «спільних цінностей» до більш прагматичного проекту – поглиблення селективного співробітництва.

Після Петербурзького саміту процес вироблення і досягнення угод щодо конкретних планів дій у кожному просторі («дорожніх карт») тривав ще два роки. Відповідні переговори послідовно проводилися у період президентства в ЄС Греції (перша половина 2003 р.), Італії (друга половина 2003 р.), Ірландії (перша половина 2004 р.), Нідерландів (друга половина 2004 р.), Люксембургу (перша половина 2005 р.) за активної участі Єврокомісії.

У травні 2005 р. на саміті в Москві були підписані чотири «дорожні карти», що включали коротко- і середньострокові заходи, які необхідно виконати для створення чотирьох спільних просторів. Вони істотно розширили і доповнили діючу Угоду про партнерство і співробітництво між ЄС і РФ.

Паралельно йшла активізація співпраці у практичній площині. Навесні 2004 р. була підписана угода між ЄС і РФ про умови російського вступу до СОТ, що стала важливою віхою у двосторонніх економічних відносинах. У листопаді 2004 р. ЄС привітав ратифікацію Росією Кіотського протоколу як значний крок уперед у напрямі зменшення небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему планети.

Велике політичне значення мало декларування планів переходу від розбудови відносин до координації в управлінні спільними просторами. У цьому контексті концепція «чотирьох просторів» стала найбільш яскравою декларацією інтеграційних устремлень РФ і ЄС.

Натомість у 2006-2008 рр. відносини між ЄС і Росією істотно погіршилися і перейшли до відкритої конкуренції. На практиці реалізація «дорожніх карт» виявилася заблокованою через цілу низку конфліктів і чинників, що загострили відносини між РФ і ЄС: заборона Москви на імпорт польського м'яса, російсько-українська «газова війна», російсько-американські тертя з приводу установки систем ПРО в Польщі та Чехії, убивство А. Політковської і справа А. Литвиненка тощо. Європейські партнери були незадоволені архітектурою

існуючих взаємин, а також відходом Росії у період другого президентства В. Путіна від курсу, заснованого на «спільних цінностях», як це було заявлено в Угоді про партнерство й співробітництво (Busyгина & Deriagina, 2007: 13).

У Брюсселі з очевидністю зрозуміли, що надмірна політизація проблем у відносинах з Росією ставить під загрозу створення інтегрованого Спільного економічного простору. Відповідно країни ЄС відклали на невизначене майбутнє цей проект і зосередилися на внутрішніх проблемах, передусім на реформуванні ЄС. Адже провал проекту європейської конституції на референдумах у Франції та Нідерландах виявив кризу механізму узгодження інтересів всередині Євросоюзу і відсутність узгодженого бачення подальших стратегічних цілей проекту євроінтеграції.

У Кремлі й російських елітах зазнала краху ілюзія, яка існувала перші роки правління Володимира Путіна, що протиріччя між ЄС і Росією можуть бути переборені на основі спільних економічних інтересів ключових груп бізнесу. Частково цю впевненість зміцнювали «друзі Путіна» із числа лідерів європейських країн, у першу чергу, Г. Шредер і С. Берлусконі. Зокрема, європейські дослідники Мікаель Вігель та Антто Віхма, досліджуючи геостратегію Росії та її вплив на ЄС, зазначали, що відповідні дії Москви довгий час були успішними як «стратегія клина», що розколювала Євросоюз й обумовлювала непослідовність його лінії щодо Росії (Wigell & Vihma, 2016: 625).

Важливим фактором, який вніс додаткову напругу в двосторонні відносини, стало просування російського інтеграційного проекту на основі Єдиного економічного простору (ЄЕП). По мірі становлення інтеграційних інструментів у рамках ЄЕП, включаючи створення Євразійської економічної комісії, у Брюсселі зростало занепокоєння, зумовлене прямою конкуренцією нового проекту з цілями та інструментами Європейської політики сусідства (Tolstov, 2015: 103).

Варто відзначити, що після прийняття 10 нових країн-членів Євросоюз започаткував «Європейську політику сусідства» для того, щоб зміцнити стабільність і економічні зв'язки з сусідніми державами. На пропозицію ЄС поширити цю політику і на Росію Москва відповіла відмовою. Аргументи російської сторони зводилися до того, що Росія ніколи не буде орієнтуватися винятково на Європейський Союз, в її зовнішній політиці завжди будуть відігравати важливу роль відносини з Китаєм, США і низкою інших країн. Крім цього, на відміну від інших країн, що входять до «кола друзів», у зовнішній політиці Росії завжди буде присутній глобальний аспект, причому пов'язаний не тільки з наявністю стратегічної ядерної зброї (Kondratiuk, 2009: 40).

У 2009-2013 роках відносини ЄС – РФ переживали етап прагматичної перебудови, пов'язаної з приходом до влади в Кремлі Д. Медведева у травні 2008 р.

У свою чергу в ЄС 1 грудня 2009 р. набрав чинності Лісабонський договір, що вніс істотні зміни в Договір про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти. Зокрема, ним було запроваджено такі інституційні нововведення:

- Європейська рада набула статусу офіційного органу ЄС, наділеного функцією координації економічних політик країн-членів зони євро.

- Посади Президента Європейської Ради, котрого обиратимуть на 2,5 року, що забезпечить більшу узгодженість зовнішньої діяльності Союзу, та Високого представника із закордонних справ і політики безпеки, який представлятиме Союз на міжнародній арені.

- Голосування кваліфікованою більшістю (необхідно мати 55% країн-членів, які представляють не менше 65% населення ЄС для прийняття рішення).

Відтепер і надалі Євросоюз на самітах мали представляти Президент ЄР і Високий представник із закордонних справ та політики безпеки (на той час ці пости

займали Херман ван Ромпей і Кетрін Ештон), а також Голова Єврокомісії (Жозе Мануель Баррозу).

Після російсько-грузинської війни, істотного спаду відносин і внутрішніх трансформацій сторони вирішили здійснити певні кроки у напрямку корекції двостороннього діалогу. Вони збіглися в часі з відповідними спробами РФ «перезавантажити» відносини із США та «модернізаційними партнерствами» із Німеччиною й іншими країнами Європи (Suslov, 2016).

Відповідну ініціативу – «Партнерство для модернізації» – було запропоновано й обговорено у листопаді 2009 р. під час саміту ЄС – Росія у Стокгольмі. На наступному двосторонньому саміті, який відбувся у червні 2010 р. в Ростові-на-Дону, їй дали старт, зокрема прийняли Спільну заяву, в якій зазначалося, що «Партнерство для модернізації» буде «гнучкими рамками для просування реформ, зміцнення зростання та підвищення конкурентоспроможності» і ґрунтуватиметься на результатах, досягнутих на сьогодні в контексті чотирьох Спільних просторів Росія – ЄС. Основним механізмом реалізації ініціативи мали бути галузеві діалоги Росія – ЄС (Joint Statement of the Russia-EU Summit..., 2010).

Російський дослідник Андрій Кортунів зазначав, що на той час домовленість про «Партнерство» розглядалася сторонами як підсумок певного проміжного етапу розвитку відносин між Росією та Євросоюзом, а також як додатковий позитивний імпульс, здатний надати цим відносинам нову динаміку (Kortunov, 2020).

Але з обранням Путіна на третій термін у Росії намітився поступовий відхід від стратегії інноваційного розвитку країни, принаймні у тому її вигляді, в якому її було сформульовано під час президентства Медведева. Вже під час першого саміту Росія – ЄС після зміни керівництва РФ у червні 2012 р. Путін дав зрозуміти європейським партнерам, що відтепер їм доведеться мати справу не лише з Росією, а й з Євразійською комісією. У російських політичних колах стала переважати думка про те, що Росія має залишатися суверенним центром сили, що спирається на Євразійський союз. Нова зовнішньополітична орієнтація не могла не вплинути на партнерство з ЄС (Arbatova, 2013).

Після подій 2014 року, зокрема анексії Криму та воєнних дій на сході України, відносини між ЄС та Росією різко погіршилися та стали антагоністичними.

У липні 2014 р. ЄС, у відповідь на російську агресію, запровадив низку санкцій проти Росії:

- дипломатичні санкції: призупинення самітів ЄС – Росія на невизначений термін;
- індивідуальні санкції: заборона на поїздки/заморожування активів щодо 149 осіб і 38 організацій;
- санкції щодо Криму: майже повна заборона торгівлі та інвестицій між ЄС і Кримом;
- економічні санкції, спрямовані проти фінансового, оборонного та енергетичного секторів Росії.

У цей період внутрішня динаміка санкційного тиску Євросоюзу показала його здатність узгоджувати відповідні дії стосовно Росії на основі формування спільного консенсусу. Останнє дало привід деяким європейським дослідникам говорити про те, що ЄС у своїй політиці щодо України діяв як «ненавмисна велика держава» і в основному керувався наднаціональним апаратом прийняття рішень і соціально-економічними міркуваннями, що «породило біполярну боротьбу за владу з Росією за Україну» (Gehring, Urbanski & Oberthur, 2017: 727).

Попри те, що країни-члени ЄС зберігали певну свободу дій у своїх двосторонніх відносинах з Росією, однак зв'язки Москви з окремими європейськими столицями не вплинули на процес прийняття рішень у Брюсселі. З цього приводу російський дослідник А. Ізотов зазначав, що по лініях двосторонніх відносин не сформувався повноцінний «альтернативний» порядок денний відносин Росії та ЄС, натомість взаємини Кремля з окремими країнами ЄС, передусім провідними,

переформатувалися у світлі загальних тенденцій відносин Росії та Євросоюзу (Izotov, 2021: 148).

Москва, у свою чергу, відповіла протисанкційними заходами й обмеженнями на імпорту продуктів з ЄС. За аналогією з біполярним періодом російський дослідник К. Худолей назвав цю фазу відносин «прохолодною війною», зазначивши, що ключовим цього разу є не «конфлікт антагоністичних суспільно-політичних систем чи цивілізацій, а протиборство з питань устрою сучасного світу та правил гри на міжнародній арені. Отже – компроміс можливий» (Khudoley, 2020).

14 березня 2016 р. міністри закордонних справ країн ЄС і Верховний представник Федеріка Могеріні погодили п'ять керівних принципів політики ЄС щодо Росії (Russell, 2018).

1. Наполягання на повній імплементації Мінських угод до скасування економічних санкцій проти Росії.

2. Налагодження тісніших відносин із колишніми радянськими республіками у східному сусідстві ЄС (включно з Україною) та Центральною Азією.

3. Стати більш стійким до російських загроз, таких як: енергетична безпека, гібридні атаки та дезінформація.

4. Незважаючи на напруженість, вибірково взаємодіяти з Росією з низки питань зовнішньої політики, серед яких співпраця на Близькому Сході, боротьба з тероризмом і зміна клімату.

5. Посилення підтримки російського громадянського суспільства та сприяння контактам між людьми, враховуючи те, що санкції націлені на режим, а не на росіян.

12 березня 2019 р. Європарламент ухвалив резолюцію «Про політичні відносини між Європейським союзом та Росією», в якій було дано оцінку поточного стану двосторонніх відносин, зокрема чітко заявлено, що Євросоюз більше не вважає Росію «стратегічним партнером» (Russia can no longer be considered a 'strategic partner', say MEPs, March 12, 2019). Євродепутати також:

- Підкреслили, що з 2015 року між ЄС і Росією виникли нові зони напруженості, включаючи втручання Росії у Сирії, Лівії і Центральноафриканській Республіці, а також безперервні агресивні дії в Україні.

- Відзначили підтримку Росією антиєвропейських партій і ультраправих рухів, а також те, що вона продовжує втручатися в політичні вибори та порушує права людини у власній державі.

- Висловилися за припинення будівництва газопроводу «Північний потік-2», який Росія використовує «як засіб захисту та просування своїх зовнішньополітичних інтересів».

- Закликали переглянути діючу Угоду про партнерство та співробітництво з Росією та обмежити співпрацю сферами спільних інтересів, що вимагають вибіркової участі: зміна клімату, енергетична безпека, цифровізація, штучний інтелект і боротьба з тероризмом.

- Засудили російські дезінформаційні кампанії та кібератаки, спрямовані на посилення напруженості в ЄС та його державах-членах, а також незаконну фінансову діяльність Росії, в рамках якої сотні мільйонів євро щорічно відмиваються через ЄС і становлять загрозу європейській безпеці та стабільності.

Підсумовуючи, вони погодилися, що ЄС має залишатися відкритим для запровадження подальших санкцій, якщо Росія не змінить свою політику. Тісніші відносини будуть можливими лише в тому випадку, якщо Росія повністю виконає Мінські угоди щодо припинення війни на сході України та почне поважати міжнародне право.

Загалом до початку повномасштабної російської агресії 24 лютого 2022 р. європейські еліти свідомо зберігали можливості для співпраці з РФ. Так, у травні-червні 2021 р. на двох самітах ЄС відбулася «стратегічна дискусія» щодо відносин з РФ. За її результатами Жозеп Боррель, Верховний представник Європейського Союзу із закордонних справ та політики безпеки/Віце-президент Європейської Комісії

зазначав, що в останні роки відносини з Росією різко погіршилися через «навмисний політичний вибір» російської влади дистанціюватися від Європи шляхом свідомих рішень як у внутрішній, так і зовнішній політиці. ЄС прагне, щоб цей вибір був іншим, але повинен спиратися на цю реальність і на можливість того, що відносини з Росією можуть ще більше погіршитися. Тому рішення самітів ЄС підтвердили п'ять керівних принципів політики ЄС щодо Росії, зокрема можливість вибіркового співробітництва з Москвою з питань, що становлять спільний інтерес, враховуючи її вагу та вплив на світовій арені і політичну присутність у багатьох частинах світу, в тому числі у країнах, де присутні інтереси ЄС (Лівія, Афганістан, Сирія, Південний Кавказ, Іран тощо) (Borrell, 2021).

Крім того, до цього спонукав накопичений за весь час співпраці досить значний, як на той час, економічний та енергетичний пласт відносин з Росією (Joint communication to the European Parliament..., 2021):

Економічні відносини ЄС – Росія станом на 2020 рік

- Росія була п'ятим за величиною торговим партнером ЄС, на яку припадало 4,8% загальної торгівлі товарами ЄС зі світом.

- І навпаки, ЄС був найбільшим торговим партнером Росії, на який припадало 37,3% загальної торгівлі товарами країни.

- ЄС також був найбільшим інвестором у Росію. У 2019 році обсяг прямих іноземних інвестицій (ППІ) ЄС склав 311,4 млрд. євро (75% від загального обсягу ППІ в Росії).

- Запас ППІ Росії в ЄС оцінювався в 136 мільярдів євро (лише 1% від загального обсягу ППІ).

Енергетичні відносини ЄС – Росія станом на 2020 рік

- на Росію припадала 26% імпорту нафти в ЄС і 40% імпорту газу ЄС.

- Однак Росія явно залежала від глибоких, стабільних і прибуткових енергетичних ринків ЄС: майже дві третини російського експорту нафти, дві третини експорту газу та приблизно половина експорту вугілля йде до ЄС, тоді як лише 27% експорту нафти і лише 2% експорту газу припадає на Китай.

- Експорт енергоресурсів також мав вирішальне значення для бізнес-моделі Росії, оскільки становив 60% від загального обсягу експорту, 40% доходів бюджету та 25% ВВП.

24 лютого 2022 р. стало поворотним моментом і змінило парадигму відносин між Євросоюзом і РФ. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну призвело до безпрецедентних санкцій з боку ЄС і різкої зміни стратегії Росії щодо Європейського Союзу.

21 березня 2022 р. у Брюсселі на зустрічі міністрів закордонних справ та оборони країн ЄС було ухвалено «Стратегічний компас» – документ, в якому викладено спільне стратегічне бачення політики безпеки та оборони Європейського Союзу до 2030 року.

У документі констатується, що «загарбницька війна Росії є тектонічним зрушенням в європейській історії» і ЄС демонструє «безпрецедентну рішучість підтримувати принципи Статуту ООН і разом з нашими партнерами відновити мир у Європі». Мета Стратегічного компасу – «посилити стратегічну автономію ЄС і його здатність співпрацювати з партнерами для захисту своїх цінностей та інтересів», зокрема спроможніший ЄС має «доповнювати НАТО, що залишається основою колективної оборони для своїх членів». Для цього будуть створені можливості «оперативно діяти в усіх сферах діяльності: на землі, на морі та в повітрі, а також у кібернетичному та космічному просторі», а також запроваджено «інтегрований підхід», в рамках якого ЄС узгоджено використовуватиме всі доступні цивільні та військові інструменти Спільної політики безпеки та оборони (A Strategic Compass for Security and Defence..., 2022).

У відповідь на агресивну війну Росії проти України Європейський Союз одностайно посилив санкційний тиск і станом на червень 2024 р. було узгоджено 14

пакетів санкцій. З весни 2022 р., внаслідок запровадження європейського ембарго на вугілля і нафту, а також встановлення «Групою семи» граничних цін на експорт нафти, удвічі скоротилися доходи, які російська економіка отримує від експорту викопного палива. За останні два роки традиційно величезне позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу в російському експорті викопного палива до ЄС впало майже до нуля (Borrell, 2024, April 4).

Починаючи з березня 2022 року ЄС:

- Запровадив заборону на імпорт значної номенклатури товарів, у тому числі електроніки та промислового обладнання.

- Припинив із Росією пряме авіасполучення, заборонив польоти російських літаків, у відповідь отримавши заборону на польоти над російською територією.

- Обмежив на своїй території можливість використання своїх портів і заборонив у себе роботу російського вантажного автотранспорту.

- Запровадив обмеження на видачу віз та отримання видів на проживання. Також були заморожені російсько-європейські освітні та наукові обміни.

- Заборонив діяльність російських державних ЗМІ.

- Більшість ключових російських банків за узгодженням США та ЄС рішенням були відключені від міжнародної системи SWIFT, а також зазнали низки інших обмежень, зокрема заморожування активів. Замороженими виявилися й активи російського Центрального Банку, що перебувають у закордонних банках, у розмірі 300 млрд. доларів США. Заарештовано було і значну частину власності російських бізнесменів.

Російський ринок залишили або призупинили свою діяльність на ньому понад 3000 іноземних компаній. Вже до березня 2022 р. Росія випередила Іран за кількістю введених ЄС обмежень проти фізичних та юридичних осіб (Lakstygai & Kulagin, 2022).

Відомий німецький дослідник Штефан Майстер у своїй статті «Зміна парадигми: відносини ЄС – Росія після війни в Україні» зазначав, що вторгнення Росії в Україну, яке почалося в лютому 2022 р., порушило європейський порядок безпеки, який склався після холодної війни, і повністю переписало відносини між ЄС і Росією, які формувалися протягом останніх тридцяти років. Протягом трьох десятиліть основою цих відносин були економічна та енергетична взаємозалежність. З кожним новим комплексним пакетом санкцій, ухвалених ЄС, країни-члени союзу систематично розривають усі економічні зв'язки. Відокремлення Європи від російської нафти та газу поклато кінець п'ятдесяти рокам зв'язків і взаємовигідних енергетичних відносин (Meister, 2022).

Війна в Україні глибоко вплинула на Європейський Союз й особливо Німеччину. Увесь німецький політичний клас був змушений переглянути свою політику щодо Росії. На початку квітня 2022 р. президент ФРН Франк-Вальтер Штайнмаєр визнав: «Ми провалили наш проект розбудови спільного європейського дому... Ми продовжували вірити в ті мости, в які вже не вірила Росія і про які нас попереджали наші партнери» (Corblin, 2022). Товариство німецької мови у Вісбадені визнало *Zeitenwende* (зміна епох) словом 2022 року, після того, як канцлер Німеччини Олаф Шольц назвав «змінною епох» зовнішню й оборонну політику країни після вторгнення Росії в Україну (Nakonechna, 2022).

18 лютого 2024 р. на Мюнхенській конференції з безпеки Високий представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель представив основні завдання геополітичного порядку денного ЄС. Зокрема, стосовно РФ він підкреслив: «Україна зіштовхнулася з тривалою і надзвичайно інтенсивною війною, у якій жертви зростають з обох сторін. Ми не повинні допустити, щоб Росія була винагороджена за свою агресію. Якщо Путін переможе, це стане дуже небезпечним сигналом для всього світу, що могутні країни можуть змінювати кордони в односторонньому порядку» (Borrell, 2024, February 25). Він також відзначив, що Україні будуть надані довгострокові безпекові зобов'язання і країни-

члени ЄС вже підписують відповідні двосторонні угоди. Однак найважливішим зобов'язанням у сфері безпеки, яке ЄС може надати Україні, Жозеп Боррель назвав членство в Союзі.

Починаючи від часу російського вторгнення Євросоюз надав Україні економічну, гуманітарну та військову підтримку на суму понад 88 млрд. євро (EU support to Ukraine, 2024, April 15). 1 лютого 2024 р. лідери країн ЄС на засіданні Єворади погодили виділення Україні додаткового пакету підтримки в розмірі 50 млрд. євро в рамках бюджету ЄС, щоб забезпечити постійне, довгострокове, передбачуване фінансування для України (The EU has allocated 50 billion euros..., 2024).

Звичайно, що така підтримка України з боку ЄС спричинила негативну реакцію Москви. 4 квітня 2023 р. в інтерв'ю газеті «Аргументи та факти» російський міністр закордонних справ Сергій Лавров заявив, що «Росія розглядає Євросоюз як недружнє об'єднання», оскільки саме «країни-члени ЄС і керівники самого Союзу відкрито заявляють про необхідність нанесення Росії стратегічної поразки. Накачують злочинний київський режим зброєю та боєприпасами, спрямовують на Україну інструкторів і найманців» (Lavrov, 2023).

Погляди російських дослідників на відносини ЄС – РФ після 24.02.2024 досить песимістичні та не сильно відрізняються між собою: «відносини РФ із Євросоюзом перебувають на межі розриву» (International life, 2023), «перелом, що означає безповоротність події» (Trenin, 2022), «Відносини Росії та Євросоюзу деградували до ранніх етапів холодної війни» (Lakstygai & Kulagin, 2022), «Росія закінчила свою європейську подорож» (Karaganov, 2023) тощо. Водночас вони досить обережні у прогнозах, скептично оцінюють варіанти «заморозки» бойових дій і здебільшого підтримують провладну настанову, що Росії обов'язково треба перемагати.

Натомість європейські еліти чітко артикулюють тезу про те, що ЄС має мати достатні власні можливості, щоб діяти самостійно для захисту своїх інтересів і цінностей, а також приймати власні рішення у взаємозалежній системі міжнародних відносин та проводити їх у життя в більш конкурентному геополітичному середовищі, навіть якщо доведеться долати опір (Puglierin, 2022).

У березні 2024 р. Колегія комісарів схвалила Спільне звернення Європейської Комісії та Високого представника із закордонних справ і безпекової політики щодо нової Європейської оборонно-промислової стратегії. Аргументуючи прийняття цього рішення Жозеп Боррель відзначав: «Нам потрібно нарощувати нашу оборонно-промислову та технологічну базу. До початку загарбницької війни Росії проти України ніхто цього не розумів, але зараз це очевидний факт. І це є обов'язковою умовою, якщо ми хочемо бути здатними зміцнити нашу обороноздатність у напруженому геополітичному контексті» (Borrell, 2024, March 11).

Російське вторгнення в Україну не просто погіршило відносини ЄС – РФ, а й дійсно змінило саму парадигму їхньої взаємодії. На початку була угода про партнерство та співробітництво, далі йшлося про розвиток стратегічного партнерства і навіть про можливий вступ Росії до ЄС. То тепер високопосадовці ЄС публічно визнають, що «війна за вибором Путіна створює екзистенційну загрозу для ЄС» і союз потребує «змін парадигми» для того, щоб вистояти у небезпечному геополітичному середовищі (Borrell, 2024, May 9).

У рамках нового концептуального підходу, ЄС не тільки надає Україні пряму безпрецедентну політичну, економічну та військову допомогу, а й активно долучається до організації міжнародних форумів з метою зміцнити позиції Києва у протистоянні з Росією. Зокрема, з 11 по 16 червня 2024 р. ЄС консолідовано підтримував український «порядок денний» під час дводенної конференції з відновлення України в Берліні (11-12.06), на саміті «Великої сімки» в Італії (13-15.06) та на Глобальному саміті миру у Швейцарії (15-16.06).

Стосовно перспектив російсько-української війни керівництво ЄС дотримується думки про те, що російська економіка не витримає довго під впливом

західних санкцій. Попри те, що Росія втричі більша за чисельністю населення, вона насправді вже значно ослабла під впливом обмежень. З часом їхній ефект буде відчуватися дедалі більше, адже людський капітал виснажуватиметься, обсяг інвестицій зменшуватиметься, їхня якість погіршуватиметься, а Росія залишатиметься позбавленою передових технологій, вкрай необхідних для її майбутнього. Зокрема, Високий представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки переконаний, якщо ЄС зробить все необхідне для того, щоб продовжувати підтримувати Україну економічно і військово, зокрема, надаючи їй боєприпаси, то вона може здобути перемогу (Borrell, 2024, April 4).

Висновки. 1. Становлення відносин між ЄС і Росією відбувалося у контексті посттоталітарних трансформацій Європи, що розпочалися після припинення міжблокового протистояння і розпаду Радянського Союзу. У цей час Росія намагалася використати свій вплив на міжнародній арені, щоб знайти ресурси та підтримку для реалізації внутрішніх ринкових і демократичних реформ, подолання сепаратизму й інтеграції економіки країни до світової фінансової системи та глобальних ринків. У свою чергу процеси поглиблення і розширення європейської інтеграції поступово формували інституційну базу Європейського Союзу та спонукали країни-члени до узгодження міждержавних інтересів. Вони створили унікальну колективну культуру співпраці, що дозволяла системно, на регулярній основі врегульовувати суперечності та досягати компромісів з широкого кола проблемних питань.

Характерною особливістю відносин цього періоду стало активне використання Євросоюзом двостороннього та колективного підходів: з одного боку на переговорах з Москвою чиновники Єврокомісії представляли консолідовану позицію країн-членів, а з іншого – окремі країни-члени розбудовували свої відносини з Росією і вносили відповідні ініціативи в порядок денний ЄС. Натомість Росія, не маючи на той час єдиного підходу до ЄС як цілого, робила ставку на розвиток двостороннього діалогу з окремими країнами – членами ЄС, передусім Німеччиною, Францією, Британією тощо. Контакти з лідерами європейських держав мали характер особистої дипломатії, що не тільки відповідало стилю політики Президента РФ Бориса Єльцина, а й мало компенсувати слабку конкурентоспроможність російської економіки.

2. Завершення процесів внутрішньої трансформації в ЄС і РФ на початку 2000-х років збіглося з періодом сприятливої економічної кон'юнктури на нафту та газ, що спричинили економічне зростання в Росії. Відповідне підвищення російського виробничого та споживчого попиту позитивно позначилося на показниках взаємної торгівлі між ЄС і РФ. З 2000 по 2008 рр. товарообіг між Росією та ЄС-27 зріс у 3,3 рази; російський експорт – у 2,8 рази, а імпорт – у 4,6 рази.

Прихід до влади нового російського керівництва, оформлення інституційної дієздатності ЄС, а також економічний бум у взаємній торгівлі спонукали сторони до розбудови стратегічного партнерства. ЄС і Росія прийняли концептуальні документи – «стратегії», що визначили ключову мету й основні принципи розвитку взаємної співпраці. Також Москва визнала Євросоюз як партнера та актора на міжнародній арені. Важливим етапом співпраці стала ідея створення спільного європейського економічного простору, в рамках якого пропонувалася концепція відкритого та інтегрованого ринку між ЄС і Росією, заснованого на застосуванні спільних або сумісних правил і норм. У цей період формалізується інституційна база двосторонніх відносин, двічі на рік проводяться саміти, активно розвивається секторальна співпраця в рамках чотирьох спільних просторів: економіка; свободи, безпеки та справедливості; зовнішньої безпеки; досліджень, освіти та культурного обміну.

3. Водночас з кожною зміною установчих договорів Євросоюз активно розширював повноваження та збільшував вагу наднаціональних органів, використовував свої інституційні спроможності для захисту європейських цінностей не лише на своїй території, а й за її межами, а також для посилення

взаємозалежності в Європі та переорієнтацію сусідніх країни на співпрацю з ЄС. У державах Східної Європи така політика здійснюється через «Європейську політику сусідства» та пропозицію статусу кандидата на вступ до Союзу.

У свою чергу в Москві цю політику сприйняли як таку, що кидає виклик російським інтересам на пострадянському просторі та веде до підризу геополітичного впливу Росії у Східній Європі та зміцненню тут позицій ЄС, а в перспективі – до остаточної дезінтеграції пострадянського простору. Крім того, зміцнення режиму персональної влади Путіна в РФ дедалі більше суперечило європейським цінностям, що було принциповим чинником для ЄС. Відповідно у 2006-2008 рр. відносини між ЄС і Росією істотно погіршилися і перейшли до відкритої конкуренції.

4. Прихід до влади в Кремлі Д. Медведєва у травні 2008 р. було використано сторонами для перезавантаження відносин на прагматичній основі. Після російсько-грузинської війни, істотного спаду відносин і чергових внутрішніх трансформацій в ЄС Брюссель і Москва вирішили здійснити певні кроки в напрямі корекції двостороннього діалогу. Вони збіглися в часі з відповідними спробами РФ «перезавантажити» відносини зі США, Німеччиною та іншими країнами Європи.

Ключова ініціатива – «Партнерство для модернізації» – була започаткована у 2010 р. і мала на меті гнучкий розвиток співпраці в рамках «чотирьох спільних просторів» через галузеві діалоги Росія – ЄС. Але з обранням Путіна на третій термін у Росії намітився поступовий відхід від стратегії інноваційного розвитку країни, принаймні у тому її вигляді, в якому її було сформульовано під час президентства Медведєва. У російських політичних колах стала переважати думка про те, що Росія має залишатися суверенним центром сили, що спирається на Євразійський союз. Нова зовнішньополітична орієнтація не могла не вплинути на відносини з ЄС, що перейшли в стадію вибіркової співпраці з окремих питань.

5. Анексія Криму і повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке почалося в лютому 2022 р., порушило європейський порядок безпеки, який склався після холодної війни, і повністю змінило парадигму відносин ЄС – Росія. Країни-члени Європейського Союзу єдині в тому, що Кремль має понести відповідальність за свої деструктивні дії. Відповідно вони запровадили безпрецедентні санкції щодо РФ, наростили свої оборонні спроможності та надали Україні потужну економічну, гуманітарну та військову підтримку. Як наслідок Москва визначила Євросоюз як недружнє об'єднання, відносини з яким деградували до стану «холодної війни».

Стосовно перспектив російсько-української війни керівництво ЄС дотримується думки про те, що російська економіка не витримає довго під впливом західних санкцій. Попри те, що Росія втричі більша за чисельністю населення, вона насправді вже значно ослабла під впливом санкцій. З часом їхній ефект буде відчуватися дедалі більше, адже людський капітал виснажуватиметься, обсяг інвестицій зменшуватиметься, їхня якість погіршуватиметься, а Росія залишатиметься позбавленою передових технологій, вкрай необхідних для її майбутнього.

REFERENCES

- Alexey Gromyko summed up the results of 2023 (2023). *International life*. Retrieved from <https://interaffairs.ru/news/show/43599> // Алексей Громыко подвел итоги 2023 года (2023). *Международная жизнь*. Retrieved from <https://interaffairs.ru/news/show/43599>
- Arbatova, N. (2013) Russia and the EU: Opportunities for Partnership. Russian International Affairs Council. *RSMD*. Retrieved from <https://cutt.ly/xeAHDm2H> // Арбатова, Н. (2013). Россия и ЕС: возможности партнерства. *РСМД*. Retrieved from <https://cutt.ly/xeAHDm2H>
- Arbatova, N.K. & Kokeev, A.M. (2020). *Strategic Autonomy of the EU and Prospects for Cooperation with Russia*. Moscow: Ves Mir Publishing House // Арбатова, Н.К. &

- Кокеев, А.М.** (2020). *Стратегическая автономия ЕС и перспективы сотрудничества с Россией*. Москва: Издательство «Весь мир».
- A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security (2022). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/UeAXYwj7>
- Bordachev, T.V.** (2009). *New Strategic Alliance. Russia and Europe Facing the Challenges of the 21st Century: Possibilities of a 'Big Deal'*. Moscow: Europe // **Бордачев, Т.В.** (2009). *Новый стратегический альянс. Россия и Европа перед вызовами XXI века: Возможности «большой сделки»*. Москва: Европа.
- Borko, Yu.A.** (2014). Russia – European Union: Has the Strategic Partnership Taken Place? *CyberLeninka*. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-evrosoyuz-sostoyalos-li-strategicheskoe-partnyorstvo/viewer> // **Борко, Ю.А.** (2014). Россия – Европейский Союз: Состоялось ли стратегическое партнерство? КиберЛенинка. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-evrosoyuz-sostoyalos-li-strategicheskoe-partnyorstvo/viewer>
- Borrell, J.** (2024, April 4). No, time is not on Russia's side. Blog High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy / Vice-President of the European Commission. *EEAS*. Retrieved from <https://cutt.ly/PeAXHnRc>
- Borrell, J.** (2024, March 11). Time to strengthen European defence industry. Blog High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy / Vice-President of the European Commission. Retrieved from <https://cutt.ly/BeACfzv7>
- Borrell, J.** (2021). How to deal with Russia? Blog High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy / Vice-President of the European Commission. *EEAS*. Retrieved from https://www.eeas.europa.eu/eeas/how-deal-russia_en
- Borrell, J.** (2024, February 25). Munich Security Conference: the four tasks on the EU's geopolitical agenda. Blog High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy / Vice-President of the European Commission. *EEAS*. Retrieved from <https://cutt.ly/qeAX3RfC>
- Borrell, J.** (2024, May 9). Europe Day 2024: The need of a paradigm shift for the EU. Blog High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy / Vice-President of the European Commission. *EEAS*. Retrieved from <https://cutt.ly/neAChEMm>
- Böttger, K.** (2015). EU-Russia relations: Review and outlook in the light of the Ukraine crisis. *Integration*, 38 (3), 204-213 // **Böttger, K.** (2015). Die EU-Russland-Beziehungen: Rückblick und Ausblick im Zeichen der Ukraine-Krise. *Integration*, 38 (3), 204-213.
- Brusylovska, O.I.** (2019). *Prospects of development in EU politics: global and regional dimensions*. Odessa: ONU // **Брусиловська, О.І.** (2019). *Перспективи розвитку політики ЄС: глобальні та регіональні виміри*. Одеса: ОНУ.
- Busygina, I. & Deriagina, A.** (2007). The European Union Strategy towards Russia and Cross-Border Cooperation in the North-West. *Analytical Notes*, 7(27), 3-25. Moscow: MGIMO-University // **Бусыгина, И. & Дерягина, А.** (2007). Стратегия Европейского Союза в отношении России и трансграничное сотрудничество на Северо-Западе. *Аналитические записки*, 7(27), 3-25. Москва: МГИМО – Университет.
- Busygina, I.M. & Ivanov, I.S.** (2013). *Russia – European Union: Partnership Opportunities. Russian Council on International Affairs*. Moscow: Spetskniga.
- Chekalenko, L.D.** (2015). Evolution of the dialogue between the European Union and Russia. *Scientific Bulletin of the Diplomatic Academy of Ukraine*, 22 (2), 88-91 // **Чекаленко, Л.Д.** (2015). Еволюція діалогу Європейський Союз – Росія. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, 22 (2), 88-91.
- Corblin, A.** (2022, October 3). A change of era (Zeitenwende) in Germany and its implications for European integration Strategy, Security and Defence. *Fondation Robert Schuman*. Retrieved from <https://cutt.ly/2eAXZ4PI>
- EU support to Ukraine (2024, April 15). *European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/AeAX7mpT>
- Gehring, T., Urbanski, K. & Oberthur, S.** (2017). The European Union as an Inadvertent Great Power: EU Actorness and the Ukraine Crisis. *Journal of Common Market Studies*, 55 (4). DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.12530>
- Gromyko, A.A. & Nosov, M.G.** (2015). *The European Union in Search of a Global Role: Politics, Economy, Security*. Moscow: Ves Mir Publishing House // **Громыко, А.А. &**

- Носов, М.Г.** (2015). *Европейский союз в поисках глобальной роли: Политика, экономика, безопасность*. Москва: Издательство «Весь мир».
- Gromyko, A.A.** (2017). *On the pressing issue: Europe and the modern world*. Moscow: Nestor-History.
- Gromyko, A.A.** (2023). *Europe in Global Reassembly*. Moscow: Ves Mir Publishing House, Institute of Europe, Russian Academy of Sciences.
- Jarábik, B.** (2023, October 23). Break Point: Scenarios and Regional Implications of the Russo-Ukrainian War. *Europe's Futures*. Retrieved from <https://cutt.ly/eeAdBWRg>
- Joint communication to the European Parliament, the European Council and the Council on EU-Russia relations: Push back, constrain and engage. Brussels (2021). *European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/ieAHMFHq>
- Joint Statement of the Russia-EU Summit on the Partnership for Modernization (2010). *Russian President*. Retrieved from <http://www.kremlin.ru/supplement/572> // Совместное заявление саммита Россия-ЕС «Партнерство для модернизации» (2010). *Президент России*. Retrieved from <http://www.kremlin.ru/supplement/572>
- Haukkala, H.** (2010). *The EU-Russia Strategic Partnership: The Limits of Post-sovereignty in International Relations*. London: Routledge.
- Horiunova, E.O.** (2022). EU foreign policy regarding the Russian-Ukrainian war (2014–2022). *Politicus*. Special issue, 45-51 // **Горюнова, Е.О.** (2022). Зовнішня політика ЄС щодо російсько-української війни (2014–2022 рр.). *Політикус*. Спецвипуск, 45-51.
- Izotov, A.V.** (2021). Formation of a crisis in Russia's relations with the European Union and the Western community: prospects for changing the situation. *Bulletin of St. Petersburg University*, 14 (2). DOI: <https://doi.org/10.21638/spbu06.2021.202> // **Изотов, А.В.** (2021). Формирование кризиса в отношениях России с Европейским союзом и западным сообществом: перспективы изменения ситуации. *Вестник Санкт-Петербургского университета*, 14 (2). DOI: <https://doi.org/10.21638/spbu06.2021.202>
- Karaganov, S.** (2023). Where the river flows – 2024. Russia has finished its European journey: Interview. *Russia in global politics*. Retrieved from <https://cutt.ly/VeAcPGEQ> // **Караганов, С.** (2023). Там, где течет река – 2024. Россия завершила свой европейский путь: Интервью. *Россия в глобальной политике*. Retrieved from <https://cutt.ly/VeAcPGEQ>
- Khudoley, K.** (2020). Russia and the West: the second 'cold' or the first 'cool'? *Russia in global politics*. Retrieved from <https://cutt.ly/ueAHJceF> // **Худoley, К.** (2020). Россия и Запад: вторая «холодная» или первая «прохладная»? *Россия в глобальной политике*. Retrieved from <https://cutt.ly/ueAHJceF>
- Kondratiuk, S.V.** (2009). EU-Russia relations in the context of the implementation of The four Common Spaces. *Actual Problems of International Relations: Collection of scientific works*, 83 (P. I), 40-44 // **Кондратиук, С.В.** (2009). Відносини Росія – ЄС у контексті реалізації концепції «чотирьох просторів». *Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць*, 83 (Ч. I), 40-44.
- Kopiyka, V.V.** (Ed.) (2022). *The European Union in a changing world*. Kyiv: O. Zen // **Копійка, В.В.** (Ed.) (2022). *Європейський Союз у мінливому світі: монографія*. Київ: О. Зень.
- Kopiika, V.V. & Myronova, M.A.** (2020). Global strategy of the EU: problems of modernization of foreign policy activity. *Journal of European and comparative law*, 12 (1-2), 19-24 // **Копійка, В.В. & Миронова, М.А.** (2020). Глобальна стратегія ЄС: проблеми модернізації зовнішньополітичної діяльності. *Журнал європейського і порівняльного права*, 12 (1-2), 19-24.
- Kortunov, A.** (2020). Sad Anniversary: Ten Years of the Partnership for Modernization. *RIAC*. Retrieved from <https://cutt.ly/reAD1Ppa> // **Кортунов, А.** (2020). Грустный юбилей: десять лет «Партнерству для модернизации». *РМСД*. Retrieved from <https://cutt.ly/reAD1Ppa>
- Lakstygai, I. & Kulagin, V.** (2022). Relations between Russia and the European Union have degraded to the level of the early stages of the Cold War. *Vedomosti*. Retrieved from <https://cutt.ly/aeAXGYjF> // **Лакстыгаль, И. & Кулагин, В.** (2022). Отношения между Россией и Евросоюзом деградировали до уровня ранних этапов холодной войны. *«Ведомости»*. Retrieved from <https://cutt.ly/aeAXGYjF>

- Lavrov, S.** (2023). We will act tough. *Arguments and Facts*, 14. Retrieved from <https://cutt.ly/VeACro9Z> // **Лавров, С.** (2023). Мы будем действовать жестко. *Аргументы и факты*, 14. Retrieved from <https://cutt.ly/VeACro9Z>
- Martynov, A.Yu.** (2016). Problems and prospects of the formation of the identity of the European Union. *European historical studies*, 5, 33-50 // **Мартинюв, А.Ю.** (2016). Проблеми і перспективи формування ідентичності Євросоюзу. *Європейські історичні студії*, 5, 33-50. DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2016.05.33-50>
- Meister, S.** (2022, November 29). A Paradigm Shift: EU-Russia Relations After the War in Ukraine. *Carnegie Europe*. Retrieved from <https://cutt.ly/ceAftROK>
- Moshes, A.** (2020). Unfinished Crisis: How Belarusian Protests Could Change EU-Russia Relations. *RIAC*. Retrieved from <https://cutt.ly/aeAdLL8L> // **Момеш, А.** (2020). Неоконченный кризис. Как белорусские протесты могут изменить отношения России и ЕС. *РСМД*. Retrieved from <https://cutt.ly/aeAdLL8L>
- Nakonechna, E.** (2022). The change of eras: the Federal Republic of Germany defined the word of the year against the background of the war in Ukraine. *Deutsche Welle*. Retrieved from <https://cutt.ly/GeAXBsUQ> // **Наконечна, Є.** (2022). Зміна епох: ФРН визначила слово року на тлі війни в Україні. *Deutsche Welle*. Retrieved from <https://cutt.ly/GeAXBsUQ>
- Presidency Conclusions – Cologne 3 and 4 June 1999 (1999). Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/media/21070/57886.pdf>
- Puglierin, J.** (2022, August 25). Arm for the storm: Germany's new security strategy. *European Council on Foreign Relations*. Retrieved from <https://cutt.ly/jeAdNJSV>
- Pursiainen, C. & Medvedev, S.** (2005). Road Map. In **Pursiainen Ch. and Medvedev S. (Eds.)**. *Towards the Kaliningrad partnership in EU-Russia relations a road map into the future / Kaliningradskoe partnerstvo v otnoshenijach Rossii i ES*. Moscow: RECEP.
- Russell, M.** (2018). The EU's Russia policy: Five guiding principles. *EPRS*. Retrieved from <https://cutt.ly/qeAdJBzv>
- Russia can no longer be considered a 'strategic partner', say MEPs (2019, March 12). *News European Parliament*. Retrieved from <https://cutt.ly/BeAHJZUq>
- Strategy for the Development of Relations between the Russian Federation and the European Union in the Medium Term (2000-2010) (1999, October 22). Retrieved from <https://docs.cntd.ru/document/901773061>
- Suslov, D.** (2016). In Different Spaces: A New Agenda for Russia-EU Relations. *Valdai Papers. Russia in global politics*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeAG9za1> // **Суслов, Д.** (2016). В разных пространствах: Новая повестка дня для отношений России и ЕС. *Валдайские доклады. Россия в мировой политике*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeAG9za1>
- The EU has allocated 50 billion euros of critical importance to Ukraine (2024, February 1). *BBC Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/2eAX6E45> // ЕС виділив Україні критично важливі 50 млрд. євро (1 лютого 2024). *BBC Україна*. Retrieved from <https://cutt.ly/2eAX6E45>
- Tolstov, S.V.** (2015). EU policy towards Russia: general problems and trends. *Historical and political studies*, 2 Retrieved from <https://cutt.ly/CeAqOPiK> // **Толстов, С.В.** (2015). Політика ЄС щодо Росії: загальні проблеми та тенденції. *Історико-політичні студії*, 2. Retrieved from <https://cutt.ly/CeAqOPiK>
- Trenin, D.** (2014). A Practical Approach to EU-Russia Relations / *Carnegie Moscow Center*. Retrieved from <https://cutt.ly/KeAD3694> // **Тренин, Д.** (2014). Практичный подход к отношениям ЕС и России. *Московский Центр Карнеги*. Retrieved from <https://cutt.ly/KeAD3694>
- Trenin, D.** (2022). Special military operation in Ukraine as a turning point in the foreign policy of modern Russia. *Russia in global politics*. Retrieved from <https://cutt.ly/4eACi3JN> // **Тренин, Д.** (2022). Специальная военная операция в Украине как поворотный пункт во внешней политике современной России. *Россия в мировой политике*. Retrieved from <https://cutt.ly/4eACi3JN>
- Wigell, M. & Vihma, A.** (2016). Geopolitics versus geoeconomics: the case of Russia's geostrategy and its effects on the EU. *International Affairs*, 92 (3), 605-627.

YDK (UDC) 327.8

DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.096

ACTUAL PROBLEMS OF CHINA – EU RELATIONS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL CONFLICTS OF THE SECOND DECADE OF THE 21 CENTURY

Volodymyr Melnychuk,

e-mail: volodymyr.melnichuk@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5622-1895>

National University 'Ostroh Academy',

Ukraine, 35800, Ostroh, st. Seminarska, 2

Abstract

The article examines the interests and positions of the European Union and the People's Republic of China regarding the conflicts of the second decade of the 21 century. Particular attention is paid to the study of specific actions and statements of the parties, which illustrate approaches to conducting foreign policy and establishing foreign-economic relations with other states. The differences in this issue and the level of their conflictogenicity are determined. Special attention is paid to the study of specific actions and statements of the parties that illustrate approaches to conducting foreign policy. The differences in this issue and the level of their conflictogenicity, which affects the dynamics of the development of relations between the parties, are determined. The main international conflicts that have the greatest impact on bilateral cooperation have been identified. Emphasis is placed on the conflict in the South China Sea, the Russian-Ukrainian war, and the conflict over the Taiwan issue. The positions of the EU and the PRC and their potential expectations from conflict resolution are studied. The actions of the parties in the issue of influence on the development and resolution of conflicts, taking into account the asymmetric nature of relations between the parties, are analyzed. The interests of the EU and the PRC, and their common and conflicting features in each of the conflicts are studied.

The actions and statements of the parties related to the above-mentioned conflicts during their course have been systematized. Emphasis is placed on those actions and statements that were made in 2023-2024. Patterns and dynamics in the rhetoric and activities of the EU and the PRC regarding conflicts are established in order to clarify the changes in the positions and interests of the parties in the context of the global geopolitical crisis. The impact of conflicts on the international arena and the position of the EU and the PRC on the world political map are studied.

As a result of the study, it was concluded that the EU and the PRC take opposite positions in the conflicts mentioned above, and their interests do not coincide in any of them. The basic interest of the PRC is the further destabilization of the international arena in order to create favorable conditions for 'soft' and 'hard' expansion in various regions of the world. The EU is interested in stabilizing the geopolitical situation in order to overcome the crisis and maintain peace on the basis of international law. At the same time, the EU relies more on the development of equal cooperation with the PRC, primarily in the economic sphere, while the PRC emphasizes efforts on cultural and economic expansion in Europe.

Thus, the international conflicts of the second decade of the 21 century is a destabilizing factor in EU – PRC relations. States take opposing positions in conflicts and support different parties in one way or another. Based on the actions and statements of the EU and the PRC, their cooperation to resolve conflicts is unlikely, while the increase in tensions and the development of confrontation between the parties is much more likely.

Keywords: European Union, People's Republic of China, Russian-Ukrainian war, South China Sea, Taiwan crisis

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДНОСИН КНР – ЄС У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ ДРУГОГО ДЕСЯТИРІЧЧЯ 21 СТ.

Володимир Мельничук,

e-mail: volodymyr.melnychuk@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5622-1895>

Національний університет «Острозька академія»,
Україна, 35800, м. Острог, вул. Семінарська, 2

Анотація

У статті досліджено інтереси та позиції Європейського Союзу та Китайської Народної Республіки щодо міжнародних конфліктів другого десятиріччя 21 ст. Особливу увагу приділено вивченню конкретних дій і заяв сторін, які ілюструють підходи до ведення зовнішньої політики. Визначено відмінності у цьому питанні та рівень їх конфліктогенності, який впливає на динаміку розвитку відносин між сторонами. Визначено основні міжнародні конфлікти, які мають найбільший вплив на двосторонню співпрацю. Акцент зроблено на конфлікті у Південнокитайському морі, російсько-українській війні та конфлікті навколо Тайванського питання. Вивчено позиції ЄС і КНР та їх потенційні очікування від вирішення конфліктів. Проаналізовано дії сторін у питанні впливу на розвиток і вирішення конфліктів з урахуванням асиметричного характеру відносин між сторонами. Досліджено інтереси ЄС та КНР, їх спільні та конфліктні риси у кожному з конфліктів.

Систематизовано дії та заяви сторін, що стосуються згаданих вище конфліктів протягом їх перебігу. Акцент зроблено на тих діях та заявах, які були зроблені в 2023-2024 рр. Встановлено закономірності та динаміку у риторичі та діяльності ЄС і КНР щодо конфліктів з метою з'ясування зміни позицій та інтересів сторін у контексті світової геополітичної кризи. Вивчено вплив конфліктів на міжнародну арену та становище ЄС та КНР на світовій політичній мапі.

У результаті дослідження було зроблено висновок, що ЄС та КНР у згаданих вище конфліктах займають протилежні позиції, а їх інтереси не збігаються у жодному з них. Базовим інтересом КНР є подальша дестабілізація міжнародної арени з метою створення сприятливих умов для «м'якої» та «жорсткої» експансії у різних регіонах світу. ЄС зацікавлений у стабілізації геополітичної ситуації задля виходу з кризи та підтримання миру на основі міжнародного права. Водночас, ЄС більш покладається на розвиток рівноправної співпраці з КНР, у першу чергу, в економічній сфері, тоді як КНР акцентує зусилля на культурній та економічній експансії в Європі.

Таким чином міжнародні конфлікти другого десятиріччя 21 ст. є дестабілізуючим чинником відносин ЄС – КНР. Держави займають протилежні позиції у конфліктах і підтримують у той чи інший спосіб різні сторони. Засновуючись на діях і заявах ЄС та КНР їх співпраця задля залагодження конфліктів малоімовірна, водночас набагато ймовірніше виглядає зростання напруженості та розвиток конфронтації між сторонами.

Ключові слова: Європейський Союз, Китайська Народна Республіка, російсько-українська війна, Південнокитайське море, Тайванська криза

Постановка проблеми. Період після закінчення Холодної війни характеризувався відносно невеликою кількістю локальних конфліктів, які мали регіональне значення та були характерними для системи міжнародних відносин, яка перебуває у початку 21 ст. відзначається поглибленням глобалізаційних процесів

і зростанням важливості економічного чинника у геополітичних інтересах держав світу. Однак друге десятиліття 21 ст. показало усю невідповідність системи міжнародних відносин до реагування на виклики. Перехід російсько-української війни з гібридної у гарячу фазу, активізація протистояння на тлі територіальних претензій держав у Південнокитайському морі та дестабілізація ситуації навколо Тайванського питання спричинили найглибшу з часів Холодної війни геополітичну кризу. Європейський Союз (ЄС) і Китайська Народна Республіка (КНР) стали активними учасниками кризової модернізації системи міжнародних відносин.

Зважаючи на відмінності у системах цінностей і пріоритетах зовнішньої політики, ЄС і КНР у багатьох протистояннях підтримують різні сторони або ж конфліктують між собою. Китай, як авторитарна та друга за геополітичним потенціалом держава світу, намагається збільшити свій вплив внаслідок екстенсивного розвитку, у той час, як ЄС зацікавлений в інтенсивному прогресі в умовах міжнародної стабільності. Ці фактори спричиняють волатильну конфронтацію між сторонами на різних рівнях у контексті конфліктів по усьому світу. Необхідністю актуалізації досліджень у контексті проблематики відносин КНР та ЄС на фоні міжнародних конфліктів 21 ст. зумовлено написання цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблематики відносин ЄС-КНР займалися такі дослідники як М. Скотт, Е. Баунде (Bounds & Scott, 2022), Р. Мішра, Н. Куруп, (Mishra & Kurup, 2023) й інші. У своїх працях Д. Ченг (Cheng, 2023) досліджував експансію КНР у Південнокитайському морі та її вплив на ЄС. Особливої уваги у цій статті заслуговує вивчення економічних наслідків цього протистояння для ЄС в умовах поглиблення світової торгівельної взаємозалежності держав. Т. Фравел (Fravel, 2023) проаналізував потенційні наслідки та подібність російсько-української війни і конфлікту навколо Тайваню. Автор також оцінив важливість перебігу та наслідків російсько-української війни для потенційних ескалації та деескалації Тайванської кризи.

Е. Хенессі та П. Вінанті (Henessy & Vinanti, 2023) визначали вплив російсько-української війни на китайсько-європейські відносини. Окремий акцент у дослідженні зроблено на динаміці торгівельного балансу та впливові санкцій на сторони. В. Краненбург і Н. Бонтенбаль (Kranenburg & Bontenbal, 2023) вивчали вплив діяльності КНР у Південнокитайському морі на співпрацю ЄС та Китаю. Важливим аспектом цього дослідження є оцінка реакції ЄС на порушення КНР міжнародного права. Ю.Ч. Лай (Lai, 2022) досліджував зміну тенденцій співробітництва ЄС і Республіки Китай (Тайваню) на фоні зростання міжнародної напруженості та монополії Тайваню у виробництві напівпровідників. С. Білоцький (Bilotskiy, 2023) висвітлив політику КНР у питанні перерозподілу сфер впливу в регіоні Південнокитайського моря. Центральним об'єктом цього аналізу є риторика КНР щодо визначення спірних територій власною зоною впливу.

Мета статті полягає у висвітленні й аналізі актуальних проблем у відносинах КНР – ЄС через призму їх реагування на міжнародні конфлікти 21 ст.

Методи дослідження. Основою дослідження є системний підхід, застосування якого у поєднанні з методом абстрагування, покликане виокремити та систематизувати основні принципи діяльності ЄС і КНР на міжнародній арені в умовах поглиблення світової геополітичної кризи на фоні зростання кількості та збільшення масштабів міждержавних конфліктів. Застосування історико-прогностичного підходу дозволило встановити взаємозв'язок між ретроспективою та сучасним станом двосторонніх відносин, а також спрогнозувати їх подальший розвиток. Використання методу порівняння допомогло зіставити різні підходи, стратегії, методи й інструменти реалізації зовнішньої політики ЄС і КНР, визначити їх подібні та відмінні риси у питанні реагування на дестабілізацію на міжнародній арені.

За допомогою загальнонаукових методів (серед яких аналіз, синтез, індукція, дедукція та логічний метод) розглянулися окремі рішення, заяви та дії

Європейського Союзу та Китайської Народної Республіки у контексті їх зовнішніх політик з акцентом на їх вплив на двосторонню співпрацю.

Виклад основного матеріалу. Друге десятиріччя 21 ст. характеризується активізацією та розвитком конфліктів різного характеру, переважно – гібридних, по усьому світу. Одним з наймасовіших протистоянь у світовому економічному масштабі є експансія КНР у Південнокитайському морі за поширення свого впливу на важливі торговельні потоки між Тихим та Індійським океанами через Малакську протоку. Архіпелаг Спратлі та Парсельський архіпелаг є об'єктами територіальних суперечок між різними державами регіону, серед яких Філіппіни, КНР, Республіка Китай, Бруней, Малайзія та В'єтнам. КНР займає найактивнішу експансіоністську позицію серед цих держав: патрулювання акваторії Південнокитайського моря навколо цих архіпелагів військовими та цивільними човнами, побудова штучних островів і військових баз на них і постійні конфлікти між державами через це на різних рівнях дестабілізують ситуацію на одному з найбільших торговельних потоків у світі (Roy, 2021: 38; Bilotskii, 2023: 44).

Ці конфлікти та регулярні порушення Китаєм міжнародного законодавства (переважно, морського права) зумовлюють негативну реакцію з боку міжнародної спільноти в цілому. У 2016 р. Філіппіни звернулись до Гаазького міжнародного трибуналу із вимогою засудити дії КНР у Південнокитайському морі і цей позов було вирішено на користь позивача (Press Release of the Permanent Court of Arbitration, 2016). Однак КНР відмовилися визнавати рішення суду та виконувати його вимоги, заявляючи, що всі територіальні суперечки будуть вирішені між державами без зовнішнього втручання (Beijing rejects tribunal's ruling, 2016)

ЄС не відреагував на цю ситуацію напругу, однак вона вплинула на загальне бачення Китаю Європою у своїй глобальній стратегії та визначенні зовнішніх загроз. Через постійні повторення подібних інцидентів європейські держави з 2021 р. кілька разів направляли свої військові судна до регіону як фактор стримування, однак необхідно також враховувати те, що європейські кораблі можуть бути випадково втягнені у протистояння, а, відповідно, й держави ЄС (Kranenburg & Bontenbal, 2023).

Відправлення військових суден можна вважати першим актом відповідно до опублікованої у 2021 р. Індо-Тихоокеанської стратегії, в якій, серед іншого, йдеться і про необхідність підтримки миру в регіоні. Важливим фактором у питанні інтересів ЄС є й те, що 40% зовнішньої торгівлі ЄС залежать від транспортування товарів у Південнокитайському морі, а тому встановлення над ним переважного контролю КНР може створити потужні важелі впливу Китаю на Європу і, як наслідок, колективний Захід (Kranenburg & Bontenbal, 2023; EU Indo-Pacific Strategy, 2021). Власне, саме прийняття цього документу вже викликало обурення КНР, офіційні особи якої зауважили, що будь-які стратегії, які стосуються регіону, мають «поважати моделі розвитку» країн регіону, а також, що «незалежно від того, чи стосується стратегія ЄС співробітництва чи конфронтації» Китай буде слідкувати за її реалізацією (China calls on EU, 2021)

Ще одним фактором інтересу ЄС в регіоні є співпраця з АСЕАН. На тлі глобальної геополітичної кризи Європейський Союз намагається знайти альтернативних партнерів, оскільки посилення протистояння США з КНР відвертає увагу США від проблем Європи. Окрім того АСЕАН є подібною до ЄС організацією за своєю суттю, а тому для обох сторін було б вигідно зміцнювати позиції одне-одного задля протистояння зовнішнім загрозам та впливу глобальних і регіональних лідерів у багатосторонньому форматі (Mishra & Kurup, 2023).

Дестабілізацією загрожують також провокації з боку КНР щодо Філіппін. Протягом другої половини 2023 – першої половини 2024 рр. китайські військові та цивільні судна неодноразово намагались припинити постачання припасів на форпост Філіппін на Другій міліні Томаса, фактично, беручи її в облогу. У ході цих інцидентів китайські судна неодноразово намагались протаранити філіппінські кораблі або ж обстрілювали їх з водометів, що часто призводило до нелетальних

ушкоджень філіппінців. Зважаючи на те, що КНР не використовує летальної зброї чи прямого захоплення територій і суден, Китай остерігається реакції США. Оскільки Державний департамент США 10 грудня 2023 р. заявив, що підтримує Філіппіни відповідно до Договору про взаємну оборону між США та Філіппінами від 1951 р., але США не зробили відповідних дій (наприклад, не надіслали одне чи декілька суден у регіон), можна зробити висновок, що інструменти гібридної війни дозволяють КНР проводити ефективні агресивні дії не боячись відповіді (U.S. Support for the Philippines in the South China Sea, 2023; Cheng, 2023).

ЄС у відповідь на зіткнення суден КНР і Філіппін обмежувався стислими засудженнями та закликами до підтримки мирного судноплавства, однак після інциденту 23 березня 2024 р. Дипломатична Служба Європейського Союзу (ДСЕС) опублікувала ширшу заяву, згадавши, у тому числі, і постанову Гаазького суду 2016 р. (Statement by the Spokesperson on provocative actions, 2024). Представник КНР в ЄС Фу Конг зробив відповідну заяву, в якій зазначив, що згадана вище територія є і завжди була територією КНР (хоча, відповідно до міжнародних норм, міліна входить до виключної економічної зони Філіппін), а тому це філіппінська сторона є агресором. Крім того, він зауважив, що «ЄС не є учасником проблеми Південнокитайського моря» та назвав рішення Гаазького трибуналу «політичним фарсом» (Spokesperson of the Chinese Mission to the EU, 2024). Цю заяву можна сприймати як констатацію захоплення частини виключної економічної зони Філіппін і порушення міжнародного права. Що стосується відповіді на заяву ЄС, то Китай прямо зауважив, що виступає проти втручання ЄС у вирішення конфлікту у будь-якому вигляді, а тому розглядати співпрацю у цьому контексті не доводиться, однак існує потенціал поглиблення протиріч.

Російсько-українська війна стала одним із ключових чинників, які вплинули на відносини ЄС – КНР з 2022 р. і до моменту написання статті. Виникнення конфронтації Європейського Союзу з Росією на тлі війни гостро поставило питання досягнення незалежності європейських країн від імпорту російських ресурсів. Переорієнтація ЄС в питанні імпорту енергоносіїв з РФ поставила також і питання диференціації імпорту продуктів переробки рідкоземельних металів і літію, велика частина яких виробляється у Китаї. Відповідно до цього Європейська Комісія у серпні 2022 р. прийняла Акт про Критичні сировинні ресурси метою якого є диференціація отримання сировини для виробництва з різних як зовнішніх джерел, так і внутрішніх родовищ ЄС (Critical raw materials, 2022). Оскільки видобуток сировини у країнах об'єднання довгий час був обмежений, а у певних випадках і заборонений, саме підписання цього документа можна вважати радикальною зміною підходу ЄС до формування своєї економіки та її переорієнтацію з пріоритету екології на забезпечення стабільності ринків незалежно від зовнішніх факторів (Hennessy, 2023). Також це свідчить про значне підвищення недовіри ЄС до безпеки торгівлі на світовому ринку, від якої залежить не лише стабільність розвитку держав-членів об'єднання, але й їхня безпека в умовах економічної глобалізації та поступальної взаємозалежності держав.

Глобальні наслідки цих змін полягають також й у тому, що ЄС намагається диверсифікувати імпорт як сировини, так і енергоресурсів, організовуючи їх імпорт з країн Латинської Америки та Тихоокеанського регіону. Однак варто зауважити, що у цих країнах вже діють китайські компанії, що займаються видобутком копалин (Hennessy & Winanti, 2022). Складність цього плану полягає у тому, що ЄС готовий співпрацювати лише з демократичними державами та урядами за умови дотримання екологічних норм видобутку, у той час як КНР цікавить лише економічна вигода, ігноруючи вище згадані принципи. Зважаючи на те, що ці регіони мають невисокий, відносно ЄС, рівень економічного розвитку та стандартів екології, вони будуть більш схильні надавати перевагу екстенсивному розширенню співпраці з Китаєм перед інтенсивним з ЄС (Bounds & Stott, 2022).

Крім того, відрізняється бачення війни з боку ЄС і Китаю: якщо для Європи це прямий повномасштабний військовий конфлікт на своїх безпосередніх кордонах за участі потужного геополітичного сусіда як агресора, то для КНР це можливість підризу гегемонії США та перехоплення ініціативи як на глобальній арені, так і в різних регіонах світу. Саме тому Китай намагається уникати прямої підтримки РФ у конфлікті військовими чи гуманітарними засобами, однак він не зацікавлений у послабленні Росії. У цих умовах КНР може лише надавати ресурси невійськового призначення, однак такі, які можуть бути використані для виробництва засобів, необхідних для використання у військових діях (Blinken to warn China, 2024). Однак навіть ці намагання зустріли спротив з боку ЄС, який у лютому 2024 р. ввів санкції проти китайських компаній, які продавали у РФ товари подвійного призначення, що викликало погрози з боку КНР про негативний вплив на торговельно-економічні відносини Китаю з Європейським Союзом (China warns EU, 2024).

Підтримка агресії з відносно вигідним для РФ її закінченням також може подати сигнал Китаю, що обмежені військові конфлікти можуть толеруватись колективним Заходом задля «умиротворення» агресора та стати прецедентом для вторгнення КНР до Тайваню. Опосередкованим підтвердженням цього є слова Сі Цзіньпіна після зустрічі з президентом РФ Володимиром Путіним у березні 2023 р.: «Наближаються зміни, яких не було 100 років, і ми рухаємося цими змінами разом» (China and Ukraine, 2023). Для Китаю є вигідним апелювання до миру, абстрагуючись від висловлення конкретних думок щодо того, як саме має вирішитись конфлікт, оскільки за умови його замороження або навіть визнання ЄС та США окупованих Росією територій України, знову ж таки, КНР отримає непряме схвалення агресії проти Тайваню чи експансії у Південнокитайському морі. Неодноразово у відповідь на запитання про позицію Китаю щодо російсько-української війни офіційні особи КНР ухилялись від прямого схвалення чи заперечення підтримки повернення до кордонів України 1991 року, часто апелюючи до радянського минулого, фактично, розцінюючи відносини України та РФ як об'єкта та суб'єкта міжнародних відносин ('Don't see why not', 2024).

Незважаючи на те, що така риторика є, у першу чергу, намаганням створити перспективу виправдання власній експансії, КНР також намагається підірвати стабільність колективного Заходу. Війна в Європі не може не впливати негативно на ЄС, а зважаючи на довготривалі спроби китайського капіталу створити базу для економічного та культурного впливу КНР в Європі, ослаблення Європейського Союзу має потенціал стати каталізатором цього процесу. Так на тлі сповільнення підтримки з боку ЄС та США України та поширенню закликів до замороження конфлікту, глава КНР Сі Цзіньпін відправився з візитом до Франції, Сербії та Угорщини 5-10 травня 2024 р.

Під час зустрічі з президентом Франції Еммануелем Макроном Сі Цзіньпін неодноразово наголошував на тому, що Китай не має жодного стосунку до розпалювання «української кризи» і разом із Францією сприятиме вирішенню конфлікту задля запобігання новій холодній війні. Водночас президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн закликала Китай тиснути на РФ для припинення агресії, відзначивши роль КНР у запобіганні ядерної ескалації з боку Росії (Xi Visits Europe, 2024). З іншого боку, сторони обмінялись взаємними звинуваченнями у нечесній торгівлі: напередодні Франція звинуватила КНР у демпінгуванні зеленої промисловості, що призвело до засилля китайських електромобілів, а у відповідь Китай запровадив розслідування щодо постачання французького коньяку. Незважаючи на взаємне висловлення сподівань, на майбутню чесну торгівлю та відкриття китайських автомобілебудівних заводів у Франції, представники ЄС яскраво проілюстрували готовність захищати внутрішні ринки від зовнішньої монополізації, а Китай наміри виторговувати можливості для подальшої експансії в Європі (EU Says Ready to Use All Trade Tools, 2024).

Також причиною візиту очільника КНР можна вважати готовність Франції до відчуження ЄС від США. Підтвердженням цього можна вважати промову президента Франції 25 квітня 2024 р., коли Емануель Макрон вчергове наголосив на необхідності створення європейської системи безпеки без участі США, зауваживши, що Європа «не буде геополітичним пріоритетом» для США (France's Macron, 2024). Зважаючи на те, що ця заява була зроблена менш ніж за 2 тижні до візиту очільника держави, яка є головним опонентом США на геополітичній арені, доцільно припустити, що Франція намагатиметься використовувати китайський фактор для посилення власних позицій в Європейському Союзі. Однак це може викликати дестабілізацію всередині ЄС, оскільки інші держави-члени можуть займати більш консервативну позицію, покладаючись на НАТО.

Важливим з погляду аналізу протистояння КНР та ЄС є також візит глави КНР до Сербії – дата візиту збігається з 25-ю річницею бомбардування авіацією НАТО Сербії, внаслідок якого постраждало посольство КНР у 1999 р. Китай від самого бомбардування офіційно наполягає, що шкоди було завдано не випадково. Окрім того, варто зазначити, що візит Сі Цзіньпіна в цей день до держави, яка є основним реципієнтом китайських кредитів та інвестицій серед країн, що планують вступ до ЄС, очевидно є заявою про конфронтацію КНР з Північноатлантичним альянсом і наміром посилювати свою економічну присутність на Балканському півострові через Сербію (Why is the Chinese president, 2024).

Крім того, конфліктогенною подією можна вважати візит Сі Цзіньпіна до Угорщини та підписання низки угод, спрямованих на співпрацю сторін в економічній і культурній сферах (Hungary and China, 2024). Визначним є те, що серед них є і домовленість про розширення інфраструктурних проєктів у контексті ініціативи «Пояс і шлях», спрямовану на активізацію торгівлі КНР та ЄС. Також прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан наголосив, що Китай долучиться до розвитку угорської ядерної енергетики на додачу до побудови нового ядерного реактора разом із Росією. Варто також звернути увагу на домовленості про розвиток культурної співпраці. У 2017 р. Угорщина змінила освітні правила, що було спрямовано на припинення діяльності Центральноєвропейського університету, фінансованого меценатом із США, а у 2020 р. Верховний суд Європи постановив, що цей акт порушує законодавство ЄС (Hungary broke EU, 2020). Зважаючи на послідовність цих подій доцільно зауважити, що Угорщина цілеспрямовано намагається увійти в залежність від КНР на противагу колективному Заходу, що призведе до поглиблення дестабілізації на східних кордонах ЄС.

Ще одним конфліктогенним чинником у відносинах ЄС – КНР є відносини з Республікою Китай. Питання визнання Тайваню іншими державами вже є досить чутливим питанням для КНР, який не припиняє наголошувати на необхідності приєднання острова до комуністичного Китаю. Це питання набуло особливого змісту після початку російсько-української війни. Як пише Т. Фравель у своїй роботі, КНР уважно слідкує за потенційними наслідками агресії для РФ, екстраполюючи їх на перспективи захоплення Тайваню військовим шляхом. Де-факто, перебіг війни між Росією та Україною показує офіційному Пекіну чи варті переваги від захоплення острова гіпотетичних санкцій і реакції Заходу на цю окупацію (Fravel, 2023). Ю-Дж. Ченг у своїй статті також наголошує на тому, що вже станом на 2022 р. положення «один Китай, дві системи» не влаштовувало навіть Тайвань. На думку автора не йдеться про потенціал збереження статусу-кво, а двома потенційними сценаріями подій є подальша ескалація з кульмінацією у вигляді збройного конфлікту або ж, що менш ймовірно, зважаючи на дії та заяви сторін, пошук гнучкої форми співіснування з поступками від обох держав (Chen, 2022).

Конфліктний сценарій для ЄС невігідний, оскільки КНР вже зараз є державою з одним із найбільших торговельних оборотів, а окупація Тайваню лише підвищить потенціал комуністичного Китаю. Ю.Ч. Лай у своїй статті оцінює відносини між ЄС та Республікою Китай як стабільні, що мають досить повільну, але постійну

тенденцію до розвитку без значних порушень. Автор наголошує на тому, що для активізації співпраці необхідна політична воля сторін, у першу чергу з боку Тайваню, однак китайська сторона залишається обережною у цьому контексті. Варто також зауважити, що основним напрямком співпраці Ю.Ч. Лай визначає співпрацю у питанні виробництва високотехнологічних напівпровідників (процесорів) висока концентрація якого знаходиться в Республіці Китай (Chen, 2022).

3 квітня 2024 р. на острові відбувся найпотужніший за 25 років землетрус, наслідки якого сповільнили виробництво процесорів і зменшили виробничі потужності, що спричинило дискусії про необхідність диференціації продукції цього товару у світі. Зважаючи на те, що, за оцінками Bloomberg Economics, на острові знаходиться 80-90% потужностей виробництва високотехнологічних напівпровідників, потенційне знищення в ході військового конфлікту навіть частини потужностей може підвищити ціни на процесори (Taiwan Earthquake, 2024). Водночас, у разі захоплення цих виробництв, КНР зможе диктувати свої умови на міжнародній арені, оскільки саме від неї залежатиме хто зможе отримувати ресурси не тільки для технологічного розвитку, але й виробництва новітньої зброї, важливість якої показала російсько-українська війна.

На фоні послаблення підтримки з боку ЄС та США України наприкінці 2023 – на початку 2024 рр. КНР відреагувала на обрання продемократичного президента Тайваню Лая Цінде проведенням дводенних військових навчань. У ході акції військові КНР відпрацьовували імітацію ударів по інфраструктурі острова (How significant, 2024). Цю акцію можна розцінювати як пряму погрозу силою, яка викликала міжнародний резонанс. Що стосується ЄС, то одразу після початку навчань КНР ДСЕС опублікувала звернення із засудженням дій офіційного Пекіну та наголосила на необхідності підтримання статус-кво у Тайванській протоці для глобальної стабільності та безпеки (Statement by the Spokesperson on China's military drills, 2024). Варто звернути особливу увагу на те, що МЗС Республіки Тайвань опублікувало відповідь на це звернення, наголошуючи на важливості співпраці з такими партнерами як ЄС задля захисту демократії (MOFA response, 2024).

Доцільно припустити, що саме цей обмін заявами став одним з факторів, які вплинули на виступ міністра оборони КНР Донг Юна на безпековому форумі у Сінгапурі 2 червня 2024 р. Оскільки до цього офіційний Пекін неодноразово наголошував на тому, що ЄС не має втручатися у події в регіоні, реакція на навчання військ комуністичного Китаю є подразником у відносинах. У своїй промові Донг Юн заявив про рішучість «припинити незалежність Тайваню силовим шляхом», оскільки позиція КНР полягає у тому, що Республіка Китай не є окремою державою, а лише сепаратистським утворенням, яке «прагне до стирання китайської ідентичності» (China warns EU, 2022). Подібна заява на безпековому форумі від особи вищого урядового рівня повинна розцінюватись як ствердження готовності офіційного Пекіну розпочати військові дії у будь-який момент. Для ЄС це загрозлива ситуація, оскільки відверте порушення міжнародного права та розхитування системи безпеки внаслідок нападу РФ на Україну вже дестабілізувало глобальну безпекову систему. У разі, якщо подібну акцію здійснить і КНР щодо Тайваню, це може знищити наявний геополітичний статус-кво у всьому Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, що не може не відобразитись на глобальній стабільності та лише погіршить економічну та політичну ситуацію для Європейського Союзу.

Висновки. Відносини КНР та ЄС у контексті конфліктів другого десятиріччя 21 ст. мають тенденцію до погіршення. Відсутність вагомих причин поглиблення співробітництва на фоні зростання суперечок призводить до виникнення все більшої кількості суперечностей. На своєму базовому рівні пріоритети сторін є діаметрально-протилежними: КНР зацікавлена у використанні міжнародної дестабілізації задля активізації експансії не тільки економічним, але й військовим шляхом, водночас ЄС намагається утримати статус-кво, від якого залежить стабільність об'єднання.

Унаслідок цього держави часто знаходяться по різні боки конфліктів: ЄС підтримує держави (наприклад, Україну та Тайвань) та об'єднання (на кшталт АСЕАН), задля збереження балансу між окремими державами та регіональними і глобальними гегемонами у той час, як КНР непрямою допомогою РФ і власними актами агресії та погрозами намагається послабити інші країни дотримуючись імперіалістичних поглядів. Варто зауважити, що на противагу конфліктам першого десятиріччя 21 ст. і раніше, сучасні протистояння провокують пряму конфронтацію між Європейським Союзом і Китайською Народною Республікою, яка станом на першу половину 2024 р. вже виливається у взаємні санкції та погрози.

Перспективи цієї співпраці неможливо спрогнозувати у середньо- та довгостроковій перспективі через високу нестабільність міжнародної геополітичної ситуації, Водночас у короткостроковій варто очікувати подальшого росту напруження між сторонами, основною причиною якого будуть заходи зі сприяння дестабілізації глобальної безпекової системи з боку КНР і розпалювання нових, переважно гібридних, конфліктів. Важливим фактором погіршення відносин може стати подальша експансія Китаю в країнах Європи, які ставляться найбільш сприятливо для цього.

REFERENCE

- Beijing rejects tribunal's ruling in South China Sea case. (2016). *The Guardian*. Retrieved from <http://surl.li/yamoqa>
- Bilotskyi, S.** (2023). Territorial relations in the South China Sea in the international legal doctrine of the People's Republic of China. *Foreign trade: economics, finance, law*, 129, 39-50. DOI: 10.31617/3.2023(129)04 // **Білоцький, С.** (2023). Територіальні взаємовідносини у Південнокитайському морі в міжнародно-правовій доктрині КНР. *Foreign trade: economics, finance, law*, 129, 39-50. DOI: 10.31617/3.2023(129)04.
- Blinken to warn China over weapons-related exports to Russia (2024). *Financial Times*. Retrieved from <http://surl.li/aprdjv>
- Bounds, A. & Stott, M.** (2022). U Fears Losing Influence in Latin America as Trade Deals Falter. *The Financial Times*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/ab8a14bd-beb7-4ffc-82c6-9bf5b8013712>
- Chen, Y.J.** (2022). "One China" Contention in China-Taiwan Relations: Law, Politics and Identity. *The China Quarterly*, 252, 1025-1044.
- Cheng, D.** (2023). Rising Tensions between China and the Philippines in the South China Sea. *United States Institute of Peace*. Retrieved from <http://surl.li/rupgeg>
- China and Ukraine: The Chinese debate about Russia's war. (2023). *The European Council on Foreign Relations (ECFR)*. Retrieved from <http://surl.li/yqrrax>
- China calls on EU to respect Asia-Pacific countries' development models. (2021). *Xinhua*. Retrieved from <http://surl.li/kbqxzn>
- China ready to 'forcefully' stop Taiwan independence. (2024). *Al Jazeera*. Retrieved from <http://surl.li/oiream>
- China warns EU, UK of 'negative impact' after firms blacklisted. (2024). *POLITICO*. Retrieved from <http://surl.li/czqcan>
- Critical raw materials (2022). *European Commission*. Retrieved from <http://surl.li/whlkpr>
- Diola, C.** (2016). US concerned over Philippines' sea row agenda, says Yasay. *Philstar*. Retrieved from <http://surl.li/hxjstu>
- 'Don't see why not': China envoy on backing Ukraine's '91 borders. (2024). *Al Jazeera*. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/amp/news/2023/6/27/dont-see-why-not-china-envoy-on-backing-ukraines-91-borders>
- EU Indo-Pacific Strategy. (2021). *The Diplomatic Service of the European Union*. Retrieved from <http://surl.li/yucefi>
- EU Says Ready to Use All Trade Tools to Defend Against China. (2024). *Bloomberg*. Retrieved from <http://surl.li/ocmxif>
- France's Macron calls for strong Europe to stand against Russia. (2024). *The Washington Post*. Retrieved from <http://surl.li/oomwqj>
- Fravel, T.M.** (2023). China's Potential Lessons from Ukraine for Conflict over Taiwan. *The Washington Quarterly*. Retrieved from <http://surl.li/odhlah>

- Hennessy, A.** (2023). The impact of Russia's war against Ukraine on Sino-European relations. *Journal of European Integration*, (45:3), 559-575. DOI: 10.1080/07036337.2023.2201497
- Hennessy, A. & Winanti, P.S.** (2022). EU-Indonesia trade relations. In: Adriaensen, J. & Postnikov, E. (Eds.). *A Geo-Economic Turn in Trade Policy?: The European Union in International Affairs*. Palgrave Macmillan, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-81281-2_14
- How significant are China's military drills around Taiwan. (2024). *The Guardian*. Retrieved from <http://surl.li/vaazur>
- Hungary and China sign strategic cooperation agreement during visit by Chinese President Xi (2024). *AP News*. Retrieved from <http://surl.li/dbokmu>
- Hungary broke EU law by forcing out university, says European Court. (2020). *BBC*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-54433398>
- Kranenburg, V. & Bontenbal, N.** (2023). Rising South China Sea Tensions and Concerns for Europe. *Clingendael spectator*. Retrieved from <http://surl.li/asjruw>
- Lai, Y.C.** (2022). Will the Recent Strengthening of Relations between Taiwan and Europe Lead to a Comprehensive EU Taiwan-Friendly Policy? *Taiwan Strategists*, 13, 45-66. Retrieved from <http://surl.li/hrtffl>
- Mishra, R. & Kurup, N.** (2023). What Is at Stake For the EU in the South China Sea. *The Diplomat*. Retrieved from <http://surl.li/stmivb>
- MOFA response to European External Action Service statement on China's military drills (2024). *Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan)*. Retrieved from https://en.mofa.gov.tw/News_Content.aspx?n=1328&s=117436
- Press Release of the Permanent Court of Arbitration (2016, July 12). *The South China Sea Arbitration*. Retrieved from <http://surl.li/gimjvc>
- Roy, M.A.S.** (2021). The Strategic Impact of China's Artificial Islands in the South China Sea and their Influence on US and China Relations. *All Theses & Dissertations*, 391. Retrieved from <https://digitalcommons.usm.maine.edu/etd/391>
- Skirmish at sea: China blocked Philippine ships and used water cannons. (2024). *Ukrinform*. Retrieved from <http://surl.li/tclpzi> // Сутичка в морі: Китай заблокував кораблі Філіппін і застосував водомети. (2024). *Укрінформ*. Retrieved from <http://surl.li/tclpzi>
- Spokesperson of the Chinese Mission to the EU Speaks on a Question Concerning the Statement by the EEAS Spokesperson on the South China Sea. (2024). *Mission of the People's Republic of China to the European Union*. Retrieved from <http://surl.li/zljqjw>
- Statement by the Spokesperson on China's military drills. (2024). *EEAS*. Retrieved from <http://surl.li/twidzt>
- Statement by the Spokesperson on provocative actions in the South China Sea. (2024). *EEAS*. Retrieved from <http://surl.li/qrevzk>
- Taiwan Earthquake Puts TSMC Advanced Chips Production At Risk. (2024). *Bloomberg*. Retrieved from <http://surl.li/bskikj>
- Taiwan will seek more trade with the EU. (2023). *Oxford Analytica. Expert Briefings*. DOI: <https://doi.org/10.1108/OXAN-DB283090>
- U.S. Support for the Philippines in the South China Sea. (2023). *United States Department of State*. Retrieved from <http://surl.li/pjmyzn>
- Why is the Chinese president visiting Serbia and Hungary. (2024). *Euronews*. Retrieved from <http://surl.li/adradr>
- Xi Visits Europe: Chinese President Urges Macron to Help Avoid a 'New Cold War'. (2024). *Bloomberg*. Retrieved from <http://surl.li/mqdsji>

УДК (UDC) 327.8 (470+571 : 8)+(477)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.106

Russia's Influence Operations in Latin America and Challenges for Ukraine

Oksana Zaporozhets,

e-mail: oxanza@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0784-9253>

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, 01601, Kyiv, Volodymyrska Street, 64/13

Abstract

The full-scale war against Ukraine, launched by Russia in 2022, is accompanied by information operations aimed at justifying military invasion and discrediting Ukraine on the world stage. Latin America is one of the regions where Russia spreads anti-Ukrainian propaganda and uses a wide range of tools to influence political decisions and public opinion. The purpose of the article is to identify the tools of Russia's influence operations in Latin America and outline the key challenges for Ukraine in this region.

The article shows that in influence operations Russia uses such tools as political support and financial assistance to the political elites of certain countries, military cooperation, investments in various economic sectors, involvement of local stakeholders in joint projects, etc. Russia has created a wide network of agents of influence in the region. These are diplomatic missions, Spanish-language media Actualidad RT and Sputnik Mundo, local journalists and opinion leaders. In Russian narratives, the war against Ukraine is presented as a confrontation between Russia and the West, and Ukraine is portrayed as a puppet of the USA and NATO. Due to Russian influence operations Latin American countries refuse to recognize Russia as an aggressor state, to join sanctions against Russia and provide any assistance to Ukraine.

In this situation Ukraine should address such key challenges as raising awareness among Latin American countries about Ukrainian nation and Russian invasion, expanding the network of diplomatic missions, building relationships with the public of the region, and ensuring the economic presence of the state in the region.

To increase awareness about Ukraine it would be useful to supplement political dialogue with digital diplomacy tools, such as spreading high-quality and diverse content about Ukraine on social media, as well as to develop cooperation between Ukrainian and Latin American journalists. To build relationships with the Latin American public, Ukrainian government could make efforts to develop educational cooperation, organize trips of Ukrainian representatives of creative industries to the region, create platforms for communication between representatives of various fields of activity, establish interaction with the Ukrainian diaspora, etc. To ensure the economic presence in the region, it would be appropriate to organize 'achievement exhibitions' to show Ukraine's potential in different economic sectors, to establish regular meetings between businessmen of the countries, promote the website export.gov.ua and launch targeted online advertising about the products and services of Ukrainian companies.

Keywords: influence operations, propaganda, disinformation, Russia, Latin America, Ukraine

ОПЕРАЦІЇ ВПЛИВУ РФ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Оксана Запорожець,

e-mail: oxanza@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0784-9253>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна, 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 64/13

Анотація

Розпочата у 2022 р. повномасштабна війна РФ супроводжується інформаційними операціями, спрямованими на виправдання військової агресії та дискредитацію України на міжнародній арені. Одним з регіонів, в якому РФ проводить антиукраїнські пропагандистські кампанії та використовує широкий спектр інструментів впливу на політичні рішення і громадську думку, є Латинська Америка. *Мета статті* полягає у визначенні інструментарію операцій впливу РФ у Латинській Америці й окресленні ключових викликів для України у даному регіоні.

Визначено, що інструментами російського впливу у Латинській Америці є політична підтримка та фінансова допомога політичним елітам низки країн, військово-технічна співпраця, інвестиції у різні сектори економіки, залучення місцевих стейкхолдерів до спільних проєктів тощо. Росією створено широку мережу агентів впливу у регіоні. Це дипломатичні представництва, іспаномовні медіа Actualidad RT і Sputnik Mundo, місцеві ЗМІ і лідери думок тощо. В російських наративах війна проти України представлена як протистояння між РФ і колективним Заходом, а Україна – як маріонетка США і НАТО. Наслідками операцій впливу РФ у регіоні є відмова частини латиноамериканських країн визнати Росію агресором, долучитись до антиросійських санкцій і надати будь-яку допомогу Україні.

За цих умов ключовими викликами для України є підвищення обізнаності країн Латинської Америки про російську агресію та самотність української нації, розширення мережі дипломатичних представництв, налагодження зв'язків з громадськістю країн регіону та забезпечення економічної присутності держави у регіоні. Для підвищення обізнаності про Україну варто доповнити діалог на політичному рівні інструментами цифрової дипломатії, зокрема поширювати якісний і різноплановий контент про Україну у соціальних медіа, а також налагодити співпрацю між українськими та латиноамериканськими журналістами. Для встановлення контактів з латиноамериканською громадськістю доцільно ініціювати співпрацю в освітній сфері, організувати поїздки українських представників креативних індустрій до країн регіону, створити майданчики для спілкування представників різних сфер діяльності, налагодити взаємодію з українською діаспорою тощо. В економічній сфері варто організувати серію «виставок досягнень» для демонстрації потенціалу України у різних сферах економіки, налагодити регулярні зустрічі між бізнесменами країн, просувати веб-сайт export.gov.ua, запустити таргетовану інтернет-рекламу про продукцію та послуги українських компаній тощо.

Ключові слова: операції впливу, пропаганда, дезінформація, РФ, Латинська Америка, Україна

Постановка проблеми. 24 лютого 2024 р. Росія розпочала повномасштабну війну проти України. Дії на полі бою супроводжуються масштабними інформаційними операціями, спрямованими на виправдання військової агресії,

дискредитацію України, підлив політичної, економічної, гуманітарної та військової допомоги Україні з боку інших держав.

Одним з регіонів, в якому РФ проводить антиукраїнські пропагандистські кампанії та використовує широкий спектр інструментів впливу, є Латинська Америка. Користуючись позитивним ставленням латиноамериканських країн до ЄСРР та експлуатуючи вразливість країн регіону, Росія впливає на прийняття політичних рішень і формує сприятливу для себе громадську думку.

Протягом багатьох років незалежності держави український уряд не приділяв належної уваги відносинам з країнами Латинської Америки. Сьогодні в умовах військової агресії для України важливо здобути підтримку країн регіону на політичному та суспільному рівнях. Відповідно нагальним є питання розробки стратегії не лише протидії російській пропаганді, а й просування проукраїнських наративів, використання дипломатичних, економічних та інших ресурсів для поширення впливу на країни регіону, формування позитивного ставлення та підтримки держави як з боку політичного керівництва, так і громадян.

Мета статті – визначити інструменти операцій впливу РФ у Латинській Америці й окреслити ключові виклики для України у цьому регіоні.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Серед актуальних досліджень операцій впливу РФ у країнах Латинської Америки варто відмітити звіт Інституту миру США під назвою «Кампанії впливу РФ у Латинській Америці», що містить детальну характеристику створеної Росією інформаційної екосистеми у регіоні для поширення пропаганди (Farah & Ortiz, 2023). Експертами Брукінгського інституту опубліковано дослідження російських пропагандистських наративів про Україну і каналів їх поширення в інтернет-просторі країн Латинської Америки (Brandt & Wirtschafter, 2022).

У наукових публікаціях українських дослідників проаналізовано проблеми позиціонування України у країнах Латинської Америки та можливі теми наративів про Україну для цільових аудиторій у регіоні (Pliuk & Horbatiuk, 2024), досліджено наративи російської пропаганди у Бразилії в умовах повномасштабної війни РФ проти України (Tarasenko, 2024) тощо. Російським пропагандистським наративом у латиноамериканському регіоні присвячено також окремі аналітичні публікації центру ADAstra (Sakharova, 2022).

Виклад основного матеріалу. За президентства В. Путіна Росія проводить агресивну зовнішню політику, намагаючись відновити сфери впливу, втрачені після розпаду ЄСРР, і повернути собі статус глобальної держави.

Латинська Америка є одним з пріоритетних регіонів, де ще за часів ЄСРР була сформована потужна договірно-правова база відносин з більшістю країн, налагоджені політико-ідеологічні та економічні зв'язки. Країни Латинської Америки мають довгу історію боротьби проти імперіалістичної політики західних країн, зокрема США, що призвело до поширення антизахідних настроїв і прагнення до поглиблення співпраці з іншими, не західними, країнами (Kondratenko, 2019: 48-64). Сприятливим чинником для російського впливу у регіоні є також популістські режими у низці країн і зацікавленість у російських інвестиціях у такі галузі, як атомна, космічна та нафтова промисловість, а також у закупівлі сільськогосподарської продукції.

За словами В. Рувінські, доцента з Університету Ічесі в Колумбії, багато латиноамериканців сприймають Росію як ЄСРР. До того ж, відкидаючи ліберальну ідеологію, Росія має можливість встановлювати відносини з недемократичними режимами (Marrero & Chaguaceda, 2022).

РФ активізувала операції впливу приблизно у 2014 р. З початком повномасштабної війни проти України у 2022 р. російський вплив ще більше посилюється. В латиноамериканському регіоні РФ розвиває військово-технічне співробітництво (Бразилія, Мексика, Куба, Венесуела), надає урядам країн фінансову

допомогу та політичну підтримку (Нікарагуа, Венесуела), інвестує у видобуток енергоресурсів (Болівія, Бразилія), в інфраструктурні проєкти тощо.

Прикладом співпраці у військовій сфері є меморандум між російською корпорацією Ростех і бразильською оборонною компанією Odebrecht про технічне співробітництво (2013 р.), що передбачає створення спільного підприємства з виробництва гелікоптерів, протиповітряної оборони, морської техніки. Надана російською компанією «Роснефть» у 2017 р. фінансова допомога Венесуелі у розмірі 10 млрд. доларів допомогла Каракасу відтермінувати дефолт і зберегти режим Ніколаса Мадуро.

Російські компанії також залучаються до проєктів у сфері ядерної енергетики. Так, протягом 2011-2016 рр. російська компанія «Техснабэкспорт» здійснювала постачання низькозбагаченого урану для мексиканських АЕС «Лагуна Верде». Компанія «Росатом» задіяна у проєкті будівництва дослідницького реактора у Болівії.

Російська космічна галузь, а саме супутникова архітектура ГЛОНАСС, стала ще одним інструментом впливу в регіоні. Росія має кілька латиноамериканських користувачів ГЛОНАСС, включаючи наземні станції в Бразилії та Нікарагуа. У нафтовому секторі російські компанії «Роснефть», «Газпром», «Лукойл» і ТНК реалізують проєкти у Венесуелі, Болівії, Еквадорі та Колумбії (Kondratenko, 2019: 48-64).

Впродовж тривалого часу Росія є також покупцем сільськогосподарської продукції, зокрема купуючи м'ясо у південноамериканських постачальників, таких як Аргентина, Бразилія та Парагвай (Ellis, 2022).

Сприятливим для Росії стало створення у 2004 р. тодішніми президентами Венесуели та Куби Уго Чавесом і Фіделем Кастро Боліваріанського альянсу у складі 9 країн, що переорієнтував частину регіону від взаємодії із США після холодної війни до альянсів з країнами, які розглядали США як гегемоністську імперію. Антизахідна риторика та наративи про побудову багатопольярного світу – ідеї, які зближують РФ з країнами Латинської Америки.

Поряд з політичними, економічними та військовими інструментами впливу у Латинській Америці, Росія створила диверсифіковану інформаційну екосистему. Згідно зі звітом Інституту миру США, ключовими рупорами російської пропаганди у Латинській Америці є Actualidad RT і Sputnik Mundo. Ці дві медіаорганізації мають 32-мільйонну аудиторію у регіоні (Farah & Ortiz, 2023).

RT, російська державна телекомпанія, орієнтована на закордонну аудиторію, підписала угоди про трансляцію з понад 1000 регіональними провайдерами супутникового телебачення, 33 кореспондентами в Центральній і Південній Америці. RT також транслюється через державні ЗМІ на Кубі, у Нікарагуа та Венесуелі. У листопаді 2022 р. веб-сайт Actualidad RT відвідало 13,9 млн. відвідувачів. Майже половина переглядів була з Венесуели (19,2%), Мексики (15,1%) та Аргентини (14,3%).

Станом на червень 2023 р. Actualidad RT у Facebook мав 17,9 млн. підписників, у Twitter – 3,4 млн., а у Sputnik Mundo – 627 тисячі.

За даними громадської організації ОПОРА, на додачу до основної іспаномовної Фейсбук-сторінки RT, афілійованими з нею є RT en vivo (165 тис. підписників), RT Latinoamérica (178 тис. підписників), RTdocumental (41 тис. підписників), RT Futuro (359 тис. підписників), RT Play en Español (понад 6 млн. підписників), RT Blog (24 тис. підписників) (Satsuk, 2023).

Як зазначає Clint Watts, керівник Microsoft Threat Analysis Center (MTAC), на RT припадає 51%, а на Sputnik – 23% усього споживання російської пропаганди у Латинській Америці (Watts, 2023). Успіх Actualidad RT і Sputnik Mundo значною мірою зумовлений їх здатністю використовувати групи впливових латиноамериканських і російських осіб для просування спільного наративу у мережі Інтернет та забезпечувати контентом мережі традиційних медіа, соціальні медіа та тисячі веб-сайтів, що посиляються один на одного, повторюючи російські наративи.

За словами В. Рувінські, Actualidad RT і Sputnik Mundo «позиціонуються як альтернативне джерело більш традиційним глобальним ЗМІ, таким як BBC або CNN, і навіть краще позиціонуються, ніж деякі місцеві ЗМІ» (Kahn, 2023).

Ще один медіа-ресурс — TeleSur, регіональна мережа, заснована екс-президентом Венесуели Уго Чавесом у 2005 р., не лише розміщує контент Actualidad RT, але також пов'язаний з мережею веб-сайтів, що підтримують російські наративи. Такими веб-сайтами є Agencia Prensa Rural, Red Nacional y Popular (Nac&Pop) і Página Transversal (Farah & Ortiz, 2023).

Однією з цілей операцій впливу Росії є створення наративів, які зміцнюють спільний глобальний погляд і взаєморозуміння з потенційними союзниками у Латинській Америці. Російський уряд намагається представити Росію як іншу версію Радянського Союзу, що веде боротьбу проти гегемона — США. Поряд зі звинуваченням США у соціально-економічних проблемах Латинської Америки, важливою темою російської пропаганди є побудова «багатополярного» світового порядку з Росією, Китаєм та іншими державами як протипавами поточному «однополярному» світу, де домінують Сполучені Штати.

У своїх операціях впливу Росія використовує тактику залучення місцевих впливових осіб, як незалежних поширювачів меседжів Кремля. Дослідження експертів Брукінгського інституту показало, що за період з 24 жовтня 2021 до 24 червня 2022 р., з 15 найбільш ретвітованих акаунтів 7 належали незалежним іспаномовним журналістам, 2 — російським дипломатичним і державним установам, 3 — співробітникам RT або Sputnik, 1 належав медіа, афілійованому з Actualidad RT (Ahí les Va), 2 — альтернативним англomовним виданням, таким як Grayzone і MintPress (León, 2022).

У російських операціях впливу важливу роль відіграють посольства. Російські посольства у Латинській Америці складаються з групи досвідчених дипломатів, які роками працюють у регіоні, переходячи з однієї посади на іншу, та підтримують тісні зв'язки з Кремлем. Основна група російських дипломатів вільно розмовляє іспанською чи португальською мовами та має кар'єрні зв'язки з високопосадовцями у Москві. Ці послы мають доступ до традиційних ЗМІ, дають інтерв'ю, публікують статті та взаємодіють з університетами й аналітичними центрами. Вони також активні у соціальних мережах (Farah & Ortiz, 2023).

За даними Лабораторії цифрових криміналістичних досліджень Атлантичної ради (Atlantic Council's Digital Forensic Research Lab), серед дипломатичних акаунтів у Твіттері найбільше підписників має іспаномовний акаунт Міністерства закордонних справ Росії (64 756) та російське посольство в Мексиці (58 176). За ними йдуть посольства Росії у Панамі й Аргентині (León, 2022).

Загалом, згідно з даними Міністерства закордонних справ України, у Латинській Америці діють близько 100 російських інституцій: від посольств і консульств до торгівельних і культурних місій.

З початком повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 р. російські медіа зосередилися на виправданні війни та звинуваченні Заходу у провокуванні таких дій. Так, у період з 2021 по 2022 рік Actualidad RT і Sputnik Mundo опублікували 14 744 статті на тему війни проти України, у той час як протягом 2014-2015 рр. ті ж медіа опублікували 1 352 статті про Україну, зокрема ситуацію в Криму (Farah & Ortiz, 2023).

Як зазначають експерти Брукінгського інституту, у цей час особливо помітними у російській пропаганді були два наративи: вторгнення в Україну було необхідне для протидії зростаючій загрозі «нацистського» впливу у Києві; невинуваті західні санкції спричинили зростання економічних проблем у Латинській Америці та в усьому світі (Brandt & Wirtschafter, 2022).

За інформацією Державного Департаменту США, 2023 р. російський уряд фінансував дезінформаційну кампанію по всій Латинській Америці, щоб підірвати

підтримку України та посилити антиамериканські й антинаївські настрої (The Kremlin's Efforts to Covertly Spread Disinformation..., 2023).

У рамках пропагандистської кампанії Кремль використовує напрацьовані зв'язки з медіа у більшості латиноамериканських державах. При цьому російські агенти впливу приховують свій слід, поширюючи свої меседжі через мережу російських проксі-сайтів, приватних осіб та організацій, які здаються незалежними джерелами інформації.

В одній з латиноамериканських країн створена група журналістів і лідерів громадської думки з різних країн регіону, які отримували контент із Росії, адаптували його для латиноамериканської аудиторії та поширювали через місцеві ЗМІ. Над контентом працювали московські редактори-лінгвісти, які використовували псевдоніми, аби приховати свою справжню особу, і гарантувати, що інформація буде поширена так, щоб вона здавалася цільовій аудиторії органічною.

Дезінформаційна кампанія РФ націлена на переконання латиноамериканської аудиторії в тому, що війна Росії проти України справедлива, і що вони можуть об'єднатися з Росією для перемоги над неоколоніалізмом.

Слід зазначити, що провідні медіа країн Латинської Америки у висвітленні війни в Україні намагаються дотримуватись принципів правдивості та збалансованості. Однак, місцеві журналісти беруть інформацію про війну в Україні не лише із західних медіа, але й російських ресурсів іспанською мовою. У результаті у медіапросторі час від часу з'являються повідомлення проросійського спрямування, що спотворюють реальну картину дійсності. Так, мексиканське видання *Excelsior* у статті про військову агресію Росії в Україні розмістило зображення, на якому між прапорами РФ та України вставлено прапор НАТО. У новині про російську атаку на Миколаїв та Костянтинівку Одеської області перуанське видання *El Comercio* процитувало заяву Міністерства оборони РФ про «знищення бази націоналістів», не надавши інформацію з українських офіційних джерел (Sakharova, 2022).

За результатами моніторингу онлайн-медіа Аргентини та Бразилії протягом двох місяців (січень-лютий) 2023 р., Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України виявив низку російських наративів, націлених на позиціонування війни в Україні як протистояння між РФ і НАТО («Росія воює не з Україною, а з НАТО») та створення образу України як держави-маріонетки Заходу («Україна – гарматне м'ясо для еліт США, необхідне для реалізації їхніх геополітичних амбіцій»; «Україна стала приватною військовою компанією НАТО») (Latin America under influence of Russian propaganda..., 2023).

На думку експерта Центру Трансатлантичного діалогу Олександра Сливчука, поява російських наративів зумовлена неоднозначним ставленням країн регіону до Заходу та тим, що багато журналістів та експертів Латинської Америки погано обізнані про ситуацію, не розуміють причин цієї війни та справжніх мотивів Росії (Latin America under influence of Russian propaganda..., 2023).

Загалом, на оцінку латиноамериканських держав російської війни проти України впливають такі чинники, як відносини країни із США, рівень антиамериканських настроїв у державі, політичний прагматизм і низька обізнаність про Україну (Hrytsenko, 2022, August 16).

Одним з наслідків операцій впливу РФ є відмова країн Латинської Америки надати Україні військову допомогу. У січні 2023 р. командувач Південного командування США генерал Лаура Річардсон запропонувала декільком латиноамериканським країнам обміняти застарілу військову техніку російськом виробництва на новіші американські системи. Канцлер Німеччини Олаф Шольц під час візиту до Бразилії намагався домовитися про придбання за ринковою ціною снарядів для самохідних зенітних гармат Gepard і для танків Leopard 1. Проте обидві пропозиції були категорично відкинуті урядами Колумбії, Мексики, Аргентини,

Бразилії, Перу та Еквадору. Зокрема, Президент Колумбії заявив, що не передасть російську зброю для відправки в Україну, навіть якщо це обладнання стане сміттям.

Російські операції впливу позначилися також на позиції політичного керівництва низки латиноамериканських країн щодо засудження російського вторгнення та запровадження санкцій проти держави-агресора.

Політичні лідери Чилі, Колумбії, Еквадору, Домініканської Республіки, Уругваю та Гватемали засудили вторгнення РФ. Державне керівництво Коста-Ріки не лише засудило російське вторгнення, але й приєдналося до антиросійських санкцій (Sakharova, 2022). Водночас, Бразилія уникає прямого засудження російської агресії, покладає частину відповідальності за війну на саму Україну, критикує дії української влади та західних союзників і відкрито лобіює зняття санкцій з Росії.

Державне керівництво Мексики засуджує вторгнення Росії в Україну, але відмовляється приєднатися до санкцій проти РФ, заявляючи про неприпустимість повернення до часів Холодної війни. Аналогічно політичні еліти Аргентини, Перу та Парагваю засудили російську збройну агресію, але відмовились від впровадження санкцій проти Росії (Koval & Buhaienko, 2022).

Такі позиції країн Латинської Америки часто зумовлені економічними інтересами. Наприклад, для Парагваю Росія є важливим торгівельним партнером, імпортуючи близько 40% парагвайського м'яса та займаючи четверту позицію серед найбільших експортерів парагвайських товарів. Бразилія залежить від імпорту добрив, які використовуються при вирощуванні сої та кукурудзи. У 2021 р. бразильські компанії імпортували з Росії 62% від загального обсягу добрив. Еквадор не поспішає запроваджувати будь-які санкції проти РФ, адже Росія є найбільшим імпортером еквадорських бананів (Hrytsenko, 2022, August 5).

Директор програм у Латинській Америці та Карибському регіоні організації International Conflict Group Айван Бріскоу зауважує, що лідери латиноамериканських країн не хочуть ставати на чийсь бік у глобальному змаганні між наддержавами, та вважають, що в їхніх інтересах співпрацювати з усіма країнами для вирішення важливих для них проблем.

До того ж, за словами Айвана Бріскоу, «у Латинській Америці, особливо уряди лівого крила, добре пам'ятають холодну війну на американському континенті, де не Росія завдавала шкоди правам людини і демократії, а уряди, що підтримували США, які в Аргентині та Гватемалі проводили справжні кампанії винищення населення» (Polska, 2023, July 20). Як наслідок, латиноамериканці категорично не хочуть бути втягнутими у геополітичне протистояння, що нагадує холодну війну, і створює схожі загрози для регіону.

Отже, у латиноамериканському регіоні Росія використовує політичні, економічні й інформаційні важелі впливу для реалізації геополітичних цілей. Російські операції впливу формують викривлене сприйняття війни в Україні та негативно позначаються на політичних рішеннях лідерів латиноамериканських держав щодо підтримки України у боротьбі з агресором.

За цих умов латиноамериканський регіон набуває важливого значення для України, адже це 33 незалежні держави-члени ООН, які мають потужний економічний, людський, технологічний і природно-ресурсний потенціал. Підтримка країн цього регіону дасть змогу посилити стійкість та обороноздатність України, обмежити вплив РФ у регіоні й можливості обходити західні санкції.

Від початку незалежності Україна встановила дипломатичні відносини з країнами Латинської Америки та є спостерігачем у трьох регіональних міжнародних організаціях (Організація Американських держав, Асоціація карибських держав, Тихоокеанський Альянс). У регіоні працюють також шість українських посольств – в Аргентині, Бразилії, Кубі, Мексиці, Перу та Чилі. За сумісництвом українські посольства представляють інтереси України ще у 15 державах регіону (Shevchenko, 2020).

Однак, протягом багатьох років латиноамериканський регіон не був пріоритетом зовнішньої політики держави через брак ресурсів, проблеми економічного розвитку країни й останнім часом орієнтацію на євроатлантичну інтеграцію.

Низький рівень присутності України у регіоні та контактів на рівні вищого державного керівництва протягом 2014-2019 років призвели до зниження політичної підтримки України у протистоянні російській агресії. Так, у 2014 р. резолюцію ГА ООН про територіальну цілісність України підтримали 13 країн, резолюції 2016 і 2018 років про ситуацію із правами людини в АР Крим та проблему мілітаризації півострову підтримали у 2019 р. 7 і 9 країн відповідно. Водночас, резолюцію, висунуту Росією щодо «боротьби із героїзацією нацизму» підтримали майже усі країни Латинської Америки (Shevchenko, 2020).

За відсутності потужних українських медіа у регіоні політичні еліти та бізнесові кола країн Латинської Америки мають вкрай низький рівень обізнаності щодо російської агресії та українського потенціалу. До того ж, українська тематика для латиноамериканських держав не є актуальною, адже країни регіону здебільшого зосереджені на вирішенні своїх проблем.

З початком повномасштабної війни українська дипломатія суттєво активізувала свою роботу з Латинською Америкою. Упродовж 2022-2023 рр. Президент України провів телефонні розмови й особисті зустрічі з лідерами Аргентини, Бразилії, Еквадору, Колумбії, Парагваю, Уругваю та Чилі (Communication Strategy Ukraine – Latin America and the Caribbean..., 2024).

МЗС України вдалося долучити Гватемалу, Коста-Ріку, Беліз і Сурінам до Кримської платформи та міжнародного трибуналу над російськими військовими злочинами. Десять країн Латинської Америки взяли участь в організованому Україною Глобальному саміті миру (Гватемала, Домініканська Республіка, Еквадор, Коста-Ріка, Мексика, Перу, Суринам, Уругвай, Чилі, Бразилія). Опубліковане за підсумками Саміту спільне комюніке не підтримали лише Мексика та Бразилія.

Крім того, зовнішньополітичне відомство України запустило інформаційну платформу дев'ятьма мовами для іноземної аудиторії про війну в Україні <https://war.ukraine.ua/> (Davlikanova, 2024).

У липні 2022 р. вперше за останні 12 років Україну відвідав з офіційним візитом президент Гватемали Алахандро Джамматтеї. Окрім домовленості про безвізовий режим між країнами, Президент Гватемали підтримав створення спецтрибуналу по Росії, надання Україні допомоги з розмінування, а також пообіцяв відстоювати інтереси України у Латинській Америці та ООН (Levytskyi, 2023).

У 2023 р. міністр закордонних справ України виступив на Саміті Асоціації Карибських Держав, акцентувавши увагу на тому, що Україна може запропонувати країнам Карибського басейну (сільськогосподарська продукція, проекти у сфері технологій, аерокосмічної галузі, інновацій та освіти, професійна допомога і консультації у сфері кібербезпеки, співпраця у подоланні наслідків стихійних лих тощо) (Speech of the Minister of Foreign Affairs of Ukraine..., 2023).

Президент України звернувся в режимі відеоконференції до Генеральної асамблеї Організації американських держав із закликом підтримати Україну у боротьбі проти російської збройної агресії. Згодом Асамблея схвалила заяву на підтримку України, із вимогою негайного виведення військ агресора з України та притягнення до відповідальності всіх винних у воєнних злочинах (Zhuk, 2024).

Під час онлайн виступу перед студентами та викладачами вищих навчальних закладів Мексики український президент влучно і лаконічно пояснив значення боротьби України проти російської агресії: «Українці б'ються за те, щоб бути вільними, росіяни воюють, аби поневолити інший народ. [...] Для України це антиколоніальна війна. Для Росії — намагання відновити стару імперію, яка ламала життя народів» (Vaskiv, 2023, November 9).

В рамках проєкту Центру трансатлантичного діалогу, спрямованого на налагодження довгострокових контактів з латиноамериканськими партнерами, було організовано зустріч з Президентом України журналістів з Аргентини, Чилі, Уругваю, Бразилії, Мексики, Колумбії та Іспанії. Під час візиту латиноамериканські журналісти також відвідали Харків, Ізюм, Ірпінь, Бучу та Бородянку, познайомились з представниками українських медіа, волонтерами, активістами та правозахисниками (Oberenko, 2023).

У жовтні 2023 р. за підсумками форуму «Вільна Америка», в якому взяли участь 34 партії з 21 держави Латинської Америки, ухвалено Декларацію із засудженням російської агресії проти України, що містить пункт про солідарність з українським народом, який страждає від невиправданої російської агресії, та закликом до всіх країн Америки приєднатися до реалізації Формули миру для досягнення справедливого і міцного миру в Україні (For the first time in Latin America..., 2023).

На початку 2024 р. Міністерством закордонних справ України розроблено Стратегію розвитку відносин України та країн Латинської Америки і Карибського басейну (ЛАКБ), розраховану на п'ять років. У Стратегії визначено такі цілі відносин України та країн ЛАКБ: забезпечення підтримки України країнами регіону в протидії російській агресії та відновленні суверенітету і територіальної цілісності держави; сприяння українським експортерам у виході на ринки країн ЛАКБ; підтримка українських громад у країнах ЛАКБ; посилення української інформаційної присутності у регіоні; просування української культури тощо (Dmytro Kuleba: The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine has worked out..., 2024).

Навесні 2024 р. МЗС України презентувало першу в історії комунікаційну стратегію «Україна – держави Латинської Америки і Карибського басейну», розраховану на 2024-2026 роки. Метою комунікаційної стратегії є розбудова злагодженої та дієвої системи зовнішніх комунікацій МЗС, націлених на посилення підтримки України у боротьбі проти російської агресії та розвиток стратегічних, довгострокових, взаємовигідних відносин з країнами Латинської Америки. Ключовими цілями є формування у регіоні позитивного образу України як суверенної, самобутньої держави та надійного партнера, донесення до цільових аудиторій правдивої інформації про російську агресію та її наслідки, а також здобуття офіційного засудження російської збройної агресії проти України більшістю латиноамериканських держав (Communication Strategy Ukraine – Latin America and the Caribbean..., 2024).

Для досягнення поставлених цілей передбачено реалізацію низки завдань, а саме: інформаційна присутність у регіоні, комунікаційна підтримка дипломатичних представництв, формування мережі журналістів та інфлюенсерів для поширення інформації про Україну, просування Формули миру Президента України, взаємодія з урядовими та громадськими організаціями для донесення правди про агресію РФ проти України; переконання латиноамериканських аудиторій у здатності України перемогти у війні; протидія антиукраїнській пропаганді; розширення кола партнерів з культурної дипломатії у регіоні тощо.

У Верховній Раді створено міжфракційне депутатське об'єднання «Україна – держави Латинської Америки і Карибського басейну: співробітництво заради майбутнього», яке спрямовує зусилля на залучення латиноамериканських країн до реалізації мирного плану Президента України, надання допомоги у поверненні українських дітей, депортованих РФ, а також налагодження економічних і торгівельних відносин (Dmytro Natalukha: Ukraine is building direct chains..., 2024).

У травні та вересні 2024 р. МЗС України організувало престури для журналістів з країн Латинської Америки. Під час першого престуру до України завітали 9 журналістів із семи країн – Аргентини, Бразилії, Ель-Сальвадору, Колумбії, Мексики, Перу та Чилі (The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine organized a press tour..., 2024). Учасниками другого престуру були 9 латиноамериканських журналістів із дев'яти

країн – Аргентини, Бразилії, Гватемали, Еквадору, Мексики, Парагваю, Перу, Уругваю та Чилі (The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine organized the second press tour..., 2024).

Під час візитів журналісти зустрілися з Президентом України, представниками центральних органів виконавчої влади України та громадських організацій, відвідали місця російських злочинів у Київській і Чернігівській областях, на власні очі побачивши наслідки російської окупації, та поспілкувалися з рідними українських військовослужбовців, які перебувають у російському полоні.

Отже, українське державне керівництво реалізує комплекс заходів для налагодження комунікації з цільовими аудиторіями у регіоні та донесення до латиноамериканської громадськості правди про російську війну проти України.

Зважаючи на обмеженість ресурсів і водночас необхідність якнайшвидше розширити коло союзників для зміцнення позиції держави у війні проти Росії, вбачається доцільним виокремити такі ключові напрями української стратегії впливу у Латинській Америці на найближчі роки:

1. Підвищення обізнаності політичних еліт та громадськості країн Латинської Америки про російську війну проти України та Україну як суверенну і самобутню державу.

За цим напрямом, окрім активізації політичного діалогу між країнами, що вже реалізується українським керівництвом, перспективним є формулювання ключових українських наративів та їх адаптація до специфіки країн-об'єктів впливу, посилення комунікаційної діяльності дипломатичних представництв у соціальних мережах, проведення культурних заходів (участь у мистецьких виставках та ярмарках, організація Днів України у регіоні тощо), надання підтримки українській діаспорі у проведенні просвітницьких заходів про Україну й інформаційних кампаній у мережі Інтернет, зокрема із залученням небайдужих громадян з країн ЛАКБ.

Українські посольства мають офіційні акаунти у Фейсбукі, але охоплення аудиторії залишає бажати кращого: Посольство України у Мексиці має 19 тисяч підписників, Посольство України у Перу – 17 тисяч, Посольство України в Аргентині – 10 тисяч. У цьому контексті доцільно створити цікавий для латиноамериканської аудиторії контент і розробити стратегію з просування акаунтів посольств у соціальних мережах. Такі онлайн-ресурси дають змогу оперативно поширювати українські меседжі, цікаві факти про Україну, спростовувати російську дезінформацію тощо. Якісний контент на офіційних сторінках у соціальних мережах дасть змогу привернути до них увагу не лише звичайних громадян, а й місцевих журналістів. До того ж, інформація з акаунтів українських посольств може слугувати приводом для організації представниками української діаспори онлайн кампаній на підтримку України.

Для донесення інформації про Україну також можна створити YouTube канал з проукраїнським контентом, що включатиме подкасти за участі іспаномовних українців, представників української діаспори, експертів з України та Латинської Америки, а також цікаві відео про історію, культуру й інші сфери життя українців. В інтерв'ю та дискусіях час від часу варто проводити історичні та культурні паралелі між країнами Латинської Америки та Україною, демонструючи спільні проблеми, цінності та прагнення.

Крім того, на веб-сайтах українських посольств, Українського інституту, на офіційних акаунтах у соціальних мережах та на YouTube було б доречно періодично запускати віртуальні екскурсії містами, музеями, театрами, мальовничими місцями України з короткими коментарями іспанською мовою.

Для привернення уваги латиноамериканської молоді можна було б створити онлайн мультсеріал про Україну та її боротьбу із могутнім злодієм – РФ, а також інтерактивні вікторини або відеоігри про «незвідану» Україну та її боротьбу з російським агресором. Такий неформальний підхід може сприяти не лише

підвищенню інтересу до української держави, а й більшій емоційній залученості аудиторії.

У контексті протидії російській дезінформації цікавим варіантом може бути створення мобільного додатку з актуальними новинами з України. Причому до такого проекту можна було б залучити українських і латиноамериканських фахівців, що сприятиме встановленню особистих контактів.

Для донесення правдивої інформації про російську війну в Україні варто запустити іспаномовну версію United24media. Важливо також налагодити співпрацю між українськими та латиноамериканськими медіа. Поряд з регулярними престурами латиноамериканських журналістів до України, що вже організовує МЗС України, доцільно досягти домовленості про трансляцію контенту українських провідних ЗМІ або інформаційних агенцій для латиноамериканської аудиторії. Крім того, варто розглянути можливість створення спільних з латиноамериканськими журналістами проєктів виробництва якісних аудіовізуальних і друкованих матеріалів про події в Україні.

2. Розширення мережі дипломатичних представництв України у Латинській Америці.

Після військового вторгнення РФ в Україну у 2022 р. країни Латинської Америки розділились на три табори: країни, які підтримали Україну (Чилі, Колумбія, Гватемала, Коста-Ріка, Уругвай, Аргентина (з приходом до влади президента Хав'єра Мілея)); країни, які дотримуються нейтральної позиції (Бразилія, Мексика); країни, які підтримують Росію (Венесуела, Куба, Нікарагуа, Болівія).

В умовах війни немає сенсу витрачати час і ресурси на країни, які мають непохитну проросійську або «нейтральну» позицію через політичні та економічні вигоди від співпраці з країною-агресором. Більш доцільним вбачається відкриття посольств у країнах, які не лише засудили російську агресію, але й приєдналися до антиросійських санкцій та/або підтримали ідею створення спецтрибуналу для РФ, залучилися до реалізації Формули миру Президента України, а також готові надавати гуманітарну й іншу допомогу.

З цієї точки зору доречним вбачається відкриття посольств у Гватемалі, Коста-Ріці та Уругваї. Гватемала відрізняється від інших країн регіону тим, що у зовнішній політиці орієнтується на відносини із США та не має сентиментів щодо колишнього СРСР (комуністична ідеологія заборонена на законодавчому рівні). Коста-Ріка є однією з економічно найрозвиненіших країн Латинської Америки. Президент країни деякий час жив у Києві та займався питаннями Східної Європи під час роботи у Світовому банку. Коста-Ріка засудила російську агресію, приєдналася до антиросійських санкцій, долучилася до створення спеціального трибуналу та брала участь у парламентському саміті Кримської платформи (Levytskyi, 2023).

Уругвай належить до «прозахідних» країн Латинської Америки і має гарні відносини із США. Це країна зі сталою демократією, економічним благополуччям і високим рівнем безпеки. Згідно з Індексом сприйняття корупції, Уругвай – найменш корумпована держава в Латинській Америці (Otkydach, 2022, July 6). Політичне керівництво Уругваю засудило широкомасштабне вторгнення Росії, підтримало проукраїнські резолюції у Генасамблеї ООН. Представник Уругваю брав участь в одній із зустрічей радників з питань національної безпеки та зовнішньої політики щодо реалізації Формули миру Президента України. У зовнішній політиці Уругвай дотримується принципів невтручання, багатовекторності, поваги до національного суверенітету та верховенства права (Hrytsenko, 2022, August 5).

3. Розвиток контактної дипломатії.

За словами Посла України у Перу, Колумбії та Еквадорі Юрія Полуховича, для здобуття більшого розуміння та підтримки з боку громадськості Латинської Америки потрібна комунікація на особистому рівні. В інтерв'ю журналістам Голосу Америки він зазначив наступне: «коли я пояснюю, що тут справа не у протистоянні Росії та

НАТО, а в загарбницьких і хижацьких підходах Росії до України, і на прикладах, що так само, як іспанські конкістадори колись завойовували тих же індіанців, місцеві жителі поступово починають розуміти, і ця тема стає їм ближчою» (Shynkarenko, 2023, November 28).

Розвитку особистих контактів можуть сприяти освітні програми обміну, онлайн спілкування між студентами ЗВО, наукові конференції та круглі столи, дослідницькі проекти за участі українських і латиноамериканських науковців, спортивні змагання тощо.

Корисним може бути запозичення досвіду США у налагодженні діалогу з різними націями шляхом організації поїздок до конкретних країн музикантів, митців, письменників, кінорежисерів, акторів, кулінарів та інших представників креативних індустрій. Такі поїздки дозволять не лише підвищити обізнаність громадськості латиноамериканських країн про українців, а й встановити контакти з місцевими діячами культури і мистецтва, започаткувати спільні проекти та заходи.

Вдалою може бути також активізація співпраці з країнами Латинської Америки в освітній сфері, адже за радянських часів в УРСР навчалися студенти з Перу, Нікарагуа, Еквадору, Куби, Мексики, Колумбії, Венесуели, Панами тощо.

Для відродження іміджу України як держави-постачальника якісних освітніх послуг можна використати такі інструменти, як розкрутка іспаномовної версії веб-сайту Ukraine.ua, поширення інформації іспанською мовою про актуальні для латиноамериканських країн освітні програми провідних ЗВО України на офіційних акаунтах посольств у соціальних мережах і за можливістю на популярних у Латинській Америці освітніх онлайн-платформах.

Враховуючи, що у Латинській Америці проживає близько 160 тисяч вихідців з України, українська діаспора також може сприяти налагодженню персональних контактів з латиноамериканською аудиторією у різних сферах діяльності та допомогти сформувати мережу «груп підтримки» України у регіоні. Станом на 2019 рік, за даними МЗС України, з дипломатичними установами України співпрацюють громадські організації українців лише в Аргентині (13), у Бразилії (18) та Парагваї (2). Відповідно важливим завданням держави є налагодження комунікації з українцями в інших країнах Латинської Америки.

4. Посилення економічної присутності України в регіоні.

На основі аналізу економічних проблем і потреб латиноамериканських держав доцільно визначити найбільш пріоритетні країни для розвитку економічного співробітництва.

Інструментами посилення економічної присутності держави у латиноамериканському регіоні можуть бути: створення торгівельно-економічних місій; відновлення діалогу в рамках міжурядових комісії з питань торговельно-економічного співробітництва з країнами Латинської Америки; організація серії «виставок досягнень», аби продемонструвати потенціал України у різних сферах економіки (Shevchenko, 2020); налагодження комунікації і регулярних зустрічей між бізнесменами країн тощо.

У цьому контексті перспективним є започаткування онлайн-форумів як майданчику для взаємодії між представниками бізнесу країн Латинської Америки та України. Важливим є також просування веб-сайту export.gov.ua і створення його іспаномовної версії. Варто також розглянути можливість запуску таргетованої реклами у мережі Інтернет для привернення уваги латиноамериканського бізнесу до українських компаній, їх продукції та послуг.

Висновки. Таким чином, протягом тривалого часу РФ проводить операції впливу у латиноамериканському регіоні, прагнучи створити протидію США та повернути собі статус великої держави. Росія експлуатує вразливості латиноамериканських країн, такі як сентименти до СРСР, антиамериканські настрої, економічні та політичні потреби, небажання бути втягнутими у геополітичні протистояння тощо. В операціях впливу РФ використовується широкий

інструментарій, що включає політичну підтримку та фінансову допомогу керівництву низки країн, військово-технічну співпрацю, інвестиції у різні сектори економіки, залучення місцевих стейкхолдерів до спільних проєктів тощо.

Операції впливу РФ мають чітко вибудовану архітектуру взаємодій від політичної еліти, підконтрольних державі компаній до агентів впливу на місцях. Ключовими російськими агентами впливу безпосередньо у різних країнах регіону є дипломатичні представництва, російські іспаномовні медіа, місцеві ЗМІ та лідери думок тощо. Завдяки таким посередникам РФ має змогу адаптувати пропагандистський контент до потреб цільових аудиторії та підвищувати до нього довіру громадськості. Усі задіяні суб'єкти формують розгалужену мережу перехресних і узгоджених взаємодій, розрахованих на кумулятивний ефект.

З початком повномасштабного вторгнення в Україну Росія активно поширює пропагандистські наративи, що представляють у спотвореному вигляді російську військову агресію та формують негативний імідж України у латиноамериканському регіоні. Така пропаганда у поєднанні з політичними й економічними чинниками призводить до поляризації позицій політичного керівництва країн Латинської Америки щодо російсько-української війни. Як наслідок, Україна втрачає союзників і не може отримати необхідну допомогу у боротьбі з країною-агресором.

За цих умов ключовими викликами для України є підвищення обізнаності країн ЛАКБ про російську агресію та самотуність української нації, розширення мережі дипломатичних представництв у регіоні, налагодження зв'язків з громадянським суспільством латиноамериканських країн і забезпечення належного рівня економічної присутності держави у регіоні. Для досягнення успіху Україні варто використовувати традиційні інструменти публічної дипломатії у поєднанні з креативними підходами у комунікаційній стратегії. В умовах війни вкрай важливо раціонально використовувати наявні ресурси, сконцентрувавшись спочатку на обмеженій кількості напрямів і завдань (де є більша ймовірність досягти успіху), на менш затратних, але ефективних каналах поширення проукраїнського контенту, а також визначивши найбільш пріоритетні цільові аудиторії у латиноамериканському регіоні (за доступністю, готовністю сприймати українські наративи і долучатись до різних заходів української публічної дипломатії).

REFERENCES

- Brandt, J. & Wirtschafter, V.** (2022). Working the Western Hemisphere. December 2022. Retrieved from <https://www.brookings.edu/articles/working-the-western-hemisphere/>
- Communication Strategy Ukraine – Latin America and the Caribbean 2024-2026 (2024). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine: official website*. Retrieved from <https://cutt.ly/oeJ9hVEh> // Комунікаційна Стратегія Україна – держави Латинської Америки і Карибського басейну 2024-2026 рр. (2024). *Міністерство закордонних справ України: офіційний сайт*. Retrieved from <https://cutt.ly/oeJ9hVEh>
- Davlikanova, O.** (2024, June 15). How Ukraine is building a polylogue with the non-Western world: initiatives in Latin America. *Ukrainskyi tyzhden*. Retrieved from <https://cutt.ly/JeJX2lfa> // Давліканова, О. (15 червня 2024). Як Україна вибудовує полілог з незахідним світом: ініціативи в Латинській Америці. *Український тиждень*. Retrieved from <https://cutt.ly/JeJX2lfa>
- Dmytro Kuleba: The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine has worked out a strategy for the development of relations between Ukraine and the countries of Latin America and the Caribbean (2024, January 10). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine: official website*. Retrieved from: <https://cutt.ly/keJX2W6r> // Дмитро Кулеба: МЗС України розробило Стратегію розвитку відносин України та країн Латинської Америки і Карибського басейну (10 січня 2024). *Міністерство закордонних справ України: офіційний сайт*. Retrieved from <https://cutt.ly/keJX2W6r>
- Dmytro Natalukha: Ukraine is building direct chains of cooperation with the countries of Latin America and the Caribbean (2024, August 1). *Verkhovna Rada of Ukraine: official website*. Retrieved from https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/252259.html //

- Дмитро Наталуха: Україна вибудовує прямі ланцюжки співпраці з державами Латинської Америки і Карибського басейну (1 серпня 2024). *Верховна Рада України: офіційний сайт*. Retrieved from https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/252259.html
- Ellis, E.** (2022, January 19). Russia's Latest Return to Latin America. *Dialogo Americas*. Retrieved from <https://dialogo-americas.com/articles/russias-latest-return-to-latin-america/>
- Farah, D. & Ortiz, R.D.** (2023). Russian influence campaigns in Latin America. October 2023. *United States Institute of Peace*. Retrieved from <https://cutt.ly/oeKxpmUC>
- For the first time in Latin America, a resolution was adopted condemning Russian aggression against Ukraine, – Vice Speaker Olena Kondratiuk (2023, October 27). *Verkhovna Rada of Ukraine: official website*. Retrieved from <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/242890.html> // Уперше в Латинській Америці ухвалено резолюцію із засудженням російської агресії проти України, – Віцепікерка Олена Кондратюк (27 жовтня 2023). *Верховна Рада України: офіційний сайт*. Retrieved from <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/242890.html>
- Hrytsenko, A.** (2022, August 16). Latin America is terra incognita: with whom Ukraine should make friends against Russia. *24 kanal*. Retrieved from <https://cutt.ly/reJXoSTk> // **Гриценко, А.** (16 серпня 2022). Латинська Америка – terra incognita: з ким Україна має подружитися проти росії. *24 канал*. Retrieved from <https://cutt.ly/reJXoSTk>
- Hrytsenko, A.** (2022, July 27). The mission is possible: 'Find allies in Latin America'. Part I. Brazil – Argentina – Colombia. *LB.ua*. Retrieved from <https://cutt.ly/8eJ2EVb8> // **Гриценко, А.** (27 липня 2022). Місія здійсненна: «Знайти союзників у Латинській Америці». Частина I. Бразилія – Аргентина – Колумбія. *LB.ua*. Retrieved from <https://cutt.ly/8eJ2EVb8>
- Hrytsenko, A.** (2022, August 5). The mission is possible: 'Find allies in Latin America'. Part III. Uruguay – Paraguay – Venezuela – Ecuador. *LB.ua*. Retrieved from <https://cutt.ly/TeJ2EsOH> // **Гриценко, А.** (5 серпня 2022). Місія здійсненна: «Знайти союзників у Латинській Америці». Частина III. Уругвай – Парагвай – Венесуела – Еквадор. *LB.ua*. Retrieved from <https://cutt.ly/TeJ2EsOH>
- Kahn, G.** (2023, March 30). Despite Western bans, Putin's propaganda flourishes in Spanish on TV and social media. *The Reuters Institute for the Study of Journalism: official website*. Retrieved from <https://cutt.ly/peJX2HVf>
- Kondratenko, O.** (2019). Latin-Caribbean America in the geostrategy of the Russian Federation. *American History and Politics*, 7, 48-64. // **Кондратенко, О.** (2019). Латино-Карибська Америка в геостратегії Російської Федерації. *Американська історія і політика*, 7, 48-64.
- Koval, N. & Buhaenko, E.** (2022). Perception of the Russian-Ukrainian war in the political discourse and positions of Latin American countries (Mexico, Brazil, Argentina). *Analytical portal*. Retrieved from <https://analytics.intsecurity.org/mexico-brazil-argentina/> // **Коваль, Н. & Бугаєнко, Є.** (2022). Сприйняття російсько-української війни у політичному дискурсі та позиціях окремих країн Латинської Америки (Мексика, Бразилія, Аргентина). *Аналітичний портал*. Retrieved from <https://analytics.intsecurity.org/mexico-brazil-argentina/>
- Latin America under the influence of Russian propaganda: what Kremlin messages are spreading in online media of Argentina and Brazil (2023, March 28). *Center for Strategic Communication: official website*. Retrieved from <https://cutt.ly/leJX3GuC> // Латинська Америка під впливом російської пропаганди: які кремлівські меседжі поширюються в онлайн-медіа Аргентини та Бразилії (28 березня 2023). *Центр стратегічних комунікацій: офіційний вебсайт*. Retrieved from <https://cutt.ly/leJX3GuC>
- León, E.P.** (2022). RT and Sputnik in Spanish boosted by Russian embassy tweets and suspicious accounts. March 17. Retrieved from <https://cutt.ly/heJX275P>
- Levytskyi, D.** (2023). Latin 'front'. Does Ukraine have allies in South America and who there stands for Russia. *RBC-Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/LeJ2G5Rc> // **Левицький, Д.** (2023). Латинський "фронт". Чи є в Україні союзники в Південній Америці та хто там за Росію. *РБК-Україна*. Retrieved from <https://cutt.ly/LeJ2G5Rc>

- Marrero, C.G. & Chaguaceda, A.** (2022). *Russia's Sharp Power in Latin America. Global Autocracy, Regional Influence*. Retrieved from <https://cutt.ly/YeJX9p2v>
- The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine organized a press tour for Latin American journalists (2024, June 4). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine: official website*. Retrieved from <https://cutt.ly/QeJX8ael> // Міністерство закордонних справ України організувало престур для латиноамериканських журналістів (4 червня 2024). *МЗС України: офіційний вебсайт*. Retrieved from <https://cutt.ly/QeJX8ael>
- The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine organized the second press tour for Latin American journalists (2024, September 17). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine: official website*. Retrieved from <https://cutt.ly/IeJX8l14> // Міністерство закордонних справ України організувало другий престур для латиноамериканських журналістів (17 вересня 2024). *МЗС України: офіційний вебсайт*. Retrieved from <https://cutt.ly/IeJX8l14>
- Oberenko, O.** (2023). The Center for Transatlantic Dialogue organized Zelenskyi's meeting with Latin American journalists. *Renaissance*. Retrieved from: <https://cutt.ly/aeJX9cVz> // **Оберенко, О.** (2023). Центр трансатлантичного діалогу організував зустріч Зеленського з латиноамериканськими журналістами. *Відродження*. Retrieved from <https://cutt.ly/aeJX9cVz>
- Otkydach, O.** (2022, July 6). Is Uruguay the odd one out in Latin America? *Adastra Fellows*. Retrieved from <https://adastra.org.ua/blog/urugvaj-bila-vorona-latinskoyi-ameriki> // **Откидач, О.** (6 липня 2022). Уругвай – біла ворона Латинської Америки? *Adastra Fellows*. Retrieved from <https://adastra.org.ua/blog/urugvaj-bila-vorona-latinskoyi-ameriki>
- Polska, K.** (2023, July 20). The war in Ukraine: is Latin America so far from the EU? *DW*. Retrieved from: <https://cutt.ly/YeJ9t5IY> // **Польська, К.** (20 липня 2023). Війна в Україні: чи така далеко Латинська Америка від ЄС? *DW*. Retrieved from: <https://cutt.ly/YeJ9t5IY>
- Sakharova, A.** (2022). Why is Russian propaganda so successful in Latin America and how to fight it? *Adastra Fellows*. Retrieved from <https://cutt.ly/peJX9PCf> // **Сахарова, А.** (2022). Чому російська пропаганда настільки успішна в Латинській Америці і як із нею боротися? *Adastra Fellows*. Retrieved from <https://cutt.ly/peJX9PCf>
- Satsuk, O.** (2023). Russian propaganda in the Spanish-language information environment. *Opora*. Retrieved from <https://cutt.ly/neJX9LUR> // **Сацук, О.** (2023). Російська пропаганда в іспанськомовному інфополі. *Опора*. Retrieved from <https://cutt.ly/neJX9LUR>
- Shevchenko, N.** (2020). Latin America and the Caribbean: Interests of Ukraine. *Analytical note of the Foreign Policy Council 'Ukrainian Prism'*. Retrieved from <https://prismua.org/wp-content/uploads/2020/07/LA1.pdf> // **Шевченко, Н.** (2020). Латинська Америка та Карибський басейн: Інтереси України. Аналітична записка Ради зовнішньої політики «Українська призма». Retrieved from <https://prismua.org/wp-content/uploads/2020/07/LA1.pdf>
- Shynkarenko, I.** (2023, November 28). «Russian embassies here are part of the propaganda machine». Ambassador of Ukraine to Peru, Colombia and Ecuador on the influence of the Russian Federation in the region. *Voice of America*. Retrieved from: <https://cutt.ly/jeJX3q38> // **Шинкаренко, І.** (28 листопада 2023). «Російські посольства тут є частиною машини пропаганди». Посол України в Перу, Колумбії та Еквадорі про вплив РФ у регіоні. *Голос Америки*. Retrieved from <https://cutt.ly/jeJX3q38>
- Speech of the Minister of Foreign Affairs of Ukraine Dmytro Kuleba at the meeting of the Association of Caribbean States (2023, May 11). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine: official website*. Retrieved from <https://cutt.ly/TeJX33j3> // Виступ міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби на засіданні Асоціації Карибських Держав (11 травня 2023). *Міністерство закордонних справ України: офіційний вебсайт*. Retrieved from <https://cutt.ly/TeJX33j3>
- Taranenko, H.** (2024). The features of Russian propaganda in Latin America regarding Russian aggression against Ukraine: the case of Brazil. *Empirio*, 1, 55-62. // **Тараненко, Г.** (2024). Особливості російської пропаганди в Латинській Америці щодо російської агресії проти України: кейс Бразилії. *Empirio*, 1, 55-62.

- The Kremlin's Efforts to Covertly Spread Disinformation in Latin America. US Department of State (2023, November 7). *U.S. Department of State*. Retrieved from <https://cutt.ly/5eJX8XHX>
- Vaskiv, O.** (2023, November 9). Zelensky spoke to students of Mexican universities: what the president said. *Suspilne. Novyny*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeJ9dkTJ> // **Васьків, О.** (9 листопада 2023). Зеленський виступив перед студентами університетів Мексики: що сказав президент. *Суспільне. Новини*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeJ9dkTJ>
- Watts, C.** (2023). How Russia Makes Friends and Influences Audiences in Latin America. *Digital Front Lines*. Retrieved from <https://cutt.ly/reJ9ggir>
- Zhuk, L.** (2024). Restarting the Latin American direction of Ukrainian diplomacy. *Razumkov centre*. Retrieved from <https://cutt.ly/geJ9cEDH> // **Жук, Л.** (2024). Перезавантаження латиноамериканського напрямку української дипломатії. *Розумков центр*. Retrieved from <https://cutt.ly/geJ9cEDH>

УДК (UDC) 341.232.2 : 339.92/.97 (477+519.5) «2024»

DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.122

MAIN DIRECTIONS OF COOPERATION BETWEEN THE REPUBLIC OF KOREA AND UKRAINE AT THE PRESENT STAGE

Lyudmila Lanovyuk,

e-mail: lanovuklp@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6483-101X>

National University of Life and Environmental Sciences,
Ukraine, 03041, Kyiv, Horihuvatskyi Shliach st., 19, educational building 1

Luiza Prokhorova,

e-mail: pls15@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6417-6390>

National University of Life and Environmental Sciences,
Ukraine, 03041, Kyiv, Horihuvatskyi Shliach st., 19, educational building 1

Abstract

The article analyzes the Ukrainian-Korean relations at the current stage, considering the historical retrospect, the main trends and directions, as well as the prospects for their development, are characterized.

Since the establishment of diplomatic relations, Ukraine and the Republic of Korea have shown significant interest in cooperation in various fields, which opens up new opportunities for both countries. It has been noted that at the current stage, cooperation between the two states is becoming an important aspect of their foreign policy, taking into account strategic partnership and common interests. One of the basic areas of cooperation is economic partnership. As a developed industrial state, the Republic of Korea has a strong potential in the field of trade and investment, which can contribute to the modernization of the Ukrainian economy. In its turn, Ukraine, which has significant natural resources and technical personnel, can become an attractive partner for Korean companies.

In addition, cooperation in other fields also demonstrates great importance for the exchange of experience and deepening of mutual understanding between the population of both countries, the formation of a constructive dialogue to support sustainable partnership in the future.

The article also points out today's defining trends in international cooperation between the Republic of Korea and Ukraine, taking into account the factor of the Russian Federation's armed aggression against our country. The Russian-Ukrainian war can have resonant consequences far beyond regional borders, affecting the security factor of the world legal order.

At first glance, it may seem that such geographically distant countries cannot be so connected, and the majority of the population of the Republic of Korea thinks so as well, however, changes in the international order of one region lead to changes at the global level and having rather strong pressure from the Republic of Korea's neighbours Korea will also feel these changes and, depending in many ways on the United States, its balancing act between the US and China may be greatly undermined, with a further dilemma of 'choosing sides'. So, the fact that the Republic of Korea is ready to actively help Ukraine shows us which side the country is more likely to lean towards if the moment of choice comes.

Keywords: Republic of Korea, Ukraine, cooperation, assistance, prospects

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ РЕСПУБЛІКИ КОРЕЇ ТА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Людмила Лановіук,
e-mail: lanovuklp@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6483-101X>

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна, 03041, Київ, вул. Горіхуватський шлях, 19, навч.корп. 1*

Людмила Прохорова,
e-mail: pls15@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6417-6390>

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна, 03041, Київ, вул. Горіхуватський шлях, 19, навч. корп. 1*

Анотація

У статті піддано аналізу українсько-кореїські відносини на сучасному етапі з урахуванням історичної ретроспективи, охарактеризовано основні тенденції та напрямки, а також перспективи їхнього розвитку.

З моменту налагодження дипломатичних відносин України та Республіки Корея виявили значну зацікавленість у співпраці в різних сферах, що відкриває нові можливості для обох країн. Відзначено, що на сучасному етапі співпраця між двома державами стає важливим аспектом їхньої зовнішньої політики, враховуючи стратегічне партнерство та спільні інтереси. Одним із базових напрямків співробітництва є економічне партнерство. Як розвинута індустріальна держава, Республіка Корея має потужний потенціал у сфері торгівлі та інвестицій, що може сприяти модернізації української економіки. У свою чергу, Україна, яка володіє значними природними ресурсами та технічними кадрами, може стати привабливим партнером для кореїських компаній.

Крім того, співпраця в інших галузях також демонструє неабияке значення для обміну досвідом і поглиблення взаєморозуміння між народами обох країн, формування конструктивного діалогу для підтримки сталого партнерства у подальшому.

У статті також вказано на визначальні сьогодні тренди міжнародної співпраці між Республікою Корея й Україною з урахуванням фактору збройної агресії Російської Федерації проти нашої держави. Російсько-українська війна може мати резонансні наслідки далеко за межами регіональних кордонів, впливаючи на безпековий фактор світового правопорядку.

На перший погляд може здатись, що такі далеко географічно країни не можуть бути настільки пов'язані, і більшість населення Республіки Корея також так розмірковує. Проте зміни у міжнародному порядку одного регіону призводить до змін на глобальному рівні і, маючи досить сильний тиск з боку сусідів, Республіка Корея також відчуватиме на собі ці зміни і, залежачи багато в чому від Сполучених Штатів, її балансування між США та Китаєм може бути дуже підірвано з подальшою дилемою «вибору сторони». Тож те, що Республіка Корея готова досить активно допомагати Україні показує нам те, на яку сторону більш ймовірно країна схилитиметься у разі настання моменту вибору.

Ключові слова: Республіка Корея, Україна, співробітництво, допомога, перспективи

Постановка проблеми. Республіка Корея однією із перших визнала незалежність України у грудні 1991 р. Офіційно дипломатичні відносини між країнами були встановлені у 1992 р. Відтоді докладалося багато зусиль для розбудови широкоформатного співробітництва у сферах взаємних інтересів. Сформовано ряд інституційних механізмів, що відіграють помітну роль у налагодженні двосторонньої співпраці в економічній, торгівельній, науково-технічній, політичній, культурно-гуманітарній та інших площинах. Аналіз нормативно-правового підґрунтя українсько-південнокорейських відносин засвідчує пріоритетність торгівельно-економічного співробітництва та залучення інвестицій. Активізація політичного діалогу між двома державами на сучасному етапі розкриває нові можливості для розширення двосторонніх відносин у багатьох сферах. Південнокорейський уряд і бізнесові кола демонструють готовність підтримувати Україну, надаючи їй фінансову та гуманітарну допомогу, а також активно доєднуватися до відбудови України. Українська ж влада, у свою чергу, має створити сприятливі та прозорі умови для іноземного бізнесу, щоб не втратити закордонних інвесторів, як один із шансів якісно нового післявоєнного розвитку нашої держави.

Російська збройна агресія проти України також засвідчила підтримку спільних ціннісних орієнтирів як Республіки Корея, так й України. Поряд із цим, перед обома країнами постали значні безпекові виклики, зумовлені зростанням геополітичної напруги та ризиків розгортання нових військових конфліктів. Поведінка РФ підсилила деструктивні дії Корейської Народно-Демократичної Республіки (Північна Корея), а військово-технічна взаємодія двох держав матиме негативні наслідки, як для України (затягнення війни із ворогом), так і Республіки Корея (Південна Корея), що сприятиме зростанню напруженості на Корейському півострові.

Поряд із цим варто згадати й виклики, що здатні ускладнити або обмежити партнерство між країнами. Однією із головних проблем є відсутність чітких стратегій і механізмів співпраці, що може призвести до неефективного використання потенціалу співробітництва. Також суттєвим викликом є різниця у політичних, економічних і культурних системах двох держав, яка може впливати на взаєморозуміння й узгодження спільних інтересів. Крім того, геополітичні фактори, такі як відносини кожної країни з іншими державами та регіональні конфлікти, теж можуть виявитися перешкодою для розвитку плідної співпраці між Південною Кореєю та Україною. Проте, як ми бачимо наразі, від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну зв'язок і взаємодія між партнерами лише поглибилися та починають відкриватися нові конструктивні напрямки взаємовідносин.

Аналіз попередніх досліджень. Серед вітчизняних і зарубіжних дослідників тема співпраці Республіки Корея та України, безперечно, викликає інтерес і не залишається поза увагою, враховуючи динаміку розвитку світової політики у контексті зростаючої напруги на міжнародній арені. На окрему увагу заслуговують роботи таких дослідників як В. Мармазов (Marmazov, 2012), Л. Недбай (Nedbai, 2013), Т. Орехова і Л. Кістерський (Orehova & Kistersky, 2022), Е. Рінна (Rinna, 2023), Н. Бутирська (Butyrtska, 2023), Кіл Джу Бан (Kil Joo Ban, 2024), Йонгван Юн (Yongwan Yun, 2024) та інших.

Н. Бутирська зосереджує фокус своєї уваги на розвитку відносин між Україною та Республікою Корея через призму підтримки останньою нашої держави в умовах війни. Вона зазначає, що з початку встановлення дипломатичних відносин співробітництво між країнами активно розвивалось, а з моменту початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації, а також візиту президента Республіки Корея Юн Сук Йоля до України, можемо говорити про якісно новий вивіток відносин між державами (Butyrtska, 2023).

Йонгван Юн у своїй публікації «Війна в Україні та дипломатична стратегія Кореї» відзначає сьгоднішні події в Україні як переломний момент, що покаже, чи повернеться світ до суворих реалій перед Другою світовою війною, як вийде із роздоріжжя ціннісних орієнтирів, перед яким опинився. Також зазначає, що й надалі

відносно ізоляційна поведінка США щодо України та можлива перемога Росії безпосередньо вплине і на безпекову ситуацію у Республіці Корея. У цьому контексті дослідник трактує такі дії одного із провідних світових лідерів на міжнародній арені як сумнівні гарантії безпеки Південній Кореї у подальшому (Yongwan Yun, 2024). У світлі останніх подій, а саме: появу солдатів Північної Кореї на лінії російсько-українського фронту й обережні заяви США щодо даної ситуації, – такі побоювання видаються цілком логічними. Передбачаємо, що також між державами більш чітко вималюються нові тенденції стратегічного партнерства.

Відмітимо, що висвітленню фрагментарно піддаються окремі напрямки відносин між державами, без цілісного узагальнення історичної ретроспективи та врахування прогностичної перспективи тенденцій взаємного співробітництва. Одним із ключових аспектів досліджень є аналіз економічного потенціалу обох країн і можливостей для співпраці у сферах торгівлі, інвестицій і технологій.

Зокрема, у праці Л. Кістерського та Т. Орехової зосереджується увага на економічному співробітництві обох країн. Дослідники відмічають, що якщо Корея стала «азійським дивом», то Україна, на відміну від неї, за ті ж 30 років стає, на жаль, «економічним дивом навпаки». Проте надалі вони розвивають думку, що в майбутньому Україні варто скористатися прикладом Республіки Корея, але не сліпо копіюючи її досвід, а модернізуючи під себе (Orekhova & Kistersky, 2022).

Розвідки на тему вивчення головних аспектів співпраці між державами на сучасному етапі допоможуть зрозуміти потенціал та усунути перешкоди для ефективної взаємодії й окреслити шляхи подальших взаємовідносин. Також допоможуть сформувані відповідні висновки та розробити рекомендації, що слугуватимуть важливим інструментом для розуміння та вирішення суперечливих ситуацій, що можуть постати перед обома державами.

Гарячі війни на геополітичних фронтах і загострення холодних битв у низці геополітичних регіонів, зокрема, таких як Індо-Тихоокеанський, мають підштовхнути Південну Корею до врахування того фактору, що на карту поставлений заснований на витриманих правилах міжнародний порядок. Отже, *метою дослідження* є аналіз відносин між Республікою Корея та Україною на сучасному етапі та можливі шляхи подальшої перспективної співпраці. Вторгнення РФ в Україну кваліфікується як ревізіоністська поведінка з метою порушення міжнародного правила суверенітету. Таким чином, якщо агресор виграє війну, порядок, заснований на правилах, буде занепадати, а порядок, заснований на силі, буде зростати.

Викладення основного матеріалу. Південна Корея належить до когорти нових індустріальних держав, так званих «азійських тигрів», що вирізняються швидкими темпами зростання національних економік. Враховуючи, що сучасна Республіка Корея – це високорозвинена країна, одна із провідних економік світу, вивчення її досвіду може стати корисним для України. Важливо, що критерій збереження свободи суверенної держави відповідає ціннісній дипломатії адміністрації Юна.

Республіка Корея, яка за історично короткий проміжок часу зуміла стати однією із найбільш технологічно розвинутих країн світу, увійшовши до G20, є хорошим прикладом для України. Крім того, Кореї вдалося стати однією з провідних інвестиційних країн на світовому рівні та посісти високе місце серед світових лідерів за накопиченими золотовалютними резервами.

Для України Республіка Корея тривалий час залишалася на периферії відносин, незважаючи на безпрецедентні темпи економічного зростання, якісні медичну та величезні інвестиційні можливості. Для прикладу, свого часу представники бізнес-спільноти Республіки Корея аналізували можливості відкриття в Україні великого автозаводу під брендом Hyundai або KIA. Це потенційні багатомільярдні інвестиції, сотні тисяч автомобілів, мільярди доларів експортної виручки. Один такий інвестор й один побудований завод зміг би забезпечити

замовленнями приблизно 150-200 українських субпідрядників середнього та малого бізнесу. Кожне робоче місце, створене на такому заводі, призведе до створення ще 10 робочих місць в інших галузях. Кумулятивний вплив зайнятості та поява субпідрядників призведе до значного зростання купівельної спроможності населення та зростання ВВП.

На жаль, на початку 2019 р. штаб-квартири Hyundai та Kia Automotive закрили свої офіси в Україні та переорієнтувалися на інші країни. Офіційна причина – різке падіння продажів нових автомобілів за останні кілька років. Натомість за 5 років на імпорт вживаних авто українці витратили в середньому близько 2,3 мільярда доларів на рік. І це, на думку експертів, поки що досить консервативна оцінка українського ринку імпортованих вживаних авто на іноземній реєстрації (Orehkova, Kistersky, 2022).

Прослідковуємо чітку взаємодоповнюваність в економічному сегменті: південнокорейські технології та інвестиції на додаток до українських ресурсів і людського капіталу. Хоча варто визнати, що потужний потенціал, на жаль, достатнім чином не вдалося до кінця реалізувати. Повільна динаміка розвитку двосторонніх відносин, зокрема економічних, протягом тривалого часу детермінована, у тому числі, й географічною віддаленістю та недостатньою обізнаністю із потенціалом обох країн; відсутністю сприятливого бізнес-середовища в Україні (податкові пільги, або пільгові тарифи на газ/воду для промислового використання або інші бонуси); недовірою корейських компаній до української судової системи та проблеми із захистом прав інвесторів; початком військового конфлікту з боку РФ у 2014 р. та окупації українських Криму та Донбасу тощо.

З огляду на ці фактори, Україна перебуває у категорії держав з інвестиційним ризиком для корейського бізнесу. При цьому, багато південнокорейських компаній проявляють інтерес до співпраці у таких сферах, як сонячна енергетика, електронний уряд, міські системи опалення, переробка сміття, сільське господарство, металургія, виробництво фармацевтичних препаратів, онлайн-бізнес, логістика та будівництво електростанцій. Пандемія COVID-19 і повномасштабне російське вторгнення в Україну серйозно вплинули на ділову активність та загальну ситуацію в країні, що відбилось не тільки на торгівельно-економічних відносинах, але й призвело до суттєвих економічних втрат як для українського бізнесу, так й іноземних інвесторів, зокрема корейських компаній.

Щодо перспектив, то варто згадати Рамкову угоду між Урядом України та Урядом Республіки Корея щодо кредитів Фонду співробітництва економічного розвитку (EDCF) на 2024-2029 роки. Відповідно до положень Угоди уряд Республіки Корея надає можливість українській стороні отримати позики від EDCF у максимальному розмірі 2,1 млрд. доларів США на період 2024-2029 років. Кредитні кошти будуть надані на реалізацію спільно обраних сторонами пріоритетних проектів (Ukraine will be able..., 2024).

Російська агресія й війна проти України загострила ситуацію із продовольчою безпекою у світі. Існуючі напрацювання України та Республіки Корея в аграрному секторі здатні допомогти підвищити рентабельність та ефективність фермерських господарств в Україні завдяки автоматизації процесів і впровадження ІТ-технологій, у тому числі енергозберігаючих.

У цьому контексті, як показовий приклад, варто відмітити взаємовигідні партнерські відносини Дніпропетровської області та Республіки Корея. Високий результативний ефект таких відносин засвідчує двосторонній аналіз цієї діяльності. Корейські підприємства найбільше цікавляться зерновими культурами, чорними металами та виробами з них, добривами тощо. Обсяг експорту товарів з Дніпропетровської області склав 5,83 млн. дол., що становить 1,9% від обсягу України. Експортували продукцію на корейський ринок 29 підприємств Дніпропетровської області, підприємства металургійного комплексу, хімічної, переробної промисловості й агропромислового комплексу. У свою чергу, 200 підприємств-імпортерів області закупили більше корейських товарів, а саме:

машини та механізми, ефірні масла, пластмаси та гуму, інше. Імпорт товарів із Кореї до Дніпропетровської області зріс на 43% і склав 56,1 млн. дол. Частка регіону в імпорті товарів з Республіки Корея становить близько 1% («Asian Tigers» with Ukraine..., 2023).

Важливим питанням у співпраці між Україною та Республікою Корея залишається й проблема етнічних корейців, що проживають переважно на півдні території України. На 2020 р. в Україні налічувалось близько 35 тисяч представників корейської національної спільноти (Ethnic Koreans in Ukraine..., 2020).

Більшість етнічних корейців проживає на території АР Крим, а також у Миколаївській, Херсонській, Одеській, Запорізькій і Дніпропетровській областях. Основна частина з них достатньо інтегрована в українське суспільство, проте є й такі мігранти, що відчують труднощі із визначенням власного правового статусу. На розв'язання проблеми легалізації етнічних корейців був створений у 2007 р. Спеціальний комітет з питань етнічних корейців.

На разі Крим, частина Запорізької та Херсонської областей, де мешкає значна кількість етнічних корейців, знаходиться під російською окупацією, що унеможливорює реалізацію відповідних державних і міжнародних програм. До того ж, через військові дії частина з них вимушена мігрувати в інші регіони України або ж за кордон. Близько 15 000 етнічних корейців з лютого 2022 р. змушені були залишити Україну, шукаючи притулку в європейських державах. До Республіки Корея звернулися за допомогою більше 1 000 осіб (Harrison, Sakudo, Eom, Tae Yeon, Jeong, 2023). Біженці з України корейського походження, що виїхали до Південної Кореї через війну, стикаються з низкою проблем різноманітного характеру.

Враховуючи зовнішньополітичні пріоритети України, Республіка Корея розглядається як один із важливих партнерів нашої держави в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Підтвердженням бажання вдихнути нову енергію у відносини з країнами азійського регіону стали розробка та прийняття Міністерством закордонних справ України «Азійської стратегії», а також намір Президента України здійснити азійське турне, зокрема до Південної Кореї, Таїланду, В'єтнаму та Сінгапуру. Втім, через агресію Росії ці плани не було реалізовано.

Уряд Республіки Кореї виступив із засудженням агресії Росії проти України. Країна також послідовно виступає за збереження суверенітету та територіальної цілісності України, свідченням чого є голос-підтримка нашої держави у міжнародних організаціях. Із 2014 р. південнокорейський уряд намагався балансувати у відносинах із Російською Федерацією. Однак повномасштабна російська агресія проти України зумовила більш жорстку його реакцію щодо Росії.

Навесні 2022 р. президент України В. Зеленський виступив онлайн перед парламентом Республіки Корея та попросив допомоги у боротьбі з російською агресією, у тому числі, й військовою. Також перша леді О. Зеленська відвідала Сеул у травні 2023 р., де висловила вдячність за підтримку та солідарність і попросила про збільшення допомоги Україні у тих сферах, де це можливо на сьогодні. Знову таки, запросивши південнокорейський бізнес до післявоєнної відбудови, зокрема у місцях проживання етнічних корейців (Butyrska, 2023, November 28)

Республіка Корея протягом двох років війни надала Україні гуманітарну допомогу на загальну суму понад 250 млн. доларів (100 млн. у 2022 р. і 150 млн. у 2023 р.). Ця допомога включала вакцини для дітей, невідкладну медичну допомогу для сімей і генератори електроенергії для громад, які постраждали від російських ракетних атак. Також на підтримку України країна передала 100 пікапів Ssang Yong Musso та п'ять міні-екскаваторів DOOSAN DX17Z.

У рамках додаткової нелетальної допомоги уряд Південної Кореї надав Україні бронезилети, шоломи, медикаменти та продовольство у вигляді готових пайків на загальну суму 2 млрд. тон (1,6 млн. доларів). Найбільший корейський виробник бронетехніки Welcron відправив в Україну 5 тис. бронепластин.

Крім того, уряд Республіки Корея передав українським дітям 6 тис. планшетів, у тому числі 593 – учням Дніпра та понад 400 планшетів – учням Херсона. Спочатку обладнання отримали діти, які мають проблеми з доступом до освіти через відсутність технічного оснащення, зокрема переселенці, діти, батьки яких захищали або захищають Україну, діти уразливих верств населення («Asian Tigers» with Ukraine..., 2023).

Республіка Корея та ЮНІСЕФ започаткували й партнерство для підтримки поточних програм інклюзії українських дітей та їхніх родин, які проживають у Чехії. Партнерство було налагоджено з метою підтримки зусиль уряду Чеської Республіки, який забезпечує постійний притулок для понад 350 000 біженців з України, у тому числі 90 000 дітей. Взаємодія буде зосереджена на залученні біженців до чеського життя через співпрацю із державними партнерами й організаціями громадянського суспільства. Партнерством передбачено базові напрямки: збільшення обсягу інтегрованих послуг із захисту та підтримки інтеграції через 18 інтеграційних центрів, охоплення освітою та підтримка альтернативних шляхів формування і розвитку навичок для підлітків і молоді віком 15-24 років через програму CESTY.

Завдяки партнерству 18 інтеграційних центрів по всій Чеській Республіці отримують підтримку в обслуговуванні понад 130 000 дітей, молоді й опікунів. Центри надають різноспрямовану підтримку, включаючи психіатричну та психосоціальну допомогу, юридичні консультації, ігри та навчальні заходи для маленьких дітей, а також індивідуальну підтримку у ряді випадків, тощо. Партнерство також має на меті охопити 10 000 українських студентів інклюзивною освітою. Завдяки програмі CESTY 1500 молодих людей отримують навички та підтримку в працевлаштуванні (Janouchova, 2024, June 26).

У лютому 2024 р. Південна Корея охоче приєдналася до Міжвідомчої платформи координації донорів (MDCP) для України, ініційованої G7 та іншими агенціями у 2023 р., яка координує підтримку негайного фінансування та майбутніх потреб України у відбудові.

У липні 2023 р. Республіка Корея виклала комплексний пакет допомоги під назвою «Ініціатива миру та солідарності в Україні» (President Yoon makes surprise trip..., 2023).

Сеул також готовий брати участь у довгострокових проектах із відновлення та реабілітації української енергетики. Корея вже відправила в Україну вісім гуманітарних партій енергетичного обладнання вагою близько 105 тон. Країна також здатна зробити власний внесок у відбудову України після завершення війни. Мова йде, у першу чергу, про відновлення зруйнованої інфраструктури.

Враховуючи історичний досвід Республіки Корея, можемо розраховувати на її проекти постконфліктної реконструкції й активну участь у них. Крім того, така зовнішньополітична риторика відповідає дипломатичній стратегії адміністрації Юна (Address by President..., 2022).

Важко не погодитись із висновком Кіл Джу Бана, що Сеул може використати чотири основні інструменти, якими він уже володіє: 1) зміцнення дипломатичного потенціалу; 2) засвоєні уроки минулого; 3) потенціал для розбудови інфраструктури; 4) «К-захист».

По-перше, з точки зору дипломатичної спроможності, Південна Корея має показувати приклад, продовжуючи надавати підтримку Україні, одночасно використовуючи переваги свого глобального впливу, зміцненого завдяки інноваційним дипломатичним зусиллям адміністрації Юна, таким як її власна Індо-Тихоокеанська стратегія та дипломатія, яка має назву Глобальна головна держава (GPS).

По-друге, Південна Корея здатна використати уроки, отримані у результаті Корейської та В'єтнамської воєн, щоб долати серйозні виклики довготривалого збройного конфлікту. Південна Корея є п'ятою за потужністю у військовій сфері та чотирнадцятою за величиною економіки державою у світі, входить до ТОП-10

найрозвиненіших країн світу за технологією, також консолідованою демократією, оскільки вона успішно справлялася з такими викликами, як мирні переговори й ефективні бойові дії (Doskoch, 2019; Prysiazhnyuk, 2024; The most technologically..., 2022; South Korea military..., 2024).

По-третє, Південна Корея також має величезний потенціал для розбудови інфраструктури. У 1970-х роках країна зробила свій внесок у розбудову інфраструктури на Близькому Сході й запустила там проект модернізації інфраструктури. Логічно очікувати, що це ноу-хау та його потенціал покращать продуктивність післявоєнної реконструкції. Південна Корея свого часу направила підрозділ Zaytun в Ірак та успішно виконала власну місію з відновлення інфраструктури в Ербілі. Проект Zaytun виявився успішним, оскільки мешканці Ербіля назвали Zaytun Division «даром від Бога». Це ноу-хау щодо будівництва інфраструктури можна ефективно застосувати до проекту та з відновлення в Україні.

Нарешті, розроблена для Кореї оборонна промисловість під назвою «K-defense» може слугувати цінним активом не лише для зміцнення бойових можливостей України, але й для гарантування безпеки України після завершення війни. Південна Корея має можливості надати Україні широкий спектр сумісних систем озброєння. Зокрема, її потужності з виробництва K-defense можуть стати одним із найшвидших засобів вирішення проблеми нестачі боеприпасів в Україні. Крім того, Південна Корея здатна допомогти Україні захистити себе після війни, експортуючи в Україну найоптимальнішу зброю, таку як засоби спостереження та оборонна зброя (Kil Joо Van, 2024, February 22).

Варто відмітити, що президент Республіки Корея Юн Сук Йоль відгукнувся також на запрошення українського президента та здійснив перший в історії держав візит до України у липні 2023 р., продемонструвавши цим підтримку Україні. Юн Сук Йоль також зазначив, що українська Формула миру має бути імплементована, а Республіка Корея виступить посередником у переговорах із країнами Глобального Півдня. «Республіка Корея стане лояльним партнером України у підтримці свободи, миру та розвитку. І в майбутньому ми станемо дуже надійними партнерами у підтримці миру та свободи у світі», – так висловився Юн Сук Йоль (Cooperation between Ukraine and the RK..., 2023).

Російсько-українська війна – це не просто локальна війна між двома суб'єктами, а війна зі значними наслідками для безпеки в інших регіонах, а також для системи міжнародного порядку. Кінцевий результат війни визначатиме й можливість збереження ліберального міжнародного порядку. До того ж, якщо ця війна не вирішиться відповідним (бажаним) чином, утверджений порядок в Індо-Тихоокеанському регіоні, певніше за все, теж буде серйозно поставлено під сумнів. Наприклад, Китай може скористатися цим шансом, щоб переглянути регіональний порядок на свою користь, при умові перемоги РФ. Певні ознаки цього вже можемо спостерігати й сьогодні. В умовах жорсткого загострення ситуації, рикошетом зачепить і євразійську геополітику, статус-кво якої тісно пов'язаний із ситуацією з безпеки на Корейському півострові. Ідеологічні блоки, що складаються під час нової холодної війни, відкривають нові можливості для Корейської Народно-Демократичної Республіки (КНДР, або Північна Корея) зміцнитися як у політичному, так й у військовому плані. Це зростаюче партнерство, спричинене російсько-українською війною, становить потужний виклик для гарантії миру та безпеки на Корейському півострові.

Висновок. Незважаючи на численні висловлювання з української сторони продуктивно використати потенціал співпраці між державами, варто відмітити відсутність комплексної та послідовної політики України щодо Південної Кореї та азійського регіону в цілому. Протягом тривалого часу фокус української зовнішньої політики був спрямований значною мірою на країни Європи й США (з огляду на реалізацію європейського та євроатлантичного курсу) та на протидію РФ, тоді як

Південна Корея та більшість інших держав залишались на периферії зовнішньополітичних інтересів країни.

Сподіватимемося, що сьогоденішня активна взаємодія заклала міцний фундамент для нової ери українсько-кореїського партнерства, яке має усі передумови перерости у статус стратегічного. Досвід післявоєнної відбудови, стрімка індустріалізація й економічний ріст, передові технології та інвестиційні можливості – усе це робить Південну Корею цінним партнером для української резистентності у період війни, а також післявоєнної відбудови та розвитку. Процес євроінтеграції та поглиблення відносин з розвиненими країнами, такими як Республіка Корея, дасть можливість Україні підвищити рівень зростання економіки й інтегруватися у ланцюги доданої вартості західних країн.

REFERENCES

- Address by President Yoon Suk-yeol on Korea's 77th Liberation Day (2022b August 15). *The Korea Times* Retrieved from <http://surl.li/hlrhio>
- «Asian Tigers» with Ukraine. The Republic of Korea – humanitarian aid and support for the sovereignty and territorial integrity of Ukraine (2023b February 23). *Dnipropetrovsk Investment Agency* // «Азійські тигри» з Україною. Республіка Корея – гуманітарна допомога та підтримка суверенітету і територіальної цілісності України (23 лютого, 2023). *Дніпропетровське інвестиційне агентство*. Retrieved from <http://surl.li/odzgei>
- Butyrskaya, N.** (2023, November 28). Ukraine and the Republic of Korea: distant geographically, but close in spirit. *Ukrainian prism. Foreign Policy Council*. Retrieved from <http://surl.li/sjzhxa> // **Бутирська, Н.** (28 листопада, 2023) Україна та Республіка Корея: далекі географічно – близькі за духом. *Українська призма. Рада зовнішньої політики*. Retrieved from <http://surl.li/sjzhxa>
- Cooperation between Ukraine and the Republic of Korea will give more strength to our nations and the global positions of the two countries – Volodymyr Zelenskyy after the meeting with Yoon Suk Yeol in Kyiv (2023, July 15). President of Ukraine: Official website. Retrieved from <http://surl.li/kyzf>
- Doskoch, V.** (2019, May 20). South Korea: an economic miracle in one generation. *Institute of Enlightenment*. Retrieved from <http://surl.li/ihrhrp>
- Ethnic Koreans in Ukraine (2020, April 17). *The official website of the Embassy of the Republic of Korea in Ukraine*. Retrieved from <http://surl.li/ijbpbn>
- Harrison, S., Sakudo, M., Eom, Tae Yeon & Jeong, S.** (2023, March 28). Ukrainian refugees of Korean descent seek fresh start in South Korea. *Asia Pacific Foundation of Canada*. Retrieved from <http://surl.li/pefzti>
- Janouchova, V.** (2024, June 26). The Republic of Korea and UNICEF announce partnership to support inclusion of Ukrainian children. *Unicef. Europe and Central Asia*. Retrieved from <http://surl.li/kdjvee>
- Kil, Joo Ban** (2024, February 22). Should South Korea Enhance Its Role in the Eurasian Battlefield? *STIMSON*. Retrieved from <http://surl.li/mkveye>
- Kistersky, L. & Orekhova, T.** (2022). Ukraine – South Korea: economic cooperation potential. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, 2(46), 32-44. Retrieved from <http://surl.li/dvlleu> // **Кістерський, Л.Л. & Озехова, Т.В.** (2022). Україна – Південна Корея: потенціал економічної кооперації. *Економіка і організація управління*, 2(46), 32-44. Retrieved from <http://surl.li/dvlleu>
- Marmazov, V.E.** (2012). The 20th anniversary of relations between Ukraine and the Republic of Korea: results and prospects of cooperation within the Euro-Pacific integration and under the conditions of modern global challenges. *Scientific Bulletin of the Diplomatic Academy of Ukraine*, 19, 40-45 // **Мармазов, В.Є.** (2012). 20-річчя відносин між Україною та Республікою Корея: підсумки і перспективи співпраці в рамках євро-тихоокеанської інтеграції. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, 19, 40-45.
- Nedbai, L.** (2013). Current state of Ukrainian-Korean relations. *Mizhnarodni vidnosyny i turyzm: suchasnist ta retrospektyva*, 3, 152-154 // **Недбай, Л.** (2013). Сучасний стан українсько-кореїських відносин. *Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива*, 3, 152-154.

- «President Yoon makes surprise trip to Ukraine for summit», KOREA.net, 2023, July 17. Retrieved from <http://surl.li/tibjuh>
- Prysiashnyuk, N.** (2024, August 19). Ranking of the 20 largest countries by GDP in 2024. *LIGA.net* Retrieved from <http://surl.li/oldpee> // **Присяжнюк, Н.** (19 серпня 2024). Рейтинг 20 найбільших країн за ВВП у 2024 році. *LIGA.net* Retrieved from <http://surl.li/oldpee>
- Rinna, A.** (2023, August 29). How graft and geopolitics risk South Korea's development assistance to Ukraine. *KoreaPRO*. Retrieved from <http://surl.li/tkyyj>
- Rinna, A.** (2024, January 27). South Korea-Ukraine partnership charged with reenergizing Europe's battery market. *EASTASIAFORUM*. Retrieved from <http://surl.li/tkyyu>
- The most technologically advanced countries in the world: top 10, authoritative ratings, full review in 2023 (2022, February 02). *Worldbank*. Retrieved from <http://surl.li/yittaa>
- Ukraine will be able to attract loans totaling up to \$2.1 billion from South Korea: The governments signed the relevant Agreement (2024, April 19). *Ministry of Finance of Ukraine*. Retrieved from <http://surl.li/aegzzw>
- Yongwan Yun** (2024, April 29). The war in Ukraine and Korea's diplomatic strategy. *The Asan Institute for Policy Studies*. Retrieved from <http://surl.li/wmpqgs>
- 2024 South Korea Military Strength (2024, August 14). *Globalfirepower*. Retrieved from <http://surl.li/hwrpxl>

УДК (UDC) 327:002.1 (510 : 73)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.132

THE INFORMATION DIMENSION OF CHINA'S FOREIGN POLICY STRATEGY TOWARD THE UNITED STATES IN THE POST-COLD WAR ERA

Oleksandr Shevchuk,

e-mail: shevchukovo7@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0335-6873>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv,*

Dmytro Konoplianyk,

e-mail: dmytrokonoplianyk18@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1973-771X>

*Mykolaiv National Agrarian University,
Ukraine, 54008, Mykolaiv, Georgiy Gongadze, 9*

Abstract

This article examines China's diverse methods of influence in the foreign policy arena, particularly concerning the United States. China employs various strategies to recruit American agents of influence to further its interests in the U.S. These include computer network operations and cyber activities conducted by Chinese citizens and supported by the government.

One of China's primary focuses is political and corporate espionage, targeting financial, defense, and technology companies, as well as research institutions in the United States. The PRC has established a legal framework that incentivizes Chinese citizens to contribute to state security efforts. Beijing utilizes multiple actors to advance its interests in the U.S. and other open democracies.

Additionally, China adopts Russian-style disinformation tactics, such as deploying social media bots to spread false narratives and amplify societal divisions, aiming to destabilize the American political system. China's economic leverage serves as an effective tool for influencing American institutions and securing favorable positions for Chinese economic entities in the U.S. market. China also actively employs soft power to compete with the United States in both geopolitical and economic spheres.

The Russian-Ukrainian war has become a significant turning point in U.S.-China relations, as evidenced by both countries' responses to Russia's aggression against Ukraine and their subsequent stances during the conflict. U.S. policy toward China suggests that Washington has adopted a containment strategy, despite official rhetoric preferring the term 'competition'.

Keywords:

USA, China, cyberspace, foreign policy strategy, 'network state', information security, information sovereignty

ІНФОРМАЦІЙНИЙ НАПРЯМ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КНР ЩОДО США У ПОСТЫПОЛЯРНУ ЕПОХУ

Олександр Шевчук,

e-mail: shevchukovo7@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0335-6873>

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,

Україна, 54003, Миколаїв, 68 Десантників, 10

Дмитро Конопляник,

e-mail: dmytrokonoplianyk18@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1973-771X>

Миколаївський національний аграрний університет,
Україна, 54008, Миколаїв, Георгія Гонгадзе, 9

Анотація

У статті здійснено аналіз різноманітних засобів впливу КНР на зовнішньополітичній арені загалом, і щодо США, зокрема. Використовуючи різноманітні методи, КНР вербує американських агентів впливу для реалізації китайських інтересів у США. Операції з комп'ютерними мережами, включаючи кібероперації, здійснюються як громадянами Китаю, так і за підтримки китайського уряду.

Одним з основних напрямків діяльності КНР є політичне та корпоративне шпигунство з метою доступу до мереж фінансових, оборонних і технологічних компаній та науково-дослідних установ у Сполучених Штатах Америки. Китай створив законодавче підґрунтя, яке спонукає громадян КНР робити свій внесок у сферу державної безпеки. Офіційний Пекін використовує цілу низку суб'єктів для просування своїх інтересів у США та інших відкритих демократіях.

Крім того, КНР застосовує методи дезінформації в російському стилі – спам ботів у соціальних мережах – для поширення неправдивих наративів і посилення суперечностей в американському суспільстві з метою дестабілізації американської політичної системи. Економічний тиск з боку Китаю є також ефективним інструментом кореляції позицій американських інституцій та вигідного позиціонування економічних структур КНР на американського внутрішньому ринку. Китай активно використовує м'яку силу конкуруючи із США як на геополітичній арені, так і в економічній сфері.

Зважаючи на реакцію США і КНР на агресію Росії проти України та подальше позиціонування цих держав протягом конфлікту, можна зазначити, що ця російсько-українська війна є черговою віхою в американо-китайських відносинах. Політика США щодо Китаю вказує на те, що Вашингтон розпочав стратегію стримування Китаю, хоча його офіційна риторика намагається використовувати слово «конкуренція».

Ключові слова: США, КНР, кіберпростір, зовнішньополітична стратегія, «мережева держава», інформаційна безпека, інформаційний суверенітет

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин більшість країн світу розбудовують свою зовнішньополітичну стратегію, ґрунтуючись на застосуванні конструктивістської парадигми щодо наріжних каменів формування зовнішньої політики держави. Це пов'язано з тим, що на політику держав мають

суттєвий вплив недержавні актори, такі як транснаціональні компанії, засоби масової інформації (ЗМІ) й авторитетні дослідницькі центри. А процеси глобалізації, інформатизації, спонукають самі країни винаходити та застосовувати нові підходи до розв'язання своїх зовнішньополітичних завдань. Разом із стрімким соціально-економічним зростанням країн Азійсько-Тихоокеанського регіону фокус міжнародних відносин зміщається на Схід, разом з цим зростають роль і участь країн регіону у формуванні глобального порядку денного.

Кіберпростір, на відміну від інших просторів міждержавних взаємодій, є штучним віртуальним середовищем, за допомогою якого об'єднані пристрої, розташовані у різних державах, при цьому його структура може змінюватися (Ebert & Mauger, 2013: 1056). Саме кіберпростір розширив можливості впливу недержавних акторів на світову політику, що, своєю чергою, створило нові виклики для забезпечення національної безпеки країн світу (Nye, 2011: 12).

Унікальною відмінністю кіберпростору, як поля взаємодії, є те, що він виступає не лише інструментом впливу, але й сам впливає на більш традиційні простори міждержавної взаємодії. Що більше, діяльність у кіберпросторі є значно дешевше, ніж в інших політичних просторах. Це обумовлюється доступністю інформаційно-комунікаційних технологій і відтворюваністю даних, які знаходяться у кіберпросторі, що певною мірою ускладнює можливість знищення кіберзброї або елементів впливу, таких як пропагандистські вебсайти тощо (Sheldon, 2011: 111, 290). Сайт може бути заблокований або видалений, однак немає жодних гарантій, що через пару годин він не з'явиться у всесвітній мережі за новою адресою.

Розпад Радянського Союзу з одного боку, змінив полярність світу, залишивши США як глобального лідера перед викликами та загрозами регіонального та глобального характеру, а з іншого – стимулював активізацію висхідних центрів сили щодо утвердження та розширення різнорівневих сфер впливу. В цих умовах, у поєднанні із суттєвими можливостями, які надає кіберпростір, КНР цілеспрямовано нарощує свою геополітичну потужність у різних регіонах світу, конкуруючи при цьому із США.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. На сьогодні ми маємо низку наукових праць щодо інформаційних операцій КНР проти США та європейських країн. Цей напрямок є предметом уваги вітчизняних науковців, а саме: М. Копійки (Коріюка, 2020а; Коріюка, 2020б), О. Кучмій (Kuchmii, 2011), Н. Вінникової (Vinnikova, 2022), С. Венідіктова (Venidiktov, 2020). Однак, практично відсутні роботи щодо висвітлення процесів перетворення Китаю на «потужну мережеву державу» як детермінанти регіональної системи міжнародних відносин у контексті жорсткої конкуренції із США.

Значний фактологічний матеріал представлений публікаціями інформаційних агентств і ЗМІ. Серед них на особливу увагу заслуговують: New York Times і The Wall Street Journal, які активно висвітлюють позиціонування КНР у регіональній і глобальній системі міжнародних відносин, особливо щодо прагнення Китаю внести корінні зміни у світовий порядок. Необхідно зазначити, що в умовах турбулентції системи міжнародних відносин, спричиненою російською агресією проти України, для КНР відкрилось своєрідне «вікно можливостей».

Метою дослідження є висвітлення інформаційного напряму зовнішньополітичної стратегії Китаю щодо Сполучених Штатів у постбіполярну епоху.

Виклад основного матеріалу. Наразі КНР має всі необхідні умови для позиціонування себе як «потужної мережевої держави» (Network State), окрім цього вона має і ресурси, й ефективну автократичну систему державних інститутів.

На сьогодні Китай має найбільшу кількість активних користувачів Інтернету в Азії: 1 010 740 000. Відразу за нею йде Індія – 833,71 млн. користувачів і Сполучені Штати – 312,32 млн. (це число перевищило прогнозовану кількість в 307,34 млн. інтернет-користувачів) (Algren, 2024).

У 2010 р. Інформаційне бюро Державної ради КНР опублікувало «Білу книгу» з основними положеннями політики КНР щодо регулювання Інтернету, де приділялася особлива увага наступним напрямам: популяризації та поширення Інтернету серед населення, підвищенню рівня доступності Інтернету, гарантування прав і свобод в інтернет-просторі, управлінні Інтернетом, забезпеченні кібербезпеки та міжнародного співробітництва у цій сфері (The Internet in China, 2010).

Слід зазначити, що вперше китайський уряд поставив питання забезпечення інформаційної та кібербезпеки в один ряд із національною безпекою країни, до обігу був введений термін «Інтернет-суверенітет». Таким чином, Китай задекларував виняткове право на регулювання своєї внутрішньої мережі, що було зроблено внаслідок посилення впливу зовнішніх акторів. Це стосувалося не лише окремих держав, таких як США, а й недержавних структур (Lewis, 2017: 19). Інтернет-суверенітет необхідний для того, щоб у процесі розвитку цифрового середовища можна було сконцентруватися на питаннях матеріального добробуту та справедливого розвитку, не зупиняючись на питаннях забезпечення безпеки, конфіденційності та боротьби за управління Інтернетом (Hong & Goodnight, 2020: 21).

З метою реалізації своєї інформаційної політики КНР почала створювати сучасну технологічну основу. У 2016 р. для забезпечення лідерства в ІТ-сфері у КНР була затверджена «Національна стратегія інформатизації та розвитку», якою передбачалося, що до 2020 р. китайські технології досягнуть світового рівня та будуть конкурентоспроможними на світовому ринку; до 2025 р. має бути побудована міжнародна мережа мобільного зв'язку, яка буде забезпечуватися передовими технологіями та програмним забезпеченням, що дозволить КНР підвищити конкурентоспроможність своєї економіки та розв'язувати питання кібербезпеки. До середини 21 ст. КНР прагнула стати «сильною мережевою державою» та мати визначальний вплив на процес інформатизації у всьому світі, спираючись на концепцію соціалізму з китайською специфікою (National Strategy for Informatization and Development of the People's Republic of China, 2016). Таким чином, керівництво КНР спрямоване на лідерство як у сфері виробництва високотехнологічної продукції, так і у сфері створення сучасного програмного забезпечення. Ця стратегія об'єднала у собі ідеї, які були закладені у стратегічних ініціативах «Інтернет плюс» і «Роби у Китаї – 2025».

Одним з найважливіших аспектів інформаційної безпеки КНР є забезпечення зовнішньої безпеки країни. Із зростання економіки та впливу Китаю у світі з'являється все більше питань міжнародного порядку денного, де стикаються інтереси будь-якої держави та КНР. Останнім часом загострилися відносини між КНР і США. Зокрема, однією з причин їх погіршення стали саме питання кібербезпеки та захисту інтелектуальної власності. Це пов'язано і з тим, що найбільш вразливими секторами економіки для кібератак є фінансовий сектор і сфера інформаційних технологій (ІТ), водночас розвиток цих секторів підвищує рівень готовності протистояти загрозам, які виходять з кіберпростору (Makridis & Smeets, 2019: 76).

Американські дослідники стверджують, що КНР створила т. зв. «50-феневу армію» (wumaodan) – групи людей або ботів, які займаються публікацією проурядової інформації та дискредитацією користувачів, які публікують антиурядовий контент. Передбачається, що до участі у даному проекті залучаються журналісти, блогери й інші медійні особи (King, Pan & Roberts, 2017: 486).

Зважаючи на всі ризики та можливості, КНР прагне створити сприятливий для офіційного Пекіна інформаційний клімат у середині країни та протидіє впливу на нього ззовні, зокрема, ретельно фільтруються будь-які статті та висловлювання з приводу таких чутливих для Китаю питань, як Тайвань, Тибет і територіальні суперечки у Південнокитайському морі. А з початком торговельної війни із США у 2018 р. інформаційне протистояння між країнами зросло у геометричній прогресії, тому забезпечення кібербезпеки у зовнішній політиці КНР виходить на одне з чільних місць. Необхідно підкреслити, що основною причиною торговельної війни

між Пекіном і Вашингтоном були крадіжки інтелектуальної власності американських компаній китайською стороною. Разом з тим, Пекін, використовуючи сучасні інтернет-технології, намагається впливати на позиції США у глобальному світовому порядку.

Китайські аналітики з відповідною регулярністю закликають до більш мирного та справедливого глобального порядку, не надаючи чітких дефініцій того, як це має виглядати (Hart et al, 2017).

У прагненні подолати американське домінування та розширити власний геополітичний вплив, Китай вдається до різноманітних інструментів, серед яких одним з основних є інформаційні операції. У доповіді Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) стверджується, що з 2006 р. до початку 2020-х рр. Китай виступав агресором у кіберпросторі у 108 інцидентах. У той час, коли на нього було здійснено всього 25 нападів. У свою чергу США виступали агресором лише у 9 випадках, а жертвою агресії – у 117 (Significant Cyber Incidents, 2019). Необхідно зазначити, що мова йде про загальну кількість інцидентів, а не лише ті, в яких були залучені США та КНР. Таким чином, Китай веде агресивну політику в кіберпросторі та віддає перевагу наступальним діям, про що свідчать дані американського аналітичного центру.

Використовуючи різноманітні методи, КНР, зокрема, вербувала американських агентів впливу для відстоювання китайських інтересів у США. Хоча багато з цих агентів служать Китаю мимоволі, але вони є доволі ефективними. Так, наприклад, у доповіді Конгресу США ще за 1999 р. зазначалося: «Китайський уряд продовжує домагатися впливу в Конгресі різними способами, включаючи запрошення членів Конгресу відвідати КНР, лобіюванні інтересів етнічних китайських виборців і видатних громадян США, а також залучення представників ділових кіл США для розв'язання питань, що мають спільний інтерес» (Report to Congress on Chinese Espionage..., 1999).

Вплив КНР на внутрішньополітичне середовище США з відповідною проекцією щодо зовнішньополітичного виміру має комплексний характер. Так, у своїй діяльності Китай ефективно поєднує відкриту та латентну діяльність, прагнучи мати політичний вплив в американському уряді, з метою формування сприятливого для нього зовнішньополітичного клімату. Зокрема Китай докладає зусиль для «впливу на американських вчених, журналістів, персонал аналітичних центрів, тобто тих, хто має вплив на формування основних орієнтирів громадської думки» (Terrill, 2009). Китай веде політичне та корпоративне шпигунство з метою доступу до мереж фінансових, оборонних і технологічних компаній та науково-дослідних установ у США. Так, у 2007 р. агенти китайських військових зламали аерокосмічну фірму Lockheed Martin і викрали десятки мільйонів документів, пов'язаних з найдорожчою американською системою озброєння F-35 Joint Strike Fighter. Незабаром після цього з'явився особливо схожий китайський літак J-31 (Osnos, 2020).

З початку 2010-х рр. суперництво Китаю та США в інформаційному просторі динамічно зростає, що робить відносини між країнами більш «гарячими», що своєю чергою розширює конфліктний потенціал. У 2010 р. США звинуватили Китай у зламі електронних скриньок правозахисників, що призвело до того, що до 2013 р. почалися жорсткі взаємні звинувачення з боку офіційних осіб двох держав. У березні 2013 р. президент США Б. Обама виступив зі спеціальним розпорядженням щодо процедур державних закупівель високотехнологічних рішень. За цим розпорядженням Держдепартамент США забороняв співпрацю з Китаєм у сфері закупівель ІТ-обладнання для організацій державного сектора (Ford, 2020).

У січні 2013 р. газета «The New York Times» повідомила, що стала жертвою спроб хакерських атак з Китаю протягом попередніх чотирьох місяців після того, як опублікувала статтю-розслідування, яка засвідчила, що родичі прем'єр-міністра Китаю Вень Цзябао накопичили статки на кілька мільярдів доларів завдяки діловим операціям. За даними газети, «атаки, схоже, є частиною ширшої кампанії

комп'ютерного шпигунства проти американських новинних медіа-компаній, які повідомляли про китайських лідерів і корпорації» (Perlroth, 2013).

Офіційний Вашингтон вважає, що Китай намагається встановити контроль над інтернет-простором з метою розширення свого «цифрового суверенітету». У травні 2013 р. на Азійському безпековому саміті в Сінгапурі тодішній міністр оборони США Ч. Гейгл заявив про те, що кількість кібератак з боку КНР на об'єкти військового та урядового призначення постійно збільшується (Hagel, 2013). Відповіддю на цю заяву стало звернення директора Центру китайсько-американських відносин у сфері оборони, створеного при Академії військових наук НВАК сфері оборони, генерал-майора Яо Юньчжу: «Вашингтон постійно нарощує військову присутність в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, тим самим ставить під питання китайсько-американську довіру» (Beraud-Sudreau, 2020).

Згідно з дослідженням 2014 р., яке спонсорував Пентагон, Китай веде політичну війну проти Сполучених Штатів у рамках стратегії витіснення американських військових з Азії та контролю над морями поблизу її узбережжя (Freeman, 2014).

У 2017 р. Китай запровадив законодавче підґрунтя щодо внеску всього населення країни у державну безпеку. Центр стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) аналізуючи цей аспект, зазначив: «Цілком ймовірно, що громадяни можуть бути змушені допомагати державним суб'єктам КНР у зусиллях із втручання, ці зусилля підпадають під ширше визначення “роботи національної розвідки” та “зусиль національної розвідки”, як зазначено в Законі» (Gambill, 2021).

У доповіді Конгресу в травні 2020 р. президент США Д. Трамп висвітлив деякі аспекти загрози політичної війни: «Китайська партія-держава контролює найбільш забезпечений ресурсами набір пропагандистських інструментів у світі. Пекін передає свій наратив через державне телебачення, друковані видання, радіо та онлайн-організації, чия присутність поширюється в Сполучених Штатах і в усьому світі. Крім ЗМІ, КПК використовує цілий ряд суб'єктів для просування своїх інтересів у Сполучених Штатах та інших відкритих демократіях. Організації та агенти Об'єднаного фронту КПК спрямовані на підприємства, університети, аналітичні центри, вчених, журналістів, а також місцевих, державних і федеральних чиновників у Сполучених Штатах і в усьому світі, намагаючись вплинути на дискурс та обмежити зовнішній вплив всередині КНР. Політична війна КНР регулярно підриває діяльність Корпусу морської піхоти США та національну безпеку США в усьому світі» (Gershaneck, 2020).

Епідемія COVID-19 була використана досить ефективно керівництвом КНР з метою утвердження власного «інформаційного суверенітету». Офіційний Пекін не лише не задовольнився просуванням популяризації своєї міжнародної медичної допомоги іншим країнам під час пандемії, але й скористався можливістю, щоб значно розширити негативне висвітлення у ЗМІ реакції США на кризу та здатності Вашингтона бути лідером. Крім того, КПК інтегрувала російську тактику дезінформації у свій і без того потужний апарат інформаційної війни в Інтернеті для поширення теорій змови та дезінформації в американських соціальних мережах.

Антиамериканські меседжі просувалися кількома способами. Перший – через «офіційні» канали, такі як виступи/заяви/інтерв'ю з урядовцями КНР, надруковані у флагманських ЗМІ КНР, таких як: «Женьмінь жибао» або «Сінхуа». Другий, через «неофіційні» канали, де існує рівень правдоподібного заперечення. Ілюстративним прикладом цього є конспірологічний пост речника МЗС КНР Чжао Ліцзяня у Twitter, в якому він звинуватив армію США у навмисному поширенні COVID в Ухані. Потім цим звинуваченням поділилися понад десяток китайських дипломатів у Twitter.

Наступними є методи дезінформації у російському стилі – спам ботів у соціальних мережах – для вставки неправдивих наративів і посилення розбрату в американському суспільстві. Pro Publica, новинна організація розслідувачів, зафіксувала зростання кількості облікових записів, які підтримують КПК, зосереджених винятково на критиці Сполучених Штатів. В їхньому звіті було

відстежено понад 10 тисяч таких облікових записів і відображено як ці підозрілі користувачі взаємодіяли один з одним, щоб просувати наративи КНР. Одна з технік передбачає використання «індивідуальних» облікових записів у соціальних мережах – облікового запису з ознаками справжнього профілю у соціальних мережах, такими як довга історія облікового запису, регулярні публікації, прямі повідомлення – для публікації «привабливого» коментаря, який потім поширюється за допомогою лайків, ретвітів і вставлених коментарів спам-акаунтами в алгоритми ігрової платформи для просування (Chan & Loftus, 2020).

Економічний тиск з боку Китаю є ефективним інструментом формування поведінки американських галузей та інституцій, а також примусу до мовчання їхніх критиків. Наприклад, у жовтні 2019 р. китайські ЗМІ піддали цензурі ігри команди NBA Houston Rockets після того, як її менеджер написав у Твіттері на підтримку продемократичних протестувальників у Гонконзі. Менеджер швидко видалив твіт, а NBA заявила, що «шкодує» про те, що менеджер образив багатьох у Китаї. Як і NBA, інші американські індустрії такі як Голлівуд, стали вразливими до китайського примусу, оскільки вони дуже сильно залежать від китайських ринків та інвестицій (Gehlen, 2022).

Окрім того, як зазначає американське видання Wall Street Journal (WSJ) Китай активно просуває серед китайського населення ідеологію «ненависті до іноземців» (серед яких американці, японці, індуси й ін.), формуючи тим самим патріотизм до власної країни, влади, мінімізуючи розпалювання будь-яких невдовольень всередині держави. Це реалізується за допомогою державних ЗМІ у школах, університетах. І як показує практика цей метод є дієвим. Чотири викладачі американського коледжу отримали ножові поранення від китайця під час прогулянки в парку у північно-китайському місті Цзіліні. МЗС Китаю заявило, що цей інцидент не вплине на «нормальний розвиток міжлюдських і культурних обмінів між Китаєм і США» (Wenxin, 2024).

Висновки. У подоланні американського лідерства та розширення власного впливу, Китай вдається до різноманітних заходів впливу, серед яких і кіберсфера. Використовуючи різноманітні методи, КНР вербує американських агентів впливу для відстоювання китайських інтересів у США. Операції з комп'ютерними мережами, включаючи кібероперації, здійснюються як громадянами Китаю, так і за підтримки китайського уряду. КНР активно використовує політичне та корпоративне шпигунство з метою доступу до мереж фінансових, оборонних і технологічних компаній та науково-дослідних установ США.

Ухваливши законодавчу базу, яка «стимулює» громадян робити свій внесок у державну безпеку, Пекін використовує низку суб'єктів для просування своїх інтересів у Сполучених Штатах Америки й інших відкритих демократіях. Застосовуючи методи дезінформації (спам боти у соціальних мережах для вставки неправдивих наративів) КНР цілеспрямовано посилює розбрат в американському суспільстві. Досить дієвим у цій ситуації є й китайський економічний тиск.

Сучасні тенденції засвідчують стрімке зростання КНР у контексті перетворення її на «потужну мережеву державу», що своєю чергою сприяє створенню комфортних умов для розвитку не лише національної економіки, шляхом розбудови ефективної системи регулювання Інтернету в середині країни та її захисту від зовнішнього впливу, але й її контролю інших суб'єктів міжнародного права. Варто розуміти, що перетворення Китаю у таку державу може призвести до прямого зіткнення із США, що загрожує конфліктом глобального рівня. Навряд чи єдина поки наддержава погодиться бути підконтрольною державі-члендзеру.

REFERENCES

- Algren, M. (2024). 100+ Internet Statistics and Trends. Retrieved from <https://707.su/j9Zt> //
- Алгрєн, М. (2024). 100+ Інтернет-статистики та тенденцій. Retrieved from <https://707.su/j9Zt>

- Beraud-Sudreau, L.** (2020, March 31). Assessing Chinese defence spending: proposals for new methodologies. *International Institute for Strategic Studies (IISS)*. Retrieved from <https://707.su/ga7p>
- Chan, E. & Loftus, P.** (2020). Chinese Communist Party Information Warfare: US-China Competition during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Indo-Pacific Affairs*. Retrieved from <https://707.su/sDVQ>
- Ebert, H. & Maurer, T.** (2013). Contested Cyberspace and Rising Powers. *Third World Quarterly*, 34 (6), 1054-1074.
- Ford, C.A.** (2020, November 20). The Evolution of International Security Capacity Building. *U.S. Department of State*. Retrieved from <https://707.su/jGQa>
- Freeman, K.D.** (2014). China's Three Warfares Goes Further Than Anyone Can Imagine. *Global Economic Warfare Risks & Responses*. Retrieved from <https://707.su/cE4N>
- Gambill, J.** (2021). China and Russia Are Waging Irregular Warfare Against the United States: It is Time for a U.S. Global Response, Led by Special Operations Command. *U.S. Naval Institute*. Retrieved from <https://707.su/ZERf>
- Gehlen, E.** (2022). Stop China from Winning Without Fighting. *U.S. Naval Institute*. Retrieved from <https://707.su/Ix88>
- Gershaneck, K.** (2020). To Win without Fighting. Defining China's Political Warfare. *Marine Corps University*. Retrieved from <https://707.su/dl6Z>
- Hagel, Ch.** (2013, June 1). Speech At The Shangri-La Dialogue. *USC US-China Institute*. Retrieved from <https://707.su/Z8WQ>
- Hart, M., Jacob, J., Rolland, N. & Stanzel, A.** (2017, October 18). Grand Designs: Does China have a 'Grand Strategy'? *European Council on foreign relations*. Retrieved from <https://707.su/vid9>
- Hong, Y. & Goodnight, G.** (2020). How to Think about Cyber Sovereignty: The Case of China. *Chinese Journal of Communication*, 13 (1), 8-26.
- Jones Seth, G.** (2024, October 2). China Is Ready for War. And Thanks to a Crumbling Defense Industrial Base, America. *Foreign Affairs*. Retrieved from <https://707.su/NGak>
- King, G., Pan, J. & Roberts, M.** (2017). How the Chinese Government Fabricates Social Media Posts for Strategic Distraction, Not Engaged Argument. *American Political Science Review*, 111 (3), 484-501.
- Kopyka, M.V.** (2020a). Modernization of the policy of international organizations in the field of information security. *Political life*, 1, 102-109 // **Копійка, М.В.** (2020a). Модернізація політики міжнародних організацій у сфері інформаційної безпеки. *Політичне життя*, 1, 102-109.
- Kopyka, M.V.** (2020b). «Sharp power» in China's information security strategy. *International relations, public communications and regional studies*, 1, 68-80 // **Копійка, М.В.** (2020b). «Гостра сила» в стратегії інформаційної безпеки Китаю. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 1, 68-80.
- Kuchmiy, O.P.** (2011). Strategy of the information economy of the People's Republic of China. *Actual problems of international relations*, 103 (1), 85-93 // **Кучмій, О.П.** (2011). Стратегія інформаційної економіки КНР. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 103 (1), 85-93.
- Lewis, D.** (2017). China's Global Internet Ambitions: Finding Roots in ASEAN. *ICS Occasional Papers*, 14, 1-28.
- Makridis, C. & Smeets, M.** (2019). Determinants of Cyber Readiness. *Journal of Cyber Policy*, 4 (1), 72-89.
- National Strategy for Informatization and Development of the People's Republic of China (2016). *State Council of the People's Republic of China*. Retrieved from <https://707.su/DOnL>
- Nye, J.S.** (2011). Jr. Nuclear Lessons for Cyber Security. *Strategic Studies Quarterly*, 5 (4), 9-20.
- Osnos, E.** (2020). The Future of America's Contest with China. *The New Yorker*. Retrieved from <https://707.su/Hz98>
- Perlroth, N.** (2013). Hackers in China Attacked The Times for Last 4 Months. *The New York Times*. Retrieved from <https://707.su/FzH6>
- Report to Congress on Chinese Espionage Activities Against the United States (1999, December 12). *FBI/CIA*. Retrieved from <https://707.su/TYuv>
- Sheldon, J.B.** (2011). Deciphering Cyberpower: Strategic Purpose in Peace and War. *Strategic Studies Quarterly*, 5 (2), 95-112.
- Sheldon, J.B.** (2014). Geopolitics and Cyber Power: Why Geography Still Matters. *American Foreign Policy Interests*, 36 (5), 286-293.

- Significant Cyber Incidents (2019). *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. Retrieved from <https://707.su/J9H8>
- Terrill, R.** (2009, April 30). China's Propaganda and Influence Operations, Its Intelligence Activities That Target the United States, and the Resulting Impacts on U.S. National Security. *Hearing Before the U.S-China Economic and Security Review Commission*. Retrieved from <https://707.su/QZbZ>
- The Internet in China (2010, June). *Information Office of the State Council of the People's Republic of China*. Retrieved from <https://707.su/ktXO>
- Venidiktov, S.** (2020). China's media system: internal control and external autonomy. *Bulletin of the Kyiv National University of Culture and Arts. Series: Audiovisual Art and Production*, 3 (2), 229-236 // **Венідіктов, С.** (2020). Медіасистема Китаю: внутрішній контроль та зовнішня автономія. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 3 (2), 229-236.
- Vinnikova, N.** (2022). China as a global digital empire. *Politicus*, 1, 128-130 // **Вінникова, Н.** (2022). Китай як глобальна цифрова імперія. *Політикус*, 1, 128-130.
- Wenxin, F.** (2024, October 3). China's Patriotic Rhetoric Takes a Violent. *Turn The Wall Street Journal*. Retrieved from <https://707.su/5Ugg>

УДК (UDC) 327 (73) : 327.56 (569.4–07)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.141

THE REAL STATE AND SCENARIOS OF THE ARAB-ISRAELI CONFLICT SETTLEMENT IN THE CONTEXT OF THE U.S. FOREIGN POLICY INTERESTS

Nina Rzhevskaya,

e-mail: rzhevskanina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0963-1311>

National Aviation University,
Ukraine, 03058, Kyiv, Lubomyra Huzara Avenue, 1

Abstract

The article analyzes the origins and current state of the Arab-Israeli conflict, as well as outlines and evaluates future scenarios for its resolution, considering the foreign policy interests of the United States in the Middle East. The author identified the causes, as well as the main trends in the development of the conflict for a deeper understanding of the issues. It is noted that the key prerequisites that led to the emergence of the Arab-Israeli conflict were the territorial and national claims of both sides to the Palestinian land, which holds historical significance for both peoples. It is emphasized that the strategic goal of U.S. foreign policy under all American presidents, aimed at establishing freedom on a global scale and ensuring the most favorable conditions for the development of the American economy, fully aligns with their objectives in the Middle East, particularly in resolving the Arab-Israeli conflict.

A SWOT analysis evaluating the strengths, weaknesses, opportunities, and threats concerning the U.S. role in the Arab-Israeli conflict identifies several characteristics that demonstrate the effectiveness and consequences of American policy in this region. The SWOT analysis indicates that the U.S. role in the Arab-Israeli conflict is multifaceted, and to ensure stability and peace in the region, the United States should consider all internal and external factors, since the opportunities lie in implementing a plan for de-escalating the conflict. These include conducting dialogue between the conflicting parties, involving other influential states and international organizations in the negotiation process, and promoting economic integration in the region. According to the SWOT analysis results, the number of threats related to the U.S. role in the Arab-Israeli conflict exceeds the number of opportunities, and most of these threats could lead to a loss of American influence in the Middle East region.

Based on a systematic analysis of the place and role of the Arab-Israeli conflict in U.S. foreign policy, the article attempts to predict three future scenarios for its development such as an optimistic scenario that offers hope for peaceful resolution, a pessimistic scenario warning of risks arising from inaction or favoritism toward one side and a realistic scenario where the U.S. role will be moderate, based on pragmatism, flexibility, and continuous diplomatic interaction. It is significant for the USA to address all aspects of the conflict and take measures that promote peace, justice, and stability. Overall, achieving stability and security in the Middle East requires effective diplomacy, international support for peaceful dialogue, and resolving key contradictions between the conflict's parties.

Keywords: Arab-Israeli conflict, the USA, Middle East, Israel, Palestine, conflict resolution scenarios, SWOT-analysis

РЕАЛЬНИЙ СТАН І СЦЕНАРІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ США

Ніна Ржевська,

e-mail: rzhevskanina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0963-1311>

Національний авіаційний університет,

Україна, 03058, м. Київ, проспект Любомира Гузара, 1

Анотація

У статті проаналізовано витоки і реальний стан, а також окреслено й оцінено майбутні сценарії вирішення арабо-ізраїльського конфлікту, з огляду на зовнішньополітичні інтереси США на Близькому Сході. З метою поглибленого розуміння цієї проблеми, розкрито причини та виокремлено головні тенденції його розвитку. Відзначено, що ключовими передумовами, що призвели до зародження арабо-ізраїльського конфлікту, були територіальні та національні претензії двох сторін на Палестинську землю, що має історичне значення для обох народів. Наголошено, що стратегічна мета зовнішньої політики США за всіх американських президентів спрямована на утвердження свободи у світовому вимірі та забезпеченні найбільш сприятливих умов для розвитку американської економіки, повністю відповідає їхнім цілям на Близькому Сході, зокрема, при вирішенні арабо-ізраїльського конфлікту.

SWOT-аналіз оцінки сильних і слабких сторін, можливостей і загроз для ролі США в арабо-ізраїльському конфлікті встановив низку характерних рис, що засвідчують ефективність і наслідки американської політики у цьому регіоні. SWOT-аналіз засвідчує, що роль США в арабо-ізраїльському конфлікті є багатоаспектною, а для забезпечення стабільності і миру в регіоні, Сполучені Штати мають враховувати всі внутрішні та зовнішні фактори. Можливості є не чим іншим, як планом втілення деескалації конфлікту та полягають у проведенні діалогу між конфліктуючими сторонами, залученні інших впливових держав і міжнародних організацій до переговорного процесу та сприянні економічній інтеграції у регіоні. Відповідно до результатів SWOT-аналізу, кількість загроз через роль США в арабо-ізраїльському конфлікті перевищує кількість можливостей і більшість із цих загроз може спричинити втрату Сполученими Штатами впливу в регіоні Близького Сходу.

За результатами системного аналізу місця та ролі арабо-ізраїльського конфлікту в зовнішній політиці США в статті зроблена спроба передбачити три майбутні сценарії його розвитку: оптимістичний, що дає надію на мирне врегулювання, песимістичний, що застерігає від ризиків, до яких призводить бездіяльність і прихильність до однієї сторони, і реалістичний, коли роль США буде серединною, базуватиметься на прагматизмі, гнучкості та постійній дипломатичній взаємодії. Важливо, щоб США приділяли увагу всім аспектам конфлікту та вживали заходів, що сприятимуть миру, справедливості та стабільності. Загалом, успіх у досягненні стабільності та безпеки на Близькому Сході вимагає ефективної дипломатії, міжнародної підтримки мирного діалогу та вирішення ключових протиріч між суб'єктами конфлікту

Ключові слова: арабо-ізраїльський конфлікт, США, Близький Схід, Ізраїль, Палестина, сценарії врегулювання конфлікту, SWOT-аналіз

Introduction. Since the second half of the 20th century, the Arab-Israeli conflict has occupied a prominent place among pressing international political issues. Political resolution of a conflict such as the Arab-Israeli one, concentrated at the regional and local levels and posing a constant threat to both regional order and international peace and security, is particularly relevant. This conflict vividly illustrates the deep-rooted contradictions of the region, generating diverse interests not only among politicians but also within the global public sphere.

Therefore, substantiating the content and nature of the Arab-Israeli confrontation, its current state, and future scenarios for development and resolution in the context of U.S. foreign policy is an important task for politicians, analysts, and all stakeholders who value stability in this tense region.

Analysis of previous research and publications. Significant contributions to the study of U.S. policy in the Middle East and the origins and dynamics of the Arab-Israeli conflict have been made by numerous foreign and domestic researchers. Among them are J. Mearsheimer and S. Walt, who examine the material and diplomatic support provided to Israel by the United States. They present an intriguing hypothesis that such exceptional relations are partly explained by the political influence of a coalition of individuals and organizations actively shaping pro-Israel U.S. foreign policy. Their publication, 'The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy', significantly impacted the discourse on U.S.-Israel bilateral relations (Mearsheimer & Walt, 2007).

W. Quandt formulated an interesting hypothesis suggesting that, if the U.S. skillfully assumes the role of mediator, it could make a significant contribution to resolving disputes between Israel and its Arab neighbors. He concludes that presidents and their advisors often misunderstood Middle Eastern realities, leading to flawed policies, particularly during years when the region was viewed through the lens of the Cold War (Quandt, 1993).

The American professor F.A. Gerges, in his extensive works, offers a multifaceted discussion of the Arab-Israeli conflict and U.S. foreign policy toward the Muslim world. Notably, in his publication 'What Really Went Wrong: The West and the Failure of Democracy in the Middle East', he argues that U.S. foreign policy has often supported repressive regimes in the Middle East in exchange for compliance with American hegemonic plans (Gerges, 2024).

R. Haass has focused on the challenges and tasks of U.S. policy in the Middle East during President Obama's tenure (Haass & Indyk, 2009). The works of prominent American researchers such as D. Makovsky (Makovsky, 2024a; 2024b), D. Ross (Ross, 2023), R. Satloff (Satloff, 2023), D. Alterman (Alterman, 2024), and I. Rabinovich (Rabinovich, 2023) are also relevant. These address the prospects and risks of escalating the conflict, outline key aspects of U.S. President Joe Biden's policy regarding the Gaza War, and examine the challenges of establishing an independent Palestinian state in the current regional conflict context.

Western international political studies on the role of the U.S. in resolving the Arab-Israeli conflict have been significantly shaped by researchers from leading American academic and analytical centers such as The Washington Institute for Near East Policy, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Brookings Institution, Middle East Institute, and others.

Ukrainian researcher A. Zakharchenko analyzed the process of normalizing relations between Israel and four Arab countries made possible by the signing of the Abraham Accords (Zakharchenko & Alexandriuk, 2021) and the Biden administration's Middle East policy (Zakharchenko, 2022). Special attention to the temporal and spatial dynamics of the Middle Eastern regional subsystem, its main directions and trends, as well as the co-evolution of global and regional trends, has been given by Ukrainian scholars O. Koppel and O. Parkhomchuk (Koppel & Parkhomchuk, 2024). A. Parkhomchuk specifically examined the impact of U.S. policy on the structural parameters of the Middle Eastern regional system during President Trump's tenure (Parkhomchuk, 2021). Recently V. Shved has conducted a systematic analysis of President Biden's administration's foreign policy

course regarding the Gaza War in the context of its challenges, risks, and the U.S. presidential elections in November 2024 (Shved, 2024).

Despite the considerable interest in the significance of the Arab-Israeli conflict for U.S. Middle East policy, the question of finding strategies to ensure stability and peace in the region remains urgent. **The aim of this study** is to outline and substantiate possible scenarios for resolving the Arab-Israeli conflict, considering its current state and U.S. foreign policy interests.

Research methods and approaches. The research employs a scenario method to forecast possible developments in the Arab-Israeli conflict and uses SWOT analysis to assess the role of the U.S. in this context. For this analysis, a number of researches on the role of the United States in the settlement of the Arab-Israeli conflict were used, conducted by leading American research and analytical centers, such as the Washington Institute for Near East Policy, the Center for Strategic and International Studies (CSIS), the Brookings Institution, the Middle East Institute, and others. To determine the strengths, weaknesses, opportunities, and threats of the role of US policy in the Arab-Israeli conflict, the analysis criteria were economic, political, diplomatic, and military indicators.

Presentation of the main material. The key actor in the Middle East peace process is the United States, and its approach to the Arab-Israeli conflict significantly influences the conflict's further development. The United States provides financial support to Israel, facilitates peace negotiations and the search for mutual solutions, and leverages its influence to ensure security and stability in the region.

It is important, when analyzing U.S. policy in the Middle East, to consider the special role of this region in the global international system, the world economy, geopolitics, and its place on the civilizational and religious map of the world. The Middle East holds strategic importance for advancing U.S. national interests, including supporting partner countries, protecting Israel, and ensuring the stability of international energy flows, which directly depend on the stability of the Persian Gulf.

The peculiarities of U.S. foreign policy in the Middle East are determined by several factors (Halliday, 2017: 76), particularly the dependence of U.S. energy security on the region's energy resources. For decades, the USA met its energy needs through the import of Middle Eastern oil. Although the USA, by developing technologies for extracting shale oil and gas, has significantly reduced its dependence on imports, the Middle East remains a critical player in the global energy market.

U.S. energy security depends not only on the physical availability of resources but also on the stability of their supply and consistent prices. The political and economic equilibrium in Middle Eastern countries, which are major oil suppliers, impacts the global market and, consequently, the U.S. economy.

It is worth noting that U.S. policy regarding energy resources in the Middle East encompasses several important aspects. First is regional stability and security. To this end, the USA participates in political and military events in the Middle East, including supporting allies, maintaining a military presence, and engaging in diplomatic efforts to resolve conflicts.

Second, by diversifying energy sources, the USA seeks to reduce its dependence on oil imports by developing its own resources, such as shale oil and gas, and investing in alternative energy sources.

The use of economic sanctions as a tool to influence countries in the region, such as Iran, is necessary to control their actions and limit their ability to finance activities contrary to U.S. interests.

To ensure stable supplies and prices of energy resources, the USA actively cooperates with oil- and gas-exporting countries in the Middle East. This requires significant diplomatic efforts to resolve conflicts and maintain market stability through energy diplomacy (Quandt, 1993: X-XI).

The key prerequisites that led to the emergence of the Arab-Israeli conflict, which remains the subject of our scientific investigation, were the territorial and national claims

of both sides to Palestinian land, which holds historical significance for both peoples and is, therefore, a desired object for establishing their own state (McGreal, 2023). Even a superficial analysis of the prerequisites of the Arab-Israeli conflict reveals its complexity and multidimensional nature and underscores that resolving it requires a comprehensive approach and the efforts of interested parties and the entire international community.

Despite territorial claims, historical differences, the impact of colonial policy, and religious aspects that continue to shape the modern character and dynamics of the conflict, U.S. foreign policy and interests in the Middle East uniquely influence its trajectory.

The United States wields its influence as a key player both in supporting Israel and in pursuing its own strategically significant interests in the region. U.S. policy often balances between supporting Israel and maintaining relations with Arab world states, demonstrating America's efforts to align its strategic interests in the region, which include ensuring Israel's security, access to energy resources, and combating terrorism.

The role of the USA in the Arab-Israeli conflict manifests in various aspects of policy, diplomacy, and military support. In this context, several key points define the U.S.'s influence on the conflict's development.

From the early years following the declaration of the State of Israel, President Harry Truman, in 1948, recognized Israel's state sovereignty, providing diplomatic support. This strengthened Israel's position in the region and fostered the formation of a strategic alliance between the two countries.

In 1962, President John F. Kennedy emphasized the establishment of special relations between the U.S. and Israel, including the supply of military equipment. During President Lyndon B. Johnson's tenure, support was provided to Israel during the Six-Day War of 1967. Following this war, President Richard Nixon's administration 'bet' on Israel as a strategic ally in the Middle East. During the Yom Kippur War, when the IDF faced a shortage of necessary weaponry, the U.S. organized an airlift through Europe to quickly supply Israel with American weapons.

In 1975, President Gerald Ford participated in the signing of the Agreement on the Disengagement of Forces between Israel and Egypt. Additionally, the United States committed to supplying Israel with modern weapons and preventing military superiority by Arab countries.

In 1978, under President Jimmy Carter, the Camp David Accords were signed between Israel and Egypt, with the parties agreeing to two documents: the 'Framework for Peace in the Middle East' and the 'Framework for the Conclusion of a Peace Treaty between Egypt and Israel'.

The significance of U.S. financial aid to Israel cannot be overlooked. Under President Ronald Reagan, starting in 1985, this aid increased to \$3 billion annually. The aid, allocated by Congress for Israel's military and civilian needs, made Israel one of the most powerful military states in the region, strengthening its security while politically bringing it closer to the U.S.

During President George H.W. Bush's presidency, in 1989, Israel became the first country recognized as a major U.S. ally outside NATO, enabling the IDF to participate in American military projects. The U.S. also actively facilitated negotiations that, in 1991, culminated in the Madrid Conference, although it failed to achieve the desired results.

President Bill Clinton played a mediating role in the signing of key documents in the conflict's history, such as the 'Gaza-Jericho Agreement' and 'Oslo II', which contributed to peace in the Middle East.

The presidencies of Nixon, Carter, Reagan, and others were marked by active U.S. involvement in Middle Eastern events, providing Israel with military, economic, and political assistance. This support significantly enhanced Israel's defense capabilities, drawing sharp criticism from Arab states and the international community, which accused the U.S. of unilateral support and violations of principles of fairness and international law.

Despite the complexity of the conflict, the USA played an active role in peace negotiations and initiatives. Notably, during the signing of the Camp David Accords (1978)

and Oslo II (1995), the United States acted as a mediator between Israel and its Arab neighbors. These agreements marked progress in the peaceful resolution of the conflict, although they failed to eliminate the primary causes of tension.

A paradigm shift in regional policy was evidenced by the signing of the Israel-UAE peace treaty on September 15, 2020, during Donald Trump's first presidential term, marking the first of the 'Abraham Accords'. These accords normalized relations between Israel, the UAE, and Bahrain, followed by agreements restoring Israel's relations with Morocco and Sudan. The agreements highlight a shift in Middle Eastern relations from conflict to cooperation, potentially reshaping the region's future (Zakharchenko & Alexandriuk, 2021: 101).

The actions of Donald Trump and Joe Biden toward the Middle East differ both in style and substance. Joe Biden abandoned many of Trump's approaches, particularly the 'maximum pressure' campaign in Iran, but remained supportive of Israel. In an article on the Atlantic Council portal, 'Biden's big chance to build a new coalition in the Middle East' (Shapiro, 2022), Biden's early steps in the Middle East are compared to Trump's policies.

Biden sought to return to diplomatic efforts with Iran and took steps to improve the humanitarian situation in Yemen. The key differences between the Trump and Biden administrations' Middle East policies can be summarized as follows: Trump withdrew from the Iran nuclear agreement, brokered during Barack Obama's administration, and imposed strict sanctions on Iran. Biden promised to bring the U.S. back into the agreement if Iran complied with its terms, though this has yet to be achieved.

Trump supported Saudi Arabia in its war in Yemen, sold weapons to the kingdom, and refrained from addressing potential human rights violations there. Biden announced that the U.S. would stop selling arms to Saudi Arabia until it implemented human rights reforms. Trump supported Israel's decision to move the U.S. embassy to Jerusalem, recognizing it as Israel's capital. Biden stated that he would support a two-state solution to the conflict, envisioning an independent Palestinian state (Parkhomchuk, 2021: 117).

During Biden's presidency, in the autumn of 2023, in response to Hamas attacks, the USA demonstrated its strength and support by relocating U.S. Navy ships and military aircraft closer to Israel. This action expressed U.S. backing for Israel and its right to defend itself against terrorist acts (Zakharchenko, 2022: 257).

However, the fundamental goal of U.S. foreign policy under all American presidents combines two aspects: the promotion of global freedom and the creation of the most favorable conditions for the development of the American economy. All policies are directed toward realizing this overarching paradigm. Despite differences between Democrats and Republicans, isolationists and interventionists, pragmatists and idealists in the U.S. political spectrum, they broadly agree on their assessments of international situations. They view the USA as having an unequivocal right to independently determine which states qualify as 'enemies'. The notion of the USA as a 'bearer of freedom' in the world, established immediately after World War II, has changed little, as global leadership remains tied to the perceived need for U.S. leadership for global security and peace.

Results and discussion. Drawing on studies about the U.S.'s role in resolving the Arab-Israeli conflict by leading American research and analytical centers such as The Washington Institute for Near East Policy, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Brookings Institution, Middle East Institute, as well as prominent scholars like D. Makovsky (Makovsky, 2024a; 2024b), D. Ross (Ross, 2023), R. Satloff (Satloff, 2023), D. Alterman (Alterman, 2024), and I. Rabinovich (Rabinovich, 2023), along with recent conclusions of Ukrainian scholars specializing in American studies, such as V. Shved (Shved, 2024), we attempted to identify the main factors for evaluating the potential of the U.S.'s role.

A SWOT analysis table assessing the strengths, weaknesses, opportunities, and threats related to the U.S.'s role in the Arab-Israeli conflict, based on expert conclusions, identifies a range of characteristics that highlight the effectiveness and consequences of U.S. policy in this region (Figure 1).

Strong points	Weak points
- The USA has significant political, economic and military influence in the world, which allows it to influence diplomatic efforts to resolve the conflict; - The USA traditionally advocates for Israel in international discussions, providing political and military support; - The USA is the main aid provider to Israel, which helps to strengthen its military and economic capabilities; - The USA has advanced intelligence that helps it better understand the situation in the region and make informed decisions.	- Israel's support has a negative impact on the formation of the impression about the role of the USA in the conflict among the Arab countries and other participants of the international community, as well as weaken the role of the USA as a neutral mediator; - Some USA peacekeeping efforts in the conflict may be ineffective or even cause tensions to deepen; - Different political and social groups in the USA have opposing views on the conflict, which can make it difficult to adopt a unified foreign policy strategy.
Possibilities	Threads
- The USA can use its influence to stimulate peace initiatives between the parties to the conflict; - The USA can involve other states and international organizations in joint efforts to resolve the conflict; - The USA can promote economic cooperation between countries in the region, which can help reduce tensions.	- Failed attempts at peaceful settlement or provocations by other states may lead to a violent escalation in the region; - The contradictory position of the USA in the conflict may lead to the loss of its influence in the region; - In response to USA actions, there is a threat of terrorist groups activation; - Other world powers, such as Russia or China, can take advantage of USA failures to strengthen their influence in the region; - Anti-American sentiment could lead to economic sanctions or boycotts of American goods in the region, which would negatively affect the U.S. economy.

Figure 1. SWOT Analysis of the U.S. Role in the Arab-Israeli Conflict

The strengths are primarily based on the U.S.'s excellent economic standing, powerful military capabilities, and significant political influence worldwide. However, these same factors can also create weaknesses, particularly if the USA is perceived not as a neutral mediator. Therefore, the weaknesses stem from the U.S.'s non-neutral and vested stance in the Arab-Israeli conflict.

The opportunities lie in implementing a de-escalation plan, including dialogue between conflicting parties, involving other influential states and international organizations in the negotiation process, and fostering economic integration in the region. Realizing these opportunities could reduce tensions in the region and create a more stable situation in the Middle East.

According to the SWOT analysis results, the number of threats related to the U.S.'s role in the Arab-Israeli conflict exceeds the number of opportunities. Most of these threats could lead to a loss of American influence in the Middle East.

Thus, the SWOT analysis demonstrates that the U.S.'s role in the Arab-Israeli conflict is multifaceted, and to ensure stability and peace in the region, the United States must consider all internal and external factors.

A systematic analysis of the place and role of the Arab-Israeli conflict in U.S. foreign policy allows for the prediction of three potential scenarios for its development: optimistic, pessimistic, and realistic.

In the optimistic scenario, the USA actively mediates in promoting peaceful dialogue between Israel and Arab states to achieve conflict resolution. Through diplomatic efforts and support for both sides, the USA fosters mutual understanding and builds trust, leading to significant progress in peace negotiations. The USA leverages its influence to encourage compromise solutions that account for the interests of both Israel and Palestine, ultimately resulting in a peace agreement. This agreement addresses key issues such as borders, security, and refugees, paving the way for the establishment of a viable Palestinian state alongside Israel. Political, military, and economic assistance from the USA contributes to regional stability and development, enabling peaceful coexistence between Israelis and Palestinians.

In the pessimistic scenario, the U.S. mission in resolving the Arab-Israeli conflict focuses primarily on supporting Israel while paying limited attention to the interests and needs of the Palestinian side. In this scenario, the U.S. continues to align itself with ensuring Israeli interests and acting as a reliable ally of Israel, while disregarding Palestinian grievances. This approach leads to increased tensions and reduces the likelihood of successful peace initiatives initiated by the U.S. Consequently, diplomatic efforts stall, and mistrust between the parties deepens. The lack of significant progress results in growing frustration and despair among Palestinians, fostering further radicalization and violence. The outcome would be a continued escalation of the conflict, heightened regional insecurity, and increased suffering among civilian populations.

In the realistic scenario, the United States will continue to act as a key player in the complex and challenging political environment, making efforts to resolve the Arab-Israeli conflict. Although the USA strives to do everything possible to promote a peaceful settlement, it constantly faces the realities of political and geopolitical circumstances. Further progress in resolving the conflict depends on the U.S.'s ability to engage with all interested parties using various diplomatic tools.

The United States adopts a pragmatic approach, balancing its support for Israel with diplomatic engagement with Palestinians and other regional actors. The USA acknowledges the complexity of the conflict and aims for gradual progress through confidence-building measures and targeted negotiations. While peace may not be achieved in the near term due to deep religious, cultural, and political contradictions, the USA contributes to reducing tensions, lowering violence, and facilitating exchanges of prisoners or territories. The USA continues to play a crucial role in ensuring regional stability, laying the groundwork for future peacebuilding steps. Gaza would remain under Palestinian control, but it would be a peaceful Gaza, not a launching pad for terrorist attacks on Israeli civilians. Ultimately, Gaza and the West Bank would be reunited under Palestinian leadership, with Hamas playing no role.

Thus, the U.S.'s role in the future resolution of the Arab-Israeli conflict is critically important and will have far-reaching consequences. It can shape the course of events in the region and influence stability and security not only in the Middle East but globally. While the optimistic scenario offers hope for a peaceful resolution, the pessimistic scenario underscores the risks of inaction and favoritism toward one side. In practice, the U.S. role is likely to fall in the middle, calling for pragmatism, flexibility, and sustained diplomatic engagement. Therefore, it is crucial for the U.S. to address all aspects of the conflict and take measures that promote peace, justice, and stability.

Conclusions. Taking into account the current state of the Arab-Israeli conflict, its place in the foreign policy interests of the United States, the opportunities and role of the USA in its resolution, and the proposed scenarios regarding the U.S.'s role in settling the Arab-Israeli conflict, it can be argued that America's mission is significant, and its implementation will have far-reaching consequences. It can shape the course of events in the region and affect stability and security not only in the Middle East but globally. While

the optimistic scenario offers hope for a peaceful resolution, the pessimistic scenario highlights the risks of inaction and bias toward one side. In practice, the U.S.'s role is likely to be moderate, requiring pragmatism, flexibility, and continuous diplomatic engagement. Therefore, it is crucial for the U.S. to address all aspects of the conflict and take measures that promote peace, justice, and stability.

The U.S.'s role in the future resolution of the conflict will remain pivotal, although it requires a deeper balancing of the interests of both sides. The conflict continues to influence the geopolitical situation in the Middle East, creating tensions among regional countries and major international players. Resolving the situation in the region largely depends on involving the international community in creating multilateral platforms for negotiations, ensuring continuous humanitarian support for the populations suffering from the conflict, and fostering dialogue and cooperation.

REFERENCES

- Alterman, J.D.** (2024, January 10). A Different Two-State Solution. *Center for Strategic and International Studies*. Retrieved from <http://surl.li/tyvjv>
- Esposito, J.** (2023, May 4). Biden's Middle East Policy not Much Different than Trump: Expert. *Al Jazeera*. Retrieved from <https://cutt.ly/heCeaXWQ>
- Gerges, F.A.** (2024). *What Really Went Wrong: The West and the Failure of Democracy in the Middle East*. Yale: Yale University Press.
- Haass, R. & Indyk, M.** (2009). Beyond Iraq. A New U.S. Strategy for the Middle East. *Foreign Affairs*, 88 (1), 18-25.
- Halliday, F.** (2017). *The Middle East in International Relations. Power, Politics, and Ideology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Koppel, O. & Parkhomchuk, O.** (2024). Impact of Reconfiguration of the Middle East Subsystem on International Relations (Security Aspect). *The World of the Orient*, 1, 119-131 // **Коппель, О. & Пархомчук, О.** Вплив реконфігурації близькосхідної підсистеми на міжнародні відносини (безпековий аспект). *Східний світ*, 1, 119-131.
- Makovsky, D.** (2024a, January 19). Domestic Disagreements Limit Netanyahu's Options with Washington *The Washington Institute for Near East Policy*. Retrieved from <http://surl.li/tyvlyq>
- Makovsky, D.** (2024b, January 8). Not Day After, Day During: Blinken Visits Israel. *The Washington Institute for Near East Policy*. Retrieved from <http://surl.li/tyvly>
- McGreal, C.** (2023, November 16). What are the roots of the Israel-Palestine conflict? *The Guardian*. Retrieved from <https://cutt.ly/keCeoSoy>
- Mearsheimer, J. & Walt, S.** (2006). The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy. *Middle East Policy*, XIII (3), 29-87.
- Parkhomchuk, A.D.** (2021). The impact of the US's policy at the structure parameters of the Middle East's regional system. *Politicus*, 1, 115-120 // **Пархомчук, А.Д.** (2021). Вплив політики США на структурні параметри Близькосхідної регіональної системи. *Політикус*, 1, 115-120.
- Parkhomchuk, A.D.** (2023). Achievements and Failures of the Trump Administration's Middle East Policy. *Regional Studies*, 34, 163-169 // **Пархомчук, А.Д.** (2023). Здобутки і прорахунки близькосхідної політики адміністрації Д. Трампа. *Регіональні студії*, 34, 163-169.
- Quandt, W.B.** (1993). *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict Since 1967*. Washington: Brookings Institution Press; Berkeley and Los Angeles: University of California Press. Retrieved from <https://cutt.ly/reCeuWrL>
- Rabinovich, I.** (2023, October 24). The Biden administration and the Gaza war: The view from Tel Aviv *Brooking Institution*. Retrieved from <http://surl.li/tyyme>
- Ross, D.** (2023, December 28). The Limits of U.S. Influence Over Israel. *The Wall Street Journal*. Retrieved from <http://surl.li/tyvoi>
- Satloff, R.** (2023, October 30). Hamas vs. Israel: The Limits of Analogy. *The Washington Institute for Near East Policy*. Retrieved from <http://surl.li/tyvsn>
- Shapiro, D.** (2022, July 12). Biden's big chance to build a new coalition in the Middle East. *Atlantic Council*. Retrieved from <https://cutt.ly/4eCeyGo8>

- Shved, V.** (2024). The Policy of the Biden Administration on the War in Gaza: Challenges, Priorities, Tasks. *American History and Politics*, 18, 58-65 // **Швед, В.** (2024). Адміністрації Президента США Дж. Байдена щодо війни в Газі: виклики пріоритети, завдання. *Американська історія і політика*, 18, 58-65.
- Zakharchenko, A. & Alexandriuk, V.** (2021). The Abraam Accords and Prospects for the Arab-Israeli Conflict. *Regional Studies*, 28, 97-102 // **Захарченко, А.М. & Александрюк, В.В.** (2021). «Авраамські угоди» та перспективи врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту. *Регіональні студії*, 28, 97-102.
- Zakharchenko, A.** (2022). Joe Biden's Policy in the Middle East. *Visnyk of the Lviv University*, 43, 255-263 // **Захарченко, А.** (2022). Політика адміністрації Джо Байдена на Близькому Сході. *Вісник Львівського університету*, 43, 255-263.

УДК (UDC) 327.8 (510+94+931)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.151

TRIANGULAR ASYMMETRY OF RELATIONS: CHINA – AUSTRALIA – NEW ZEALAND

Ihor Derevyanko,

e-mail: derevianko_ip@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2908-6405>

National Aviation University,
Ukraine, 03061, Kyiv, Vidradny Ave, 4

Abstract

The article illustrates a case study of triangular asymmetry in a regional context and expands the scholarly perspective on patterns of tripartite asymmetry. Multilateralism always adds a level of complexity to the relationship between nation states, especially if the third state is significantly more powerful.

The concept of triangular asymmetry in international relations reflects a situation where three countries have different levels of influence and possess disproportionate potentials, which leads to unequal relations between them and affects the strategic behavior and diplomatic maneuvers of each side. Triangular asymmetry refers to unbalanced, uneven relations between three countries, which can be manifested in unequal treaties, trade disagreements, geopolitical influence, cultural exchanges.

The triangle of China – Australia – New Zealand relations is quite specific and complex. There is a significant asymmetry of potentials between the states of the triangle, which creates a powerful foundation for manifestations of asymmetry in tripartite relations. China-Australia, China-New Zealand, Australia-New Zealand relations have an asymmetric, disparate nature. Countries are distinguished by their military and economic capabilities, and the level of political activity on the international arena.

In the triangular asymmetry, China is the epitome of the greatest power, while Australia and New Zealand are lesser powers, for whom Beijing is a more important partner than they are for it. China, with claims to participate in the management of world affairs and opportunities for global power projection, can use different methods of influence, unlike neighboring states: from economic pressure to threats. It is noted that the stability of relations between the countries is maintained because China recognizes their autonomy and controversial issues are neutralized diplomatically, which reduces the risk of spiral interactions. While New Zealand and Australia share strong ties and a shared history, they take a different approach to their most important economic partner, China, with which Australia has recently reached a high level of foreign policy disagreement. China – Australia – New Zealand, forming a kind of triangle, tend to change the dynamics of the development of asymmetric relations, which at the same time carry potential conflict and hope for mutually beneficial cooperation.

Keywords: asymmetry, tripartite relations, China, Australia, New Zealand, asymmetric triangle, asymmetric relations

ТРИКУТНИКОВА АСИМЕТРІЯ ВІДНОСИН: КИТАЙ – АВСТРАЛІЯ – НОВА ЗЕЛАНДІЯ

Ігор Дерев'янка,

e-mail: derevianko_ip@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2908-6405>

*Національний авіаційний університет,
Україна, 03061, Київ, Відрадянський пр-т, 4*

Анотація

Стаття ілюструє тематичне дослідження трикуткової асиметрії у регіональному контексті та розширює науковий погляд на моделі тристоронньої асиметрії. Багатосторонність завжди додає рівень складності у відносинах між національними державами, особливо якщо третя держава є значно потужнішою.

Концепція трикутної асиметрії у міжнародних відносинах відображає ситуацію, коли три країни мають різні рівні впливу та володіють непропорційними потенціалами, що призводить до нерівних відносин між ними та впливає на стратегічну поведінку і дипломатичні маневри кожної сторони. Трикутна асиметрія стосується незбалансованих, нерівномірних відносин між трьома країнами, що може проявлятися у нерівноправних договорах, торговельних розбіжностях, геополітичному впливі, культурних обмінах.

Трикутник відносин Китай – Австралія – Нова Зеландія є досить специфічним і складним. Між державами трикутника існує суттєва асиметрія потенціалів, яка створює потужний фундамент для проявів асиметрії у тристоронніх відносинах. Китайсько-австралійські, китайсько-новозеландські, австралійсько-новозеландські відносини мають асиметричний, диспаратний характер. Країни вирізняються військовими, економічними можливостями, рівнем політичної активності на міжнародній арені.

У трикутниковій асиметрії Китай є найбільшим уособленням сили, тоді як Австралія та Нова Зеландія становлять меншу силу, для яких Пекін є більш значимим партнером, ніж вони для нього. Китай з претензіями на участь в управлінні світовими справами та можливостями глобальної проекції сили може застосовувати на відміну від суміжних держав різні методи впливу: від економічного тиску до погроз. Зазначено, що стабільність відносин між країнами зберігається тому, що Китай визнає їх автономію та суперечливі питання нейтралізуються дипломатичним шляхом, що зменшує ризик спіральних взаємодій. Хоча Нова Зеландія й Австралія пов'язані міцними зв'язками та спільною історією, вони демонструють різний підхід до найважливішого економічного партнера – Китаю, з яким Австралія останнім часом досягла високого рівня зовнішньополітичних розбіжностей. Китай – Австралія – Нова Зеландія, утворюючи своєрідний трикутник, схильні змінювати динаміку розвитку асиметричних відносин, які одночасно несуть у собі і потенційний конфлікт, і надію на взаємовигідну співпрацю.

Ключові слова: асиметрія, тристоронні відносини, Китай, Австралія, Нова Зеландія, асиметричний трикутник, асиметричні відносини

Постановка проблеми. В основі сучасного світоустрою лежить складна система міждержавних відносин, що вказує на необхідність ретельного аналізу не лише двосторонньої взаємодії, а й багатосторонньої. У цьому контексті значний епістемологічний потенціал має концепція трикутної асиметрії міжнародних відносин.

На відміну від двосторонніх відносин, які є найдавнішою, основною формою міжнародних відносин, багатосторонні є значно складнішими, оскільки в них задіяна більша кількість учасників міжнародної взаємодії, між якими формуються різні моделі асиметричної взаємодії. До того ж у тристоронніх відносинах, порівняно з двосторонніми, різко підвищується рівень складності, невизначеності та динамізму.

Щоб розширити концептуалізацію поняття асиметрії у міжнародних відносинах, необхідно її розглянути під різними кутами зору і, зокрема, у тристоронньому форматі. Виразним проявом асиметрії у трикутнику відносин є тристоронні відносини між Китаєм, Австралією та Новою Зеландією. Відносини між цими країнами, що піддаються серйозним випробуванням часу, можна розглядати як одну із зразкових моделей тристоронньої асиметричної взаємодії, яка має ключове значення для стабільності Тихоокеанського регіону.

Наукова актуальність дослідження обумовлена тим, що аналіз трикутної асиметрії сприятиме розширенню теоретичної бази для більш глибокого й адекватного розуміння фундаментальних процесів, що відбуваються у сфері сучасних міжнародних відносин.

Мета статті полягає у концептуальному осмисленні асиметрії в тристоронніх відносинах між Китаєм, Австралією та Новою Зеландією й окресленні її ключових аспектів.

Методи та прийоми дослідження. При дослідженні трикутної асиметрії між Китаєм, Австралією та Новою Зеландією, яке вимагає багатогранного підходу, були використані як кількісні, так і якісні методи, щоб виявити основні чинники, що сприяють незбалансованим відносинам.

Застосування порівняльного методу дало змогу визначити й оцінити відмінності та спільні риси в їхніх підходах до міжнародної співпраці. SWOT-аналіз дав можливість оцінити сильні та слабкі сторони, можливості і загрози для кожної країни у контексті тристоронньої взаємодії. Крім того системний аналіз сприяв вивченню відносин між країнами як елементів глобальної системи міжнародних відносин, включаючи економічні та політичні фактори.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні науковці-міжнародники і надалі приділяють чимало уваги пошуку ефективних способів осмислення різних аспектів асиметричних міжнародних відносин.

Асиметрична вісь Китай – Австралія – Нова Зеландія є одним із прикладів багатосторонньої асиметрії, вивчення якої дасть можливість накопичити переконливі емпіричні узагальнення у сфері асиметрії міжнародних відносин.

Дослідження трикутної асиметрії відносин знайшло своє відображення у працях представників різних наукових течій. Вагомий внесок у розробку цієї тематики зробили такі зарубіжні вчені як Л. Дітмер (Dittmer, 1981; 2005), Т. Лонг (Long, 2017; March, 2021), Дж. Морроу (Morrow, 1991), Ф. Пфетч (Pfetsch, 2011), К. Тейєр (Thayer, 2011), Н. Тунг (Tung, 2022), Е. Толентіно (Tolentino, Ham, 2015), Б. Уомак (Womack, 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2016).

Важливою складовою осмислення трикутної асиметрії є напрацювання американського вченого Л. Дітмера, трикутна теорія якого має велике значення для концептуалізації тристоронніх асиметричних відносин (Dittmer, 1981; 2005).

Наукові розробки в розрізі вузлової проблеми дослідження асиметрії у тристоронніх відносинах окреслили лише межі тематики та створили підґрунтя для концептуальних засад досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу. У міжнародно-політичному дискурсі прийнято вважати, що за позиційної нерівноправності акторів, коли один із них є сильнішою стороною, з переважаючими матеріальними ресурсами, з більшою політичною активністю, відносини спроможні набути асиметричного характеру (особливо в економічній площині), попри партнерські зв'язки. При цьому необхідно зазначити, що будь-які відносини між державами припускають певний ступінь асиметрії, яка природним чином проявляється між різними по силі акторами.

Асиметрію у формально-логічному плані можна охарактеризувати як відхилення чи відмінність властивостей і параметрів конкретного об'єкта від якогось стандарту, норми. Асиметрія нав'язує себе більше як шлях для розуміння природи нерівності між учасниками взаємодії (Tolentino & Ham, 2015; Womack, 2006). Загалом західні міжнародні теоретики не розглядають асиметричну теорію як статичну проблему, яка має бути виправлена.

Відносини між Австралією, Китаєм та Новою Зеландією є цікавим прикладом трикутної асиметрії. Видається раціонально-логічною адаптація цього трикутника до теорії Б. Уомака про асиметрію у міжнародному масштабі (Womack, 2016: 23).

Авторитетний американський дослідник асиметрії міжнародних відносин Б. Уомак наголошує, що нормальні відносини у сфері міжнародних відносин не є ні симетричними, ні гегемоністськими, а є комплексною матрицею угоди, в яких автономію та повагу часто обмінюють одна на одну.

Підхід Б. Уомака може бути легко застосований як засіб для оцінки тристоронніх відносин між будь-якою групою із трьох національних держав тому, що адаптація до стратегічного трикутника Л. Діттмера включає визнання асиметричної реальності (Dittmer, 1981).

Багатосторонні відносини завжди додають рівень складності у відносинах між національними державами, особливо якщо третя держава є значно потужнішою. Для Б. Уомака «ключовою особливістю трикутних відносин на відміну від двосторонніх є невизначеність одночасної взаємодії...», а також вплив на концепції відносної влади, які є результатом додавання асиметрії (Womack, 2010: 401).

Американський політолог, беручи до уваги стратегічний трикутник Л. Діттмера, запропонував модифікацію стратегічного трикутного аналізу, задіявши асиметричну теорію.

На думку дослідника, між трьома акторами можливі чотири моделі відносин співвідношення потужностей, де X символізує найсильнішого актора, Z – найслабкішого актора і Y – проміжний ступінь, середню силу:

1. Симетричний трикутник: $X = Y = Z$, в якому відносини збалансовані;
2. Подвійний асиметричний трикутник з однією головною силою: $X > Y = Z$;
3. Подвійний асиметричний трикутник із двома головними силами: $X = Y > Z$;
4. Потрійний асиметричний трикутник: $X > Y > Z$.

У «симетричному трикутнику» відносини між акторами симетричні, збалансовані, які відображають взаємну конгруентність, співрозмірність параметрів суб'єктів, а також однотипність їх інтеракцій ($X = Y = Z$). Проте зростання могутності одного з учасників тристоронніх відносин спроможне викликати порушення сформованої симетрії, рівноваги.

Симетричні відносини мають стійку тенденцію до стабільності на відміну від асиметричних відносин. Однак не завжди рівновага у міжнародних відносинах винятково позитивне явище, а асиметричні відносини – негативне.

«Подвійний асиметричний трикутник з однією головною силою» – модель, в якій найсильніший актор має переваги за середньою та малою силами (перебувають між собою у симетричних відносинах), що закладає основи асиметрії у відносинах між ними ($X > Y = Z$).

«Подвійний асиметричний трикутник із двома головними силами» передбачає симетрію у відносинах між найсильнішою державою і середньою, але асиметричні відносини наявні між ними та малою державою ($X = Y > Z$).

«Потрійний асиметричний трикутник» є уособленням класичної асиметрії у тристоронніх відносинах, де слабка сторона перебуває в асиметричних відносинах із сильнішою ($X > Y > Z$) (Womack, 2010: 402).

З цих моделей для трикутних відносин Китай – Австралія – Нова Зеландія цілком прийнятною теоретичною конструкцією є «потрійний асиметричний трикутник: $X > Y > Z$ ».

Загалом концепція трикутної асиметрії у міжнародних відносинах відображає ситуацію, коли три країни мають різні рівні впливу та володіють неспівмірними потенціалами, що призводить до нерівних відносин між ними та впливає на стратегічну поведінку і дипломатичні маневри кожної сторони. Трикутна асиметрія, як правило, стосується незбалансованих, нерівномірних відносин між трьома країнами, що може проявлятися у нерівноправних договорах, торговельних розбіжностях, геополітичному впливі, культурних обмінах.

У трикутниковій асиметрії існує одна сильніша сторона, яка має більший вплив на дві слабкіші, які, перебуваючи у вразливій ситуації, можуть використовувати різні стратегії для балансу сил, таких як укладення союзів або послаблення сильнішої держави через координацію дій між собою (Womack, 2016: 109).

Трикутник відносин Китай – Австралія – Нова Зеландія є досить специфічним і складним. Між державами трикутника існує суттєва асиметрія потенціалів, яка створює потужний фундамент для проявів асиметрії у тристоронніх відносинах.

Китайсько-австралійські, китайсько-новозеландські, австралійсько-новозеландські відносини мають асиметричний, диспаратетний характер. Країни вирізняються військовим, економічним потенціалом, рівнем політичної активності на міжнародній арені.

У зв'язку з цим можна виділити не одну вісь структурної асиметрії: одна між Китаєм та Австралією, друга – Китаєм і Новою Зеландією і третя між Австралією та Новою Зеландією. Австралія та Нова Зеландія, навіть якщо й об'єднують свої зусилля, все ж не в змозі будуть нівелювати розрив з Китаєм і досягнути з ним паритету. Суттєвий розрив у показниках могутності між країнами у трикутниковій асиметрії створює міцну опору асиметричній взаємодії.

Кожна вісь асиметричних відносин має свої характерні особливості. Всі три пари є класичним прикладом асиметричних відносин. Найбільш помітні прояви асиметрії у парах Китай – Австралія, Китай – Нова Зеландія, менш критичні прояви спостерігаються в австралійсько-новозеландських відносинах.

У трикутниковій асиметрії Китай є найбільшим уособленням сили, тоді як Австралія та Нова Зеландія становлять меншу силу, для яких Пекін є більш значимим партнером, ніж вони для нього. Китай з претензіями на участь в управлінні світовими справами та можливостями глобальної проєкції сили може застосовувати, на відміну від суміжних держав, різні методи впливу: від економічного тиску до погроз.

Присутність Китаю у трикутнику відносин, як набагато сильнішої держави, має непомірний вплив на формування порядку денного. Китай, демонструючи свою економічну силу, прагне значно розширити свій геополітичний вплив у світі та набути статусу наддержави.

Більш високий рівень економічного розвитку Китаю, незрівнянна кількість населення та потужний військовий потенціал лише додають додаткові шари до асиметричних відносин. І хоча Китай є домінуючою силою у трикутнику відносин, зловживання виправданням односторонніх дій може не лише віддалити Пекін від Австралії та Нової Зеландії, а й загострити відносини між ними та ситуацію у регіоні.

Асиметрія влади між Китаєм, Австралією та Новою Зеландією вимагає від Канберри і Веллінгтона готовності до проявів будь-якої зовнішньої політики Пекіна, які можуть загрожувати їхнім інтересам.

КНР намагається максимізувати свій регіональний вплив насамперед через свою глобальну стратегію розвитку інфраструктури «Один пояс, один шлях». Крім того Пекін, збільшуючи військові витрати, висуває претензії на контроль над майже всією акваторією Південно-Китайського моря (Womack, 2016: 125).

Асиметричний трикутник Пекін – Канберра – Веллінгтон набув особливої ваги з часу зацікавленості Китаєм Тихоокеанським регіоном. Хоча Австралія та Нова Зеландія географічно знаходяться далеко від основних вогнищ напруги (спірні води

Південнокитайського моря), зростаюча наполегливість Китаю у Тихоокеанському регіоні має велике геополітичне значення для них. Зокрема, укладання Китаєм у 2022 р. угоди про безпеку з Соломоновими островами та його прагнення до укладання пакту про безпеку для всього Тихого океану викликали занепокоєність не тільки у Вашингтоні та Канберрі, а й у Веллінгтоні (Smith & Holster, 2023: 1587).

Сьогодні Індо-Тихоокеанський регіон – це регіон, в якому спостерігається зростаючий рівень напруги та ворожості, хоча США, як і раніше, має значну силову перевагу над Китаєм. Для менш потужних англо-саксонських держав Австралії та Нової Зеландії, що опинилися в епіцентрі, це, ймовірно, створить серйозні зовнішньополітичні проблеми, а також обмежить варіанти їхньої політики. До того ж тісні відносини Австралії із США, які безперечно впливають на динаміку в регіоні, викликають постійне занепокоєння Китаю.

Крім того Австралія проявляє більше стурбованості у сфері національної та регіональної безпеки, ніж у площині економічної асиметричної взаємозалежності. Для Китаю, який переживає системне суперництво із США, така розстановка сил у регіоні не відповідає інтересам Пекіна (Kizeková, 2021: 199).

Китаю й Австралії, незважаючи на широку економічну інтеграцію та підтримування протягом тривалого часу дипломатичного діалогу, не вдалося уникнути напруги у відносинах. Асиметрія, яка є характерною рисою китайсько-австралійських відносин, надає перевагу Китаю при прийнятті рішень. Китай у відносинах з Австралією вдається до використання економічної сили, щоб примусити Канберру утримуватись від критики китайського уряду (приміром за порушення прав людини) і поважати його статус.

Проте економічні зв'язки між КНР та Австралією надто сильні, щоб ними можна було маніпулювати. Китай є найбільшим торговим партнером Австралії та Нової Зеландії. Однак навіть гігантський Китай не є самодостатнім, який залежить від австралійської залізної руди, ключового складника для виробництва сталі (Australia, New Zealand, and China..., 2021, June 29).

Порівняно з Австралією Нова Зеландія виглядає слабкішою державою з набагато меншими економічними показниками та витратами на оборону. Це пояснює, чому у міжнародній системі Австралія широко розглядається як середня держава, а Нова Зеландія – як невелика.

Після того як Нова Зеландія обрала шлях незалежності, між двома країнами спостерігалися посилення і послаблення у співпраці та конкуренції, а також асиметрія та взаємопов'язаність. Відносини між Австралією і Новою Зеландією, з огляду на відмінності у розмірах, можна тлумачити як такі, що завжди були більш важливими для Нової Зеландії, ніж для Австралії. Однак екзогенні фактори об'єднали ці географічно суміжні країни таким чином, що часто затьмарюють асиметричну залежність і неминучу напругу.

Австралія та Нова Зеландія перебувають у стійких асиметричних відносинах, що сформувалися внаслідок тривалої історії взаємодій в умовах суттєвої різниці потенціалів двох країн. Незважаючи на мирний характер їх контактів і відмінності в оцінках тих чи інших подій, такі відносини можуть бути стабільними внаслідок багатого досвіду подолання розбіжностей і конфліктів. Тож історичні, культурні, економічні та політичні характеристики тісно пов'язують Австралію з Новою Зеландією. А вони, у свою чергу, пов'язані з Китаєм асиметричною взаємозалежністю в економічній площині.

Австралія є стратегічно важливим партнером для Нової Зеландії та втіленням більшої сили, підтвердженням цього є суттєва різниця між їхніми потенціалами.

Попри всю очевидну асиметрію влади між Новою Зеландією та більшими країнами – Китаєм і Австралією, Нова Зеландія може мати чимало обмежень, але при цьому вона у своїй зовнішній політиці не обмежена ступенем гнучкості.

Нова Зеландія як другорядний актор для покращення своїх можливостей, впливу як один з підходів розглядає співпрацю з іншими впливовими країнами для зміцнення політичних та економічних зв'язків.

Традиційні заходи транстасманських відносин завжди здаватимуться асиметричними через відмінності у географічному, економічному та демографічному аспектах. Крім того, у різний час політичні лідери сусідніх країн акцентували увагу на відмінностях у політичних інтересах відповідно до своїх власних програм (Curtin & O'Sullivan, 2023).

Австралійський Союз, оточений слабо розвинутими мікродержавами Океанії, сприймається як беззаперечний регіональний лідер. Навіть відносно близька географічно Нова Зеландія, яка позиціонує себе як впливовий регіональний полюс сили, не здатна на рівних конкурувати і щось протиставити могутній країні-материка.

Новозеландські міністри допускають, що вони мають моральну перевагу, але й усвідомлюють те, що їхні австралійські колеги можуть припустити, що асиметрія у відносинах все ж грає на користь Канберрі (Ayson, 2018, July 31).

Згідно з концепцією асиметрії Б. Уомака, Австралія та Нова Зеландія все ще визнають невідповідність можливостей, тоді як Китай все ще поважає їх суверенітет. Взаємодія Китаю з Австралією і Новою Зеландією у цілому не відповідає традиційним реалістичним припущенням про домінування чи покарання, що ставить під сумнів реалістичне уявлення про те, що слабкіші держави є пасивними акторами. Поведінка Австралії та Нової Зеландії, попри економічну вразливість перед Китаєм, обмеженість свободи дій, не відповідає очікуванням переважаючої влади – Китаю.

Стабільність відносин між країнами зберігається тому, що Китай визнає їх автономію та суперечливі питання нейтралізуються дипломатичними шляхом, що зменшує ризик спіральних взаємодій.

Хоча Нова Зеландія й Австралія пов'язані міцними зв'язками та спільною історією, вони демонструють різний підхід до найважливішого економічного партнера – Китаю. Зокрема, Австралія та Китай останнім часом досягли високого рівня зовнішньополітичних розбіжностей (Australia, New Zealand, and China..., 2021, June 29).

Багатосторонність, невтручання, м'яка сила, прагматизм, балансування, співпраця та компроміс – доволі привабливі якості, насамперед, для Австралії та Нової Зеландії. Тоді як Китай у своїй політиці щодо Канберри та Веллінгтона дотримується такої політичної лінії, яка надасть йому переваги. Загалом у трикутнику відносин КНР приділяє основну увагу «першості», Австралія – «стримуванню», а Нова Зеландія – балансуванню. Такі підходи у цілому визначають лінію поведінки держав у їхніх відносинах.

Суттєві відмінності у параметрах могутності між Новою Зеландією та Китаєм набагато більші, ніж між Австралією та Китаєм, що призводить до більшого відчуття вразливості та ще більшої важливості управління відносинами.

Нова Зеландія час від часу виступала з публічною критикою на адресу Китаю, особливо щодо ситуації з правами людини у Сіньцзяні та передбачуваної участі в кібератаках. Зрештою, Нова Зеландія, як і раніше, реалізує стратегічні зв'язки з Китаєм, які допомагають підтримувати видимість «конструктивних, ґрунтовних двосторонніх відносин». Зокрема, її прихильність була вищою, ніж у Австралії, особливо за ліберального уряду, який очолював Скотт Моррісон (2018-2022) (Smith & Holster, 2023: 1582).

Тож Нова Зеландія займає обережну позицію щодо Китаю. Вона менш активно критикує владу Китаю, оскільки прагне розвивати з ним зрілі відносини. Нову Зеландію звинувачують у тому, що вона виявляє м'якість щодо КНР, щоб уникнути заходів у відповідь й отримати вигоду від торговельно-економічної співпраці (Australia, New Zealand, and China..., 2021, June 29).

Нова Зеландія має не так багато серйозних геополітичних проблем. Одним із важливих питань її безпеки є підтримка торгівлі, особливо з урахуванням того, що на частку торгівлі припадає приблизно 49% ВВП Нової Зеландії.

Складне становище Нової Зеландії полягає в тому, що вона хоча і має міцні зв'язки у сфері безпеки із США, безсумнівно, Китай є її найважливішим торговим партнером. На відміну від Австралії, яка дотримується традиційного балансуєчого підходу, поглиблюючи зв'язки з Вашингтоном на шкоду відносинам з Китаєм, Нова Зеландія обрала більш амбітний і незалежний варіант, намагаючись підтримувати дружні відносини з усіма (Curtin & O'Sullivan, 2023: 60).

При цьому необхідно враховувати, що позиція та ставлення Китаю як сильнішого учасника відносин мають вирішальне значення для зменшення масштабів економічної асиметрії.

Ще одна небезпека, яку варто згадати щодо асиметричних відносин, полягає в тому, що сильніша держава може зловживати своїм домінуючим становищем для просування своєї політики всередині слабкішої держави (приміром, в Австралії певні політичні кола, які фінансуються Пекіном, лобіюють китайські інтереси, інститути Конфедерації використовуються як інструменти м'якого впливу Китаю).

Очевидно, складно говорити про рівне партнерство та симетрію у відносинах між країною з населенням у 1,4 млрд. людей та Австралією, де проживає 25 млн. осіб і Новою Зеландією, кількість населення якої становить близько 5 млн. осіб.

Китай, будучи другою за величиною економікою світу, суттєво залежить від тенденцій у світовій економіці. Але економічна сила Пекіна не завжди змушує політичні кола Австралії та Нової Зеландії не помічати відверто недружніх дій. Попри те, що Китай є головним торговельним партнером Австралії та Нової Зеландії, ці країни іноді вдаються до кроків, спрямованих на протидію Китаю (Australia, New Zealand, and China..., 2021, June 29).

Однак, з огляду на економічну залежність Австралії та Нової Зеландії від Китаю, пряма протидія Канберри і Веллінгтона китайському впливу є обмеженою. Австралія і Нова Зеландія, відчувуючи залежність від китайської торгівлі, часто неохоче йдуть на конфлікт з КНР.

Отже, у цій трикутній ієрархічній конфігурації втручання домінуючої держави Китаю може дозволити підтримувати співробітництво в економічній площині, незважаючи на гострі суперечності.

Безперечно, у трикутнику відносин асиметрія має міцну основу. Проте, при асиметричних відносинах неправильне сприйняття та пов'язана з ним конфронтація обумовлені відмінностями в інтересах і моделях уваги. Через симетричні інтереси та переваги жодна зі сторін не зацікавлена у порушенні відносин (Womack, 2010: 379).

Китай приділяє більше уваги своїм відносинам з великими державами та боротьбі за світову гегемонію, ігноруючи при цьому інтереси менших держав і демонструючи зверхне ставлення до них. До того ж роль Китаю, особливо у торговельно-економічній сфері, є набагато значнішою для Австралії та Нової Зеландії, які зазвичай надто гостро реагують на дії Пекіну.

Зрештою між Китаєм, з одного боку, й Австралією, Новою Зеландією – з іншого, існує асиметрія уваги. Так, для КНР пріоритетною сферою зовнішньополітичної діяльності будуть відносини з іншими великими світовими лідерами. Тоді, як для менших держав – Австралії та Нової Зеландії, які прагнуть уникати побічної шкоди від суперництва великих держав, регіональний вимір зовнішньої політики з погляду безпеки буде ключовим, що вимагатиме зосередження більшої уваги на ньому. Отже, така різниця призводить до системного неправильного сприйняття, оскільки менші держави часто помилково інтерпретуються як довірені особи великих держав. Тобто, кожна сторона не може побачити справжні наміри іншої, а згодом неправильно розуміє політичні наслідки (Pan, 2024, March 15).

Звісно ідеалом багатосторонності є світоустрій, який характеризується рівними правами між країнами при обговоренні та прийнятті рішень, незалежно від їх розміру і могутності. Однак, ця цільова установка так і не була реалізована на практиці.

Висновки. Трикутні відносини між Китаєм, Австралією та Новою Зеландією цілком вписуються у формат асиметричних відносин. Така асиметрія не обов'язково має викликати конфлікт, але при правильному управлінні між трьома учасниками цих стосунків, вона може призвести до взаємовигідної співпраці. Проте у тристоронніх асиметричних відносинах формування стабільних асиметричних відносин є складнішим завданням, ніж у двосторонніх.

Китай – Австралія – Нова Зеландія, утворюючи своєрідний трикутник, схильні змінювати динаміку розвитку асиметричних відносин, які одночасно несуть у собі і потенційний конфлікт, і надію на взаємовигідну співпрацю.

Перспективи розвитку відносин між державами, в основі яких лежать рівність і злагода, обнадіюють, але цілковито суперечать політичній реальності. Міжнародні відносини продовжують і надалі розвиватися у напрямку асиметричного режиму, що чітко простежується у тристоронніх відносинах між досліджуваними країнами. При цьому існуюча системна асиметрія використовується як потужний інструмент влади. Вона не є критичною у відносинах між країнами, але здатна поглиблювати напругу між ними, створюючи загрозу національним інтересам і національній безпеці слабкіших держав трикутника – Австралії та Новій Зеландії.

Проте прихильники багатосторонності мають усвідомити, що мирні та збалансовані відносини дедалі менше пов'язані з політичною реальністю. Нехтування владою й асиметрією є дуже ризикованим кроком, оскільки це неминуче посилює недовіру до принципів, правил та інститутів, які сприймаються як упереджені. Тож, багатосторонній проект має бути прив'язаний до реальної політики. Ступінь асиметрії в цих трикутних відносинах не зазнав істотних змін у часі і цілком реально може спостерігатися й у довгостроковій перспективі.

REFERENCES

- Australia, New Zealand, and China: a Bumpy Ride Towards a Dialogue. (2021, June 29). *Martens Centr.* Retrieved from <http://surl.li/qzrszb>
- Ayson, R. (2018, July 31). When friends disagree: New Zealand and Australia. *Lowy Institute.* Retrieved from <http://surl.li/jrdcgo>
- Curtin, J. & O'Sullivan, D. (2023). *Legacies of a Trans-Tasman Relationship: The Evolution of Asymmetry between New Zealand and Australia. Asymmetric Neighbors.* Routledge.
- Dittmer, L. (1981). The Strategic Triangle: An Elementary Game-Theoretical Analysis. *World Politics*, Volume 33, Issue 4, 485-515. DOI: <https://doi.org/10.2307/2010133>
- Dittmer, L. (2005). The Sino-Japanese-Russian Triangle. *Journal of Chinese Political Science*, 10 (1), 1-22. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02877005>
- Kizeková, A. (2021). Taking stock of Australia's asymmetrical relations with China: interdependence, tensions, and new dimensions. *Journal of Contemporary Eastern Asia*, 20 (2), 197-209. DOI: <https://doi.org/10.17477/jcea.2021.20.2.197>
- Long, T. (2017). It's not the size, it's the relationship: from 'small states' to asymmetry. *International Politics*, 54 (2). Retrieved from <http://centaur.reading.ac.uk/59064/>
- Long, T. (2021, March). *The United States in Latin America: lasting asymmetries, waning influence? External Powers in Latin America: geopolitics between Neo-extractivism and South-South Cooperation.* Routledge. Pp. 15-28. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429351808-1/united-states-latin-america-tom-long>
- Morrow, J. (1991). Alliances and asymmetry: An alternative to the capability aggregation model of alliances. *American Journal of Political Science*, 35 (4), 904-933.
- Pan, G. (2024, March 15). Ineffective Communication: Why and How Australia and China Talk Past Each Other. *Australian Institute of International Affairs.* Retrieved from <http://surl.li/vrsmze>

- Pfetsch, F.** (2011). Power in International Negotiations: Symmetry and Asymmetry. *Négociations*, 16, 39-56. Retrieved from <https://shs.cairn.info/revue-negociations-2011-2-page-39?lang=fr>
- Smith, N. & Holster, B.** (2023). New Zealand's «Maori foreign policy» and China: a case of instrumental relationality? *International Affairs*, 99 (4), 1575-1593. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iad123>
- Thayer, C.** (2011). The Tyranny of Geography: Vietnamese Strategies to Constrain China in the South China Sea. *Contemporary Southeast Asia*, 33 (3), 348-369.
- Tolentino, E. & Ham, M.** (2015). The entrapment of asymmetry: the Philippines between the US and China. Bandung: *Journal of the Global South*, 2 (20). Retrieved from <http://surl.li/hprbfbk>
- Tung, N.** (2022, November). From former foes to friends: strategic adjustment in America's security policy toward Vietnam and the influence of the China factor. *The Pacific Review*. DOI: <https://DOI:10.1080/09512748.2022.2142273>
- Womack, B.** (2004). Asymmetry Theory and China's Concept of Multipolarity. *Journal of Contemporary China*, 13 (39), 351-366. Retrieved from <http://surl.li/vlmnrw>
- Womack, B.** (2006). *China and Vietnam: The Politics of Asymmetry*. New York: Cambridge University Press.
- Womack, B.** (2008, February 19). China as a normative foreign policy actor. *CEPS*. Retrieved from <http://surl.li/mohsma>
- Womack, B.** (2010). *China Among Unequals: Asymmetric Foreign Relationships in Asia*. Singapore: World Scientific.
- Womack, B.** (2012). Asymmetry and China's Tributary System. *The Chinese Journal of International Politics*, 5 (1), 37-54. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjip/pos003>
- Womack, B.** (2016). *Asymmetry and International Relationships*. New York: Cambridge University Press.

УДК (UDC) 327.8 : 316.658.4
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.161

DIGITAL ART AS AN INSTRUMENT OF MODERN PROPAGANDA IN THE MASS COMMUNICATIONS SYSTEM

Nataliia Bielousova,

e-mail: belousova@knu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9656-2942>

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, 01033, Kyiv, Volodymyrska Street, 60*

Zlata Tsios,

e-mail: zlatacios1970@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3542-387X>

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, 01033, Kyiv, Volodymyrska Street, 60*

Abstract

In today's world, the role of the Internet is increasingly growing as a factor contributing to the uncontrolled flow of propaganda. The rapid development of information and communication technologies complicates this process, as it facilitates the dissemination of information in real time to millions of users. The Internet is becoming a powerful instrument for shaping public opinion, allowing propaganda narratives to quickly adapt to different audiences.

The article examines the impact of the latest technologies on the viewer's perception and interaction with digital art, and thus propaganda. Based on the analysis of such propaganda channels and tools as memes, cinema, games, AI, VR/AR, it was identified such important features of modern propaganda in digital art as repetition, multimodality, virality, simplified communication, and affectivity that contribute to the effectiveness of propaganda. The emotional and communicative aspect of visual propaganda becomes a decisive factor in the perception and interaction of the propaganda object with digital art.

Digital technologies are influencing the nature of propaganda, becoming a catalyst for achieving propaganda effects. The latest digital technologies are actively used for the effective spreading of digital art as an instrument of modern propaganda in the mass communication system. Digital art as an instrument of propaganda not only shapes the worldview of the audience, but also facilitates its involvement in the process of content creation and distribution. Engaging users in active interaction through social media platforms, video games, or other digital art products enhances the effectiveness of propaganda, as the audience becomes not only a consumer but also a co-creator of ideas. This is an inevitable process of shaping digital culture in the modern information society. Therefore, the spread of digital art as an instrument of propaganda is no longer a one-way process, but a dynamic one that increases its impact on society and individuals. Such audiovisual propaganda serves as a powerful instrument for influencing the subconscious of an individual.

Keywords: propaganda, digital technologies, affectivity, visual media culture, positive propaganda, digital culture

ЦИФРОВЕ МИСТЕЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ ПРОПАГАНДИ У СИСТЕМІ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Наталія Белоусова,

e-mail: belousova@knu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9656-2942>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна, 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60

Злата Ціось,

e-mail: zlatacios1970@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3542-387X>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна, 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60

Анотація

У сучасному світі все більше зростає роль Інтернету як чинника, що сприяє неконтрольованому потоку пропаганди. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій ускладнює цей процес, оскільки сприяє поширенню інформації у реальному часі для мільйонів користувачів. Інтернет стає потужним інструментом формування суспільної думки, що дозволяє пропагандистським наративам швидко адаптуватися до різних аудиторій.

У статті розглядається питання впливу новітніх технологій на сприйняття та взаємодію глядача з цифровим мистецтвом, а відповідно пропаганди. На основі аналізу таких каналів та інструментів пропаганди, як меми, кінематограф, ігри, ШІ, VR/AR, виокремлено такі важливі риси сучасної пропаганди у цифровому мистецтві, як повторюваність, мультимодальність, віральність, спрощена комунікація, афективність, що сприяють результативності пропаганди. Емотивно-комунікативний аспект візуальної пропаганди стає вирішальним чинником сприйняття та взаємодії об'єкта пропаганди із цифровим мистецтвом.

Цифрові технології впливають на сутність пропаганди, стаючи каталізатором досягнення пропагандистських ефектів. Новітні цифрові технології активно використовують для ефективного поширення цифрового мистецтва як інструменту сучасної пропаганди у системі масових комунікацій. Цифрове мистецтво як інструмент пропаганди не лише формує світогляд аудиторії, але й сприяє її залученню до процесу створення та поширення контенту. Залучення користувачів до активної взаємодії через платформи соціальних мереж, відеоігри або інші продукти цифрового мистецтва посилює ефективність пропаганди, адже аудиторія стає не лише споживачем, а й співтворцем ідей. Це неминучий процес формування цифрової культури у сучасному інформаційному суспільстві. Таким чином, поширення цифрового мистецтва, як інструменту пропаганди, є не одностороннім, а динамічним процесом, що підсилює її вплив на суспільство й окремих індивідів. Така аудіовізуальна пропаганда слугує потужним інструментом впливу на підсвідомість індивіда.

Ключові слова: пропаганда, цифрові технології, афективність, візуальна медіакультура, позитивна пропаганда, цифрова культура

Постановка проблеми. З переходом до четвертої інформаційної революції перед людством відкриваються простори небачених раніше можливостей. Зростання частки інформації, яку споживають люди, а відповідно і пропаганди, є тим фактором, який сприяє створенню можливостей для психологічного впливу

пропаганди на підсвідомість кожної людини в інформаційному середовищі. Поступове впровадження цифрових технологій, медіа та Інтернету у життя сучасної людини створює нове середовище, в якому характер пропаганди також піддається суттєвій трансформації.

Дане дослідження є актуальним і доречним з точки зору того, як використання новітніх цифрових технологій може слугувати інструментом реалізації пропагандистських цілей і посилювати вплив на підсвідомість людини у сучасному інформаційному суспільстві.

Недостатньо висвітленими залишаються питання впливу новітніх цифрових технологій, як-от віртуальна та доповнена реальність, ШІ-мистецтво, на сприйняття та взаємодію глядача з цифровим мистецтвом, а відповідно пропаганди у системі сучасних масових комунікацій.

Метою дослідження є аналіз того, як новітні цифрові технології впливають на сприйняття глядачем цифрового мистецтва як інструменту сучасної пропаганди у системі масових комунікацій, а також його взаємодію із ним, а саме поширення та створення продуктів цифрового мистецтва, транслюючи пропагандистські наративи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському науковому просторі, здебільшого, дослідження продуктів цифрового мистецтва, наприклад мемів, активізувалося після початку гібридної інформаційної війни Росії проти України. Це прослідковується у працях Г. Почепцова (Pocheptsov, 2013), який визначивши основні характеристики сучасних інформаційних війн, акцентує увагу у своїх дослідженнях на використанні як традиційного, так і цифрового мистецтва як інструменту пропаганди, зокрема позитивної. У своїх роботах Н. Белоусова та О. Запорожець досліджують вербальні інтернет-меми як інструмент протидії пропагандистським наративам (Zaporozhets & Bielousova, 2022). У свою чергу, С. Фіялка досліджує пропагандистські мотиви у відеоіграх, побудованих на сюжетах українсько-російського протистояння (Fiialka, 2017).

Вагомий внесок у дослідження цифрового мистецтва як інструменту пропаганди доклали закордонні дослідники. Серед них на особливу увагу заслуговує праця Л. Шифмана, який досліджує інтернет-меми як складові цифрової культури та як агентів глобалізації (Shifman, 2014); М. Бобровського, О. Бобровської та Б. Змудзінського, які розглядають пропаганду в анімації на тлі історичних і політичних контекстів (Bobrowski, Bobrowska & Zmudziński, 2019). А також Дж. С. де Ла Крус, Т. де ла Гери, С.К. Гомес і П. Лакаси, які висвітлюють відеоігри як інструмент цифрової м'якої пропаганди (Cruz, et al., 2023).

Виклад основного матеріалу. У 21 ст. новітні цифрові технології внесли зміни майже у всі аспекти життя людини, зокрема трансформували віртуальний та інформаційний простори. Ці зміни посприяли прискоренню комунікації у сучасному цифровому середовищі, що створює привабливі умови для приховування пропаганди. Цифрові технології дозволяють швидко поширювати дезінформацію, створювати фейкові новини та маніпулювати інформаційними потоками.

Фундаментальний елементом пропаганди у масових комунікаціях є безпосереднє чи опосередковане поєднання суб'єкта впливу та індивіда, який є об'єктом цього впливу. Наміри суб'єкта впливу націлені на заплановані зміни думок, переконань, ставлення та поведінки особи, на яку здійснюється вплив.

У системі сучасних масових комунікацій спостерігається явище переходу від традиційної аналогової візуальної медіакультури до цифрової. До ключових особливостей, які її характеризують, відносять наступне: візуальна перенасиченість, переважання візуального як медіагенне середовище у сучасних суспільствах, необмежений доступ до візуальної інформації, поліекранність, потреба у спрощеній візуалізації, надання переваги візуальному на протизагу вербальному тощо (Baryshpolets & Voznesenska, 2014: 78). Саме ці риси характеризують нинішню екранну культуру, переваги якої успішно забезпечують поширення

пропагандистських наративів і використання медіа, інформаційних технологій і соцмереж для впливу на думки та переконання людей.

Усе це створює той візуально-інформаційний хаос інформаційних потоків, який сприяє появі певних когнітивних трансформацій: непомічання деталей, розпорошеності думок; поверхневого опрацювання візуальної інформації – замість аналітичної, критичної її обробки й інше. Загалом результатом впливу такого хаосу на підсвідомість людини є унеможливлення відбору, систематизації та ієрархізації інформації, отже не виробляється потреба шукати в ній смисли та цінності. Очевидно, що особа під дією цього т.зв. візуально-інформаційного хаосу вважається більш сприятливою до пропагандистських впливів з боку ЗМІ, особливо в умовах інформаційної війни, ідеологічної агресії (Baryshpolets & Voznesenska, 2014: 79).

Пропаганда давно відійшла від суто вербальної форми і все глибше вкорінюється у таку аудіовізуальну форму, яка має безліч переваг. На нашу думку, саме за допомогою кольорів, звуків, образів та асоціацій можна набагато швидше досягнути бажаних ефектів пропаганди. Власне, такі методи конструювання пропаганди або ж «м'якої пропаганди», дійсно стають результативнішими, оскільки включають звернення не стільки до раціональних інтересів, як до ірраціональних потреб у так званій видовищності чи емоційності комунікації.

Варто підкреслити, що саме здатність впливати на аудиторію пов'язана із емотивним аспектом. Цей зв'язок пов'язаний з особливостями поведінки та сприйняттям інформації, пам'яті, вольових якостей і соціальних установок людини (Kuznetsov, 2010: 93). Тож краще запам'ятовується інформація з емоційним забарвленням, і вона одразу закріплюється у довгостроковій пам'яті. Відповідно повідомлення, що викликають у суспільства емоційну реакцію, виступають ключовими важелями впливу пропаганди у системі масових комунікацій. Так, важливою рисою пропаганди, що і є її перевагою, є саме емотивний аспект. І хибною вважається думка, що пропаганда переважно викликає лише негативну емоційну реакцію: злість, роздратування та розчарування тощо.

Афективність пропаганди забезпечується впливом на емоційний стан індивіда. Так, екранна культура сучасності дає можливість процвітанню пропаганди у цифровому просторі. Її успіх обумовлений її головною ознакою, а саме візуальністю, у поєднанні з інформативністю, видовищністю, легкістю сприйняття та всеохоплюючим впливом на емоції людини. Емотивно-комунікативний аспект пропаганди в екранній культурі відображається у системі візуальних повідомлень, яка вкорінює людям певні способи мислення, впливає на зміну думки та поведінки, переконань людей, що залежить від світоглядних і культурних засад суб'єкта впливу. Тобто екранній культурі природно властива здатність проектувати та конструювати нову віртуальну реальність. Так, екранна культура – це нова комунікативна модель сучасного інформаційного суспільства, стрижнем якої є візуальна комунікація та інтерактивність (Naidonov, 2019: 66-67).

Учасники комунікації створюють мережево-комунікативний простір, наповнений різноманітними смислами, завдяки спілкуванню через візуалізацію повідомлень. Так, К.В. Батаєва називає це кібервізуалізацією: «В Інтернеті функціонують «візуальні знаки», тобто такі вербальні знаки, призначенням яких стає відтворення/моделювання візуального простору спілкування, що спостерігається інтелектуальним зором» (Naidonov, 2019: 68).

Використання найбільш популярних цифрових платформ як Facebook, Instagram, YouTube, Telegram, TikTok як майданчика для поширення пропаганди є нині невід'ємною частиною пропагандистських кампаній для миттєвого поширення інформації та застосування спеціальних алгоритмів для впливу на конкретну аудиторію.

На нашу думку, детального розгляду потребують різні продукти цифрового мистецтва, які однозначно так чи інакше присутні у сучасному інформаційному просторі кожної людини. До прикладу, у суспільстві процвітає ціла мемна культура,

яка як окреме явище у цифровому мистецтві широко досліджується у науковому колі. Меми тлумачать як «засіб формування цифрової культури», адже цифрова спільнота формується користувачами на рівні взаємодії із культурними елементами та їх спільному обговоренні. За допомогою мемів вони мають змогу висловити свою точку зору, обмінятися думками та взаємодіяти із іншими користувачами (залишаючи вподобання на публікації інших, коментар або поширюючи такий допис). Таким чином створюється цифрова система комунікації. Л. Шифман окреслює меми як «культурні одиниці, які поширюються онлайн від людини до людини, приймаючи форму жартів, текстів, зображень і відео» (Shifman, 2014: 14).

Тож, потенціал мемів полягає у їхній здатності не тільки до швидкого поширення, а й до заклику до творчості. Мем провокує інтеракцію із боку користувачів, сприяє бажанню якимось чином модифікувати і таким чином сприяти розповсюдженню мемів.

Л. Шифман розглядає, зокрема, політичні меми як такі, що «формують норми та дискусії про загальну світоглядну картину». Основна перевага мемів полягає у їхній здатності досягати віральності. Саме ця перевага і дає мемам змогу конструювати віртуальну реальність, що неодмінно призводить до переплетення реального та віртуального світів (Shifman, 2014: 18, 94-95). А отже, суттєвим чином впливу зазнає політична чи соціальна дійсність, до формування якої залучені численні громадяни та ключові актори політичного світу.

Меми слугують одним із результативних і нестандартних способів поширення політичної пропаганди або як «м'який, розважальний спосіб ділитися політичними новинами», який використовують користувачі соціальних мереж. Для створення повідомлення відповідного тону вдало та креативно поєднують у мемах текст та ілюстрацію. Як правило, візуальний образ несе в собі закодовану інформацію, у якій відображаються певні емоції, що значно сповільнюють процеси раціонального мислення (Sviderska, 2023: 59). Як зазначається в дослідженні, вербальні інтернет-меми слугують дієвим інструментом протидії певним російським пропагандистським наративам, як меми про Чорнобаївку та бавовну тощо (Zaporozhets & Bielousova, 2022: 22-23).

Яскравим прикладом використання мемів як інструменту пропаганди є передвиборчі перегони у США між К. Гарріс і Д. Трампом. Поки кандидатка від Демократичної партії пропагує гендерну інклюзивність і репродуктивну свободу, кандидат від Республіканської партії натомість пропагує ненависть до мігрантів. Обидва лідери «зловили мемну хвилю», а самі меми умовно можна поділити на два типи: меми, що пропагують ключові ідеї кандидатів, та меми, які мають на меті висміяти опонента, а відтак змінити ставлення про нього (Bond, 2024; Hawkins, 2024; Saric, 2024).

Пропаганда як соціальний феномен здійснює великий вплив на підсвідомість людини в умовах сучасного інформаційного суспільства. А наслідком впливу візуальної пропаганди є породження афективності, тобто емоції, переконання, власні вподобання та бажання. Результатом психологічних досліджень є те, що людська психіка не здатна витримувати маніпулятивний тиск, на який спроможна сучасна пропаганда.

На думку Г. Почепцова, пропаганда має на меті створити такий емоційний стан у людини, який послаблюватиме її критичне мислення. Люди проходять багато емоційних стадій, перш ніж прийняти раціональне рішення. А постійна трансляція телевізійних програм в основному використовується для того, щоб утримувати увагу людей та зберігати їхню високу емоційну залученість. Ці шоу дотримуються правил мистецтва драматургії та спрямовані на формування звикання у аудиторії (Pochepctsov, 2024).

Пропагандистський потенціал мистецтва полягає у поєднанні у собі таких рис: візуальність, легкість сприйняття, видовищність, вплив на емоції. Тому, у інформаційну добу все звичне нам друковане мистецтво (література, плакати,

комікси, карикатури тощо), згодом телебачення та кінематограф, заповнило цифровий простір. Замість газет ми проглядаємо соціальні мережі. Замість нечіткого друкованого матеріалу – у нас детальне зображення або відео, створене нейромережами.

Тож, ще одним різновидом продуктів цифрового мистецтва, який є успішним каналом пропаганди в плані емоційного впливу, є кінематограф. Все більшою популярністю починають користуватися стримінгові сервіси, розміщуючи кінострічки у мережу Інтернет. Таким чином, можна заперечити думку про те, що кіно відійшло на задній план, адже воно також є частиною цифрового мистецтва, що сприяє поширенню пропаганди. Наприклад, такі художні фільми останнього десятиліття українського виробництва (воєнного жанру), як «Кіборги» (2017), «Позивний “Бандерас”» (2018), «Іловайськ 2014. Батальйон Донбас» (2019), а також документальні фільми, як «Довга доба» (2023) та «Ми, наші улюбленці та війна» (2024) нерідко наділені чіткими патріотичними посланнями: елементами відкритої («білої») пропаганди або ж позитивної пропаганди. Метою такої пропаганди є заклик до любові Батьківщини, сприяння патріотизму, стресостійкості, укріплення національної ідентичності, зміцнення морального духу. У цій ситуації мистецтво виступає мобілізаційним чинником. І такою ж певною терапевтичною дією щодо травм війни є гумор, що відображається у поширенні інтернет-мемів як форми трансформованої пропаганди.

Віртуальний світ стає все більш переконливим. Під час перегляду фільму глядач стає актором у їхніх ролях, так само у відеогрі геймер стає актором. У людей навіть не виникає усвідомлення, як зростає емоційний стрес, викликаний сконструйованими образами у нашій внутрішній системі сприйняття інформації. Саме візуальні образи створюють цінності, викликають як негативні, так і позитивні емоції. Адже зображення не може не апелювати до уяви глядача. Загалом, завдяки картинкам свідченням сконструйованої реальності є беззаперечний пережитий досвід, чого могло і не бути в реальності. І цією перевагою користується візуальна пропаганда.

Візуальна пропаганда, як соціально-політичне явище, займає чільне місце у мистецтві цифрового простору. Ще одним продуктом цифрового мистецтва є відеоігри – феномен, який впливає на суспільство загалом і на свідомість окремих членів цього суспільства. Дослідники з різних наукових сфер починають звертати на це більше уваги та вивчати програмний, візуальний і змістовий аспекти відеоігор, а також вплив, який вони здійснюють на психологічний стан людини та на суспільство в цілому. Насправді, внесок комп'ютерних ігор у культуру та мистецтво недооцінений, вони мають здатність виходити за межі лише розваг, подібно всім іншим продуктам як традиційного, так і цифрового мистецтва.

Дослідниця С. Фіалка у своїй роботі «Відеоігри як інструмент пропаганди в умовах російсько-українського протистояння» досліджує пропагандистські мотиви у відеоіграх, побудованих на сюжетах російсько-українського протистояння. Наприклад, гра «Імперія» складається із різноманітних кампаній, як «Сталін», «Примус до Миру 2008», «Крим наш», «Атака мерців», «Кольорова революція», в яких складні проблеми міжнаціональних взаємин обмежуються красивою графікою, при цьому пропагандистське повідомлення робиться дуже простим у сприйнятті на рівні емоцій. У цих антиукраїнських іграх успішно використані такі методи пропаганди: повторення певної тези, насиченість емоційних висловлювань, демонізація ворога, поширення стереотипів, навішування ярликів (Fiialka, 2017: 80-82). Окрім власне створених ігор, російський інформаційний вплив поширюється у вже створених світових іграх, таких як Minecraft або World of Tanks, в яких присутні стандарти російські пропагандистські наративи, які приховано впливають на аудиторію, на кшталт «За радянську Україну» та «Месники Донбасу», що розміщені як напис до техніки (Muzyka & Yakovets, 2023: 1161).

Натомість в українському інформаційно-ігровому полі присутня гра «Defend Ukraine», в якій гравцям пропонується стати помічниками української армії та захищати міста від окупантів, щоб зберегти цілісність Української держави. Для української сторони ця гра є прикладом позитивної пропаганди, яка згуртовує навколо ідеї національної єдності, цілісності Батьківщини тощо. Так, відеоігри безперечно посилюють вплив пропаганди, оскільки надають можливості формування громадської думки, оцінки суспільно-політичних чи інших рішень політичної еліти (Fiialka, 2017: 82-83).

Варто зауважити, що розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) загрожує дати пропагандистам нові потужні інструменти для здійснення своєї діяльності. Візуальні образи викликають емоції до того, як люди встигнуть обробити інформацію, що в них закодована. Гіперреалістичні, часто дивовижні зображення, згенеровані ШІ, можуть жити у так званому сірому просторі між фактами та вигадкою для глядачів. Генеративні моделі штучного інтелекту вкрай активно використовуються у політичних кампаніях, в яких поширюють підроблені зображення та аудіо, націлені на інших кандидатів, і діпфейки, що імітують реальні кадри новин.

Наприклад, на думку історика мистецтва Нью-Йоркського університету Ара Мерджян фотореалістичне зображення поп-зірки Тейлор Свіфт (була визнана найбільш впливовішою людиною року у 2023 р.), яка підтримує Д. Трампа, мало вплив на людей, які це бачили, незважаючи на те, що це явно була не вона, а штучно згенерований постер (Jingnan, 2024). Відтак такий політичний крок у рамках кампанії мав на меті звернення до одного із найбільш чітких принципів психології мас. Так, Бернейс у своїй книзі «Пропаганда» посиляється на Троттера і Ле Бона, які вивчали групову свідомість і дійшли до висновку, що вона не мислить у строгому значенні цього слова. А місце мислення у неї займають імпульси, звички та емоції. Коли людині необхідно прийняти рішення, перше, що спонукатиме її, зазвичай, – це думка наслідувати приклад лідера, якому довіряєш (Bernays, 2021: 37).

Активно використовує штучно згенерований контент Ісламська держава для пропаганди терору та насильства (Borgonovo & Volpagni, 2024). Потенціал цієї нової форми контенту, створеного штучним інтелектом, обіцяє значне підвищення зручності використання контенту, пришвидшення поширення інформації та пропагандистських матеріалів серед широкої західної аудиторії.

Сьогодні, маючи доступ до потужних інструментів нейронних мереж у спектрі технологій, ми можемо не лише навчатися, інформувати та надихати, але й створювати дезінформаційний контекст, який досить важко визначити як неправдивий. Мистецтво та пропаганда часто переплітаються, особливо у цифровому просторі. ШІ-мистецтво, як засіб візуальної комунікації, має потенціал стати потужним інструментом для розповіді та пропагування, але його також можна використовувати для створення діпфейків, які поширюють дезінформацію та деструктивну пропаганду.

Рене ДіРеста, професорка Стенфордського університету, вважає, що, зважаючи на практично всюдишну присутність пропаганди в нашому житті і до цифрової ери, нині ми просто змінили швидкість, масштаб і вартість цього. Це просто еволюція у пропаганді (Robins-Early, 2023).

Пропаганда, як комунікативна технологія, часто розглядається у наукових працях як деструктивна. Це призводить до одностороннього негативного тлумачення пропаганди. Власне, саме тому і вважається, що пропаганда більш небезпечна у цифрову епоху саме через притаманну їй віральність. При нейтральному підході вивчення цього явища вдається не оминати і його конструктивну мету.

Зокрема, Едвард Бернейс поставив перед собою одне із основних завдань – захистити пропаганду від негативної критики та роз'яснити, що «пропаганда в своєму споконвічному значенні – це цілком пристойне, чесне слово, що має поважне походження і заслуговує на повагу» (Bernays, 2021: 15). Таке бачення пропаганди у

наукових колах є більш рідкісним явищем, оскільки дослідники все більше у своїх працях намагаються зосереджуватися на негативних її проявах, особливо у контексті інформаційних воєн. Так, пропаганда може бути позитивною і сучасні цифрові технології можуть бути використані на користь суспільству.

Іншим різновидом цифрового продукту, який слід проаналізувати у контексті позитивної пропаганди, є технології віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR). Нетривіальним і яскравим прикладом є цифрова інсталяція із елементами VR/AR, проект «The Enemy», створений 2017 р. фотожурналістом бельгійсько-туніського походження Карімом Бен Халіфа у співпраці з Медіа-лабораторією Центру мистецтва, науки та технологій Массачусетського технологічного інституту. Виставка є насамперед експериментом, який перевіряє синтез мистецтва, когнітивної науки та штучного інтелекту. Це інтерактивна VR-інсталяція, яка дозволяє користувачам зустрітися з воюючими сторонами у конфліктах у різних точках світу, таких як Ізраїль і Палестина, Конго, Сальвадор. Користувачі, одягнувши VR-гарнітуру, опиняються у віртуальному просторі, де вони можуть побачити, почути та навіть взаємодіяти з тривимірними моделями солдатів з обох сторін конфлікту (Dimock, 2018; Meet The Enemy, N.d.).

Цей проект пропагує ідею миру, розуміння та емпатії між ворогуючими сторонами. Інсталяція намагається показати людяність по обидва боки конфлікту та змусити відвідувача задуматися про можливість подолання ненависті через діалог і взаєморозуміння. Проект саме завдяки тому, що занурює глядачів у реалії життя учасників конфліктів, створює сильний емоційний вплив. «The Enemy» використовує VR, щоб перенести користувача в складні соціальні та політичні реалії, змушуючи їх сприймати інформацію не з позиції стороннього спостерігача, а як активного учасника. Таким чином, цей проект, завдяки потужному візуальному супроводу та емоційному досвіду, успішно доносить пропагандистське повідомлення, спрямоване на мир і взаєморозуміння.

Так, когнітивно-обчислювальний підхід такої виставки означав, що реакції глядачів – їх нервозність, упередження та можливі зміни поведінки під час носіння спеціальних гарнітур VR – будуть ключовою частиною експерименту. Комп'ютерно-змодельована інтерактивність впливає на особистість глядачів і навіть колективне ставлення до самої війни (Dimock, 2018; Meet The Enemy, N.d.). Цей приклад демонструє як сучасні технології, такі як VR/AR, можуть бути використані для пропаганди певних соціальних або політичних ідей, у цьому випадку – примирення та вирішення конфліктів через діалог, а не насилля.

Зазначимо, що такі інструменти пропаганди, як меми, кінематограф, відеоігри, III, VR/AR, мають як негативний, так і позитивний вплив. Вище проілюстровані приклади демонструють переваги невербальної пропаганди над вербальною. Так, невербальна пропаганда, на відміну від останньої, завдяки візуальним елементам і звуковому супроводу створює сприятливе емотивно-комунікативне середовище для успішної пропаганди.

Висновки. Таким чином, в умовах глобалізації та цифрової ери пропаганда стає ще більш витонченою. І за таких умов вже на практиці доведено, що візуальна пропаганда досягає кращого ефекту, що прослідковується як у поживленні використання такої форми пропаганди її суб'єктами, так і в активізації дослідження даного явища у цифровому просторі та участь цифрових технологій у впливі на підсвідомість індивіда. Активне використання новітніх цифрових технологій, як відеоігри, віртуальна чи доповнена реальність, штучний інтелект для генерування контенту, сприяє ефективному поширенню цифрового мистецтва, як інструменту сучасної пропаганди, у системі масових комунікацій. Такі важливі риси сучасної пропаганди у цифровому мистецтві, як повторюваність, мультимодальність, віральність, спрощена комунікація, афективність, із урахуванням усіх тонкощів пропаганди у традиційному розумінні, слугують опорними точками для досягнення поставлених цілей суб'єктом пропаганди.

REFERENCES

- Baryshpolets, O.T. & Voznesenska, O.L.** (2014). *Mediapsychology: at the intersection of information and educational spaces*. Kyiv: Millennium // **Баришполец, О.Т. & Вознесенська, О.Л.** (2014). *Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів*. Київ: Міленіум.
- Bernays, E.** (2021). *Propaganda*. Kyiv: Svarog Publishing House // **Бернейс, Е.** (2021). *Пропаганда*. Київ: Видавничий дім «Сварог».
- Bobrowski, M., Bobrowska, O. & Zmudziński B.** (2019). *Propaganda, Ideology, Animation. Twisted Dreams of History*. Kraków: Wydawnictwa AGH.
- Bond, S.** (2024). How AI-generated memes are changing the 2024 election. *NPR*. Retrieved from <https://cutt.ly/leKW7f4B>
- Borgonovo, F. & Bolpagni, A.** (2024). AI-Powered Jihadist News Broadcasts: A New Trend In Pro-Is Propaganda Production? *GNET*. Retrieved from <https://cutt.ly/meKW7HRX>
- Cruz, J.S., Hera, T., Gómez, S.C. & Lacasa, P.** (2023). Digital Games as Persuasion Spaces for Political Marketing: Joe Biden's Campaign in Fortnite. *Media and Communication*, 11 (2), 266-277. DOI: <https://doi.org/10.17645/mac.v11i2.6476>
- Cruz, J.S. Gómez, S.C. & Lacasa, P.** (2024). Contemporary Political Discourse in Digital Games: A Systematic Approach. *Media and Communication*, 13, 200-219. DOI: <https://doi.org/10.17645/mac.8689>
- Dimock, W.C.** (2018). Virtual Enemy at the MIT Museum. *Los Angeles Review of Books*. Retrieved from <https://cutt.ly/9eKW74Bu>
- Fiialka, S.** (2017). Video Games as a Propaganda Instrument in the Context of Russian-Ukraine Conflict. *Technology and Technique of Typography (Tekhnolohiia i Tekhnika Drukars'tva)*, 3 (57), 79-85 // **Фіялка, С.Б.** (2017). Відеоігри як інструмент пропаганди в умовах російсько-українського протистояння. *Технологія і техніка друкарства*, 3 (57), 79-85.
- Hawkins, E.** (2024). Campaigns ride the meme wave as 2024 election cycle heats up. *Axios*. Retrieved from <https://cutt.ly/ueKW5Ol6>
- Jingnan, H.** (2024). AI-generated images have become a new form of propaganda this election season. *NPR*. Retrieved from <https://cutt.ly/1eKW52Ut>
- Kuznetsov, M.A.** (2010). Emotional memory of a person. *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University*, 44, 93-98. // **Кузнєцов, М.А.** (2010). Емоційна пам'ять людини. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*, 44, 93-98.
- Muzyka, M.O. & Yakovets, A.V.** (2023). Russian information influence of propaganda in video games as a factor of information warfare, in: *10th International scientific and practical conference 'Modern problems of science, education and society'*. Kyiv, 1157-1166 // **Музыка, М.О. & Яковець, А.В.** (2023). Російський інформаційний вплив пропаганди в відеоіграх, як чинники інформаційної війни. *Матеріали 10-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми науки, освіти та суспільства»*. Київ, 1157-1166.
- Meet The Enemy. The Enemy. *Theenemyishere*. Retrieved from <http://theenemyishere.org/about>
- Naidonov, O.** (2019). Screen culture of network society: genesis, contents, values, purport. *Visnuk of the Lviv University*, 23, 66-73. // **Найдонов, О.** (2019). Екранна культура мережевого суспільства: виникнення, зміст, цінності, смисли. *Вісник Львівського університету*, 23, 66-73.
- Pochepstov, G.** (2013). Meaning and information wars. *Information society*, 18, 21-27 // **Почепцов, Г.** (2013). Смыслові та інформаційні війни. *Інформаційне суспільство*, 18, 21-27.
- Pochepstov, G.** (2024). Propaganda and post-propaganda as tools for generating 'correct' behavior. *Hvulya.net*. Retrieved from <https://cutt.ly/xeKEt71A> // **Почепцов, Г.** (2024). Пропаганда та постпропаганда як інструментарій щодо породження «правильної» поведінки. *Hvulya.net*. Retrieved from <https://cutt.ly/xeKEt71A>
- Robins-Early, N.** (2023). 'An evolution in propaganda': a digital expert on AI influence in elections. *The Guardian*. Retrieved from <https://cutt.ly/DeKEyI4R>
- Saric, I.** (2024). Harris campaign turns Trump's favorite weapon against him. *Axios*. Retrieved from <https://cutt.ly/ceKEyByd>
- Shifman, L.** (2014). *Memes in digital culture*. Cambridge, MA, USA: MIT Press.

- Sviderska, O.** (2023). Political memes as a manifestation of virtual political behavior. *Scientific journal 'Politicus'*, 6, 56-61. // **Свідерська, О.І.** (2023). Політичні меми як вияв віртуальної політичної поведінки. *Науковий журнал «Політикус»*, 6, 56-61.
- Zaporozhets, O. & Bielousova, N.** (2022). Verbal internet memes during russian full-scale war against Ukraine. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. International Relations*, 56 (2), 20-24. // **Запорожець, О. & Белоусова, Н.** (2022). Вербальні інтернет-меми під час повномасштабної війни РФ проти України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*, 56 (2), 20-24.

УДК (UDC) 327.001 : 341.7 (07)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.171

NEGOTIATION PROCESS IN INTERNATIONAL RELATIONS THEORY: FROM HISTORY TO CONTEMPORARY PRACTICES

Stanislav Cherkasov,

e-mail: stancherkasov@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0759-6594>

Zaporizhzhia National University,
Ukraine, 69063, Zaporizhzhia, 66 University Street

Olga Makliuk,

e-mail: onmachuk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8740-2402>

Zaporizhzhia National University,
Ukraine, 69063, Zaporizhzhia, 66 University Street

Abstract

The article examines the negotiation process within the context of international relations theory, tracing its development from historical roots to contemporary practices. Key theoretical foundations, methodological approaches, and the evolution of negotiations as a vital tool for conflict resolution and diplomacy are analyzed. It is shown that approaches to the negotiation process are closely correlated with international relations theories, as they reflect various methods of analyzing and resolving conflicts between states and other international actors, offering different ways to rationalize negotiating positions. The study shows that within the realist paradigm of international relations, the negotiation approach is based on pragmatism and achieving benefits within the existing balance of power; within the liberal paradigm, it focuses on cooperation and international standards, while the constructivist paradigm emphasizes changing shared beliefs and rethinking interests. Special attention is given to the contributions of prominent scholars and practitioners who have shaped the analytical field in international relations and negotiation theory. It is highlighted how classical negotiation strategies have adapted to the complexities of contemporary global challenges, including international conflicts and diplomatic efforts.

Considering the diversity of international actors and global challenges, the combination of theoretical foundations and practical negotiation methods is crucial for achieving effective results in modern diplomacy. It is identified that liberal theories of international relations aim to optimize negotiation processes through the creation of interaction and trust between states, applying institutional mechanisms. Accordingly, the rationalization of negotiating positions in this case involves incorporating principles of cooperation, transparency, and long-term interests to ensure stability and security. Liberal approaches also systematically use arguments based on international law, humanitarian standards that create conditions for a more peaceful and constructive resolution of conflicts. The interdisciplinary nature of negotiation process research is emphasized, and the influence of theoretical and practical developments on contemporary negotiation methods, particularly in the context of diplomatic initiatives, is explored. The article highlights the importance of adapting classical negotiation models to modern realities, especially in the context of globalization, geopolitical changes, and new technological challenges.

Keywords: negotiations, negotiation process, international relations, theory of international relations, mediation, and intercession

ПЕРЕГОВОРНИЙ ПРОЦЕС У ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ВІД ІСТОРІЇ ДО СУЧАСНИХ ПРАКТИК

Станіслав Черкасов,

e-mail: stancherkasov@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0759-6594>

Запорізький національний університет,
Україна, 69063, Запоріжжя, вул. Університетська, 66

Ольга Маклюк,

e-mail: onmacluk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8740-2402>

Запорізький національний університет,
Україна, 69063, Запоріжжя, вул. Університетська, 66

Анотація

Стаття досліджує переговорний процес у контексті теорії міжнародних відносин, простежуючи його розвиток від історичних витоків до сучасних практик. У роботі аналізуються ключові теоретичні основи, методологічні підходи та еволюція переговорів як важливого інструменту врегулювання конфліктів і дипломатії. Продemonстровано, що підходи до переговорного процесу тісно корелюють з теоріями міжнародних відносин, оскільки вони відображають різні способи аналізу та вирішення конфліктів між державами й іншими міжнародними акторами, пропонують різні підходи до раціоналізації переговорних позицій. Продemonстровано, що у межах реалістичної парадигми міжнародних відносин підхід до переговорів базується на прагматизмі та досягненні вигоди в межах існуючого балансу сил; ліберальної – на співпраці та міжнародних стандартах, у той час як конструктивістської – на зміні спільних переконань і переосмисленні інтересів. Окрему увагу приділено внеску видатних вчених і практиків, які сформували аналітичне поле у галузі теорії міжнародних відносин і теорії переговорів. Проаналізовано як класичні переговорні стратегії адаптувалися до складнощів сучасних глобальних викликів, зокрема міжнародних конфліктів і дипломатичних зусиль.

Враховуючи різноманітність міжнародних акторів і глобальних викликів, поєднання теоретичних засад і практичних методів ведення переговорів є важливим для досягнення ефективних результатів у сучасній дипломатії. Визначено, що ліберальні теорії міжнародних відносин прагнуть до оптимізації переговорних процесів через створення взаємодії між державами, застосовуючи інституційні механізми. Відповідно, раціоналізація переговорних позицій у цьому випадку передбачає включення принципів співпраці, прозорості та довгострокових інтересів для забезпечення стабільності та безпеки. Ліберальні підходи також системно використовують аргументацію через посилання на міжнародне право, гуманітарні норми та стандарти, які створюють умови для більш мирного та конструктивного вирішення конфліктів. Підкреслено міждисциплінарний характер досліджень переговорного процесу, розглянуто вплив теоретичних і практичних розробок на сучасні методи ведення переговорів, зокрема у контексті дипломатичних ініціатив. Висвітлено важливість адаптації класичних моделей переговорів до сучасних реалій, зокрема в умовах глобалізації, геополітичних змін і нових технологічних викликів.

Ключові слова: переговори, переговорний процес, міжнародні відносини, теорія міжнародних відносин, медіація, посередництво

Problem statement. Russian aggression against Ukraine continues, and as of November 2024, the armed resistance to Russia's aggression has entered a protracted phase of war. At the same time, international diplomatic efforts have yet to yield substantial results toward ending the conflict. In this context, research on the theory and practice of negotiation processes is more important than ever. One of the key topics in international relations theory is the negotiation process, as it enables peaceful conflict resolution, the achievement of consensus among international actors, and serves as one of the main tools for resolving disputes in international relations and reaching compromises between conflicting parties. The negotiation process is fundamental to the practice and theory of international relations, evolving alongside the dynamic landscape of global diplomacy and conflict resolution. Over centuries, negotiation has emerged as a key tool through which states, institutions, and other international actors attempt to manage and resolve conflicts, pursue their interests, and foster cooperation. The depth and sophistication of negotiation techniques has increased with the complexity of global issues. Negotiation techniques have integrated knowledge from disciplines such as psychology, sociology and economics. Today, negotiation theory serves not only as an academic lens through which to understand international interactions but also as a practical guide for diplomats and policymakers facing intricate global challenges.

Analysis of previous research and publications. In recent decades, hundreds of works on the theory and practice of negotiations have addressed key issues in theory, practical negotiation cases, methods, mechanisms, strategies, and tactics of the negotiation process, as well as requirements for their organization and conduct. Separate topics in academic discourse include the use of manipulative techniques and the psychological aspects of negotiations. Issues surrounding politicians' personal negotiation styles have also become subjects of both academic research and popular science publications.

Let us highlight some leading researchers. The author of over 20 books on conflict management and negotiation, I. William Zartman, is a professor at the Paul H. Nitze School of Advanced International Studies (SAIS) at Johns Hopkins University, as well as the founder and current Chair of the International Institute for Peace and Security (Zartman, 2005). Howard Raiffa, professor of managerial economics at Harvard Business School and the Harvard Kennedy School of Government, uses numerous specific examples to explain step-by-step negotiation processes and explores negotiation mechanisms, drawing on his extensive experience in game theory and decision analysis (Raiffa, 2012). Recent scholarship also reflects a growing recognition of the role of mediation and third-party intervention in complex negotiations. Researchers have investigated how mediators can facilitate communication, manage conflict, and enhance the likelihood of durable agreements, with notable contributions from scholars like Herbert Kelman, whose research on third-party mediation in the Arab-Israeli conflict demonstrated the potential of interactive conflict resolution approaches (Kelman, 1998: 186-228). Further, the role of digital and virtual negotiation platforms has become a critical area of study, particularly as globalization and technology reshape the way international actors communicate and engage.

Overall, previous research demonstrates that negotiation theory in international relations has evolved from traditional power-based approaches to more nuanced frameworks that incorporate cooperation, psychological factors, and third-party facilitation. This growing body of literature underscores the complex, multi-dimensional nature of negotiations today and provides a comprehensive foundation for analyzing contemporary international negotiations. It also highlights the importance of adaptability, suggesting that a combination of theoretical insights and practical strategies is essential for addressing the intricate challenges of modern diplomacy.

The purpose of the study is an overview analysis of studies on the negotiation process within the theory of international relations from a historical perspective.

Research methods and techniques. To achieve this goal, the authors employed a set of general scientific methods (analysis and synthesis, generalization method) and

specific research methods (problem-chronological, comparative, and content analysis). This article explores the negotiation process from both historical and theoretical perspectives, tracing its development as a structured discipline within international relations. By examining the intersection of negotiation strategies with major theories in the field – such as realism, liberalism, and constructivism – authors gain insights into how negotiation approaches reflect differing views on power, cooperation, and the nature of international order.

Theoretical background. The study of negotiations began in the early modern era, specifically in the 17-18 centuries, with the rise of diplomacy, when the first theoretical treatises on negotiation principles and rules emerged. In 1716, the French philologist and diplomat François de Callières (1645-1717) authored a work titled ‘On the Manner of Negotiating with Princes’, which drew not only on theory but also on practical experience (Callières, 2000). The oldest comprehensive encyclopaedia ‘Britannica’, notes that François de Callières had extensive diplomatic experience and participated in the negotiations that led to the Treaty of Ryswick in 1697, which ended the Nine Years War between France and the Grand Alliance. For these contributions, King Louis XIV rewarded Callières by appointing him as the Cabinet Secretary. Callier’s treatise presents the behavior and methods of the ideal negotiator, endorses the wise use of flattery and warns against deception. For a long time, it remained one of the few studies on negotiation.

Another thinker of the early modern period, Antoine Pecquet (1704-1762), in the preface to his work ‘Discourse on the Art of Negotiation’, published in Paris in 1737, acknowledged Callières’ contributions but lamented that Callières did not know how to “elevate in our nation a taste for the profession of the negotiator” (Colson, 2020: 153). Echoing Callières’ hopes, Pecquet argued that the negotiator should replace the soldier in defending France’s interests, as the nation needed a “profession of negotiators”.

Carl von Clausewitz (1780-1831), a Prussian general and military theorist, suggested in his renowned work ‘On War’ that diplomacy during negotiations is merely ‘the continuation of war by other means’ (Clausewitz, 1984).

The practical experience of conducting negotiations has developed over many centuries, and unlike in the 19th century, it is now axiomatic that a peaceful resolution to conflict lies through the negotiation process.

In the framework of realism, the negotiation process is viewed primarily through the lens of power dynamics, state interests, and the preservation of national security within an anarchic international system. Realist theory, which sees the international arena as inherently competitive and conflict-prone, treats negotiations as a means for states to safeguard their power, secure their interests, and achieve strategic advantages over others. Realists assert that states are rational actors motivated by survival, prioritizing self-help and power accumulation to maintain or enhance their position relative to other states.

Hans Morgenthau, a central figure in the realist school of international relations, brought a pragmatic and often cautionary approach to the role of negotiations in politics and diplomacy. His perspectives, grounded in the tenets of political realism, emphasized the complex interplay of power, national interest, and human nature. Morgenthau argued that the essence of international politics is power. For him, negotiations between states were never neutral; they reflected an underlying competition for dominance. In his seminal work ‘Politics Among Nations’, Morgenthau argued that diplomacy, including negotiation, was shaped by the distribution of power (Morgenthau, 2006). Each party’s goals, in his view, stemmed from national interests defined in terms of power, and negotiations were a means to safeguard or enhance these interests.

In practice, this meant that successful negotiations hinged less on moral arguments or mutual goodwill and more on an accurate assessment of power balances. Morgenthau believed that diplomacy should be rooted in realism: states should neither underestimate nor overestimate their own power or the power of their counterparts. Any negotiation should therefore be conducted with a keen understanding of one’s relative position within the international power hierarchy.

A realist like Morgenthau saw negotiation as an inherently limited process. He argued that the illusion of universal cooperation or shared ideals could lead states to naively trust counterparts that would ultimately pursue their own self-interest. Morgenthau criticized overly idealistic approaches to diplomacy, which he saw as neglecting the fundamental realities of human nature and state behavior. According to him, these realities included the drive for power and security, which, though restrained by diplomacy, could never be fully eliminated from the realm of international affairs.

Morgenthau's scepticism extended to the idea of peace treaties and multilateral agreements. While not dismissing the value of such agreements outright, he warned against relying on them to preserve peace. Instead, he emphasized that treaties and alliances must be carefully crafted and constantly reassessed in light of shifting power dynamics, as states are likely to abandon agreements if their interests change (Morgenthau, 2006: 82-87).

Despite his reputation as a staunch realist, Morgenthau did not completely disregard the role of ethics in negotiations. He believed that moral principles could –and should – guide state actions, though they should not override considerations of national interest. He was aware of the potential for negotiations to be exploited for moral posturing, where states might appear to act virtuously while covertly pursuing power. Morgenthau argued that ethical constraints should serve to prevent the most egregious forms of manipulation and aggression, but they could not be expected to eliminate competition altogether.

In 'Scientific Man vs. Power Politics', Morgenthau suggested that diplomacy might serve a moral purpose by providing a structured means for states to interact, potentially reducing violent conflict. However, he remained deeply skeptical of any utopian view that negotiations could fundamentally alter the anarchic nature of international relations.

Morgenthau acknowledged that deception and compromise were often necessary in negotiations. He viewed diplomacy as a form of strategic communication, where states might conceal their true intentions or manipulate information to gain an advantage. However, he cautioned against reckless deceit, arguing that it could lead to unintended consequences and potentially backfire if other states responded with heightened mistrust.

Compromise was another essential element of negotiations for Morgenthau, though he regarded it as a tool to be used carefully. While recognizing that compromise is necessary to resolve conflicts, he insisted that states should not compromise on core national interests. For Morgenthau, diplomacy required a careful balancing act: yielding when necessary but standing firm on essential matters of national power and security. He believed that such discernment could be achieved only through a realistic assessment of both the negotiator's and the counterpart's interests and intentions (Morgenthau, 1946: 16-31).

Morgenthau also emphasized the importance of restraint in negotiations, especially intense international situations where the potential for escalation was high. He argued that diplomatic restraint served as a stabilizing force, helping to manage conflicts without allowing them to spiral into open hostilities. In his view, negotiators should aim to moderate their demands to prevent provocation, and they should always consider the long-term implications of their diplomatic choices.

However, Morgenthau was cautious about the risks of excessive restraint, as it could embolden an adversary to exploit perceived weakness. Thus, while he supported a measured approach to diplomacy, he urged statesmen to adopt what he called 'realist prudence' – a careful balance between assertiveness and restraint based on a clear assessment of the strategic context.

Ultimately, Morgenthau regarded negotiations as a means to an end, not an end in themselves. He was wary of states that pursued diplomacy for its own sake or as a sign of 'progress' toward peace. Instead, Morgenthau argued that negotiations should be viewed pragmatically: they were tools to advance national interests and manage power relations, rather than to fulfil an idealistic vision of harmony.

In this sense, Morgenthau's approach to negotiation reflects the broader tenets of political realism. He viewed diplomacy as a practical method for states to pursue their interests while acknowledging the inherent limitations imposed by power competition and the imperfections of human nature. Negotiations, in Morgenthau's framework, are only successful if they achieve tangible results that align with a state's national interests. This grounded approach is what distinguishes Morgenthau's perspective from more idealistic theories of international relations, which he saw as dangerously naïve in a world driven by the struggle for power (Morgenthau, 1946: 119-120).

Raymond Aron stands as another key representative of realist thought, contributing significantly to the realist perspective on international relations and the negotiation process. Known for his critical yet balanced take on international relations, Aron advocated for a form of political realism that emphasized the practical but morally informed navigation of complex global issues. His views on negotiation were deeply rooted in his conviction that diplomacy is an extension of power relations, constrained not only by the state's pursuit of national interests but also by a sense of ethical responsibility and strategic pragmatism.

For Aron, negotiations were an essential component of statesmanship and diplomacy, where leaders attempt to find solutions in a world governed by conflicting interests. In his seminal work, 'Peace and War: A Theory of International Relations', Aron argued that diplomacy and negotiation were fundamental in managing the rivalry inherent in the international system (Aron, 1966). He viewed negotiation not as a utopian search for peace but as a practical means for balancing power, securing national interests, and preventing unnecessary conflict.

Aron believed that successful diplomacy required a sharp understanding of both one's own interests and those of the opponent. He saw negotiation as an art that involved balancing competing interests while maintaining a sense of proportion, which he described as a defining characteristic of a true statesman. Aron's emphasis on proportion underscored his belief that a realistic approach to negotiation required sensitivity to context, power dynamics, and potential compromises that would avoid unnecessary escalation.

While Aron appreciated the moral dimensions of diplomacy, he was sceptical of purely idealistic approaches to negotiation, which he believed often disregarded the complexities of the real world. Aron's critique of utopianism in international relations mirrored that of other realists, but he took a unique approach by not fully discarding the role of moral and ethical considerations. Instead, Aron argued that while negotiators should be aware of ethical principles, they must avoid the trap of naively believing that shared values could override deeply entrenched national interests.

Aron was particularly critical of the post-World War II reliance on international organizations, such as the United Nations, to guarantee peace through collective security measures. He believed that such mechanisms, while theoretically valuable, often lacked the power to enforce their resolutions, making negotiation between sovereign states the only reliable path to achieve practical outcomes. Aron's perspective was that while international institutions could play a role in facilitating dialogue, meaningful negotiations rested on direct interactions between states based on a mutual understanding of power and interest (Aron, 1966: 118).

Aron's realism emphasized prudence and moderation as essential virtues in diplomacy. He warned against aggressive or uncompromising stances, which he saw as detrimental to the long-term stability of international relations. According to Aron, diplomacy required a level of restraint, where states recognized the limits of their power and pursued incremental gains rather than absolute victories. He believed that realistic diplomacy involved a calibrated approach, where negotiators should be cautious about pushing their demands too far and must always consider the possibility of backlash.

For Aron, prudence also involved assessing the unintended consequences of negotiation outcomes. He warned that states should avoid rash decisions in negotiations

that might lead to destabilizing actions or responses from other nations. Aron's conception of political realism thus included a keen awareness of the ripple effects that diplomatic decisions could have on the broader international order. In this sense, he promoted a form of realism tempered by caution, advocating for a style of negotiation that emphasized stable and sustainable outcomes over short-term advantages (Aron, 1966: 71-84).

While Aron advocated for a rational approach to negotiations, he was acutely aware of the limitations of pure rationality in the political realm. He argued that states often operate under imperfect information, subject to the pressures of public opinion, bureaucratic interests, and unpredictable international crises. Aron pointed out that emotions, ideologies, and misjudgements could cloud the decision-making processes of leaders, complicating their ability to negotiate effectively.

In 'The Century of Total War', Aron analyzed the impact of ideological and psychological factors on negotiations, particularly during times of intense conflict or crisis (Aron, 1967). He argued that diplomacy must take into account the human elements influencing state behavior, including historical grievances and ideological biases. This perspective led him to caution that negotiation strategies based solely on calculations of interest might fail if they did not also consider the motivations and perceptions of the opposing side. Aron's realism thus diverged from strictly rationalist theories by incorporating the psychological and cultural dimensions of diplomacy.

For Aron, negotiation was not only about achieving concrete objectives but also about managing perceptions and signals. He viewed diplomacy as a form of strategic communication, where states could convey intentions, test their counterparts' resolve, and seek clarification on ambiguous issues. Aron argued that effective negotiation involved sending clear signals to avoid misunderstandings that could lead to unnecessary conflicts (Aron, 1967: 125-168).

Aron's view of negotiation as strategic communication underscored his belief that diplomacy could mitigate some of the uncertainties inherent in international relations. In contrast to theories that saw diplomacy merely as a tool for gaining concessions, Aron saw it as a platform for states to establish trust, clarify red lines, and reduce tensions. He believed that such transparency could serve as a stabilizing force, as it enabled states to better anticipate each other's actions and respond proportionately.

While Aron's political realism was grounded in the pragmatic pursuit of national interests, he did not dismiss the role of ethics in diplomacy. He believed that leaders had a moral responsibility to seek peaceful solutions where possible and to limit the suffering that might result from their actions. This moral dimension of Aron's realism distinguished him from some of his contemporaries, as he argued that statesmen should strive to prevent conflict when possible and exercise restraint in their pursuit of power.

Aron emphasized the need for diplomats to maintain a commitment to basic ethical standards, even while operating in a world driven by competition and self-interest. In his view, ethical considerations could act as a moderating influence on national ambitions, promoting a form of diplomacy that prioritized long-term stability and cooperation over unilateral gains. While not idealistic in the sense of expecting universal moral consensus, Aron's realism nevertheless saw the ethical duties of the statesman as integral to responsible diplomacy (Aron, 1967: 84-113).

From a realist perspective, negotiations are not aimed at fostering long-term cooperation or shared goals but rather at attaining a temporary, pragmatic resolution that advances a state's own interests. Negotiations are seen as an extension of power, with successful outcomes typically reflecting a balance of power among the negotiating states. States enter negotiations when they believe it serves their interest, either as a way to avoid costly conflict, leverage economic gains, or exploit a favorable power balance. For instance, if a state perceives that the power dynamics in a situation are temporarily in its favor, it may use negotiations to lock in those advantages.

Realist theorists like Hans Morgenthau and Kenneth Waltz emphasize that negotiations are often conducted with caution and scepticism, as states are primarily

concerned with relative gains – ensuring that they gain more, or lose less, than their counterparts. Realists argue that even during peace negotiations, underlying strategic competition persists, as states remain wary of each other's intentions and seek to avoid future vulnerabilities. In this context, the concept of 'peace' achieved through negotiations is often seen as a ceasefire rather than a genuine or lasting resolution, one that can be discarded if the power balance shifts or if state interests diverge.

In essence, realism posits that negotiations are a means to an end – an instrument through which states manage their competitive relationships while carefully protecting their sovereignty and minimizing risks to their security. Unlike liberal theories, which view negotiations as an opportunity to build institutions and promote interdependence, realism interprets them as a calculated strategy to maintain stability and deter adversaries in a world where conflict is a constant possibility. Consequently, realists view negotiations as valuable only insofar as they serve to strengthen a state's power and security in the face of potential threats.

In liberal theory, the negotiation process is viewed as a constructive, cooperative endeavor aimed at resolving conflicts and promoting long-term stability and interdependence among states. Unlike realism, which emphasizes power and competition, liberalism posits that cooperation through negotiations is both possible and beneficial, as states share interests in peace, prosperity, and mutual development. Liberal theorists believe that international institutions, shared norms, and democratic governance can foster an environment conducive to cooperative negotiation outcomes.

For liberals, negotiation is a key tool for achieving mutual gains, addressing global challenges, and advancing common interests. Liberal theory holds that states, while still pursuing their own interests, recognize the value of collaboration and the potential to build lasting partnerships. Negotiation processes, from this perspective, are grounded in principles of fairness, transparency, and trust-building, aiming to create agreements that reflect shared values and benefit all parties involved.

Institutions play a central role in liberal approaches to negotiation. According to liberals, international organizations and legal frameworks – such as the United Nations, the World Trade Organization, and international treaties – provide a structured environment where negotiations can be conducted fairly and disputes resolved peacefully. These institutions are thought to reduce uncertainty and facilitate communication, making negotiations less risky and more predictable. By creating clear rules and mechanisms for enforcement, they increase the credibility of commitments made during negotiations, thus encouraging states to cooperate even when they might otherwise be wary of potential betrayals or future conflicts.

Furthermore, liberal theory emphasizes the role of economic interdependence in driving cooperative negotiations. As states become more interconnected through trade, investment, and shared resources, they have stronger incentives to negotiate rather than engage in conflict. The economic costs of breakdowns in negotiations are higher in a liberal framework, as interdependent economies suffer when diplomatic or trade relations deteriorate. Liberal theorists, such as Robert Keohane and Joseph Nye, suggest that these ties create a positive feedback loop, where successful negotiations lead to deeper cooperation, which in turn reinforces the incentives for further cooperation.

Robert Keohane and Joseph Nye are prominent liberal theorists who have made substantial contributions to understanding how international cooperation can be achieved through negotiation, particularly in the context of complex interdependence. Their views emphasize the potential for diplomacy and negotiation to yield cooperative outcomes in an interconnected global system, where multiple channels of interaction reduce the likelihood of conflict and encourage collaboration.

Keohane and Nye's theory of complex interdependence challenges the realist emphasis on military power and security by arguing that in an interconnected world, states are bound by economic, social, and environmental ties that create mutual vulnerabilities and incentives for cooperation. In their seminal work, 'Power and Interdependence' (1977),

they argue that states are not the only significant actors; non-state actors, such as international organizations, multinational corporations, and transnational advocacy groups, also influence the international agenda and shape negotiation processes. This multipolar interaction fosters negotiations that are less confrontational and more cooperative, as the focus shifts from zero-sum gains to mutual benefits.

Keohane and Nye posit three main characteristics of complex interdependence that shape negotiation processes. They insist that in a world marked by complex interdependence, states are not only linked through official diplomatic channels but also through non-governmental organizations, corporations, and supranational institutions. This network of connections creates overlapping interests and encourages states to negotiate on issues that affect multiple parties, such as trade, environmental protection, and human rights. Negotiations, in this framework, are broader and include various stakeholders who can hold states accountable and facilitate cooperative solutions.

In addition, liberalism highlights the importance of democratic values in shaping negotiation processes. Democratic peace theory, a key liberal tenet, argues that democratic states are more likely to negotiate with each other to resolve disputes because of shared norms and mutual respect for peaceful resolution. Liberals contend that democratic governance promotes negotiation processes that are more transparent, accountable, and responsive to public opinion, as democratic leaders are pressured to maintain peaceful relations by their domestic constituencies. Thus, liberal theory treats negotiation as a fundamental process that can transform adversarial relationships into cooperative ones, foster trust, and contribute to a stable international order. Negotiations are seen not only as a means to resolve immediate conflicts but also as a pathway to building a peaceful and interconnected global community where shared norms and institutional frameworks enable sustained cooperation (Keohane, 1977: 152'181).

The 'first' and 'second' Great Debates in international relations theory mark foundational periods of intellectual evolution within the field. Each debate represented a clash between contrasting perspectives on the nature of international relations, influencing how scholars and policymakers perceived negotiations in politics and diplomacy. These debates, occurring primarily during the mid-20th century, shaped key questions: whether international relations best understood through rigorous, scientific methods, or as a field marked by complexity and subjective interpretation? Should theory focus solely on power and security, or should it also consider values, ethics, and cooperation? The First Great Debate in international relations, occurring primarily in the 1930s and 1940s, was a confrontation between idealism and realism.

This debate focused on the role of human nature, power, and the potential for peace within international politics, as well as on the proper role of theory in understanding state behavior. These two debates shaped the way negotiations were conceptualized in international relations theory. The First Great Debate established the realist and idealist lenses, leading to two contrasting views of negotiation: as either an idealistic process aimed at mutual understanding and peace or as a strategic maneuver driven by power calculations. The Second Great Debate then refined these views by challenging the methods used to study diplomacy. Traditionalists' interpretive approach retained the classical, nuanced view of negotiations, while behaviorists scientific approach sought to formalize and quantify negotiation dynamics in ways that would make diplomatic outcomes more predictable.

The ideas born from these debates continue to influence modern international relations theory. Realism, with its focus on power and interests, remains highly influential in understanding negotiations as mechanisms for maintaining balance and avoiding conflict through calculated bargaining. Neorealism, a later development, took this further by focusing on the structural constraints of the international system that shape negotiation outcomes (Keohane, 1977: 216).

On the other hand, liberalism and neoliberalism build upon idealist foundations, focusing on institutions, cooperation, and the role of international organizations in

facilitating negotiations that promote mutual interests and trust-building. Behavioral methods, such as game theory, are now commonly used to model negotiation strategies, highlighting strategic choices within a competitive framework.

Meanwhile, the traditionalist perspective on diplomacy endures within the English School, which emphasizes the importance of international society, norms, and the role of diplomacy in building a shared sense of responsibility. The behavioralist legacy lives on in quantitative approaches to international relations, which analyze patterns in diplomacy, conflict resolution, and international bargaining.

In constructivist theory, the negotiation process in international relations is understood as a dynamic and socially constructed interaction that is shaped by shared norms, identities, values, and beliefs. Unlike realist and liberal approaches that often view states as rational, interest-driven actors, constructivism emphasizes the importance of social contexts, collective identities, and intersubjective meanings in shaping states' negotiation behaviors and outcomes. Constructivist scholars argue that negotiations are not merely about achieving material gains but are deeply embedded in the ideational fabric that defines how states see themselves and each other on the world stage. Constructivist theory posits that states do not enter negotiations as isolated, rational actors, but as participants in a broader social system that influences their behavior through shared norms and identities. According to constructivists, the negotiation process is inherently shaped by these shared understandings, which help states interpret each other's actions and intentions. For instance, democratic states might view each other as more trustworthy negotiation partners due to shared democratic norms, leading to more open and cooperative negotiation strategies. This framework means that how states view each other – whether as allies, rivals, or neutral actors – impacts their negotiation stances and strategies (Adler, 1997: 116-152).

Constructivists argue that negotiations are a forum where states not only pursue their interests but also negotiate their identities and roles in the international system. In this sense, negotiation is a socializing process, where states reaffirm or redefine their own and others' roles. For example, emerging powers may use negotiation as a way to assert their identity as influential players on the global stage. Similarly, the European Union's focus on human rights and democracy in its negotiations reflects an identity that shapes its foreign policy and the terms it prioritizes in international agreements.

In constructivist thought, negotiation has the potential to be a transformative process, reshaping states identities, interests, and perceptions over time. This transformative aspect distinguishes constructivism from theories that assume fixed interests or identities. For example, during Cold War negotiations, the U.S. and the Soviet Union experienced shifts in their perception of one another, which, to some extent, facilitated a gradual reduction in tensions and helped to end the Cold War. Constructivists argue that negotiations can foster mutual understanding and reshape state identities, potentially leading to long-term peace and cooperation.

From a constructivist perspective, successful negotiation relies on building shared understandings and fostering a sense of common identity or mutual respect. Constructivists believe that establishing trust and empathy can be just as important as achieving immediate material outcomes. Negotiators who adopt a constructivist approach prioritize understanding the cultural and ideational context of their counterparts. This involves empathetic engagement to comprehend the underlying beliefs and values driving the other side's positions. Instead of pursuing zero-sum outcomes, constructivist-informed negotiators focus on consensus-building by finding common ground. This approach can lead to more enduring and stable agreements, as it is based on a shared understanding rather than mere concessions. Constructivists recognize that negotiations may lead to changing preferences and identities. Thus, negotiators need to remain flexible and open to adjustments in their own goals and strategies as the process unfolds (Adler, 1997: 141-152).

Emanuel Adler, a prominent constructivist in international relations theory, approaches the negotiation process through the lens of 'cognitive evolution' and

'communities of practice'. His perspective adds depth to the constructivist view by examining how shared beliefs, social practices, and knowledge frameworks impact state behavior and diplomatic negotiations. Adler emphasizes the importance of 'communities of practice' – groups that share a common way of engaging in a particular domain, such as diplomacy or arms control. According to Adler, communities of practice shape how states approach negotiations by creating shared understandings, norms, and techniques that members come to accept and practice. Within these communities, states are socialized into specific ways of conducting negotiations, learning not only the rules of engagement but also the norms and expectations that guide acceptable behavior. For instance, diplomatic communities of practice have established norms of transparency, reciprocity, and respect that influence negotiation processes.

Adler applies these principles particularly in the context of security negotiations, where he explores how shared beliefs about security and the nature of threats influence negotiation processes. For instance, in arms control negotiations, shared understandings about the dangers of proliferation and mutual vulnerabilities can create a basis for cooperation. In this way, Adler shows that negotiation in security contexts is as much about building mutual understanding and redefining what security means as it is about achieving specific material outcomes. Emanuel Adler's constructivist views highlight the social and ideational dimensions of the negotiation process. His emphasis on communities of practice and cognitive evolution underscores that negotiations are spaces for learning, adaptation, and the construction of shared meanings. This approach helps explain how states can move from antagonistic positions to cooperative relationships by aligning their cognitive frames and redefining their interests through sustained interaction (Adler, 1997: 141-152).

Major shifts in the study of negotiations occurred in the 20 century. Negotiation is now recognized as the most effective method of interaction and problem-solving in the practice of international relations. Mid-20th century research in international relations theory presents a broad spectrum of criteria for classifying international negotiations, including their forms and functions. This era saw not only theoretical developments but also the creation of specific negotiation techniques for conflict resolution. For instance, for many years, Prof. H.S. Kelman, director of Harvard's Weatherhead Center for International Affairs, worked on interactive problem-solving, an unofficial third-party approach to resolving international conflicts, particularly its application to the Arab-Israeli conflict (Kelman, 1998).

This period also marked the development of negotiation technologies involving mediators. In the 1970s and 1980s, the U.S. introduced specialized training programs for mediators, and conflict resolution centers were established in various countries worldwide. Studies emerged on conducting negotiations using information technology, focusing on both theory and application.

Let us highlight a few key researchers, schools, and approaches that have significantly contributed to the development of negotiation theory and practice. It is essential to note that research on the negotiation process in international relations during the 20 and 21 centuries has become an interdisciplinary field, integrating the efforts of sociologists, psychologists, political scientists, mathematicians, economists, historians, cultural scholars, and international relations specialists, among others.

Game theory, a framework for analyzing strategic interactions, provides insight into how individuals and groups make decisions when facing competitive or cooperative scenarios, making it an invaluable tool for understanding negotiation dynamics in international relations. John von Neumann and Oskar Morgenstern, in their seminal work 'Theory of Games and Economic Behavior' (1944), viewed negotiations as a strategic game in which each participant aims to maximize their gains (Neumann, 1944). This work became a classic, introducing an innovative mathematical theory of economic and social organization based on strategic game theory. Proposed by von Neumann and Morgenstern, this theory has been widely applied to analyze a variety of phenomena, from arms races to presidential election choices. They became the founders of the mathematical analysis of

negotiations, and their work laid the foundation for analyzing negotiations within both zero-sum and non-zero-sum games.

Howard Raiffa is well known for his contributions to applied game theory, especially his book 'Games and Decisions' (1989), co-authored with Robert Schlaifer (Luce, 1989). Their research examined the strategic aspects of decision-making and analyzed behavior under uncertainty, significantly impacting negotiation strategies.

Robert Axelrod, professor of political science and public policy at the University of Michigan, used game theory in 'The Evolution of Cooperation' (1984) to study cooperation in repeated games, such as the prisoner's dilemma. He demonstrated that cooperation can emerge even among self-interested players if they engage in long-term interactions. His work provided insights into how cooperative strategies can develop in negotiation contexts (Axelrod, 1984).

The 'Principled Negotiation' model, developed through the Harvard Negotiation Project, emphasizes finding mutually beneficial solutions by focusing on interests rather than positions, making it a transformative approach to conflict resolution and cooperative agreement-building in diplomacy and business. In their book 'Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In' (1981), Roger Fisher and William Ury proposed focusing on mutual gains and emphasizing the interests of the parties rather than their positions. This approach simplified the negotiation process and helped achieve sustainable agreements (Fisher, 1981). By prioritizing collaboration over confrontation, the 'Principled Negotiation' model has become widely influential, particularly in areas requiring sustained relationships and complex problem-solving, including diplomacy, business partnerships, and workplace negotiations. Its emphasis on fairness, creative problem-solving, and empathy makes it an enduring and effective method for modern negotiation challenges.

Conclusion. Negotiation process in international relations theory has evolved significantly from its historical origins, developing into a sophisticated tool essential for conflict resolution, diplomacy, and global cooperation. As the analysis reveals, negotiation theories and strategies are closely aligned with major paradigms in international relations, each offering distinct frameworks and methods. Realism, with its focus on power balance, advocates for strategic pragmatism in negotiation, while liberal theories emphasize the role of cooperation, institutions, and transparency to foster sustainable agreements. Constructivist approaches, on the other hand, underscore the importance of shared beliefs and evolving identities, positioning negotiation as a transformative process that can reshape relationships and international norms. The study of negotiation in international relations reveals the critical role this process plays in managing and resolving conflicts, creating alliances, and establishing frameworks for cooperation. Historical analysis shows that negotiation practices have not only shaped peace agreements and diplomatic conventions but also provided a foundation for international law and institutional cooperation. The evolution from rigid, positional bargaining to more interest-based, integrative approaches demonstrates the adaptability and sophistication of negotiation theory as it responds to an increasingly interconnected and interdependent global environment.

The application of negotiation theory within the three dominant paradigms of international relations – realism, liberalism, and constructivism – shows how theoretical frameworks can influence practical outcomes. Realist perspectives, with their focus on power and national interest, tend to view negotiation as a means to secure advantageous outcomes within an existing balance of power, often emphasizing short-term gains and strategic maneuvering. In contrast, liberal approaches advocate for institutionally mediated negotiation processes that prioritize cooperation, trust, and adherence to international norms, facilitating more enduring and stable agreements. Constructivism brings a unique perspective by focusing on how negotiations are influenced by evolving identities, cultural dynamics, and shared norms, suggesting that successful negotiation can reshape the very nature of relationships and contribute to shifts in international power structures.

As the international arena becomes more complex, the integration of negotiation with disciplines like economics, sociology, and psychology has become essential. The impact of game theory, for instance, has provided negotiation with structured models for understanding strategic decision-making, while psychology contributes to an understanding of cognitive biases, perception, and the role of emotional intelligence in negotiation dynamics. Scholars like Robert Keohane and Joseph Nye have contributed significantly by examining the interplay between power and interdependence, highlighting the ways negotiation fosters mutual gains and cooperative networks in a world increasingly shaped by globalization.

Moreover, the integration of interdisciplinary research – from sociology and psychology to economics and game theory – has expanded the analytical tools available for negotiation, offering practical insights that can be applied to the complexities of today's international landscape. The contributions of scholars and practitioners such as Robert Keohane, Joseph Nye, and Emanuel Adler highlight how negotiation can serve as a bridge between theory and practice, adapting classical models to modern realities and promoting strategies that consider long-term stability and constructive engagement. The contributions of these researchers laid the foundation for the development of modern negotiation theories, from strategic choice to the analysis of psychological and behavioral aspects. Their ideas form the basis for studying the negotiation process in politics, business, and interpersonal relationships, and they have applications in various fields – from international conflicts to everyday decision-making.

As global challenges grow increasingly complex, the need for adaptive negotiation frameworks that incorporate theoretical and empirical insights is critical. By synthesizing traditional and contemporary approaches, negotiation remains one of the most effective methods for addressing international disputes, fostering cooperation, and building resilience in an interconnected world.

REFERENCES

- Aron, R.** (1966). *Peace and War: A Theory of International Relations*. New York: Praeger Publishers.
- Aron, R.** (1967). *The Century of Total War*. Princeton: Princeton University Press.
- Adler, E.** (1997). *World orders, war, and peace: A study in international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Axelrod, R.** (1984). *The evolution of cooperation*. Basic Books.
- Callieres, F.** (2000). *On the Manner of Negotiating with Princes: From Sovereigns to CEOs, Envoys to Executives – Classic Principles of Diplomacy and the Art of Negotiation*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Colson, O.** (2020). Antoine Pecquet's Discours sur l'art de négocier (1737), or the outline of a theorisation of negotiation. *Negotiations*, 33, 151-160 // **Colson, O.** (2020). Le Discours sur l'art de négocier (1737) d'Antoine Pecquet, ou l'esquisse d'une théorisation de la négociation. *Negotiations*, 33, 151-160.
- Clausewitz, C.** (1984). *On War*. Princeton: Princeton University Press.
- Fisher, R. & Ertel, D.** (1995). *Getting Ready to Negotiate. The Getting to Yes Workbook*. Penguin Books.
- Fisher, R. & Ury, W.** (1981). *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. Penguin Books.
- Fisher, R., Ury, W. & Patton, B.** (1991). *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. Revised 2nd edition. Boston / New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Kelman, H.C.** (1998). Interactive Problem Solving: A Social-Psychological Approach to Conflict Resolution. In Zartman, W. & Rasmussen J.L. *Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques*, 186-228. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- Keohane, R. & Nye, J.** (1977). *Power and interdependence: World politics in transition*. Boston: Little, Brown and Company.
- Kurt, R.** (2010). Spillmann Herbert Kelman's Contribution to the Methodology of Practical Conflict Resolution. *Journal of Peace Psychology*, 16 (4), 349-360.

- Luce, R.D. & Raiffa, H.** (1989). *Games and decisions: Introduction and critical survey*. New York: Dover Publication, INC.
- Morgenthau, H.J. & Thompson, K.W.** (2006). *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. / revised by Kenneth W. Thompson and W. David Clinton. Boston: McGraw-Hill Higher Education.
- Morgenthau, H.J.** (1946). *Scientific Man vs. Power Politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Neumann, J. & Morgenstern, O.** (1944) *Theory of Games and Economic Behavior (60th Anniversary Commemorative Edition)*. Princeton: Princeton University Press.
- Raiffa, H.** (2012). *The Art and Science of Negotiations*. Belknap Press of Harvard University Press.
- Zartman, I.W. & Afredson, T.** (2005). Negotiating with terrorists and the tactical question. In *Proceedings of the Second Biennial on Negotiation*. Paris.
- Zartman, W.I. & Berman, M.R.** (1982). *The Practical Negotiator*. Yale: Yale University Press.
- Zartman, W.I.** (1976). *The 50% Solution: How to Bargain Successfully with Hijackers, Strikers, Bosses, Oil Magnates, Arabs, Russians, and Other Worthy Opponents in this Modern World*. Garden City: Anchor Press.
- Zartman, W.I.** (1978). *The Negotiation Process: Theories and Applications*. Beverly Hills, California: Sage Publications,.

УДК (UDC) 328.14 : 316.6
DOI: 10.26693/ahpsxxi2025.09.185

INTERSTATE PATRON-CLIENTELISM: A NEW LOOK AT THE ASYMMETRY OF INTERNATIONAL RELATIONS

Viktor Pashkov,

e-mail: viktor.pashkov.polit@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4273-2181>

*V.N. Karazin Kharkiv National University,
Ukraine, 61022, Kharkiv, Freedom Square, 4*

Abstract

The author offers a new perspective on the phenomenon of asymmetry in international relations through the prism of the concept of 'patron-client'. At the theoretical level, the article examines the main characteristics of relations between states occupying different positions in the international hierarchy on the basis of the patron-client model: asymmetry of power, favouritism, contractual nature, reciprocity and strength.

It is determined that the basis for establishing client-patronage relations between a large and a weaker state is the existence of common strategic interests in the security sphere, which can be ensured only through cooperation, creating an asymmetric interdependence between the parties.

Other components of patron-clientelism are commitment and reciprocity, which transform exchange relations between states of different geopolitical weight into a mutually beneficial and strong partnership in which states provide each other with incommensurable but mutually valuable resources. The patron state provides geopolitical protection, military and economic support. In return, the client state reciprocates by supporting the foreign policy position of the patron state and may provide access to military infrastructure and minerals.

The author substantiates that interstate client-patronage partnerships differ from alliance relationships in their characteristics: they involve vague commitments, flexible mechanisms, and are more informal. At the same time, the junior partner state may have both the status of a client and an ally of a great power.

The conditions and norms of interaction between unequal partner states in the patron-client model are defined by informal pacts that are fixed at the level of agreements between the leaders of the countries. The content of these pacts largely depends on the level of value of the resources provided by the parties to each other and the bargaining power of the client state. As a result, client states have varying degrees of autonomy and control over their foreign policy.

Keywords: patron-clientelism, asymmetric partnerships, strategic interests, informal pacts, great powers, client states, geostrategy

МІЖДЕРЖАВНИЙ ПАТРОН-КЛІЄНТЕЛІЗМ: НОВИЙ ПОГЛЯД НА АСИМЕТРІЮ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Віктор Пашков,

e-mail: viktor.pashkov.polit@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4273-2181>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Україна, 61022, Харків, майдан Свободи, 4

Анотація

Автор пропонує новий погляд на явище асиметрії міжнародних відносин – крізь призму концепцію «патрон-клієнтелізму». У статті на теоретичному рівні розглядаються головні характеристики відносин за моделлю «патрон-клієнт» між державами, що займають різні місця у міжнародній ієрархії: асиметричність влади, прихильність, договірний характер, взаємність і міцність.

Визначено, що основою встановлення клієнтарно-патрональних відносин між великою та більш слабкою державами є наявність спільних стратегічних інтересів у сфері безпеки, які можна забезпечити лише у співпраці, що формує асиметричну взаємозалежність між сторонами.

Іншими складовими патрон-клієнтелізму є прихильність і взаємність, що перетворюють відносини обміну між державами з різною геополітичною вагою на взаємовигідне та міцне партнерство, в якому держави надають одна одній непорівнянні, але взаємно цінні ресурси. Держава-патрон надає геополітичне заступництво, військову та економічну допомогу. Натомість у рамках взаємності держава-клієнт підтримує зовнішньополітичну позицію держави-патрона, може надавати доступ до військової інфраструктури, корисних копалин.

Обґрунтовано, що за своїми характеристиками міждержавні клієнтарно-патрональні партнерства відрізняються від відносин союзництва: передбачають розмиті зобов'язання, гнучкі механізми, мають більше неформальний характер. Водночас держава-молодший партнер може мати одночасно статус і клієнта, і союзника великої держави.

Умови та норми взаємодії між нерівними державами-партнерами у моделі «патрон-клієнт» окреслюються неформальними пактами, які закріплюються на рівні домовленостей лідерів країн. Зміст цих пактів значною мірою залежить від рівня цінності ресурсів, які сторони надають одна одній, і переговорної сили держави-клієнта. У підсумку це зумовлює різні межі автономії держав-клієнтів і контролю за своєю зовнішньою політикою.

Ключові слова: патрон-клієнтелізм, асиметричні партнерства, стратегічні інтереси, неформальні пакти, великі держави, держави-клієнти, геостратегія

Постановка проблеми. Принцип суверенної рівності держав, закладений у Вестфальському мирі 1648 р., не лише сприяв формуванню в Європі системи національних держав, а й закріпив ідею рівноправ'я держав як функціональних одиниць міжнародної системи. Разом з тим, він жодним чином не позначився на асиметрії держав у можливостях, ресурсах і нерівномірності розподілу між ними структурної влади у міжнародній системі.

Держави, які володіють значною військовою та економічною потугою, прагнуть до збільшення свого геополітичного впливу, що породжує боротьбу між великими державами за владу (гегемонію). У пошуках стратегічних переваг могутні держави формують пул союзників і прихильників, пропонуючи більш слабким і

другорядним державам своє геополітичне заступництво (патронаж) та бажані ресурси в обмін на підтримку.

Якщо уважно подивитися на сучасну міжнародну політику саме під таким ракурсом, то можна там помітити багато прикладів асиметричних міждержавних відносин, які можна охарактеризувати як патрон-клієнтелістські. Тим не менш, у теорії міжнародних відносин теоретичне осмислення цього явища перебуває на початковому етапі, що робить актуальним і новаторським це дослідження.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У вітчизняній соціологічній і політичній літературі проблематика патрон-клієнтелізму, як соціального явища, є доволі розробленою. Водночас українські дослідники фокусуються винятково на внутрішньополітичному вимірі – вивченні клієнтарно-патрональних зв'язків і мереж у середовищі політичної та бізнес-еліти, системі державного управління та як чинника електоральної поведінки на локальному рівні. Натомість наукові розвідки, присвячені відносинам патронажу між державами, практично відсутні у вітчизняному науковому дискурсі. Лише окремі вчені-міжнародники, такі як М. Капітоненко (Kapitonenko, 2007), В. Фісанов (Fisanov, 2022), І. Дерев'янка (Derevyanko, 2024), аналізуючи асиметрію у міжнародних відносинах, обережно підходять до цієї теми.

На противагу цьому, у міжнародно-політичних дослідженнях на Заході концепція патрон-клієнтелізму почала використовуватися наприкінці 1980-х рр. для пояснення відносин наддержав з країнами «Третього світу» у період «Холодної війни». Засадничими у цьому контексті стали роботи американських політологів К. Шумейкера та Дж. Спаньє (Shoemaker & Spanier, 1984), К. Карні (Carney, 1989), Дж. Берковича (Bercovitch, 1991). Класичними прикладами для дослідників стали американо-південнокорейські й американо-ізраїльські відносини, а також радянсько-кубінські відносини.

Виклад основного матеріалу. Відносини патронажу є поширеною рисою міжнародної політики. У стародавні часи Китай з перемінним успіхом застосовував політику патронату щодо слабших сусідніх держав і племен, надаючи їм визнання й економічні привілеї в обмін на данину та пошану. За часів пізньої республіки навколо Риму сформувалася мережа «дружніх» царств, які сплачували йому данину, надавали допоміжні війська в обмін на захист та економічні привілеї. У часи «Холодної війни» США та СРСР утворили та підтримували розгалужені мережі патрон-клієнтських партнерств, які охопили понад п'ятдесят країн. Здавалося, що безальтернативна світова гегемонія США після закінчення «Холодної війни» нейтралізує цю тенденцію.

Однак три десятиліття після розпаду СРСР показали, що цього не сталося. По-перше, Сполучені Штати, користуючись статусом єдиної наддержави, продовжили розширювати та зміцнювати свою мережу альянсів і партнерств по всьому світу. По-друге, по мірі послаблення міжнародних позицій США Китай, Росія й інші центри сили продемонстрували прагнення проводити політику, засновану на конкуренції великих держав і залученні держав-клієнтів.

Таким чином, конфігурація великих і регіональних держав може змінюватися, але їх структурна конкуренція за вплив на слабші держави залишатиметься постійним чинником міжнародної політики у 21 ст.

За визначенням американського політолога Дж. Скотта, патрон-клієнтелістські відносини – це інструментальна дружба, в якій люди з вищим соціально-економічним статусом (покровителі) використовують власний вплив і ресурси для забезпечення захисту або вигоди для осіб з нижчим статусом (клієнтів), які зі свого боку відповідають взаємністю, пропонуючи загальну підтримку та допомогу (Biermann, 2024). Їх головними характеристиками є асиметричність влади, прихильність, взаємність і міцність.

Вітчизняний політолог І. Поліщук визначає суть відносин патрон-клієнтелізму як поєднання зусиль двох нерівних за статусом і владою акторів у колективну дію

для досягнення поставлених цілей (Polishchuk, 2014: 281). При цьому кожен із акторів розглядає іншого як засіб досягнення мети та реалізації власних інтересів. Ключовими рисами цих відносин є взаємна залежність, статусна ієрархія сторін, рольова пов'язаність, зворотній зв'язок між патроном і клієнтом, розмитість зобов'язань, солідарність, сталість.

Спільні інтереси та взаємні обміни становлять зміст відносин «патрон-клієнт». Їх стійкість зумовлена тим, що вони вигідні обом учасникам: для патронів вони є механізмом впливу, а для клієнтів – формою захисту.

Патрон-клієнтистські відносини між державами мають консенсуальний характер, зумовлений асиметрією їх можливостей. У даному випадку сильна держава пропонує себе як заступника, а більш слабка держава добровільно погоджується узгоджувати свою політику з певних питань і надавати посильну допомогу патрону. Взаємна залежність у цій ситуації полягає у тому, що більш слабка держава відчуває потребу у заступництві з боку могутньої держави, а для останньої надання сприяючої підтримки державам-клієнтам має суттєве значення для посилення її геополітичного впливу та підтримки міжнародної репутації. Двосторонні партнерства отримують свою легітимність із сприйняття спільних проблем та очікування спільних вигод. Міждержавний патронаж включає взаємовигідні зобов'язання та невизначені взаємні обміни, які можуть бути адаптовані залежно від контексту. У цих відносинах слабший партнер відплачує за допомогу та захист, підтримуючи зовнішньополітичний курс держави-патрона, її економічні інтереси та проекцію військової могутності.

За таких умов держави під час обміну надають одна одній товари – бажані ресурси, якими інша не володіє, або ресурси, які недоступні в іншому випадку. У цьому контексті державу-патрона та державу-клієнта можна охарактеризувати як власників нерівних, але взаємно цінних ресурсів. Вигоди, які отримують обидві держави при обміні часто є довгостроковими та прихованими, що ускладнює їх оцінку методом аналізу вигід і витрат.

На міжнародній арені держави-патрони та держави-клієнти паралельно діють на кількох рівнях (глобальному, регіональному та двосторонньому) та в різних сферах (політична співпраця, безпека, торгівля, гуманітарна сфера). Враховуючи багатоаспектність міжнародних відносин, патрон-клієнтистські відносини між державами можна розглядати як пакетну угоду, яка передбачає обмін різноплановими ресурсами та послугами.

На відміну від сфери внутрішньої політики, де поєднання в одному пакеті непов'язаних питань є маркером недовіри та прагматичного розміну, обміни між державами у рамках моделі «патрон-клієнт» стають полем формування взаємної солідарності та моральних зобов'язань.

Разом із тим, важливо розуміти, що клієнтський статус держави необов'язково передбачає співробітництво з могутньою державою у багатьох питаннях зовнішньої політики, а також те, що відносини між ними є мирними та гармонійними (Ricardo, 2021).

Патронаж великої держави не змушує держав-клієнтів відповідати взаємністю одразу та дорогими способами. Перебуваючи у постійному діалозі, слабший партнер може зрозуміти коли та як відповісти взаємністю. Оскільки патрон-клієнтистські партнерства будуються на ідеї довгострокових зобов'язань, то в них існує аспект відстрочки платежу або кредиту довіри – борги можуть накопичуватися протягом певного періоду часу, а потім погашатися у формі зовнішньополітичних рішень, жестів міжнародної солідарності, контрактів на поставки товарів. Тут діє принцип «взьміть там, дайте тут». Це надає обом учасникам гнучкість щодо того, як реагувати на запити ресурсів один одного.

Держава-патрон вибудовує відносини з державою-клієнтом, спираючись не стільки на свої ресурсні можливості (скільки ресурсів на це буде потрібно), скільки на очікувані стратегічні переваги від такого партнерства (яку вигоду вона буде мати та

які нові можливості відкриються). Важливою передумовою встановлення відносин «патрон-клієнт» є політична стабільність держави-клієнта. Інвестування у вразливого або проблемного клієнта також несе ризики. Велика держава може бути втягнута у конфлікт або втратити свої інвестиції, якщо спонсорований політичний режим буде повалений. У свою чергу слабкіші держави, приміряючи на себе роль клієнтів, виходять зі стратегічних ризиків у зовнішньому середовищі (які проблеми та загрози будуть нейтралізовані) та потенційних втрат (ціна патронату). Таким чином, такі асиметричні партнерства є орієнтованими на цілі.

Чинники, які впливають на формування зв'язків патрон-клієнтистських відносин між державами, можна поділити на жорсткі та м'які. До жорстких можна віднести стратегічне географічне розташування держави-клієнта, спільні інтереси безпеки, асиметрія, взаємна політична воля до співпраці. М'які чинники включають історичні зв'язки, культурну близькість, спільні цінності, наявність діаспори.

Економічна та військова допомога, а також дипломатичне сприяння є найбільш очевидними видами патрональної підтримки. На сучасному етапі до цього переліку можна додати також експертно-консультативну, технологічну та ідеологічну підтримку. Також сильні держави можуть сприяти клієнту, залучаючи ресурси та підтримку інших великих держав і своїх клієнтів, тобто ресурси другого порядку. Зрештою, держава-патрон може підтримувати вразливий, але лояльний політичний режим або просто збагачувати його лідерів. З іншого боку, держави-клієнти оперують власними унікальними ресурсами та кооперативними можливостями. Це може бути голосування у міжнародних організаціях, доступ до транспортних комунікацій, військової інфраструктури, корисні копалини, зокрема критичні матеріали.

Консенсуальний характер обміну відрізняє патронаж від відносин примусу. Взаємовигідний аспект співробітництва і взаємність між державами створює певний рівень паритету в їх асиметричних відносинах. Водночас у відносинах між нерівними партнерами можуть існувати сфери співпраці, в яких потенціали двох держав є цілком співставними або взаємодоповнюючими.

З іншого боку, владний елемент у них також присутній. Різниця у ресурсах і статусі конвертується в асиметрію влади між державами у рамках діади. Модель «патрон-клієнт» за замовчуванням передбачає, що могутня держава формує порядок денний двосторонніх відносин, визначає пріоритети, надає державі-клієнту необхідні ресурси (Ricardo, 2020). Статус патрона фактично виступає тут способом управління партнерством. Держава-клієнт у відповідь підтримує патрона, слідуючи за ним у міжнародній політиці та надаючи менш критичні ресурси. Поряд з цим, припинення допомоги, санкції, інші форми тиску чи погрози їх застосування завжди можуть бути використані патроном для змушення клієнта підкоритися вимогам. Тому, поєднуючи потенційний примус, експлуатацію з добровільними відносинами, міждержавний клієнтизм займає проміжне місце між м'яким підпорядкуванням та асиметричним партнерством.

Як відзначає Дж. Чорчарі, патрон-клієнтистські відносини не є чистим домінуванням або субординацією, а більше схожі на слідування за сильним, в якому держави-клієнти мають великі важелі впливу (Ciorciari, 2015). У цьому контексті міждержавні клієнтистичні діади та мережі можна розглядати як договірні міжнародні ієрархії. Більш слабкі держави підпорядковуються правилам гри та визнають за великою державою статус патрона доти, поки вони можуть отримувати суттєві вигоди з точки зору військової безпеки, економічної підтримки та міжнародного престижу.

Погляд на міждержавні патрон-клієнтистські партнерства, як особливий вид міжнародних ієрархій, передбачає, що вони складаються з конкретних норм і правил, які обмежують і спрямовують зовнішньополітичну поведінку держав-учасників.

У науковій літературі сформувалося консенсусна позиція, що головні рушійні сили формування між державами відносин «патрон-клієнт» лежать у сфері безпеки. К. Шумейкер і Дж. Спаньє визначають таким джерелом значну асиметрію військових потенціалів партнерів, що спонукає більш слабку державу розглядати патрона як провайдера безпеки (Shoemaker & Spanier, 1984). Деякі дослідники також вказують на економічну асиметрію (Kostetska, 2021). На нашу думку, таким двигуном патрон-клієнтелізму є наявність спільних стратегічних інтересів у сфері безпеки, які можна забезпечити лише у співпраці.

Слід відзначити, що держави укладають пакт «патрон-клієнт», виходячи зі своїх стратегічних інтересів і зважено підходячи до пошуку партнера. Разом з тим, у цьому процесі також присутні ціннісні аспекти та суб'єктивні оцінки політичних лідерів (афективні міркування). Тому формування сильними державами патрональних мереж відображає реалістичну логіку пошуку підлеглих друзів за прийнятною ціною.

Основна причина, чому могутні держави встановлюють і підтримують патрональні відносини зі слабшими країнами, полягає у тому, що таким чином вони прагнуть просувати свої геостратегічні та національні інтереси.

Патрон-клієнтелістські партнерства між державами також можна розглядати у контексті динаміки легітимності статусу великої держави та міжнародного порядку. Приймаючи ролі клієнтів або прихильників, другорядні держави демонструють свою готовність підтримати дії та лідерську роль патрона (Капітоненко, 2007: 14). Чим більшою стає патрональна мережа великої держави, тим більшим стає її структурна влада щодо міжнародного порядку. Рольова диференціація у рамках двосторонніх партнерств вносить елементи впорядкування у міжнародні відносини, сприяючи структуруванню геополітичного простору та його відтворенню.

Цілі, які переслідують держави-патрони у таких відносинах, мають переважно нематеріальний характер. Їх можна поділити на стратегічні та ідеологічні. До перших відносяться отримання переваги над конкурентами, доступ до території клієнта, диверсифікацію ланцюжків поставок критично важливих матеріалів і продукції. Ідеологічні цілі включають міжнародну солідарність з позицією патрона, підвищення його репутації на міжнародній арені, образно-ідентифікаційну прив'язаність клієнта (всілякі знаки пошани держави-патрона, вивчення її національної мови, орієнтація на її освітню модель, поширення культурних цінностей). У розрахунках сильних держав також присутні й економічні мотиви, такі як розширення ринків збуту товарів і доступ до корисних копалин, але вони відіграють другорядну роль.

Цілі держав-клієнтів у патрон-клієнтелістських відносин значною мірою формують безпекове середовище навколо їх кордонів. Зі зростанням рівня загроз збільшуються витрати держави на забезпечення безпеки. Мова йде не лише про фінансові ресурси й озброєння, а й підвищення спроможностей держави, технологічну базу, пошук міжнародної підтримки, управління відносинами із сусідніми державами. У випадку, коли зовнішні загрози у воєнній і міжнародній сферах (як реальні, так і потенційні) стають співмірними з ресурсами та можливостями держави, природно виникає запит на пошук зовнішніх провайдерів безпеки. Сильна держава може надати або гарантії безпеки, або посилити військовий потенціал більш слабшої держави.

У цій ситуації держава-клієнт у взаємному обміні прагне отримати цілком матеріальні блага – поставки військової техніки, нові види озброєнь і технології, економічну допомогу, інвестиції, ринки збуту своїх товарів. Нематеріальні цілі держав-клієнтів включають зміцнення міжнародного становища, формування ефекту стримування ворога.

Також партнерство великої та слабшої держави має політичні наслідки за межами сфери двосторонніх відносин. Обидві сторони використовують взаємне співробітництво для реалізації своїх більш широких цілей зовнішньої та внутрішньої політики. Держава-патрон таким чином може формувати пул держав-клієнтів, щоб

розширити свій глобальний вплив, змінити баланс сил у регіоні або стримувати геополітичного конкурента.

Щодо держави-клієнта, то патронат великої держави може сприяти зміцненню її позицій у регіоні, економічному розвитку, просуванню національних інтересів і налагодженню співпраці з іншими клієнтами держави-патрона. Часто лідери та правлячі сили держав-клієнтів використовують близькі та тісні відносини з впливовою державою для зміцнення своїх внутрішньополітичних позицій. Дружба з великою державою позиціонується як доказ успішності й авторитетності очільника країни.

Таким чином, можна визначати міждержавні патрон-клієнтелістські відносини як інструментальну стратегію, яка відповідає геостратегічним і військовим інтересам обох країн-учасників, але в якій прихильність і взаємність відіграють ключову роль в їх зв'язуванні.

Патрон-клієнтелістські партнерства відрізняються від відносин союзництва. Останні, як правило, передбачають офіційні зобов'язання, надання гарантій безпеки, рівноправність та обмеженість зовнішніми атаками на учасників (Kim, Yarhi-Milo, Lanoszka & Cooper, 2018: 184). Модель патронажу є гнучкішою, але стриманішою у зобов'язаннях: дипломатичне сприяння, військова допомога без гарантій безпеки, допомога у вирішенні внутрішніх проблем для зміцнення стійкості держави-клієнта та спостереження за її внутрішніми справами. Держава-клієнт також може мати офіційний статус союзника, і навпаки. Наприклад, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія є офіційними союзниками США та водночас їх клієнтами. Ці дві концепції досить різні, тому їх слід розрізняти.

Відносини «патрон-клієнт» передбачають гнучкі механізми дифузних зобов'язань. Їх переважно неформальний характер відрізняє їх від відносин контракту та офіційних зобов'язань. Такі двосторонні партнерства керуються неформальними домовленостями (пактами) (Maczak, 2017). У них оговорується політика, яку вимагає дотримуватися держава-патрон; ресурси, умови їх надання та рівень підтримки, на які може розраховувати слабший партнер; можливі санкції за недотримання вимог, а також «червоні лінії», за якими патрон може втрутитися у внутрішні справи держави-клієнта. Умови угоди залежать від можливостей великої держави, від того, наскільки кожна сторона цінує те, що надає інша, якими альтернативами володіють сторони, від міжнародно-політичної ситуації. У багатьох випадках такі неформальні угоди мають квазіперсоналізований характер, оскільки закріплюються на рівні взаєморозуміння лідерів країн. Зовні клієнтарно-патрональні відносини між державами можуть бути інституціоналізовані договорами про дружбу, стратегічне партнерство або військову співпрацю.

Найбільш складним компонентом у відносинах «патрон-клієнт», як з точки зору теорії, так і політичної практики, є баланс автономії та залежності держави-клієнта. Парадигма неореалізму постулює, що держави, які володіють великою військовою та економічною силою, мають найбільший вплив у міжнародній системі та можуть керувати поведінкою більш слабких країн. Водночас практика свідчить, що держави-клієнти за потреби ухвалюють рішення та діють всупереч вимог патрона.

Залежність клієнта від ресурсів патрона створює вразливі місця, яких більшість клієнтів хочуть уникнути. Слабші держави прагнуть максимальної підтримки в обмін на мінімальні поступки в автономії (Derevyanko, 2024: 9). Держави найбільш схильні шукати захисту, коли стикаються з серйозними зовнішніми загрозами безпеці. У цій ситуації вигоди від патронажу великої держави, перевищують ціну втрати певної частини незалежності у зовнішній політиці. Ступінь залежності держави-клієнта змінюється з часом і в різних партнерствах, і може бути збалансований залежністю патрона від унікальних ресурсів клієнта, наприклад його стратегічного розташування, критичних матеріалів. Це відображає асиметричну взаємозалежність між сторонами.

Слід також враховувати, що відносини «патрон-клієнт» між державами функціонують у міжнародному середовищі, що накладає певні обмеження (принцип суверенітету, реакція сусідніх держав, міжнародні норми, розстановка сил у регіоні). Протиріччя між цілями патрона й обмеженнями часто сприяє державі-клієнту.

Зі зменшенням загроз здатність держави-клієнта контролювати двосторонні відносини зростає. Також рівень асиметрії та відповідно залежності між партнерами природно зменшується у міру нарощення клієнтом військової та економічної сили. Таким чином, у деяких випадках держави-клієнти можуть зберігати значну свободу дій, незважаючи на значне заступництво.

Переговорна сила держави-клієнта є головним фактором у визначенні ступеня її автономії від патрона. Ключем до переговорної сили клієнта є стратегія переговорів, а успішними є ті стратегії, які запобігають перетворенню процесу в гру з нульовою сумою. Слабша держава виграє, коли розробляє «набір виграшів», який включає вигоди як для патрона, так і для себе.

Також у певних питаннях і ситуаціях держава-клієнт може займати дещо відмінну від патрона, але активну та наступальну позицію, посиляючись на спільні інтереси. Це змушує сильну державу підтримувати позицію та дії клієнта за принципом «хвіст крутить собакою».

У цілому держави-клієнти зберігають значний контроль над своїми рішеннями у сфері зовнішньої політики, а також можливість переорієнтації на іншого патрона, або навіть за певних умов отримання патронажу декількох сильних держав.

Держава-патрон може досягти високого рівня впливу на політичну систему держави-клієнта. Поряд зі зміцненням глобальних позицій вплив на слабшу державу є важливою метою патрона (Sylvan & Majeski, 2009). Це дозволить сильній державі використовувати більше ресурсів держави-клієнта, краще розуміти внутрішню ситуацію у ній і запобігати її небажаній поведінці або розвитку подій. Іноземні радники, які консультують уряди у рамках реалізації програм військової та економічної допомоги, є не лише носіями спеціальних знань та інституційних практик, а й виконують роль агентів політичного впливу, опосередковано просуваючи інтереси держави-патрона.

Через тісні та близькі відносини держави-клієнти також мають можливість проникати у внутрішньополітичні справи держави-патрона. Найбільш поширеними каналами такого проникнення є лобістська діяльність діаспори та зацікавлених бізнес-груп.

Патрон-клієнтелістські партнерства існують до тих пір, поки отримуються взаємні вигоди. Тривала односторонність поступок з боку клієнта та зростання асиметрії у рамках діади можуть призвести до повного підпорядкування зовнішньої та внутрішньої політики держави-клієнта сильній державі, що означає встановлення протекторату.

У свою чергу тривала взаємовигідна співпраця, ріст економічної та військової сили клієнта, вирівнювання асиметрії трансформують державу-клієнта у рівноправного партнера сильної держави. Третім сценарієм є припинення відносин клієнтелізму. Причинами цього можуть бути розчарування клієнта та переорієнтація на іншого патрона, згасання взаємного інтересу до співпраці, повалення правлячого режиму у державі-клієнті.

Висновки. Клієнтарно-патрональні відносини між державами з різною геополітичною вагою, хоч і є давнім явищем у міжнародній політиці, але стали помітними лише у другій половині 20 ст. на фоні різкого збільшення кількості держав на політичній мапі світу та глобального протистояння двох наддержав, які у добу «Холодної війни» активно шукали союзників і друзів.

Сутність патрон-клієнтелізму у двосторонніх відносинах держав полягає в інструментальній дружбі, де обидва партнера використовують ресурси один одного для досягнення спільних і власних цілей. При цьому нерівність сторін компенсується взаємозалежністю сторін і взаємовигідним обміном ресурсами. Для цих відносин

характерні асиметричність влади, прихильність, договірний характер, рольова диференціація, взаємність і міцність.

Джерелом виникнення патрон-клієнтелістських відносин між державами є наявність спільних стратегічних інтересів у сфері безпеки, однак для зміцнення та консолідації ці відносини потребують прихильності та взаємності, які стають фундаментальними зв'язуючими складовими. Це відрізняє відносини клієнти між великими та другорядними державами від відносин примусу та протекторату. З іншого боку, переважно неформальний характер, розмиті зобов'язання, гнучкі механізми, значний рівень впливу патрона на внутрішні справи держави-клієнта відрізняють патронат від союзництва.

За практичним функціонуванням патрон-клієнтелістські відносини між державами встановлюються та відтворюються через неформальні пакти, які закріплюються на рівні домовленостей лідерів країн. Ці угоди визначають рівні взаємної підтримки, сфери співпраці, правила й обмеження.

У сьогодишніх умовах трансформаційного переходу міжнародної системи від однополярного порядку до конкуренції великих держав теоретична розробка та застосування концепції «патрон-клієнтелізму» для аналізу зовнішньої політики провідних країн світу має значну актуальність з точки зору практичних потреб України, яка прагне захистити свою незалежність і посісти гідне місце на міжнародній арені. Більш того, враховуючи нерозробленість цієї концепції у міжнародно-політичних дослідженнях в Україні, її подальша розробка матиме й теоретичну корисність.

REFERENCES

- Bercovitch, J.E.** (1991). *Superpowers and client states in the Middle East: the imbalance of influence*. London: Routledge.
- Biermann, R.** (2024). Conceptualising patron-client relations in secessionist conflict. A research agenda. *Territory, Politics, Governance*. Retrieved from <https://cutt.ly/BeGjsVKu>
- Carney, C.** (1989). International patron-client relationships: A conceptual framework. *Studies in Comparative International Development*, 24 (2), 42-55.
- Ciorciari, J.D.** (2015). A Chinese model for patron-client relations? The Sino-Cambodian partnership. *International Relations of the Asia-Pacific*, 15 (2), 245-278. DOI: 10.1093/irap/lcu021
- Derevyanko, I.P.** (2024). Large and small states: asymmetry of relations. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, 13, 7-18. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306851> // **Дерев'янюк, І.П.** (2024). Великі і малі держави: асиметрія відносин. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 13, 7-18. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306851>
- Kapitonenko, M.** (2007). 'Great powers' in world politics. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. International Relations*, 35/36, 12-16 // **Капітоненко, М.** (2007). «Великі держави» у світовій політиці. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*, 35/36, 12-16.
- Kim, T., Yarhi-Milo, K., Lanoszka, A. & Cooper, Z.** (2018). Arms, Alliances, and Patron-Client Relationships. *International Security*, 42 (3), 183-186. DOI: https://doi.org/10.1162/ISEC_c_00307
- Kostetska, L.M.** (2021). Patron-clientelism: a historical-theoretic approach. *Scientific notes of V.I. Vernadsky Taurida National University. Series: Public administration*, 32 (4), 8-16. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.4/02> // **Костецька, Л.М.** (2021). Патрон-клієнтелізм: теоретико-історичний підхід. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*, 32 (4), 8-16. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.4/02>
- Maczak, A.** (2017). *Unequal Friendship. The Patron-Client Relationship in Historical Perspective*. Warszawa: Peter Lang.
- Polishchuk, O.S.** (2014). Influence of clientelism onto the collective activity (social-philosophic aspect). *Gileya*, 80, 279-284 // **Поліщук, О.С.** (2014). Вплив клієнтелізму на соціальну дію (соціально-філософський аспект). *Гілея: науковий вісник*, 80, 279-284.

- Ricardo, R.** (2021). Interstate Patronage and the Westphalian Narrative of International Politics. *Academia Letters*. DOI: <https://doi.org/10.20935/AL366>
- Ricardo, R.** (2020). 'Politics of Gratitude' – Bridging Ontologies: Patronage, Roles, and Emotions. *E-International Relations*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeGjl5V4>
- Shoemaker, C. & Spanier, J.** (1984). *Patron-client state relationships: Multilateral crises in the nuclear age*. New York: Praeger.
- Sylvan, D. & Majeski, S.** (2009). *U.S. Foreign Policy in Perspective: Clients, enemies and empire*. New York: Routledge.
- Fisanov, V.** (2022). Towards New Understanding of International Relations Asymmetry: Features of the 20th and 21st Centuries. *Mediaforum: Analytics, Forecasts, Information Management*, 10, 123-142. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.10.123-142> // **Фісанов, В.** (2022). До нового розуміння асиметрії міжнародних відносин: особливості XX і XXI століть. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*, 10, 123-142. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.10.123-142>

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Наукове періодичне видання

Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI

2025

Volume IX

Здано до набору 15.01.2025 р. Підписано до друку 22.01.2025 р. Папір офсетний.
Формат 70х108¹/₁₆. Гарнітура «Georgia». Друк лазерний. Ум.-друк. арк. 17,1.
Наклад 100 прим.